

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ГЕНЕРАЛЬНИЙ ШТАБ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ
ОПИС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(березень 2023 року)

КИЇВ • 2023

Голова робочої групи:

генерал Валерій ЗАЛУЖНИЙ

Робоча група:

генерал-лейтенант Михайло ЗАБРОДСЬКИЙ, генерал-лейтенант Євген МОЙСЮК, генерал-лейтенант Сергій ШАПТАЛА, віце-адмірал Андрій ТАРАСОВ, полковник Віталій БІДНИЙ, полковник Геннадій БІЛОУС, полковник Роман ГУЗЬ, полковник Данило КОМАРОВ, полковник Сергій КОСАЧ, полковник Ігор КОСЯК, полковник Віталій КУРАВСЬКИЙ, полковник Андрій НАУМЕНКО, полковник Олександр ОСТАПЧУК, полковник Олександр ПАЛАМАРЧУК, полковник Леся СКУРІНЕВСЬКА, полковник Андрій СЛЮСАРЕНКО, полковник Сергій ТАРАНЕЦЬ, полковник Олександр ТКАЧУК, полковник Сергій УШАКОВ, полковник Сергій ХЛОНЬ, капітан 1 рангу Олександр КАЛІНІЧЕНКО, капітан 1 рангу Степан ЯКИМЯК, підполковник Тимур БАРОТОВ, підполковник Олександр БОКОВ, майор Микола КРЕТ, капітан Олександр ГАПОНЕНКО, капітан Іван ПАТРИЛЯК, старший лейтенант Сергій СІВКОВ, лейтенант Дмитро ВЕДУЛА, старший лейтенант Андрій КОВАЛЬ, лейтенант Михайло КОВАЛЬЧУК, лейтенант Максим ЛЮБАШЕНКО, старший лейтенант Олександр ПАГІРЯ, лейтенант Олексій ПОЛТОРАКОВ, молодший лейтенант Макар ТАРАН, працівник Збройних Сил України Валерій ГРИЦЮК, Володимир ГОЛОВКО.

Рецензенти:

головний консультант апарату Головнокомандувача Збройних Сил України генерал-майор запасу Віктор НАЗАРОВ;

заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-майор Володимир КОВАЛЬ.

Воєнно-історичний опис російсько-української війни:

В63 Вип. 13: березень 2023 року / Міністерство оборони України, Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України, Генеральний штаб Збройних Сил України та Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України. – Київ, 2023. – 178 с.

У черговому випуску "Воєнно-історичного опису російсько-української війни" проаналізовано воєнно-політичну, воєнно-економічну, воєнно-стратегічну обстановку та хід бойових дій упродовж березня 2023 року.

Матеріали опису призначені для військових і цивільних фахівців у галузі воєнної історії, національної безпеки і оборони, журналістів.

УДК 355.48(477-651.2:470-651.1)(05)"2023.03"

ISSN 2786-8028

© Міністерство оборони України, 2023

© Генеральний штаб Збройних Сил України, 2023

© Центр досліджень воєнної історії Збройних Сил України, 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	8
Розділ 1. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА, ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА У БЕРЕЗНІ 2023 РОКУ	10
1.1 ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА	10
<i>Суб'єкти воєнно-політичних відносин у російсько-українській війні.</i>	
<i>Воєнно-політичні цілі протиборчих сторін.</i>	
<i>Ключові воєнно-політичні події, процеси, їх сутність.</i>	
<i>Воєнно-політичні рішення щодо забезпечення національної безпеки України.</i>	
<i>Висновки.</i>	
1.2 ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ОБСТАНОВКА	49
<i>Економічна обстановка у світі.</i>	
<i>Економічна обстановка в росії.</i>	
<i>Економічна обстановка в Україні.</i>	
<i>Висновки.</i>	
1.3 ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА	77
<i>Обстановка навколо України</i>	
<i>Загальна обстановка.</i>	
<i>Часткова обстановка (положення, завдання, угруповання військ (сил) сторін на напрямках, способи ведення, напрями зосередження зусиль, результати воєнних дій):</i>	
<i>у Східній операційній зоні;</i>	
<i>у Південно-Західній операційній зоні;</i>	
<i>у Північно-Західній операційній зоні.</i>	
<i>Висновки.</i>	
Розділ 2. ХІД БОЙОВИХ ДІЙ У БЕРЕЗНІ 2023 РОКУ	99
2.1 ПІВНІЧНО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА	99
<i>Загальна характеристика оперативної обстановки.</i>	
<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках</i>	
<i>Результати.</i>	
<i>Висновки.</i>	

2.2	СХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА	104
	<i>Загальна характеристика оперативної обстановки.</i>	
	<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
	<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
2.3	ПІВДЕННО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА	122
	<i>Загальна характеристика оперативної обстановки.</i>	
	<i>Завдання сторін. Склад угруповань військ сторін.</i>	
	<i>Характер воєнних дій на операційних напрямках</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
2.4	ДІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ЧОРНОМОРСЬКІЙ ТА АЗОВСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНИХ ЗОНАХ	131
	<i>Характеристика морської обстановки.</i>	
	<i>Завдання ВМС сторін. Склад угруповань ВМС.</i>	
	<i>Особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській операційній зоні.</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
2.5	ДІЇ АВІАЦІЇ ТА ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ	138
	<i>Характеристика повітряної обстановки..</i>	
	<i>Завдання авіації та ППО сторін.</i>	
	<i>Склад угруповань авіації та ППО. Особливості виконання завдань авіації та протиповітряної оборони.</i>	
	<i>Результати.</i>	
	<i>Висновки.</i>	
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	146
	ДОДАТКИ:	
	1. ВТРАТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ РФ У БЕРЕЗНІ 2023 РОКУ	149
	2. МІЖНАРОДНІ САНКЦІЇ ТА ВОЄННА, ЕКОНОМІЧНА І ПОЛІТИЧНА ПІДТРИМКА УКРАЇНИ З БОКУ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ	153
	3. РІШЕННЯ КЕРІВНИЦТВА УКРАЇНИ, НАПРАВЛЕНІ НА ПІДТРИМАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	163
	4. ОГЛЯД ОСНОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ СИЛАМИ ОБОРОНИ УКРАЇНИ....	166

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

А	армія (загальновійськова армія)
АЕС	атомна електростанція
ае	аеродром
АКР	авіаційна керована ракета.
АТО	антитерористична операція
ББМ	бойова броньована машина
БМД	бойова машина десанту
БМП	бойова машина піхоти
БпЛА	безпілотний літальний апарат
БпАК	безпілотний авіаційний комплекс
БРК	береговий ракетний комплекс
БТГр	батальйонна тактична група
БТР	бронетранспортер
ВДК	великий десантний корабель.
ВМБ	військово-морська база
ВМС	Військово-Морські Сили
ВМФ	військово-морський флот
ВО	військовий округ
ВТЗ	високоточна зброя
ГА ООН	Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
ГОУ	Головне оперативне управління
ГУР	Головне управління розвідки
ГШ	Генеральний штаб
ДКУ	Державний кордон України
“днр”	“донецька народна республіка”
ДПС	Державна прикордонна служба
ДРГ	диверсійно-розвідувальна група
ДШВ	Десантно-штурмові війська
ЄС	Європейський Союз
ЗМІ	засоби масової інформації
ЗРБД	захищений район бойових дій.
ЗРВ	зенітно-ракетні війська
ЗРГК	зенітний гарматно-ракетний комплекс
ЗРК	зенітно-ракетний комплекс
зс рф	збройні сили російської федерації
ЗС України	Збройні Сили України
ІВФ	інші військові формування
ІПсО	інформаційно-психологічна операція
КРВД	крилата ракета великої досяжності.
КРМБ	крилата ракета морського базування.

“лнр”	“луганська народна республіка”
МВС	Міністерство внутрішніх справ
МЗС	Міністерство закордонних справ
МО	Міністерство оборони
МП	морська піхота
мрк	малий ракетний корабль
МТЗ	матеріально-технічне забезпечення (засоби)
НБ України	Національний банк України
НГ	Національна гвардія
НЗФ	не передбачені законом збройні формування
оаебр	окрема аеромобільна бригада
ОБСЄ	Організація з безпеки і співробітництва в Європі
ОВТ	озброєння та військова техніка
огпбр	окрема гірсько-піхотна бригада
ОДКБ	Організація договору про колективну безпеку
ОЗ	операційна зона
омбр	окрема механізована бригада
ООН	Організація Об’єднаних Націй
ООШ	об’єднаний оперативний штаб
ОПК	оборонно-промисловий комплекс
ОР	операційний район
ОРДЛО	окремі райони Донецької та Луганської областей
ОСУВ	оперативно-стратегічне угруповання військ
отбр	окрема танкова бригада
отр	оперативно-тактичний рівень
ОТРК	оперативно-тактичний ракетний комплекс
ОТУ	оперативно-тактичне угруповання
ОУВ	оперативне угруповання військ
КРМБ	крилаті ракети морського базування
ПвК	повітряне командування
ПДВ	повітряно-десантні війська
ПЗРК	переносний зенітно-ракетний комплекс
ПКС	повітряно-космічні сили
ПКР	протикорабельна ракета
пмр	придністровська молдовська республіка
ППО	протиповітряна оборона
ПРО	протиракетна оборона
ПРРМ	Придністровський регіон Республіки Молдова
ПС	повітряні сили
ПТКР	протитанкова керована ракета
ПТРК	протитанковий ракетний комплекс
ПУ	пускова установка
пч	підводний човен

ПЧРК	протичовновий ракетний комплекс
рб	республіка білорусь
РБ ООН	Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй
РБК	ракетний береговий комплекс
РБУ	реактивно-бомбометна установка
РВіА	ракетні війська і артилерія
РВК	розвідувально-вогневий комплекс
РЛС	радіолокаційна станція
РЕБ	радіоелектронна боротьба
РЕР	радіоелектронна розвідка
РНБО	Рада національної безпеки і оборони
РОВ(с)	російські окупаційні війська (сили)
РПГ	ручний протитанковий гранатомет
РСЗВ	реактивна система залпового вогню
РТВ	радіотехнічні війська
РТЩ	рейдовий тральщик
РТГр	ротна тактична група
РТР	радіотехнічні розвідка
рф	російська федерація
РХБЗ	радіаційний, хімічний, біологічний захист
СБУ	Служба безпеки України
СВ	Сухопутні війська
СНД	Співдружність Незалежних Держав
ТА	танкова армія
ТВД	театр воєнних дій
ТОТ	тимчасово окуповані території
ТРК	тактичний ракетний комплекс
ТЯЗ	тактична ядерна зброя
УВ	угруповання військ
УСіЗО	угруповання сил і засобів оборони
фсб	федеральна служба безпеки
фр	фрегат
чф	чорноморський флот

ПЕРЕДМОВА

У черговому випуску Воєнно-історичного опису російсько-української війни Центром досліджень воєнної історії Збройних Сил України зібрано, узагальнено матеріали та проаналізовано події війни протягом березня 2023 року.

У розділі 1 описано воєнно-політичну, воєнно-економічну та воєнно-стратегічну обстановку, ключові процеси, явища у політичній, економічній, воєнній сферах, що відбулись у березні 2023 року.

Підрозділ 1.1 містить аналіз дій суб'єктів воєнно-політичних відносин, розкриває воєнно-політичні інтереси і цілі сторін, ключові воєнно-політичні події, процеси, явища у політичній, економічній, воєнній сферах та тенденції їх розвитку. Розглянуто воєнно-політичні рішення в інтересах захисту фундаментальних національних інтересів, міжнародні чинники прийняття та корегування воєнно-політичних рішень.

В підрозділі 1.2 здійснено оцінку економічної обстановки:

У світі: досліджено темпи зростання/падіння ВВП, ріст інфляції та її вплив на валютні котирування. Розглянуто ситуацію з експортом/імпортом загалом та енергоносіїв зокрема. Висвітлено динаміку оборонних витрат і нарощування санкційних обмежень.

В російській федерації: фінансово-економічний стан підприємств ОПК через міжнародні санкції, відмову у постачанні комплектуючих, закупівлі продукції подвійного призначення тощо, стан ринків збуту продукції;

В Україні: зроблено загальну оцінку фінансово-економічного стану в державі, знищення та руйнування підприємств ОПК, вплив на економіку міжнародної фінансово-економічної допомоги. Проаналізовано можливість відновлення воєнно-економічного потенціалу України, зокрема шляхом надання нашої країні міжнародної військової, фінансової та гуманітарної допомоги.

Проаналізовано ефективність впливу міжнародних санкцій проти росії як країни-терориста зі сторони країн-партнерів та ЄС.

Підрозділ 1.3 розкриває загальну воєнно-стратегічну обстановку. Здійснено кількісну та якісну оцінку зс рф, визначено особливості положення сторін, склад угруповань військ (сил) на напрямках, завдання протидіючих сторін, напрями зосередження головних зусиль проблемні питання, притаманні зс рф.

Розділ 2 описує характер воєнних дій на всіх операційних напрямках у Північно-Західній, Східній та Південно-Західній операційних зонах. Надано загальну характеристику оперативної обстановки, завдання сторін, склад угруповань, характер бойових дій у операційних зонах та на операційних напрямках.

Висвітлено дії Військово-Морських Сил ЗС України у Чорноморській операційній зоні, характеристику морської обстановки, завдання ВМС (вмф) сторін, склад угруповань ВМС (вмф), визначені особливості виконання завдань ВМС (вмф) у Чорноморській операційній зоні, результати та висновки.

Розглянуто зміни у тактиці ведення бойових дій в повітряному просторі. Дана характеристика повітряної обстановки, визначені завдання авіації та сил ППО протиборчих сторін, наведено склад угруповань авіації та ППО, проаналізовано особливості виконання завдань авіацією та силами протиповітряної оборони.

Сформульовані загальні висновки щодо перебігу російсько-української війни у березні 2023 року, публікуються додатки.

Матеріали опису призначені для військових і цивільних фахівців у військовій галузі, оборонній та безпековій політиці, журналістів.

РОЗДІЛ 1

ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА, ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ТА ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА У БЕРЕЗНІ 2023 РОКУ

1.1. ВОЄННО-ПОЛІТИЧНА ОБСТАНОВКА

Суб'єкти воєнно-політичних відносин в російсько-українській війні

“Український характер – це характер людей, які не сприймають агресії, які не віддають свого. Це характер свободи, яка відчувається від народження й не забувається до останнього подиху, до кінця життя. Це характер сміливості, яка дозволяє вбити навіть такого ворога, якого боявся весь світ. Український характер проявився повною мірою, коли росія пішла тотальною війною проти нас усіх, проти держави Україна, проти нашого народу, нашої свободи”, – слова Президента України Володимира Зеленського 28 березня у річницю визволення Тростянця від російських окупантів¹. Завдяки волелюбному характеру українці продовжували **утверджувати свою суб'єкність на міжнародній арені**, зміцнюючи статус донора європейської колективної безпеки, передаючи НАТО власний досвід ведення бойових дій проти збройних сил рф. Умовою входження України до європейської цивілізації як суб'єкта є її здатність до національного державного самозбереження перед лицем російської воєнної агресії.

Західні партнери України зберігали безпрецедентну єдність у підтримці нашої держави, попри сподівання росії на втому західних суспільств та поступову зміну громадської думки у США та країнах ЄС. За оцінкою прем'єр-міністра Латвії Кріш'яніса Каріньша немає ознак розколу серед західних держав у питанні підтримки України, адже в інтересах самої Європи – допомогти Україні. Якби путін переміг, на Європу чекав би жахливий мир у майбутньому².

Прагнення якнайшвидшого закінчення війни між росією та Україною поступилося прагненню надати всебічну допомогу Україні для повернення територій, окупованих росією, навіть якби це означало тривалішу війну. Цьому сприяли три фактори: успіхи Сил оборони України в перший рік війни; зближення позицій європейських правих і лівих щодо питання агресії рф проти України; повернення сильного Заходу на чолі зі США³.

Держава-агресор **росія** також продовжувала залишатися активним суб'єктом воєнно-політичних відносин, продовжуючи реалізовувати свою політику геноциду українського народу та штучної ескалації протистояння зі свідомо демонізовуваними нею країнами Заходу на чолі з США. В таборі росії продовжували залишатися білорусь та Іран, які продовжували надавати підтримку та допомогу у продовженні агресії проти України.

¹ На Сумщині Володимир Зеленський узяв участь у заходах з нагоди річниці визволення Тростянця від російських загарбників // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2483b4cx>

² ЄС і НАТО зберігають єдність у підтримці України – прем'єр Латвії // Українська правда. – 2023, 2 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4nbnp5ec>.

³ Ivan Krastev, Mark Leonard. Fragile unity: Why Europeans are coming together on Ukraine (and what might drive them apart) // European Council on Foreign Affairs. – 2023, 16 March. – URL: <https://tinyurl.com/24rypf65>

Дедалі помітнішим чинником у воєнно-політичних відносинах навколо російсько-української війни виступав **Китай**, котрий активізував свою політико-дипломатичну діяльність у спробі отримати дивіденди “миротворця” та на цьому тлі збільшити свій геополітичний вплив.

Окреме місце продовжували займати **Ізраїль**, **Туреччина** та **Японія**, які суттєво впливали на воєнно-політичну обстановку та здійснювали політичну, економічну, гуманітарну та військово-технічну (тільки Туреччина) допомогу Україні.

Воєнно-політичні цілі протиборчих сторін

4 березня Президент України Володимир Зеленський разом із президенткою Європейського парламенту Робертою Мецолою, під час зустрічі із студентською спільнотою Львівщини, відповідаючи на запитання, як Україні жити далі поруч із таким агресивним сусідом, як росія, зазначив, що цивілізаційний і безпековий захист нашої країни забезпечить лише повноправне членство в ЄС і НАТО. “Крім того, ми будемо країною-переможцем. І ми будемо суб’єктами. Дуже важливо змінити парадигму, яка була довгі роки. Ми робимо Україну потужним суб’єктом у Європі, щоб не казали, що Україна – це десь біля росії, а щоб усі говорили, що росія – це десь біля України”, – заявив Володимир Зеленський⁴. Отже, говорячи про майбутню перемогу у війні з путінською росією, Президент України чітко окреслив **нашу ціль** – побудова демократичної європейської держави, котра здобула та активно утверджує свою **цивілізаційну суб’єктність** – таку якість соціального буття країни, коли вона стає не об’єктом впливу світових наддержав, а зусиллями власної політичної, військової, інтелектуальної, творчої й релігійної еліти конструює своє цивілізаційне майбутнє, спосіб життя, усвідомлює власні, а не нав’язані ззовні цінності та формулює справжні національні інтереси⁵. Це те, заради чого український народ веде справедливую кровопролитну війну з росіянами, і перемога в ній є нашою **найпершою ціллю** на даному історичному етапі.

НАТО. Агресія рф проти Україну продовжувала виступати потужним імпульсом для переосмислення ролі й перспектив розвитку НАТО, насамперед підвищення його оборонного потенціалу та розширення географічних меж впливу. 21 березня Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг представив щорічний звіт за 2022 рік, який охопив всі найважливіші аспекти діяльності Альянсу. Документ визнав розв’язану росією широкомасштабну війну проти України “найбільшою кризою безпеки в Європі з часів Другої світової

⁴ Освіта в Україні має стати більш сучасною – Володимир Зеленський і Роберта Мецולה поспілкувалися зі студентами Львівщини // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 4 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3mhcxftz>

⁵ Цивілізаційна суб’єктність України: від потенцій до нового світогляду та буття людини // Національна Академія наук України. Інститут всесвітньої історії. С.Пирожков, Н.Хамітов. – 2019, 26 листопада. – URL: <https://tinyurl.com/4x2bm5mk>

війни” та прямою загрозою існуванню всього міжнародного порядку, заснованому на нормах права. Звіт відзначив зміну безпекового середовища у Європі на довгу перспективу, навіть якщо війна в Україні “закінчиться завтра”⁶. Агресія РФ активізувала оборонні плани Альянсу від Балтики до Чорного моря. Прагнення Путіна зменшити вплив НАТО призвело до розширення організації – приєднання Фінляндії та Швеції (станом на березень 2023 р. процес ще не був завершений), демонструючи, що двері НАТО залишаються відкритими.

Звіт підсумував масштаби й обсяг допомоги Україні з боку держав-членів НАТО у 2022 році: близько 120 млрд доларів, з яких 65 млрд доларів – суто військова допомога; при цьому, найбільшим донором були Сполучені Штати, в той час як країни Європи й Канада сукупно надали понад половину загального обсягу допомоги. Минулого року загальний оборонний бюджет НАТО перевищив 1 трлн доларів, але попри узгоджений у 2014 році цільовий показник у 2% ВВП витрат на сектор оборони, станом на 2022-ий рік його досягли тільки 7 із 30 держав-членів Альянсу. Генсек НАТО Єнс Столтенберг закликав членів НАТО бути готовими витратити більше коштів на відсіч російському вторгненню в умовах, коли росія готувалася до довготривалої конфронтації. Він також застеріг Китай від надання росії летальної допомоги, що, за словами генсека, означало б підтримку незаконної війни⁷.

ЄС. Нове безпекове середовище, в якому опинився ЄС в результаті широкомасштабної агресії РФ, продовжувало структурувати та визначати пріоритети європейської політики безпеки та оборони на майбутнє. В її основі була опора на США як ключового провайдера безпеки на континенті, активізація зусиль з нарощування власного військового потенціалу та надання всебічної допомоги Україні – своєрідного переднього краю оборони Європи. Щоб вижити й процвітати в довгостроковій перспективі, трансатлантичному альянсу потрібна міцна європейська опора, яка була б спроможною у військовому відношенні та політично незалежною⁸.

За підсумками зустрічі 23 березня Європейська Рада в черговий раз рішуче засудила агресію росії проти України, підкреслила непохитну підтримку з боку ЄС незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів та її невід’ємного права на самооборону

від російської агресії. Лідери держав-членів ЄС погодились продовжувати санкційний тиск на росію, зокрема шляхом обмеження цін на нафту, аби покарати її за широкомасштабне вторгнення в Україну. Також ЄС погодився посилити

⁶ The Secretary General’s Annual Report 2022 // North Atlantic Treaty Organization. – 2023, 22 March. – URL: <https://tinyurl.com/yzdfucny>

⁷ Щорічний звіт Генерального секретаря НАТО за 2022 рік: основні положення // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ypc8fa98>

⁸ Jeremy Shapiro, Jana Puglierin. The art of vassalisation: How Russia’s war on Ukraine has transformed transatlantic relations // European Council on Foreign Affairs. – 2023, 4 April. – URL: <https://tinyurl.com/y6e27x3e>

заходи з метою протидії російських дезінформаційним кампаніям у зв'язку з російсько-українською війною. Європейська Рада підтримала створення міжнародного механізму для реєстрації збитків, завданих росією під час широкомасштабного вторгнення в Україну. ЄС заявив про підтримку процесу відновлення України та наголосив на активізації роботи з використання заморожених активів РФ для відшкодування збитків, завданих війною. Лідери Європейського Союзу привітали план надання Україні 1 млн артилерійських боєприпасів протягом наступних 12 місяців, щоб допомогти протистояти російському вторгненню⁹.

Соціологічні опитування не фіксували зростання втоми серед європейських країн щодо війни в Україні. Переважна більшість європейців продовжувала підтримувати санкції проти росії (78%), а також виступала за продовження військової підтримки України (65%). Більшість європейців (65%) також підтримували приєднання у найближчі роки України до Європейського Союзу¹⁰.

США. Хоча у березні увага Сполучених Штатів все більше концентрувалася на новій ері глобальної конкуренції з Китаєм та підготовці до президентських виборів 2024 р., Україна продовжувала залишатися у фокусі загальних зусиль США з протидії загрозі з боку росії та її авторитарних союзників. Це було пов'язано з наслідками війни РФ проти України для безпеки Європи, майбутнього НАТО та успіху демократії в усьому світі. Окрім цього, у стратегічному підході США формувався та закріплювався нерозривний зв'язок між безпекою на євроатлантичному просторі та безпекою в Індो-Тихоокеанському регіоні, за якого Україна виступала ключовим полем битви, де вирішувалася доля майбутнього протистояння як з росією, так і Китаєм.

Адміністрація США поступово змінила своє бачення підтримки України. Якщо раніше Білий Дім дотримувався стратегії: не дамо програти Україні, то у

березні серед американських чиновників почала перемагати лінія: будемо домагатися цілковитої поразки росії в Україні. Відтак, кінцева ціль США у російсько-українській війні набувала дедалі чіткішого окреслення – допомогти Україні у поверненні всіх окупованих РФ територій, включно з Донбасом і Кримом, та відновлення міжнародно визнаних кордонів нашої держави станом на 1991 рік. На посилення

даної лінії адміністрації Байдена вплинула чергова серія ядерного шантажу з боку путіна, а також видача ордеру на його арешт Міжнародним кримінальним судом (МКС). Якщо раніше частина високопосадовців Білого Дому виступала за переговори з очільником кремля, то після рішення МКС їх ведення втратило сенс. Крім того, у адміністрації Байдена вважали, що примирення з окупацією частини

⁹ European Council, 23 March 2023 // European Council. – 2023, 23 March. – URL: <https://tinyurl.com/6dfa547e>

¹⁰ Standard Eurobarometer 98 - Winter 2022-2023 // Eurobarometer. – 2023, 24 March. – URL: <https://bit.ly/3ZcjEku>

України могло подати приклад агресивному Китаю. Відтак, там припускали, що якщо росія не зазнає нищівної поразки у війні в Україні, це спонукатиме КНР здійснити вторгнення на о. Тайвань¹¹. Захищаючи Україну від росії, США тим самим допомагали стримувати Китай.

Державний секретар США Ентоні Блінкен запевнив, що Сполучені Штати будуть надавати безпекову, економічну, енергетичну та гуманітарну підтримку Україні і 2024 року, щоб гарантувати, що війна президента путіна завершиться стратегічною поразкою¹². Вашингтон відкинув можливість ведення переговорів з росією на даному етапі, наголошуючи на праві України самостійно вирішувати, коли та за яких обставин вступати на шлях дипломатії. Відтак, головним фокусом зусиль США залишалося посилення військового потенціалу України та підготовка Сил оборони України до проведення контрнаступу.

З наближенням президентських виборів у США у 2024 р. зростала кількість республіканців, які ставили під сумнів майбутнє американської допомоги Україні, включно з Дональдом Трампом і Роном Десантісом, двома фаворитами на виборах від Республіканської партії. Деякі політики-республіканці пішли ще далі, закликаючи Вашингтон обмежити військову підтримку України та натомість зосередитися на Китаї¹³. Чи переможе ця фракція Республіканської партії над проукраїнською постає ледь не екзистенційним питанням для України та її європейських партнерів у НАТО¹⁴.

Інцидент з американським безпілотником MQ-9 Reaper над Чорним морем 14 березня в черговий раз продемонстрував, що головною ціллю США залишалося уникнення прямого конфлікту з росією. Два російські винищувачі Су-27 збили американський безпілотник, що ледь не призвело до аварії російських літаків¹⁵. Через інцидент над Чорним морем, США вирішили надалі оминати район потенційного зіткнення з російською авіацією в рамках зусиль, спрямованих на уникання ескалації у відносинах між Вашингтоном і Москвою.

Велика Британія. В оновленому огляді оборони, безпеки і зовнішньої політики Британії, оприлюдненому 13 березня 2023 року, уряд Ріші Сунака окреслив своїм найактуальнішим пріоритетом національної безпеки та зовнішньої політики у короткостроковій та середньостроковій перспективі – усунення загрози безпеці в Європі з боку росії. Британський документ чітко й однозначно констатував, що “безпека України – це також наша безпека”¹⁶. Ціль Сполученого Королівства – стримати та кинути виклик спробам росії

¹¹ Russia-Ukraine war: has Joe Biden's endgame changed? // The Times. – 2023, 27 March. – URL: <https://tinyurl.com/th8wk2xd>

¹² Secretary Antony J. Blinken Opening Remarks Before the House Committee on Foreign Affairs On the FY24 Department of State Budget Request // U.S. State Department. – 2023, 23 March. – URL: <https://tinyurl.com/bdx5bcnb>

¹³ De Santis Assails US Policy in Ukraine, Breaking With Much of GOP // Bloomberg. – 2023, 14 March. – URL: <https://tinyurl.com/3w4bkyc5>

¹⁴ Robbie Gramer, Christina Lu. Will U.S. Support for Ukraine Outlast Biden? // Foreign Policy. – 2023, 3 April. – URL: <https://tinyurl.com/muhk83r7>

¹⁵ Russian Offensive Campaign Assessment, March 14, 2023. Karolina Hird, Grace Mappes, George Barros, Nicole Wolkov, and Frederick W. Kagan // ISW. – 2023, 16 March. – URL: <https://tinyurl.com/5244ujy9>

¹⁶ Integrated Review Refresh 2023 Responding to a more contested and volatile world. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of His Majesty March 2023 // 2023, 13 March. – URL: <https://tinyurl.com/5n6wh243>

загрожувати безпеці Британії, євроатлантичному та ширшому міжнародному порядку.

Ключовим інструментом для реалізації цієї цілі було визначено надання підтримки Україні у відновленні її суверенітету і територіальної цілісності. З цією метою протягом 2022 року уряд Сунака виділив 2,3 млрд фунтів стерлінгів на військову, економічну та гуманітарну допомогу Україні і заявив про намір зберегти цей рівень підтримки протягом 2023 року. У рамках цього Велика Британія взяла на себе зобов'язання надати Україні сучасні бойові танки (28 од. Challenger 2) та забезпечити підготовку додаткових 20 тис. особового складу Збройних Сил України на своїй території за підтримки дев'яти держав-партнерів. У сукупності ці зобов'язання мали зберегти провідну позицію Британії в рамках НАТО та продовжити модернізацію її збройних сил з врахуванням уроків війни в Україні.

Поглиблення партнерства Китаю з росією та розвиток співпраці росії з Іраном після вторгнення в Україну визначено двома ключовими подіями, які викликали особливе занепокоєння у Лондоні. Водночас сила колективної відповіді на вторгнення РФ в Україну продемонструвала, що західні держави були готовим і здатним діяти рішуче на захист міжнародного порядку, базованого праві та основоположних принципах Статуту ООН.

Лондон також підтвердив наміри відіграти провідну роль у підтримці міжнародного процесу повоєнної відбудови України (на 21-22 червня у Лондоні заплановано Конференцію з питань відновлення України) та колективних зусиль з притягнення росії до відповідальності за злочини в Україні¹⁷.

Німеччина. Під час виступу в Бундестазі, присвяченому річниці війни росії проти України, 2 березня 2023 року канцлер Німеччини Олаф Шольц пообіцяв підтримувати Україну, скільки буде необхідно, зазначивши, що росія не отримає воєнної перемоги в Україні. Він закликав президента РФ Путіна припинити війну, висловивши водночас сумніви щодо готовності останнього вести переговори про

справедливий мир для України. “Не можна вести переговори з приставленою до скроні рушницею – хіба що про власну покору”, – наголосив Шольц. За його словами, Путін загрожував існуванню як України, так і основам європейської

¹⁷ Integrated Review Refresh 2023 Responding to a more contested and volatile world. Presented to Parliament by the Prime Minister by Command of His Majesty March 2023 // 2023, 13 March. – URL: <https://tinyurl.com/5n6wh243>

архітектури безпеки¹⁸. Німецький канцлер також закликав Китай не постачати зброю росії та попросив Пекін чинити тиск на Москву, щоб вона вивела свої війська з України¹⁹.

3 березня верхня палата парламенту Німеччини – Бундесрат, що об'єднує представників усіх 16 федеральних німецьких земель, – одноголосно ухвалила резолюцію на підтримку України до річниці широкомасштабного вторгнення РФ. Документ вимагав від РФ виведення військ із усієї території України та притягнення до відповідальності російського керівництва й військових за числення воєнні злочини, скоєні за час широкомасштабної агресії. Крім того, Бундесрат підтримав подальші санкції ЄС проти РФ, збільшення військової допомоги Україні та сприяння її членству в ЄС²⁰.

ФРН стала найбільшим донором України у континентальній Європі після початку широкомасштабного вторгнення РФ. Минулого року у той чи інший спосіб Німеччина надала Україні 14,2 млрд євро, з них 3 млрд євро на військову допомогу. 29 березня уряд Німеччини вирішив потроїти обсяг військової допомоги протягом наступних років, що свідчило про довгострокову підтримку нашої держави з боку Берліна.

Франція пройшла точку неповернення у двосторонніх відносинах з росією, котра почала сприйматися як головна загроза миру та стабільності на Європейському континенті. Водночас у політиці Парижу відбувся фундаментальний зсув у відносинах з Києвом: французи перестали сприймати Україну суто в контексті росії або крізь призму відносин з нею. Французька дипломатія вже змінила свою думку про євроатлантичні перспективи України та відкрито заявила про потребу виправити помилку саміту НАТО у Бухаресті 2008 р., на якому Україні та Грузії було відмовлено у вступі в Альянс, а тема приєднання України до НАТО вже не викликала такої опозиції як раніше. Поряд з цим, у Парижі зростало розуміння, що Україна має у майбутньому стати членом ЄС. Водночас страхи ескалаційних ризиків та, відповідно, страх розізнати Путіна тут були суттєво меншим, ніж в інших ключових європейських країнах, зокрема Німеччині. Путін позбавив такі скептично налаштовані країни НАТО, як Франція, найпотужнішого контраргументу проти членства України – можливої ескалації РФ у випадку запрошення до Альянсу, – адже саме відсутність членства в НАТО штовхає РФ до ескалації.

Французька еліта усвідомила, що відновлення територіальної цілісності України не має альтернатив, а єдиний спосіб забезпечити, щоб росія перестала надовго бути загрозою – продовжувати надавати військову допомогу Україні. У Парижі готувалися підтримувати Україну озброєнням та військовою технікою до перемоги, а також після неї. Зокрема, Київ очікував нових поставок 155-мм САУ

¹⁸ Scholz und das Missverständnis von der Zeitenwende // Spiegel. – 2023, 2 March. – URL: <https://tinyurl.com/md75y9h8>

¹⁹ Шольц закликав Китай вплинути на росію і застеріг від поставок зброї // Європейська правда. – 2023, 2 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4u7b8e3h>

²⁰ Entschließung des Bundesrates zum Jahrestag des russischen Angriffskriegs gegen die Ukraine // 2023, 14 February. – URL: <https://tinyurl.com/muhcfwzv>

Caesar, виробництво яких збільшилося утричі. Водночас Україна прагнула домовитися з Францією, щоб за аналогією з колісними танками AMX-10 RC французи розблокували надання Україні західних винищувачів, ставши першими, хто оголосить про своє рішення надати Україні новітні бойові літаки – Dassault Mirage 2000²¹.

78% французів підтримували надання військової допомоги Україні. Такий підхід дозволяв Парижу займати прогресивну позицію щодо постачання сучасних видів озброєння Україні. Відтак, Франція входила до топ-5 постачальників зброї Україні. У Франції політики у березні були сфокусовані на короткостроковій перспективі, – а саме на весняному контрнаступі, – та прагнули надати Україні всі необхідні засоби для його успішного проведення.

Щодо безпекових гарантій, то найбільше у березні обговорювалася ідея щодо можливості чотирьох країн (Франції, США, Німеччини та Британії) надати такі гарантії після того, як, на думку цих держав, з боку України буде проблематично досягнути вагомих військових здобутків та виникне потреба шукати інші шляхи пошуку миру. При цьому в Парижі допускали можливість, що Франція могла виступити лідером у цьому процесі навіть у разі небажання США надавати подібні безпекові гарантії²².

Стратегічні цілі **Польщі** в контексті російсько-української війни залишалися незмінними. За словами заступника міністра національної оборони РП Войцеха Скуркевича, зміцнення оборонного потенціалу РП обумовлено передусім прагненням запобігти воєнним злочинам на кшталт тих, що відбувалися на окупованій росією території України²³.

Особливу позицію продовжувала займати **Угорщина**, прем'єр-міністр якої Віктор Орбан заявив, що його країна допомагає українцям, але не ставитиме їхні інтереси вище за свої²⁴.

Впродовж березня путінська **росія** продовжувала переслідувати свої максималістські воєнно-політичні цілі, спрямовані на знищення української державності та остаточний перехід в стан геостратегічної та цивілізаційної конфронтації із Заходом, у т.ч. шляхом подальшої ескалації напруженості довкола ключових проблем міжнародної та регіональної безпеки.

25 березня президент рф путін заявив про намір розмістити в білорусі тактичну ядерну зброю (ТЯЗ)²⁵, про що він домовився із самопроголошеним президентом республіки білорусь (рб) лукашенком. За словами очільника кремля, приводом стали наміри Великої Британії постачати снаряди в Україну з

²¹ Сидоренко С. Українські уроки для Франції: як велика війна змусила Париж повірити в розширення НАТО // Європейська правда. – 2023, 13 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mtexnc89>

²² Гетьманчук А. Помірна русофобія в Парижі: як Франція змінює думку про Україну та її майбутнє // Європейська правда. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/499abwms>

²³ Міноборони Польщі: не хочемо, щоб схід країни повторив долю Бучі або Херсона // Європейська правда. – 2023, 3 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ytznym3s>.

²⁴ Угорщина допомагає українцям, але не ставитиме їх інтереси вище за свої — Орбан // Укрінформ. – 2023, 2 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yxnh2878>.

²⁵ Путін розмістить тактичну ядерну зброю у Білорусі. Чим це загрожує Україні та світу // BBC Україна. – 2023, 25 березня – URL: <https://tinyurl.com/3r5762mm>

збідненим ураном²⁶. На штучність цього приводу вказує передусім та обставина, що такі снаряди не мають жодного відношення до ядерних озброєнь та знаходяться на озброєнні самої росії, причому навіть використовувались нею під час агресії проти України²⁷.

При цьому кремль окремо відзначив, що не вважає цей крок порушенням міжнародного режиму нерозповсюдження ядерної зброї (хоча росія й призупинила участь у Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) за місяць до того), тому що мінськ не мав отримати контролю над ядерними зарядами. Ця обставина стала свідченням побоювань кремля щодо потенційно жорсткої реакції Заходу на фоні бажання дати аргументи тим європейським політикам (зокрема, болгарським²⁸), які виступали за мир на умовах росії²⁹.

Попри бажання самопроголошеного президента рб лукашенка, щоб розміщення ТЯЗ у білорусі виглядало спільним рішенням двох рівноправних союзників, путін фактично презентував цей крок як одноосібне рішення москви, де білорусь виступала не як рівноправний союзник, а як підконтрольний сателіт. Відповідно, принципово різнилися меседжі для зовнішньої та внутрішньої аудиторій: світовому співтовариству доносилося, що контроль над ТЯЗ залишиться за москвою, що не є порушенням ДНЯЗ; білоруській аудиторії доносилося, що контроль над ТЯЗ отримає мінськ, тобто самопроголошений президент рб лукашенко залишається самостійним воєнно-політичним суб'єктом.

Крім того, вагомим наслідком розміщення російської ТЯЗ виступала проблема появи в білорусі відносно постійного контингенту зс рф, який мав обслуговувати та захищати ТЯЗ, – він не підлягав виведенню з території білорусі за жодних обставин, а в подальшому міг бути використаний москвою в воєнно-політичних та суто політичних цілях.

31 березня путін затвердив оновлену Концепцію зовнішньої політики росії. За його оцінкою, згаданий документ мав лягти в основу дій рф у середньостроковій та довгостроковій перспективі³⁰. Очільник мзс росії лавров деталізував, що “логіка документу відбивала зміни на зовнішньополітичному контурі після початку сво³¹. У новій Концепції росія оголосила себе державою-цивілізацією та позиціонувала себе в якості лідера протистояння із США. Цим самим вона продемонструвала свої поточні цілі – намагання залучити у свою орбіту зовнішніх союзників та партнерів, щоб хоч якось посилити свої

²⁶ Путін розмістить тактичну ядерну зброю у Білорусі. Чим це загрожує Україні та світу // BBC Україна. – 2023, 25 березня – URL: <https://tinyurl.com/3r5762mm>

²⁷ Снаряди зі збідненим ураном для України: що це і чи вони шкідливі // BBC Україна. – 2023, 21 березня – URL: <https://tinyurl.com/nc2tkuse>

²⁸ Вице-президент надеется, что российские ядерные угрозы нереальны // Болгарское национальное радио. – 2023, 26 марта – URL: <https://tinyurl.com/2rv39y6f>

²⁹ Сидоренко С. Ядерный удар по дружбе с Китаем: как шантаж НАТО зашкодил Путину и не приборкал Запад // Українська правда. – 2023, 27 березня – URL: <https://tinyurl.com/386va4d5>

³⁰ Савчук А. Нова концепція зовнішньої політики росії: ризики для України // Європейська правда. – 2023, 12 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/rvkb8ea8>

³¹ Подставной Д. путін оголосив про нову концепцію зовнішньої політики росії: що це означає // Телеграф. – 2023, 31 березня – URL: <https://tinyurl.com/2p8fhvsv>

міжнародні позиції, суттєво підірвані її збройною агресією проти України. Зокрема, президент росії путін акцентував увагу саме на розширенні зв'язків із “конструктивно налаштованими партнерами” та формуванні умов для відмови недружніх держав від ворожої політики щодо росії³².

Впродовж березня **білорусь**, будучи повноцінним союзником росії та співучасником її злочину агресії проти України, продовжувала втрачати елементи своєї міжнародно-політичної та передусім воєнно-політичної суб'єктності. Ключовим фактором стала ініціатива росії розмістити в білорусі тактичну ядерну зброю, причому зі збереженням повного контролю над нею з боку кремля та посиленням російської військової присутності в країні. В таких умовах безпосередня участь зс білорусі в російсько-українській війні залишалася для неї вкрай ризикованим зовнішнім та внутрішнім викликом, якого офіційний мінск намагався уникати. Для цього він продовжував розігрувати карту внутрішніх загроз, інспірованих діями Заходу.

Ключовою суспільно-політичною подією, що підтвердила спільність воєнно-політичних цілей держав-агресорів – білорусі та росії, стало звернення самопроголошеного президента рб лукашенка до білоруського народу з посланням 31 березня. У своєму виступі він намагався виправдати путінську агресію проти України та закликав до негайного перемир'я та переговорів без попередніх умов³³.

Впродовж березня офіційний мінськ, перебуваючи у суворій міжнародній ізоляції, змушений був продовжувати проводити непростий зовнішньополітичний та внутрішньополітичний курс, орієнтований передусім на мінімізацію статусних та іміджевих втрат. Для цього білоруська влада надалі розігрувала сценарій інспірованої та провокованої Заходом внутрішньої загрози, а також посилювала авторитарний тиск на суспільство. Так, зокрема, 3 березня суд ленінського району мінська оголосив вирок лауреату Нобелівської премії миру і правозахиснику “Вясні” Олесю Біляцькому, – 10 років колонії умов посиленого режиму, – політичне переслідування якого білоруською владою викликало негативну реакцію міжнародного правозахисного руху³⁴. 6 березня мінський міський суд виніс заочний вирок у кримінальній справі членів Координаційної ради білоруської опозиції. Серед іншого, лідерку опозиції та колишню кандидатку в президенти білорусі Світлану Тихановську засудили до 15 років позбавлення волі в колонії загального режиму, що викликало негативну реакцію з боку Заходу³⁵. 9 березня лукашенко підписав поправки до кримінального кодексу, відповідно до яких за зраду держави чиновникам та військовослужбовцям загрожувала смертна кара, а також кримінальна

³² Подставной Д. путін оголосив про нову концепцію зовнішньої політики росії: що це означає // Телеграф. – 2023, 31 березня – URL: <https://tinyurl.com/2p8fhvsb>

³³ Лукашенко запропонував Україні і Росії зупинити бойові дії без права переміщати війська і техніку // Європейська правда. – 2023, 31 березня – URL: <https://tinyurl.com/5n8p5n49>

³⁴ У Білорусі нобелівського лауреата Біляцького засудили до 10 років колонії // Європейська правда. – 2023, 3 березня – URL: <https://tinyurl.com/bdz9rdca>

³⁵ ЄС прокоментував вирок Тихановській: готовий до подальших заходів проти Білорусі // Європейська правда. – 2023, 7 березня – URL: <https://tinyurl.com/mrxakffw>

відповідальність за дискредитацію збройних сил, інших військ і військових формувань, воєнізованих організацій³⁶. Впровадження цієї норми закону стало також опосередкованим проявом певної недовіри верхівки режиму до лояльності державного апарату в цілому. Згадані рішення та заходи стало опосередкованим свідченням того, що ключовою ціллю режиму Лукашенко було політичне виживання в умовах загострення міжнародної ситуації та посилення суспільно-політичної напруги в країні.

Іран у російсько-українському протистоянні продовжував займати відверто проросійську позицію та дедалі більше зосереджувався на поглибленні військового співробітництва з росією, яке через поставки озброєння та військової техніки (БПЛА, стрілецької зброї та артилерійських боєприпасів) мало призвести до отримання доступу до російських ядерних технологій та закласти основи для повноцінного військового партнерства між Іраном та росією.

За повідомленням західних ЗМІ, 10-12 січня Іран здійснив поставку критично необхідного для російської армії артилерійського (мінометного) та стрілецького озброєння, для його використання у війні проти України, а також нові поставки іранських безпілотників, які вже стали регулярними. Зокрема, йшлося про 100 млн набоїв до стрілецької зброї різного калібру; 300 тис. снарядів, серед яких 40-мм гранати для гранатометів, 107-мм протитанкові ракети, мінометні міни різних калібрів – від 60-мм до 120-мм, а також артилерійські (122-мм – 152-мм) та бронебійні снаряди (115-мм і 125-мм)³⁷.

Розрахунок за такі поставки російська сторона здійснила у готівковому вигляді, забезпечивши тим самим конфіденційність та обхід західних санкцій накладених проти обох країн.

Така допомога доповнила попередні поставки тегераном москві сотень безпілотників, які відіграли важливу роль під час повітряних атак на об'єкти енергетичної інфраструктури України. Частиною укладених між двома країнами домовленостей стала також таємна угода, яка передбачала повернення до ірану збагаченого урану, близького за концентрацією до збройного, який був виявлений інспекторами Міжнародного агентства з атомної енергії на об'єктах ядерної енергетики Ірану вдруге з початку поточного року³⁸.

³⁶ Лукашенко підписав закон про страту за держзраду // Слово і діло. – 2023, 9 березня – URL: <https://tinyurl.com/r42rzwz3>

³⁷ Іран поставив РФ велику кількість куль, артилерійських і мінометних снарядів - Sky News // Перший західний — 2023, 08 березня., - URL: <https://tinyurl.com/ywzpbjz>

³⁸ В Ірані виявили близьке за концентрацією до збройного збагачення урану // РБК-Україна — 2023, 20 лютого. – URL: <https://tinyurl.com/mrxaf5jt>

Дане співробітництво двох підсанкційних держав опосередковано засвідчило, що перебуваючи під жорсткими санкційними обмеженнями, росія та Іран знайшли можливість розвивати військові спроможності своїх збройних сил та забезпечити постачання необхідного озброєння та військової техніки.

З початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну позиція **Туреччини** щодо російсько-української війни полягала у забезпеченні посередницьких функцій між лідерами росії і України у вирішенні гуманітарних питань, серед яких були обмін військовополоненими та продовження Чорноморської зернової ініціативи.

Особливу роль у вирішенні зазначених питань продовжував відігравати президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган, який брав безпосередню участь у звільненні політв'язнів, що були свавільно затримані та ув'язнені росією на території тимчасово окупованого Криму; у поверненні додому українських важкопоранених військовослужбовців, які перебували на території рф та цивільних громадян України, що відбували тюремні покарання з 2014 року на території рф та тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей³⁹.

Стратегічний курс Туреччини при Ердогані – це побудова регіональної супердержави з максимально широким полем для маневру.

18 березня, за посередництва Туреччини та ООН успішно закінчились переговори щодо подовження терміну дії “зернової угоди”. І хоча умови її реалізації було скорочено вдвоє, з 120 днів до 60, представники Туреччини та ООН заявили про результативність таких переговорів. У свою чергу, росія заявила, що до скорочення періоду чергової пролонгації угоди до 60 днів, тобто до 18 травня, призвела відсутність прогресу у реалізації Меморандуму росія – ООН щодо нормалізації російського сільськогосподарського експорту, що може вплинути на подовження угоди у подальшому⁴⁰.

На вимогу США Туреччина з 1 березня призупинила транзит підсанкційних товарів до росії, що стало результатом переговорів державного

39 Омбудсман Дмитро Лубінець провів зустріч з Президентом Турецької Республіки Реджепом Таїпом Ердоганом // Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. – 2023, 11 січня. – URL: <https://tinyurl.com/2ut2fp7d>

40 МЗС рф знову заявило, що “зернову угоду” продовжили на 60 днів, та погрожує виходом // Економічна правда — 2023, 20 березня., – URL: <https://tinyurl.com/5dejxtnn>

секретаря США Ентоні Блінкена та президента Туреччини Р. Ердогана. В ході переговорів, в першу чергу, враховано експорт продукції військово-промислового комплексу, обсяги якого у березні-жовтні 2022 року досягли рівня 800 млн. доларів⁴¹.

Важливою подією стало проведення 31 березня 2023 року під головуванням президента Р. Ердогана засідання Ради національної безпеки Туреччини, одним з питань порядку денного якого були зусилля країни щодо припинення агресії росії проти України мирним шляхом. Питання розглядалось в контексті оцінки негативних наслідків війни, що тривала вже понад рік, та її впливу на стабільність в регіоні і безпекову ситуацію в Чорному морі. Це знайшло відображення у підсумковому документі засідання, яким обумовлено посилення зусиль для встановлення міцного миру, підтримки регіональної стабільності та ліквідації наслідків гуманітарних криз⁴².

Ізраїль продовжував займати чітко виражену нейтральну позицію, яка обмежувалась наданням гуманітарної допомоги Україні та відмовою у наданні військової допомоги, не допускаючи при цьому навіть передачі третіми країнами зброї, що містила ізраїльські комплектуючі.

Фактично ця позиція не змінилася і після перемоги восени 2022 р. Беньяміна Нетаньягу на п'ятих за останні три з половиною роки виборах до парламенту Ізраїлю, з огляду на те, що він в ході передвиборчої боротьби обіцяв переглянути політику Ізраїлю щодо поставок озброєння Україні. У лютому-березні уряд Ізраїлю провів з цього питання засідання, присвячене обговоренню політики Ізраїлю щодо російсько-української війни. Однак жодних рішень на ньому так і не було ухвалено⁴³.

Під час переговорів з главою Франції Еммануелем Макроном 16 березня Нетаньягу в черговий раз заявив, що готовий відправити в Україну військові речі, однак відмовляється здійснювати поставки військової техніки та озброєння, що могло б спровокувати російського диктатора путіна⁴⁴.

Китай. Концентрація КНР на завданнях збереження й посилення економічних спроможностей та водночас опонування Заходу на глобальному рівні унеможливлювала використання китайського фактору з метою впливу на росію. Україна для пекінських стратегів продовжувала залишатися полем битви Заходу на чолі зі США з росією. Безпекові інтереси останньої, попри офіційну риторику Пекіна про повагу до суверенітету й територіальної цілісності, мали бути задоволені за рахунок відмови Заходу від підтримки нашої країни. За такою безпековою схемою дедалі чіткіше прочитувалися наміри КНР витіснити Захід з

41 Туреччина підтвердила, що зупинила транзит товарів у росію з 1 березня // NNews – 2023.14 березня. – URL: <https://tinyurl.com/49e68xbr>

42 Туреччина має намір посилити роботу для досягнення миру в Україні // РБК-Україна — 2023. 31 березня., – URL: <https://tinyurl.com/dtu4u7kz>

43 Нетаньягу вперше обговорив надання Ізраїлем військової допомоги Україні // ONLINE-UA – 2023, 14 березня., - URL: <https://tinyurl.com/yc74ep6c>

44 Ізраїль дозволив продаж Україні своїх систем протидії дронам, – ЗМІ // Фокус – 2023, 16 березня, – URL: <https://tinyurl.com/25xfj545>

іншої сфери впливу – Тайваню.

Продовжуючи реалізацію стратегічних цілей посилення геополітичної суб'єктності в якості антизахідної альтернативи, дипломатія КНР уникала будь-якого діалогу з політичним керівництвом України, що на її думку, могло значно звузити можливості більш важливих маневрів на зовнішньополітичній арені. Після проголошення т.зв. “мирного плану Китаю” з'явилися обережні сподівання на можливість використання Пекіна як, нехай і специфічного, проте додаткового посередника, який мав виключні засоби впливу на росію. Такі сподівання стали ще більш обґрунтованими після того, як Пекіну вдалося посадити за стіл переговорів та домогтися від двох традиційних регіональних антагоністів, – Саудівської Аравії та Ірану відновлення дипломатичних відносин як першого кроку до примирення. Тому запланований візит Сі Цзіньпіна до москви містив чимало інтриги.

Щоправда, напередодні зустрічі з путіним зверталася увага на те, що оскільки стратегічними цілями Китаю та росії було витіснення США з Європи та тихоокеанського простору навряд чи Пекін міг відмовитися від підтримки росії та координації своїх дій із нею⁴⁵. В ЗМІ та політичному середовищі циркулювали тривожні передбачення того, що очна зустріч Сі та путіна може мати й негативні наслідки для України, як це було в лютому 2022 р. Зокрема, експерти вказували на високу ймовірність обговорення між двома лідерами схеми обходу санкцій з метою знайти спосіб прихованої підтримки зс рф військовим обладнанням та навіть озброєнням⁴⁶. Такі побоювання посилювалися ще й тим, що 1 березня завершився візит самопроголошеного лідера рб лукашенка до Пекіна, в результаті чого було досягнуто серії домовленостей щодо економічної та торговельної співпраці, яка несла значні ризики й посилювала можливості постачання китайської продукції, в тому числі військового призначення, або ж її виробництво на території білорусі.

Офіційні особи США та країн ЄС застерігали китайську сторону від реалізації таких намірів. Видання Politico Europe в своєму дослідженні навела приклади такої підтримки. Згідно цих даних, російська сторона ще в 2022 р., з моменту початку широкомасштабної агресії, одержала від китайських компаній близько тисячі штурмових гвинтівок, бронежилети та запчастини для дронів⁴⁷. Загалом, як йшлося в публікаціях, близько 70 китайських експортерів продали росії з моменту вторгнення дронів виробництва 26 компаній. Враховуючи домінування Китаю в глобальному ланцюжку постачання електроніки та товарів, можливості збільшення поставок серйозно турбували як Україну, так і її західних союзників. В результаті аналізу митних документів було також виявлено, що пекінський оборонний підрядник Poly Technologies відправив щонайменше 12 вантажів, зокрема запчастини для гелікоптерів та радіообладнання класу повітря-

⁴⁵ China's 'peace plan' for Ukraine is a Trojan horse for Beijing and Moscow // The Hill. – 2023, 12 March. – URL: <https://tinyurl.com/4zfembct>

⁴⁶ Russian offensive campaign assessment // ISW. – 2023, 17 March. – URL: <https://tinyurl.com/yh6bmvnH>

⁴⁷ 'Hunting rifles' — really? China ships assault weapons and body armor to Russia // Politico Europe. – 2023, 16 March. – URL: <https://tinyurl.com/2afs2h8j>

земля російській фірмі, на яку у США наклали санкції за причетність до війни проти України.

У Китаї різко відреагували на пресинг з боку Вашингтону та його західних союзників щодо непостачання до росії продукції військового характеру. Міністр закордонних справ КНР Цінь Гань у відповідь звинуватив США в озброєнні Тайваню⁴⁸. У зв'язку з цим виникли побоювання, що Пекін може застосувати в даній ситуації схему прив'язки непостачання зброї росії з продажами США зброї на Тайвань, що могло поставити Вашингтону перед дилемою.

В умовах загострення відносин із Сполученими Штатами китайська дипломатія вчергове активізувала свої контакти з росією. 20 березня Сі Цзіньпін прибув до Москви в якості першого зі світових лідерів, який провів зустріч з Путіним як фігурантом справи Міжнародного кримінального суду. Напередодні візиту звучали тривожні очікування щодо можливості прийняття Китаєм остаточного рішення щодо постачання росії озброєнь та використання візиту як дипломатичного прикриття цих намірів. Намагаючись вплинути на можливе розгортання такого негативного сценарію, 16 березня міністр закордонних справ України Д. Кулеба провів телефонну розмову зі своїм китайським колегою, під час якої наголошував на дотриманні територіальної цілісності України та підтримці формули миру Президента України⁴⁹.

Проте під час переговорів на найвищому рівні 21 та 22 березня в Москві не відмічалось досягнення якогось принципового обопільного рішення щодо України чи щодо війни росії в Україні, а китайський “мирний план” зрештою не став дорожньою картою для двох країн. Більша частина переговорного пакету стосувалася економіки. Китайська сторона, очевидно, була більш зацікавлена в отриманні саме торговельно-економічних преференцій та стабільності на території свого найбільшого сусіда.

Ще однією основою, яка поєднувала інтереси Москви та Пекіна, залишалася протидія Сполученим Штатами. В спільній двосторонній заяві містилося згадування багатополюсного світу та випаді у бік Вашингтону, який, на їхню думку “підриває міжнародну та регіональну безпеку а також глобальну стратегічну стабільність, прагнучи зберегти одностороннє військове домінування...”⁵⁰. Тому китайсько-російський геополітичний альянс мав спільне підґрунтя протистояння т.зв. американському гегемонізму, який для Пекіна виражався в підтримці Тайваню, а для Москви – у підтримці України.

Відразу після зустрічі двох лідерів офіційні особи України вчергове озвучили бажання особистої зустрічі між Президентом В. Зеленським та Сі Цзіньпіном в будь-якому форматі. Організацією заходу займалися і Офіс Президента і МЗС України, проте у зв'язку з відсутністю у КНР чіткої позиції щодо її участі у розв'язанні війни між Україною та РФ, перспектива контакту на

⁴⁸ China's foreign minister equates possible supply of weapons to Russia with US military support for Taiwan // CNN. – 2023, 7 March. – URL: <https://tinyurl.com/3ejxfzr4>

⁴⁹ 秦刚同乌克兰外长库列巴通电话 // МЗС КНР. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/aevm8zuj>

⁵⁰ What Russia-Chinese joint statement says about Ukraine // Reuters. – 2023, 22 March. – URL: <https://tinyurl.com/yj38ks5k>

найвищому рівні залишалася невизначеною⁵¹. Сполучені Штати Америки вустами речника РНБ Д. Кірбі підтвердили свою підтримку переговорам між Зеленським та Сі⁵².

В інтерв'ю американському Associated Press (30 березня), В.Зеленський поскаржився на те, що він не мав можливості контакту з Сі з моменту початку війни і висловив своє бажання провести переговори з китайським лідером⁵³. Відповідь китайської сторони продовжувала залишатися вичікувальною. Речник МЗС КНР Мао Нін на запитання, чи прийме Сі запрошення Президента Зеленського відповіла вже традиційною абстрактною фразою: “Пекін зберігає комунікацію з усіма сторонами, включно з Україною”⁵⁴. Це опосередковано свідчило на користь того, що для Китаю “мирний план” щодо України не так важливий в якості моделі досягнення миру та набуття статусу миротворця, як більшою мірою елемент глобальної іміджевої гри, спрямованої на увагу країн Глобального Півдня. Тим більше, що за його увагу боролася також росія. А повноцінний мир в Україні, як і випливає з китайського документу та поведінки Пекіна, мав також враховувати інтереси росії.

Японія. Агресія росії та активізація діяльності Китаю спонукали Токіо до значних концептуальних змін в оборонній політиці та більшій дієвості на міжнародній арені. З лютого 2022 р. спостерігалось зростання уваги японського політикуму до України, як до одного з ключових політичних суб'єктів, від якого залежала в тому числі й стабільність в Східній Азії.

Реалізуючи доктрину більшої залученості в світові процеси війни та миру, глава японського уряду Фуміо Кісіда в березні 2023 р. здійснив низку закордонних візитів з метою проведення додаткових політичних та економічних комунікацій. Під час свого візиту до Індії 20 березня він оголосив Індо-Тихоокеанську ініціативу, спрямовану на збалансування впливу Китаю в регіоні. Кісіда також закликав країни Глобального Півдня до більшій активності щодо збереження міжнародного порядку та протидії російській агресії.

Знаковим став візит 21 березня японського прем'єра до Києва. Адже саме в цей час в Москві відбувалася зустріч між лідером Китаю Сі Цзіньпіном та Путіним. Тому візит був не лише проявом солідарності з Україною, але й ознакою формування двох антагоністичних європейсько-тихоокеанських політичних утворень: російсько-китайського (в широкому розуміння БРІКС та ШОС) та з протилежної сторони – країни G7-НАТО-QUAD⁵⁵.

В результаті зустрічі між Ф. Кісідою та В. Зеленським було оприлюднено

⁵¹ Розмова Зеленського із Сі «є в планах», цим займаються Офіс президента і МЗС – Подоляк // Радіо Свобода. – 2023, 23 Березень. – URL: <https://tinyurl.com/4rva83p4>

⁵² Kirby on Peace in Ukraine, Xi's Visit to Russia, TikTok Hearing // Bloomberg. – 2023, 23 March. – URL: <https://tinyurl.com/5dwukyk7>

⁵³ Transcript of AP interview with Volodymyr Zelenskyy // AP. – 2023, 30 March. – URL: <https://tinyurl.com/4cmk2dhm>

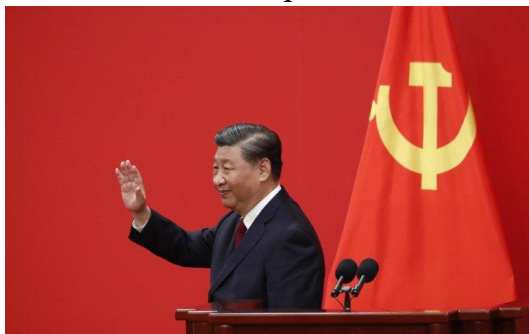
⁵⁴ Foreign Ministry Spokesperson Mao Ning's Regular Press Conference // Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China. – 2023, 29 March. – URL: <https://tinyurl.com/2vsab9cd>

⁵⁵ QUAD – стратегічний діалог між Австралією, Індією, США та Японією з проблем безпеки в Індо-Тихоокеанському регіоні.

спільну заяву про особливе глобальне партнерство⁵⁶. Як головуючий в Групі семи, японський прем'єр пообіцяв зробити наступне засідання цієї групи максимально ефективним з точки зору результатів. Японія пообіцяла надати Україні 5,5 млрд доларів в якості гуманітарної допомоги, що майже в чотири рази більше ніж минулого року.

Ключові воєнно-політичні події, процеси, їх сутність

Воєнно-політичні відносини на глобальному рівні. Загальний розвиток глобального міжнародного середовища в березні продовжував обумовлюватися геополітичним суперництвом між США та КНР як частини протистояння двох ціннісних систем – демократичного Заходу та авторитарного Сходу (КНР, росія, Іран, КНДР) – в т.ч. за вплив на Південь. Це, в свою чергу, мало наслідками розширення географічного охоплення дії трансатлантичного військово-політичного блоку НАТО та посилення впливу Пекіна на Близькому та Середньому Сході. Агресія росії проти України значно похитнула фундамент геоекономічної глобалізації, геополітична складова якої стала актуальною для всіх сторін. Відносини в різних форматах – від конфронтаційного діалогу до конструктивного співробітництва – посилювало особливу увагу до теми національних інтересів та їх співвідносності із цінностями.

З переобранням 10 березня генерального секретаря ЦК КПК Сі Цзіньпіна на третій термін в якості Голови КНР та голови Центральної Військової Ради геополітичні амбіції Китаю отримали додатковий імпульс. Прагнучи копіювати Мао Цзедуна в якості політика, який вважається одним із провідних постатей в історії сучасного Китаю, Сі окреслив модель поведінки Пекіна. Її ключовими завданнями був подальший розвиток ініціативи “Один пояс, один шлях”, посилення економічного та технологічного співробітництва, і в той же час на глобальному рівні – протидія спробам, як вважав Китай, Заходу на чолі з США зупинити засобами стримування об’єктивний розвиток Китаю як окремого полюсу світової політики. Більша політична наступальність та увага до військової компоненти в політичній грі Пекіна прозвучала під час щорічної зустрічі китайського лідера з політичними радниками за участю представників парламенту. Заклавши збільшення оборонного бюджету на 7,2%, Сі водночас закликав китайський генералітет бути готовими до війни⁵⁷.

Позиційне воєнно-політичне протистояння між Заходом – з одного боку, та Китаєм та Росією (які, втім, дедалі чіткіше конкурують між собою за вплив на

⁵⁶ Спільна заява про особливе глобальне партнерство між Україною та Японією // ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ ВОЛОДИМИР ЗЕЛЕНСЬКИЙ Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3n8b67wa>

⁵⁷ Xi Jinping Says He Is Preparing China for War // Foreign Affairs. – 2023, 30 March. – URL: <https://tinyurl.com/mr2279jc>

глобальний Південь) – з іншого, мало тенденцію до подальшого розвитку. На початку березня міністри закордонних справ групи QUAD (Австралія, Індія, Японія, США) оприлюднили спільну декларацію, в якій підкреслили спільне зобов'язання підтримувати принцип свободи навігації в Індо-Тихоокеанському регіоні та перешкоджати одностороннім спробам зміни статус-кво. Такі принципи, насамперед, стосувалися територіальних/акваторіальних амбіцій Китаю, особливо в районі Східно- та Південно-Китайського морів. Реалізуючи стратегію формування спільної координованої воєнної політики в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, 13 березня в рамках традиційної зустрічі представників безпекового блоку AUKUS було прийнято рішення розпочати десятирічний проект, спрямований на створення спільного флоту атомних підводних човнів, здатних стримувати апетити Китаю в АТР⁵⁸.

Зростання глобальної ролі Китаю пов'язане не лише з чинником Росії, на яку КНР має певний вплив. За посередництва Пекіна вдалося досягти згоди на поновлення дипломатичних відносин між Іраном та Саудівською Аравією, традиційними суперниками на Близькому та Середньому Сході⁵⁹. Таке досягнення було демонстрацією світу потенційних можливостей КНР бути альтернативним Заходу медіатором в міжнародних конфліктах. Водночас ірансько-саудівське замирення вкладалося в прагнення Пекіна допомогти досягненню ними більшої стратегічної незалежності від Заходу, що, в свою чергу, надало Китаю більше можливостей для проникнення в регіон. США, будучи стратегічним воєнно-політичним партнером як Саудівської Аравії, так і Ізраїлю, довго вибудовував відносини Ер-Ріяду проти Ірану, але наразі почав поступово витіснятися із порядку денного безпеки регіону.

Ще одним прикладом посилення критичного впливу Китаю в глобальній архітектурі став візит Сі Цзіньпіна в Москву, який розпочався 20 березня. Коли до початку агресії проти України Росії вдавалося більш-менш успішно балансувати між США, ЄС та КНР, то за умов конфлікту із першими двома суб'єктами її залежність від останнього значно посилювалася, звівшись, практично до статусу молодшого партнера. Той факт, що Сі з'явився в російській столиці майже відразу після появи міжнародного ордеру на арешт Путіна, може розглядатися як певний сигнал з боку Китаю, що західноцентричні підходи до оцінок світових подій для нього не є актуальними і світ має враховувати китайську особливу позицію.

Майже паралельний візит до Києва прем'єр-міністра Японії Фуміо Кісиди віддзеркалив наміри уряду країни посилити свій голос в умовах міжнародного збройного конфлікту. Як головуючий в G7 цього року, Кісида в такий спосіб підкреслив єдність Японії та Заходу в протидії зростанню загроз з боку російсько-китайського квазі-альянсу. В рамках цієї демонстративної єдності відносини між Токіо та Вашингтоном, як основоположних для безпеки в Східній Азії, будуть і

⁵⁸ Joint Leaders Statement on AUKUS: 13 March 2023 // Gov.uk. – 2023, 13 March. – URL: <https://tinyurl.com/2dfy9nj2>

⁵⁹ Chinese-Brokered Deal Upends Mideast Diplomacy and Challenges U.S. // New York Times. – 2023, 11 March. – URL: <https://tinyurl.com/y9jpbcee>

надалі розвиватися в бік більшої доповненості стратегій і тактик.

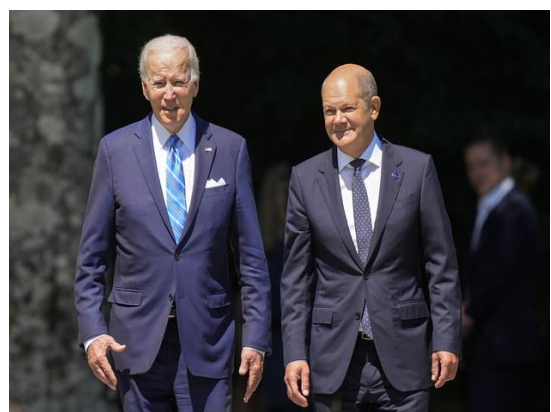
З метою створення ширшої політичної основи на тлі зростання впливу Китаю в країнах Глобального Півдня Сполучені Штати ініціювали проведення другого Саміту за Демократію (29-30 березня), в якому взяло участь близько 120 світових лідерів⁶⁰. Незважаючи на те, що про війну в Україні згадувалося в кожному виступі, Вашингтону в цілому не вдалося

критично вплинути на рішення цієї групи країн (Глобального Півдня) діяти більш проактивно з точки зору як допомоги Україні, так і за збереження стабільності світової системи. В умовах посилення глобального протистояння між США та Китаєм країни Глобального Півдня, як і в часи холодної війни, обрали вичікувальну позицію. Більше того, традиційні економічні та військові зв'язки з Москвою та Китаєм для цих країн ще залишаються важливими. Такі платформи як G20, БРІКС чи ШОС забезпечували міжнародно-політичну трибуну для них. Китай залишався головним торговельним партнером для близько 120 країн, що надавало колишнім країнам т.зв. третього світу підстави заперечувати ексклюзивність відносин із Заходом в якості ключового двигуна економічного розвитку.

Враховуючи цілеспрямовані зусилля Туреччини, Саудівської Аравії та Бразилії знайти власні компромісні ніші в умовах загострення протистояння по лінії Захід – Китай/росія, українській дипломатії доводилося докладати значних зусиль для пошуку тих точок дотику у відносинах з цими країнами, які могли надати нам додаткового ресурсу для перемоги над агресором.

Трансатлантичні відносини. Фактор підтримки України у війні з РФ виступав консолідуючим началом у відносинах між західними союзниками як по обидва береги Атлантики, так і Ла-Маншу.

3 березня президент США Джо Байден і канцлер Німеччини Олаф Шольц провели зустріч в Білому домі для обговорення широкомасштабної війни в Україні, трансатлантичних відносин і загрози з боку Китаю. За підсумками переговорів обидва лідери підтвердити міцні відносини між Сполученими Штатами та Німеччиною,

обговорили поточні зусилля щодо забезпечення безпеки, гуманітарної, економічної та політичної підтримки України та важливість збереження

⁶⁰ Summit for Democracy 2023 // U.S. Department of State. – 2023, 31 March. – URL: <https://tinyurl.com/mujbvfww>

глобальної солідарності з народом України⁶¹.

Координація підтримки України, збереження санкційного тиску на росію і майбутнє трансатлантичних відносин були також на порядку денному візиту президентки Європейської комісії Урсули фон дер Ляєн до Вашингтону 10 березня. За підсумками зустрічі президенти США та Європейської комісії виступили зі спільною заявою, в якій запевнили, що США і ЄС будуть стояти разом у непохитній підтримці України у війні, яку проти неї розв'язала росія, наголосили на зменшенні залежності від російських енергоресурсів для зміцнення енергетичної безпеки Європи та світу, висловили підтримку енергетичній безпеці України та заявили про нові заходи, спрямовані проти осіб у третіх країнах, щоб послабити підтримку російської війни з будь-якого куточка світу. Також Вашингтон і Брюссель заявили, що працюватимуть над тим, щоб Україна отримала безпекову, фінансову та гуманітарну допомогу стільки, скільки буде потрібно. Йшлося зокрема про забезпечення Збройних Сил України ОВТ та підготовкою, необхідною для відсічі російської агресії⁶².

10 березня прем'єр-міністр Великої Британії Ріші Сунак здійснив візит у Францію для переговорів з президентом Еммануелем Макроном щодо питань міграції, допомоги Україні та співпраці в Індо-Тихоокеанському регіоні. Двосторонні зв'язки, які ослабли після того, як Британія проголосувала за вихід з

Європейського Союзу в 2016 р. (Brexit), зміцнилися на тлі підтримки України після вторгнення росії, і зустріч двох лідерів стала шансом поглибити двосторонні відносини. Під час першого за останні п'ять років **саміту Велика Британія – Франція** сторони:

погодили новий план протидії нелегальній міграції через протоку Ла-Манш – питання, яка довгий час слугувала джерелом напруги між Лондоном і Парижем;

домовилися про координацію підтримки України як на двосторонній основі, так і в рамках міжнародних платформ, шляхом забезпечення військовим обладнанням, зокрема боєприпасами, та спільної підготовки українських морських піхотинців, щоб “допомогти Україні отримати вирішальну перевагу на полі бою і виграти цю війну”;

заявили про готовність до надання зобов'язань у сфері безпеки, які мали допомогти Україні захистити себе в довгостроковій перспективі та стримувати майбутні акти агресії;

підтримали принципи формули миру Президента України В. Зеленського

⁶¹ Kriegsgipfel im Weißen Haus // Spiegel. – 2023, 3 March. – URL: <https://tinyurl.com/yz2xyvkw>; Remarks by President Biden and Chancellor Scholz of Germany Before Bilateral Meeting // White House. – 2023, 3 March. – URL: <https://tinyurl.com/yz4dfdpm>

⁶² Joint Statement by President Biden and President von der Leyen // White House. – 2023., 10 March. – URL: <https://tinyurl.com/3v3ht4wn>

для встановлення справедливого та тривалого миру, відповідно до Статуту ООН, коли настане відповідний час;

зобов'язалися посилити свою відповідь на наслідки війни росії проти України, зокрема у сфері відбудови, через інклюзивну міжвідомчу координаційну платформу донорів;

домовилися спільно працювати над забезпеченням відповідальності за злочини, скоєні росією в Україні, у рамках відповідних форумів, включаючи судове переслідування воєнних злочинців і злочинів проти людяності;

заявили, що роблять усе можливе, аби повномасштабна війна в Україні не поширилась на інші частини світу;

домовилися працювати разом, щоб завадити президенту путіну в черговий раз використати енергетику як зброю;

закликали росію вийти з ЗАЕС і повернути повний контроль її законному суверенному власнику – українській владі⁶³.

Окрім цього, сторони обговорили роль, яку держави-члени НАТО можуть відіграти в наданні Україні гарантій безпеки, необхідних для її самооборони в довгостроковій перспективі. Окремий блок питань стосувався взаємодії країн в Індो-Тихоокеанському регіоні та підходу Заходу до Китаю. Прем'єр Ріші Сунак заявив, що безпека в Європі переплетена з миром в Індо-Тихоокеанському регіоні, попередивши Китай триматися подалі від російсько-українського конфлікту⁶⁴.

Зовнішньополітична діяльність України. Протягом березня 2023 р. зусилля української дипломатії зосереджувалися на протистоянні російській експансії й акумуляції зовнішньої допомоги; утвердженні інтересів країни на світовій арені; зміцненні санкцій, міжнародному засудженні та ізоляції країни-агресора; забезпеченні умов для початку переговорного процесу про вступ до ЄС. Інтенсивність політико-дипломатичних контактів залишалася високою, і локомотивом цього процесу був Президент України Володимир Зеленський.

Так, впродовж березня він провів телефонні переговори з прем'єр-міністром Великої Британії Ріші Сунаком, прем'єр-міністром Нідерландів Марком Рютте, прем'єр-міністеркою Італії Джорджією Мелоні, президентом Чехії Петром Павелом, президентом Чилі Габрієлем Боричем, президентом Бразилії Луїсом Інасіу Лулу да Сільвою, очільником Федеральної ради Швейцарії Аленом Берсе, федеральним канцлером Австрії Карлом Негаммером та прем'єр-міністром Ірландії Лео Варадкаром.

Особисто відвідали Україну у березні та зустрілися з Президентом Володимиром Зеленським: президент Латвійської Республіки Егілс Левітс (03.03), президент Європейського парламенту Роберта Меццола (04.03), Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш (08.03), прем'єр-міністр Фінляндської Республіки Сання Марін (10.03), міністр оборони Королівства

⁶³ 36th Franco-British summit held in Paris // French Embassy in London. – 2023, 10 March. – URL: <https://uk.ambafrance.org/36th-Franco-British-summit-held-in-Paris>

⁶⁴ 36th Franco-British summit held in Paris // French Embassy in London. – 2023, 10 March. – URL: <https://uk.ambafrance.org/36th-Franco-British-summit-held-in-Paris>

Норвегія Бйорн Арільд Грам (10.03), прем'єр-міністр Ісландії Катрін Якобсдоттір (14.03), прем'єр-міністр Латвії Кріш'яніс Каріньш (16.03), прем'єр-міністр Японії Фуміо Кісіда (21.03), делегація Світового банку на чолі з віце-президентом у справах регіону Європи та Центральної Азії Анною Б'єрде (24.03), президент Республіки Молдова Мая Санду (31.03), прем'єр-міністр Республіки Словенія Роберт Голоб (31.03), прем'єр-міністр Словаччини Едуард Хегер (31.03), прем'єр-міністр Республіки Хорватія Андрей Пленкович (31.03).

Серед перелічених контактів слід відзначити зустріч Президента України з президентом Латвійської Республіки, під час якої глави держав підписали Спільну декларацію, котра засвідчила підтримку з боку Латвії повноправної європейської та євроатлантичної інтеграції України, а також зустріч із прем'єр-міністром Ісландії, за підсумками якої сторони підписали Спільну декларацію, що зафіксувала всебічну підтримку Ісландією позицій України, її ініціатив й інтересів. Зокрема, в ній підкреслювалося, що Ісландія й надалі надаватиме ефективну політичну, економічну та гуманітарну підтримку Україні та її обороноздатності. Стратегічно вагомим і резонансним був візит до Києва прем'єр-міністра Японії Ф. Кісиди, і підписання Спільної заяви про особливе глобальне партнерство між Україною та Японією. У документі наголошувалося на солідарності у протидії російській агресії, зміцненні співпраці на міжнародних майданчиках, розширенні двостороннього співробітництва та партнерства на регіональному та глобальному рівнях.

29 березня Президент України Володимир Зеленський виступив на пленарному засіданні другого Саміту за демократію під головуванням президента США Дджо Байдена. Під час свого виступу він наголосив, що демократії потрібна перемога вже цього дня: “Зараз вирішальний час, і це наша з вами відповідальність, що саме визначить цей час. Чи передамо ми дітям і онукам цінності свободи, які маємо самі, чи їм доведеться боротися за демократію з нуля?”. Глава держави наголосив, що не варто думати, як зберегти обличчя путіну, та на тому, що українцям потрібно негайно надати всю зброю, яка надійно гарантуватиме поразку агресора. Крім того, Президент заявив, що необхідно шукати, заморожувати й спрямовувати на відновлення України не лише окремі російські активи, а й всі активи росії та російських багатіїв, які обмінювали мовчання на збільшення своїх статків⁶⁵.

30 березня Президент України Володимир Зеленський під час звернення до парламентарів Австрії наголосив на неможливості дотримуватись нейтральної позиції проти зла. Під час виступу Президент запросив Вольфганга Соботку, спікера нижньої палати парламенту Австрії, та інших парламентарів відвідати Україну, аби вони могли побачити на власні очі, що війна росії принесла нашої державі⁶⁶.

⁶⁵ Демократії потрібна перемога вже зараз – виступ Президента України на пленарному засіданні другого Саміту за демократію під головуванням Президента США // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/47vvv38r>

⁶⁶ Підтримати наших людей зараз – це зрозуміти, наскільки важливо не залишитися морально нейтральними до зла – звернення Президента України до Національної ради Австрії // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mr2r8awk>

Євроінтеграційні процеси в Україні. У березні наша держава зробила низку кроків із завершення виконання рекомендацій Єврокомісії, а саме: було призначено директора НАБУ; Уряд затвердив Державну антикорупційну програму; Кабінет Міністрів України ініціював компанію самоаудиту українського законодавства на предмет його відповідності європейським стандартам. Паралельно Верховна Рада України прийняла рішення щодо створення офісу, який мав займатися адаптацією українського законодавства до законодавства ЄС; з ЄС і Венеціанською комісією було узгоджене спірне питання щодо роботи Дорадчої групи експертів під час відбору суддів Конституційного Суду; Верховна Рада ухвалила євроінтеграційний закон про посилення захисту прав інтелектуальної власності. Разом з тим, 24 березня було оприлюднено урядовий Звіт про виконання Угоди про асоціацію за 2022 р., відповідно до якого Україна виконала 72% зобов'язань в рамках Угоди (у 2022 р. рівень реалізації зріс на 9%).

23 березня Президент України Володимир Зеленський виступив у онлайн-форматі на черговому засіданні Європейської ради, присвяченого обговоренню подій у зв'язку з агресією РФ проти України та подальшої підтримки нашої держави з боку ЄС. Глава держави здійснив онлайн-включення з вагона потяга АТ “Укрзалізниця” під час робочої поїздки регіонами України. Глава держави відзначив тісну співпрацю в оборонній, енергетичній сферах, економічну взаємодію, десять затверджених санкційних пакетів Євросоюзу проти Росії, допомогу міжнародній юстиції у притягненні до відповідальності російських воєнних злочинців. Водночас Президент назвав п'ять ключових небезпек, які віддаляли Україну та Європу від завершення війни й досягнення миру. Зокрема, це зволікання з постачанням ЗС України далекобійних ракет і сучасних літаків, зволікання з ухваленням нових жорстких санкційних пакетів, зволікання з реалізацією української формули миру та організацією саміту миру, зволікання з інтеграцією України до ЄС. Він заявив, що Україна готова до рішення про початок уже цього року переговорів щодо членства у Євросоюзі⁶⁷.

24 березня група держав Ради Європи проти корупції (GRECO), яка формально об'єднує 50 держав світу (реально – 48, участь РФ та Білорусі призупинено), котра є “міжнародним законодавцем” у встановленні правил та підходів у питаннях протидії корупції, опублікувала Звіт, відповідно до якого виявилось, що за рік війни зрушилися з місця ті реформи, про вимогу щодо яких Київ знав вже понад п'ять років, але не втілював їх. Затверджена оцінка свідчила, що Україна задовільно виконала або втілювала задовільною мірою 15 з 31 рекомендації (рік тому таких було 9). Ще 9 перебували у процесі виконання, 7 залишалися невиконаними, за європейською оцінкою (в минулорічному звіті було 14 та 8 відповідно). Дана подія позитивно вплинула на процес приєднання України до ЄС та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), оскільки звіти GRECO є суттєвим показником досягнень держав в антикорупції.

⁶⁷ Президент України виступив у онлайн-форматі на засіданні Європейської ради та розповів про п'ять ключових причин затягування війни й віддалення миру // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 23 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4u3m57v7>

Для України це було особливо важливо в контексті довіри міжнародних партнерів та донорів, які орієнтуються на стан протидії корупції в Україні⁶⁸.

Вшанування річниці звільнення Київщини, Чернігівщини та Сумщини.

Наприкінці березня 2022 р. Сили оборони України почали звільняти від

російських окупантів перші українські міста і громади. У річницю визволення Президент України здійснив робочі поїздки з метою вшанування героїчного подвигу живих та загиблих захисників та громадян України. 21 березня Володимир Зеленський узяв участь у церемонії вшанування пам'яті захисників України, які загинули під час оборони та

звільнення від російських окупантів села **Мошун** на Київщині. Бої за Мошун стали одним із переломних моментів на першому етапі широкомасштабної агресії рф проти України.⁶⁹

28 березня з нагоди річниці героїчної оборони міста **Охтирки** від російських загарбників Президент вручив Охтирці почесну відзнаку Міста-Героя. Поіменно було згадано усіх захисників міста⁷⁰. Того ж дня під час заходів з нагоди річниці визволення міста **Тростянця** від російських окупантів Президент вручив державні нагороди захисникам міста, у тому числі і посмертно, та вшанував пам'ять офіційно встановлених військових і цивільних, які загинули під час визволення Тростянця⁷¹.

31 березня, до роковини звільнення **Бучі** від російських загарбників, Володимир Зеленський узяв участь у вшануванні пам'яті жителів міста, убитих під час російської окупації. Разом із Главою Української держави пам'ять загиблих ушанували президент Республіки Молдова Мая Санду, прем'єр-міністр Словацької Республіки Едуард Хегер, прем'єр-міністр Словенії Роберт Голоб, прем'єр-міністр Хорватії Андрей Пленкович, а також Голова Верховної Ради Руслан Стефанчук, прем'єр-міністр України Денис Шмигаль, керівник Офісу Президента Андрій Єрмак. Під час церемонії прозвучали імена 77 ідентифікованих осіб, які були поховані у братській могилі біля храму Святого апостола Андрія Первозванного та всіх святих, а також 11 військовослужбовців, полеглих у боях за Бучу⁷². Президент разом з високими гостями узяв участь у

⁶⁸ Війна – не перешкода для України у виконанні її зобов'язань у сфері антикорупції як члена Ради Європи, – Олександр Новіков після засідання GRECO // Національне Агенство з питань запобігання крпупції. Веб-сайт НАЗК. – 2023, 24 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ynjv6v4s>

⁶⁹ Звільнення Мошуна стало одним із поворотних моментів нашої боротьби й початком ворожого кінця – Глава держави // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mssx3cn2>

⁷⁰ Президент узяв участь у заходах з нагоди річниці героїчної оборони Охтирки // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2x6kumjt>

⁷¹ На Сумщині Володимир Зеленський узяв участь у заходах з нагоди річниці визволення Тростянця від російських загарбників // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2483b4cx>

⁷² Президент і глави іноземних держав та урядів ушанували пам'ять жителів Бучі, які загинули під час російської окупації // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4nh4kwks>

піднятті Державного прапора України на відновленому флагштоку Меморіалу пам'яті захисників Бучанської міської територіальної громади, вручив почесну відзнаку міста – героя України та державні нагороди⁷³. Лідери країн-партнерів у своїх виступах висловили повну підтримку Україні у її боротьбі з російською агресією та рішуче засудили звірства російських окупантів на українській землі⁷⁴.

Міжнародне правосуддя. У березні 2023 р. відбулася низка важливих подій і заходів регіонального та глобального масштабів, які, з одного боку, сприяли подальшій міжнародній ізоляції країни-агресора, а з іншого, продовжили розбудову системи міжнародного правосуддя для притягнення до відповідальності винних у злочинах проти України. Безумовно, ключовою подією міжнародного масштабу стала видача МКС ордеру на арешт російського президента путіна.

3 березня у Львові відбулася перша міжнародна конференція “Об’єднані заради справедливості” (United for Justice – U4J) за участю міністрів юстиції та

генеральних прокурорів 29 країн для обговорення способів притягнення військово-політичного керівництва рф до відповідальності за злочин агресії. Урядовці охрестили це зібрання “юридичним Рамштайном”. Генеральні прокурори країн, які входять до Спільної слідчої групи (JIT)⁷⁵, підписали оновлену угоду про створення в її структурі Міжнародного центру з переслідування

злочинів агресії (ІСПА), який має запрацювати у Гаазі влітку 2023 року. Робота цього Міжнародного центру розглядалася як перший крок на шляху до створення спеціального трибуналу для засудження злочину агресії російської політичної і військової верхівки щодо України⁷⁶.

В контексті цього заходу, 3 березня під час робочої поїздки на Львівщину Президент Володимир Зеленський провів зустріч із генеральними прокурорами держав – партнерів України та міжнародних інституцій, зокрема: генеральним прокурором США Мерріком Гарландом, послом США з особливих доручень у сфері глобального кримінального правосуддя Бетом ван Шааком, єврокомісаром з питань юстиції Дідьє Рейндерсом, прокурором Міжнародного кримінального

⁷³ Президент України взяв участь у піднятті Державного прапора на відновленому флагштоку в Бучі, вручив почесну відзнаку міста-героя та державні нагороди // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/45bdkymt>

⁷⁴ Людство має пам'ятати кожне українське місто, героїзм і стійкість яких дають майбутнє всім, хто цінує життя – Президент із нагоди річниці деокупації Бучі // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/p9u2d6ae>

⁷⁵ До складу JIT входять представники України, Польщі, Литви, Латвії, Естонії, Словаччини та Румунії, партнерами яких є Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду та Євроюст.

⁷⁶ Сьогодні підписали угоду про створення Центру з розслідування злочинів агресії рф у Гаазі – Костін // Укрінформ. – 2023, 4 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4fjcm7n>; Statement by President von der Leyen on the establishment of the International Centre for the Prosecution of Crimes of Aggression against Ukraine // European Commission. – 2023, 4 March. – URL: <https://tinyurl.com/2ardhuhr>

суду Карім Ханом, міністром юстиції, головою Офісу прокурора ЄС Лаура Кевеші, генеральним прокурором Іспанії Альваресом Гарсія Ортісом, генеральним прокурором Великої Британії Вікторією Прентіс, генеральним прокурором Естонії Андресом Пармасом, генеральним прокурором Латвії Юрісом Стукансом, генеральним прокурором Литви Ніда Грунскіне, спеціальним представником з питань сексуального насильства в умовах конфлікту Прамілою Паттен. Приїзд прокурорів до України став надзвичайно важливим сигналом для українського суспільства щодо встановлення справедливої відповідальності за всі скоєні російськими окупантами злочини⁷⁷.

Основним питанням зустрічі прокурорів держав-партнерів з Президентом України, а також конференції United for Justice, було створення трибуналу щодо злочину агресії росії проти України. Учасники конференції визначили конкретні пріоритети: доктринально й термінологічно, політично та практично дали відповіді на питання про те, як бездоганно пройти шлях притягнення до відповідальності російських окупантів – від збору доказів і встановлення кожного винуватця до ухвалення обвинувальних вироків, від ухвалення необхідних рішень до реального забезпечення справедливості для всіх жертв російської агресії⁷⁸.

14 березня Сейм Литви ухвалив резолюцію про визнання російської приватної військової компанії “Вагнер” терористичною організацією, а її членів та найманців такими, що становлять загрозу безпеці держави та суспільства. Парламент Литви рішуче засудив використання будь-яких груп найманців, таких як “Вагнер”, створених за підтримки російської влади, для здійснення злочинів агресії в Україні. У резолюції Сейму наголошується, що група “Вагнер”, заснована наближеним до президента рф Євгенієм Пригожиным, є тіньовим інструментом російської влади⁷⁹.

16 березня Міжнародна комісія ООН опублікувала “Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні”. У ньому ООН дійшла висновку, що дії росії можна кваліфікувати як воєнні злочини, до котрих належать напади на цивільне населення та об’єкти енергетичної інфраструктури, умисні вбивства, незаконне позбавлення волі, тортури, зґвалтування та інше сексуальне насильство, а також незаконне переміщення та депортація дітей⁸⁰. За підрахунками Комісії, російські масовані ракетні удари призвели до пошкодження або знищення тисяч житлових будинків, понад 3000 навчальних закладів і понад 600 медичних установ. Зокрема, Комісія підтвердила удар зс рф по пологовому будинку в Маріуполі 9 березня 2022 р., Драмтеатру 16 березня

⁷⁷ Володимир Зеленський у Львові зустрівся з генеральними прокурорами з держав – партнерів України та міжнародних інституцій // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 3 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3cp2k83b>

⁷⁸ Світ потребує реального втілення верховенства права, яке убезпечить людство від джерела всіх агресій – виступ Президента Володимира Зеленського на конференції United for Justice у Львові // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 3 березня. – URL: <https://tinyurl.com/y256natx>

⁷⁹ Сейм Литви визнав ПВК "Вагнер" терористичною організацією // Європейська правда. – 2023, 14 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3wajbpcw>

⁸⁰ Доповідь Незалежної міжнародної комісії з розслідування порушень в Україні // Організація Об’єднаних Націй. Україна. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mr2pavmf>

2022 р., по залізничному вокзалу Краматорська 8 квітня 2022 р. та торговому центру в Кременчузі 27 червня 2022 р. Обстріли та облогу Маріуполя ООН попередньо визнала злочином проти людяності. Комісія підтвердила страту російськими військовими 65 чоловіків, двох жінок і 14-річного хлопчика⁸¹.

17 березня Плата досудового провадження Міжнародного кримінального суду (МКС) видала ордер на арешт президента росії путіна та уповноваженої президента рф з прав дитини львової-белової за незаконну депортацію дітей з України, починаючи щонайменше з 24 лютого 2022 р. очільник кремля став третім в історії світу чинним

главою держави, щодо якого МКС видав ордер на арешт (другим був лівійський лідер Муаммар Каддафі, першим – суданський лідер Омар аль-Башир). Викрадення саме дітей потенційно дозволяє МКС перекваліфікувати справу, висунувши ще серйозніше звинувачення – у вчиненні геноциду⁸².

Міністри закордонних справ країн ЄС привітали рішення МКС⁸³, а президент США Джо Байден заявив, що ордер МКС був виправданим, оскільки російський президент вчинив воєнні злочини⁸⁴. Оточення путіна отримало потужний сигнал, котрий засвідчив, що в разі, якщо це оточення візьме путіна і передасть його до рук МКС, це означатиме, що вони принаймні зможуть врятувати власну долю. Для України рішення МКС стало історичним, оскільки ордер на арешт путіна створив прецедент у процесі встановлення справедливості за злочини проти України та українців.

20 березня Верховна Рада ухвалила заяву про необхідність притягнення до відповідальності керівництва росії за злочини в Україні, зокрема виконати рішення МКС щодо арешту путіна та львової-белової та їх подальшої передачі в розпорядження суду відповідно до взятих на себе зобов'язань згідно з Римським статутом. Постанова містила заклик до ООН, міжнародних парламентських організацій, парламентів та урядів країн світу рішуче засудити тяжкі злочини росії та вжити всіх можливих заходів для їх розслідування. Також у постанові містилось звернення щодо необхідності створення міжнародного механізму з відшкодування шкоди та збитків, завданих внаслідок протиправних дій рф, та

⁸¹ War crimes, indiscriminate attacks on infrastructure, systematic and widespread torture show disregard for civilians, says UN Commission of Inquiry on Ukraine // UN Human Rights Office of the High Commissioner. – 2023, 16 March. – URL: <https://tinyurl.com/y6kcdpsf>

⁸² Сидоренко С. Суд замість трибуналу? Що означає ордер з Гааги на арешт Путіна та чому цього недостатньо // Європейська правда. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/6cyw2crv>

⁸³ Josep Borrell // Twitter. – 2023, 17 March. – URL: <https://tinyurl.com/8jns6vc7>

⁸⁴ Байден: ордер МКС на арешт Путіна є виправданим // Радіо Свобода. – 2023, 18 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3m2ph92b>

спеціального трибуналу щодо агресії РФ проти України⁸⁵.

20 березня в Лондоні відбулася конференція, організована спільно урядами Великої Британії та Нідерландів, для залучення додаткового міжнародного фінансування МКС у розслідуванні воєнних злочинів в Україні та координації зусиль із метою забезпечення притягнення до відповідальності винних. Міністр юстиції України Денис Малюська та генеральний

прокурор Андрій Костін були також присутні на засіданні. Міністри юстиції понад 40 країн зобов'язались виділити 4,9 млн доларів на підтримку розслідувань МКС злочинів в Україні⁸⁶. Наприкінці 2022 р. українські судді почали підготовку у Великій Британії для проведення судових процесів щодо воєнних злочинів російських військових. Аналогічна навчальна програма для прокурорів України під керівництвом британської Королівської прокуратури має розпочатися у 2023 році.⁸⁷

33 країни увійшли до коаліції (Core group) підтримки створення спеціального трибуналу (зокрема, у березні приєдналися Греція, Австрія та Гватемала). Завдання групи – напрацювати юридичні шляхи створення трибуналу і розв'язання його юридичних питань, насамперед імунітетів президента РФ Путіна і його найближчого оточення. Перше засідання групи відбулося 26 січня за участі 21 країни. Друге засідання мало місце 21-22 березня у Страсбурзі⁸⁸. Група держав продовжила дискусію щодо формату та шляхів створення спеціального трибуналу: 1) на базі резолюції ГА ООН; 2) на основі багатостороннього договору між країнами; 3) “гібридний трибунал”. Пропозиція про “гібридний трибунал” поступово стала головною в обговоренні серед країн ЄС та США⁸⁹. Її деталі публічно не розголошувалися, однак українська влада публічно виступила проти неї, оскільки дана пропозиція не дає гарантій того, що “гібридний трибунал” призведе до зняття імунітету з Путіна, Лаврова і Мішустіна.

Президент України В. Зеленський підкреслив, що спеціальний трибунал має бути створений після перемоги України й завершення війни з Росією. За його словами, на етапі підготовки до його створення Україна прагнула заручитись міжнародною політичною підтримкою для ухвалення відповідної резолюції в ГА

⁸⁵ Проект Постанови про Заяву Верховної Ради України про необхідність забезпечення відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих злочинів за міжнародним правом на території України // Верховна Рада України. - 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/cwr6npue>

⁸⁶ ICC to plead for extra money to pursue Russian war crimes in Ukraine // Guardian. – 2023, 20 March. – URL: <https://tinyurl.com/2ujxxmpu>; Millions in extra funding pledged for ICC work in Ukraine // AP. – 2023, 20 March. – URL: <https://tinyurl.com/2cbuyjv8>

⁸⁷ У Британії міністри юстиції обговорять, як допомогти МКС у розслідуванні воєнних злочинів в Україні // Європейська правда. – 2023, 7 січня. – URL: <https://tinyurl.com/2p996dek>

⁸⁸ До групи зі створення Спецтрибуналу за злочин агресії входить уже 30 країн – Кулеба // Європейська правда. – 2023, 7 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4kenz9mb>

⁸⁹ США підтримали створення трибуналу для розслідування злочину агресії Росії проти України // Голос Америки. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4zs74mkz>

ООН⁹⁰.

23 березня в будівлі МКС в Гаазі генеральний прокурор України Андрій Костін з секретарем МКС Пітером Льюїсом підписали угоду про відкриття представництва Міжнародного кримінального суду в Україні, що стало ще одним кроком до забезпечення притягнення до відповідальності всіх винних у міжнародних злочинах, скоєних проти України, включно з вищим військово-політичним керівництвом злочинного режиму рф⁹¹.

30 березня 45 держав-членів ОБСЄ ініціювали використання так званого Московського механізму для розслідування депортації дітей з окупованих росією територій України. Московський механізм ОБСЄ надає можливість державам-учасникам направляти місії експертів для надання допомоги у вирішенні конкретного питання або проблеми, що стосується людського виміру ОБСЄ. Щодо росії востаннє Московський механізм ОБСЄ був задіяний 28 липня 2022 року⁹².

30 березня Сенат Польщі проголосував за резолюцію із засудженням масової депортації дітей на окупованих росією територіях. Польські сенатори також закликали міжнародні організації та інституції, які мають відповідну правову компетенцію, притягнути до відповідальності винних у скоєнні цих воєнних злочинів в Україні⁹³.

31 березня вдруге була проведена міжнародна конференція United for Justice: Bucha – The Hague (“Об’єднані заради справедливості: Буча – Гаага”) у Бучі – місці здійсненні масових воєнних злочинів в ході російсько-української війни. Конференція мала об’єднати зусилля для притягнення до відповідальності всіх винних у скоєнні міжнародних злочинів проти України⁹⁴. Відкриваючи саміт, Президент України наголосив, що все, що світ побачив у Бучі рік тому після російської окупації, стало символом жаху, який принесла із собою російська агресія. Володимир Зеленський зазначив, що лише в Бучанському районі Київщини російські окупанти скоїли понад 9 тис. воєнних злочинів, убили більш як 1,4 тис. цивільних, з них 637 осіб – у Бучі. Після завершення саміту було ухвалено Бучанську декларацію, в котрій лідери України, Молдови, Хорватії, Словаччини, Словенії та низки міжнародних організацій рішуче засудили злочини, скоєні зс рф на території України, включно з масовими вбивствами в Бучі, та висловили підтримку зусиллям прокурора МКС у діяльності з забезпеченні притягнення до відповідальності винних за скоєння цих злочинів за

⁹⁰ Зеленський: трибунал щодо росії хочемо створити через резолюцію ООН // Європейська правда. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc2zysv9>

⁹¹ Генпрокурор Андрій Костін у Гаазі підписав Угоду про відкриття Представництва МКС в Україні // Офіс генерального прокурора. – 2023, 23 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5jtzpdd5>

⁹² 45 країн ОБСЄ ініціювали розслідування щодо викрадення росією українських дітей – Кулеба // Європейська правда. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5xd7dfsd>

⁹³ Польський Сенат одностайно засудив викрадення росією українських дітей // Європейська правда. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryzfcs2>

⁹⁴ Слово «Буча» має означати не лише трагедію, а й невідворотність покарання – Олена Зеленська // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/47t67r73>

міжнародним правом⁹⁵.

Під час спільної з лідерами Молдови, Словаччини, Словенії та Хорватії прес-конференції за підсумками Бучанського саміту Президент України заявив, що фіксація результатів агресивної війни, яку росія розв'язала проти України, має відбутися дипломатичним шляхом, але лише після виведення всіх російських військ із території України та за участю держав-партнерів⁹⁶.

Опосередковано зі згаданими подіями кореспондується процес відновлення історичної правди щодо злочинів радянського режиму проти українців. У березні 2023 р. низка парламентів країн Європи — Франції, Ісландії, Бельгії ухвалили рішення щодо визнання Голодомору геноцидом українського народу. 23 березня парламент Ісландії проголосував за резолюцію про визнання Голодомор 1932-1933 років геноцидом українського народу. Станом на березень 2023 р., Голодомор офіційно визнали геноцидом українського народу 27 країн світу та Європейський парламент.

Таким чином, у березні продовжувалися заходи щодо формування архітектури міжнародного правосуддя для притягнення до відповідальності винних у воєнних злочинах, злочинах проти людяності та злочині агресії проти України. Завдяки серії міжнародних подій, організованих як закордоном, так всередині країни, набули подальшого розвитку дискусії про створення спеціального трибуналу для засудження “первинного злочину” – злочину агресії. Важливим кроком на цьому шляху стало створення в рамках Спільної слідчої групи Міжнародного центру з переслідування злочинів агресії як органу прокуратури майбутнього трибуналу. Україна продовжувала розбудову та консолідацію коаліції держав за створення даної установи. Втім, дискусія про формат та шляхи створення спеціального трибуналу була ще далека від завершення. Історичною подією стала видача ордеру МКС на арешт глава держави-агресора путіна, що запустило процес його міжнародної та внутрішньої делегітимізації.

Ядерний тероризм росії. 2 березня 2023 р., за повідомленням генерального директора Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ) Рафаеля Гроссі, попри блокування росією попередніх спроб та мілітаризацію тимчасово окупованої Запорізької АЕС, ротація експертів місії МАГАТЕ відбулася. Відповідно до звіту МАГАТЕ про ядерну безпеку та гарантії в Україні, упродовж року війни декілька українських АЕС зазнали прямого обстрілу російськими військами. Також Рафаель Гроссі запевнив народ України та міжнародну спільноту в тому, що вони можуть розраховувати на те, що МАГАТЕ і він, як її генеральний директор, зробить все можливе, щоб допомогти запобігти небезпеці

⁹⁵ Повна відповідальність – це те, що привчає агресора до миру – Володимир Зеленський під час участі в Бучанському саміті // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/y866u4pz>

⁹⁶ Дипломатичний формат відносин із рф можливий лише після виведення всіх російських військ із території України й за участю держав-партнерів – Володимир Зеленський // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yb4j7tcr>

ядерної аварії⁹⁷.

9 березня, о 03:53 ночі внаслідок російських ракетних ударів відключилась остання лінія зв'язку окупованої Запорізької АЕС з енергосистемою України. Станція перейшла в режим блекауту вшосте за час окупації, 5-й та 6-й енергоблоки було переведено в холодний стан, увімкнулись 18 дизель-генераторів для живлення власних потреб. Розпочався зворотний відлік часу. Крім того, всі атомні електростанції України, які перебували на підконтрольній Україні території, розвантажили потужність через загрозу ракетних ударів.

Створення зони безпеки навколо захопленої російськими військами Запорізької АЕС, подальша демілітаризація станції та передача її під повний контроль легітимному оператору – Енергоатому – залишалися пріоритетними завданнями для України й усієї міжнародної спільноти⁹⁸. Проте, 22 березня в рамках свого виступу на семінарі в Американській неурядовій раді з міжнародних відносин глава МАГАТЕ Рафаель Гроссі заявив про скасування планів щодо створення зони демілітаризації навколо Запорізької АЕС через труднощі з реалізацією цього процесу. Він уточнив, що у зв'язку з цим організація сконцентрує свої зусилля на безпеці станції⁹⁹.

Президент України Володимир Зеленський в межах робочої поїздки до Запорізької області 27 березня провів зустріч із генеральним директором МАГАТЕ Рафаелем Гроссі на території Дніпровської гідроелектростанції, де

вони ознайомилися з наслідками російських ракетних ударів по цьому об'єкту критичної інфраструктури. Співрозмовники докладно обговорили ситуацію на Запорізькій АЕС. Глава держави акцентував на насильницькій паспортизації українських працівників з боку російських окупаційних сил, а також недотриманні ними правил безпеки на ЗАЕС

та протиправному втручанні в технологічний процес функціонування станції. При цьому Президент заявив про першочергову важливість звільнення станції від окупантів та відновлення повного контролю української сторони над об'єктом¹⁰⁰.

29 березня Рафаель Гроссі прибув на Запорізьку АЕС з метою оцінити обстановку щодо ядерної безпеки та охорони об'єкта, поспілкуватися з атомниками, які її експлуатують, а також виступити гарантом ротації членів постійної місії Агентства, яка працювала на ЗАЕС із вересня 2022 року. За результатами поїздки Гроссі заявив, що кількість військ у районі АЕС значно

⁹⁷ МАГАТЕ провело успішну ротацію експертів на окупованій Запорізькій АЕС, попри протидію росії // Голос Америки. – 2023, 2 березня. – URL: <https://tinyurl.com/tb7xzjvv>

⁹⁸ Через обстріли Запорізька АЕС повністю знеструмлена: попереджають про небезпеку // ТСН. Україна. – 2023, 9 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mrbfe6f7>

⁹⁹ Paul C. Warnke Lecture on International Security With Rafael Mariano Grossi // Council foreign relations. – March 22, 2023. – URL: <https://tinyurl.com/2jbva7v5>

¹⁰⁰ Глава держави зустрівся з гендиректором МАГАТЕ на території ДніпроГЕС // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 27 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4sz4kv7p>

збільшилася, і її більше неможливо захистити. Голова МАГАТЕ зазначив, що попри роботу групи експертів агентства на території станції, ситуація продовжує залишатися нестабільною, тому Міжнародне агентство з атомної енергії розробляє нову концепцію захисту Запорізької АЕС та обговорює це питання з російською та українською сторонами. Гроссі повідомив, що, порівняно з попереднім планом, нова концепція передбачала звуження зони безпеки навколо станції. Він зазначив, що намагається підготувати реалістичні заходи, які схвалить всі сторони¹⁰¹.

Воєнно-політичні рішення щодо забезпечення національної безпеки

Президент України своїм Указом від 17 березня 2023 року № 157/2023 припинив дію Угоди між Україною та російською федерацією про порядок здійснення гарантійного та авторського нагляду за експлуатацією стратегічних ракетних комплексів Стратегічних Сил, розташованих на їхніх територіях¹⁰² та Указами від 10 березня № 145/2023 та 18 березня № 163/2023 ввів у дію рішення РНБО України щодо застосування додаткових персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до 420 фізичних осіб, терміном на 50 років та 428 юридичних осіб (компаній), терміном на десять років.

Верховна Рада України прийняттям Закону України від 21 березня 2023 року № 2992-IX “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2023 рік” щодо забезпечення видатками сектору безпеки і оборони” забезпечила збільшення видатків за бюджетною програмою “Резервний фонд”, які мали бути спрямовані на заходи щодо виплати одноразової грошової допомоги сім’ям загиблих військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, поліцейських, яким під час дії воєнного стану надано законодавством право на отримання таких виплат, у загальному обсязі не менше 3 млрд. гривень та на будівництво фортифікаційних споруд у загальному обсязі не менше 2 млрд. гривень¹⁰³.

Кабінет Міністрів України прийняттям постанови від 30 березня 2023 р. № 285 “Деякі питання підвищення обороноздатності держави на період воєнного стану в Україні” визначила порядок та джерело фінансування заходів з будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, що здійснюються обласними військовими адміністраціями¹⁰⁴. (див. Детальніше додаток № 3).

26 березня МЗС України офіційно відреагувало на наміри рф розмістити на території білорусі тактичну ядерну зброю. У відповідній заяві було зазначено, що цей було черговий провокативний крок путінського режиму підривав засади

¹⁰¹ МАГАТЕ розробляє нову концепцію захисту Запорізької АЕС, - Гроссі // РБК-Україна. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/44nyb3nn>

¹⁰² Указ Президента України № 157/2023 // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. - 2023, 17 березня. - URL: <https://tinyurl.com/mp7bf2fd>

¹⁰³ Закон України від 21 березня 2023 року № 2992-IX // Верховна Рада України. Офіційне інтернет-представництво. - 2023, 21 березня. - URL: <https://tinyurl.com/5axj7uuu>

¹⁰⁴ Постанова Кабінету Міністрів України № 285 // Кабінет Міністрів України. Офіційне інтернет-представництво. - 2023, 30 березня. - URL: <https://tinyurl.com/yckwnhxm>

Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, архітектуру ядерного роззброєння та систему міжнародної безпеки у цілому. Україна закликала всіх членів світового співтовариства довести до РФ категоричну неприйнятність її чергових ядерних провокацій та вжити рішучі заходи з метою запобігання будь-якій можливості застосування державою-агресором ядерної зброї, а також виступила з вимогою негайного скликання з цією метою позачергового засідання Ради Безпеки ООН¹⁰⁵.

28-30 березня, напередодні засідання Виконавчого комітету Міжнародного олімпійського комітету, Україна спільно з Естонією, Латвією, Литвою та Польщею у Спільній заяві повторили свою позицію стосовно закликів МОК щодо визначення шляхів допуску російських і білоруських спортсменів до змагань як “нейтральних”. Україна та її партнери висловили жаль з приводу того, що МОК на підставі аргументів про недискримінацію за ознакою громадянства вирішив змінити свою попередню позицію про недопущення російських та білоруських атлетів і посадовців до міжнародних змагань. В заяві наголошувалося, що роль атлетів визначає не їхнє громадянство, а той факт, що їх спонсорують та підтримують їхня влада та компанії, які підтримують кремлівський режим – котрий продовжує агресивну війну проти України, – або ж вони напряду пов’язані з російською армією¹⁰⁶.

Міжнародна військова допомога. У березні продовжувалися заходи з

надання військово-технічної допомоги з боку держав-партнерів як на двосторонній основі, так і рамках багатосторонніх платформ (НАТО, група “Рамштайн”), спрямованих на посилення наступальних та оборонних спроможностей Сил оборони України.

7-8 березня у Стокгольмі відбулася неформальна зустріч міністрів оборони країн ЄС за участю міністра оборони України для обговорення прискорення виробництва та постачання Україні бл. одного мільйона артилерійських боєприпасів калібру 155 мм та іншої військової техніки, необхідної для проведення контрнаступу Сил оборони України¹⁰⁷. За повідомленням ЗМІ, міністр оборони України Олексій Резніков звернувся у листі до держав-членів ЄС з проханням постачати Україні по 250 тис. артилерійських снарядів на місяць. Цей запит значно перевищив спроможності ЄС, підкреслюючи масштабність викликів, які стояли перед Україною¹⁰⁸. Президент України В. Зеленський назвав

¹⁰⁵ Заява МЗС України щодо намірів РФ розмістити на території Білорусі тактичну ядерну зброю // Міністерство закордонних справ України. – 2023, 26 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ywu245bh>

¹⁰⁶ Спільна заява України, Естонії, Латвії, Литви та Польщі щодо недопущення російських та білоруських спортсменів до міжнародних спортивних змагань // Міністерство закордонних справ України. – 2023, 27 березня. – URL: <https://tinyurl.com/m4uu444b>

¹⁰⁷ Мільйон боєприпасів та системи: Резніков розповів про зустріч з міністрами оборони ЄС // Європейська правда. – 2023, 8 березня. – URL: <https://tinyurl.com/45me7x79>

¹⁰⁸ Ukraine asks EU for 250,000 artillery shells a month // Financial Times. – 2023, 3 March. – URL: <https://tinyurl.com/4zxh7dzm>

постачання артилерії і снарядів у великій кількості – першочерговою потребою України у війні¹⁰⁹.

15 березня відбулося **10-е засідання Контактної групи з питань оборони України (“Рамштайн-10”)** в онлайн-форматі за участю міністрів оборони 54 держав. Порядок денний засідання включав посилення ППО, постачання боєприпасів, підготовку особового складу Сил оборони України та формування “бронетанкового кулака”. Зокрема, 9 країн заявили про свій намір передати Україні понад 150 основних бойових танків Leopard¹¹⁰. Загалом, за словами міністра оборони США Ллойда Остіна, йшлося про озброєння західними зразками бронетехніки за штатами дев’яти бригад Сил оборони України¹¹¹.

За підсумками засідання 10-го засідання “Рамштайну” окремі країни оголосили про надання нових пакетів військової допомоги Україні:

Німеччина: 5000 артилерійських снарядів калібру 155 мм та ракети для РСЗВ M270 MARS II, інженерні машини Dachs, кулемети, запчастини до бронетехніки та системи для виявлення дронів¹¹²;

Канада: 8 тис. боєприпасів калібру 155 мм, 12 зенітних ракет, 1800 навчальних танкових боєприпасів калібру 105-мм для підтримки передачі Данією, Німеччиною й Нідерландами танків Leopard 1¹¹³;

Іспанія: бронетранспортери TOA M113;

Швеція: 8 САУ Archer, системи ППО Hawk та IRIS-T¹¹⁴;

Данія: боєприпаси для стрілецької зброї, важкі кулемети, протитанкові міни й ракети для систем протиповітряної оборони, 21 робот для розмінування, 15 тис. комплектів одягу для захисту від дощу, дев’ять мобільних станцій ремонту важкої техніки й шість ангарних наметів¹¹⁵;

Естонія: напівавтоматичні гвинтівки, снайперські гвинтівки, оптичні приціли, біноклі, боєприпаси, індивідуальне та спеціальне спорядження, патрульні катери та тепловізори, медичне обладнання на суму майже півмільйона євро¹¹⁶.

Окрім забезпечення короткострокових потреб Сил оборони України в умовах підготовки до контрнаступу, партнери також обговорили довгострокові потреби України, зокрема постачання боєприпасів та систем ППО. “Усього впродовж останніх трьох місяців члени цієї Контактної групи продемонстрували

¹⁰⁹ Латвія стане потужним помічником для України у притягненні до відповідальності всіх російських злочинців – Володимир Зеленський за результатами зустрічі з Егілсом Левітсом у Львові // Президент України. Офіційне інтернет-представництво. – 2023, 3 березня. – URL: <https://tinyurl.com/rtm26djk>

¹¹⁰ Розподіл до країн виглядав наступним: Німеччина – 18 Leopard 2 A6 та понад 100 Leopard 1, Польща – 14 Leopard 2A4, Данія – 14 Leopard 1, Іспанія – 10 Leopard 2A4, Швеція – 10 Leopard 2A6 та Leopard 2A5, Норвегія – 8 Leopard 2A4, Канада – 8 Leopard 2A4, Португалія – 3 Leopard 2A6, Фінляндія – 3 Leopard 2.

¹¹¹ What Happens in Ukraine Matters to the World, Austin Says // Department of Defense. – 2023, 15 March. – URL: <https://tinyurl.com/2pmee8fd>

¹¹² Liste der militärischen Unterstützungsleistungen // Die Bundesregierung. – 2023, 24 March. – URL: <https://tinyurl.com/4zzh43yn>

¹¹³ Defence Minister Anita Anand announces additional military donations to Ukraine at Ukraine Defense Contact Group meeting // Government of Canada. – 2023, 15 March. – URL: <https://tinyurl.com/4h2eaphk>

¹¹⁴ Швеція дає Україні вісім САУ Archer // Європейська правда. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2p89en79>

¹¹⁵ Danmark sender endnu en stor donationspakke til Ukraine // Forsvarsministeriet. – 2023, 15 March. – URL: <https://tinyurl.com/3p3cdstx>

¹¹⁶ Eesti saadab Ukrainale snaipeerelvi ja erivarustust // Kaitseministreeerium. – 2023, 16 March. – URL: <https://tinyurl.com/ye28txmp>

відмінне лідерство в нарощуванні можливостей, яких потребує Україна для захисту її суверенітету, і щоб створити імпульс на полі бою”, – підсумував міністр оборони США Ллойд Остін¹¹⁷.

Протягом березня Міністерство оборони США виділило два пакети військової допомоги Україні (3 березня та 20 березня) в рамках програми Presidential Drawdown Authority (виділення допомоги за розпорядженням президента США) на загальну суму 750 млн доларів. Вони зокрема включали наступне озброєння та військову техніку: додаткові боєприпаси для ствольної та реактивної артилерії, боєприпаси для БМП Bradley, ракети HARM, броньовані мостовикладачі, БпАК CyberLux K8, БПЛА Switchblade 600, Altius 600 та Jump 20, протитанкову зброю, річкові катери та інше військове обладнання¹¹⁸. Попри зростання кількості повідомлень про можливе нецільове використання допомоги, наданої Сполученими Штатами, її інспектори не виявили ознак серйозних порушень у зв'язку з цим¹¹⁹.

15 березня уряд Данії та широка більшість партій у данському парламенті домовилися про створення фонду у розмірі 7 млрд данських крон (1 млрд доларів) для військової, економічної та гуманітарної допомоги Україні у 2023 році. При цьому лєвова частка Фонду (5,4 мільярда данських крон) буде виділена саме на військову допомогу у вигляді постачання ОВТ та проведення навчань. Окрім цього, у 2024-2027 рр. Данією зарезервовані кошти для покриття витрат на заміну військової техніки, яка була передана Україні у 2022-2023 рр.¹²⁰.

20 березня міністри закордонних справ та оборони країн ЄС досягли історичної згоди щодо спільної ініціативи з постачання 1 млн боєприпасів 155-мм для України протягом 12 місяців і поповнення власних складів зі снарядами. План на загальну суму 2 млрд євро мав втілюватись за трьома напрямками: 1) з Європейського фонду миру виділено 1 мільярд євро на компенсацію негайного постачання боєприпасів Україні з боку держав-членів; 2) додатково 1 млрд євро було скеровано на спільні закупівлі боєприпасів; 3) здійснення масового замовлення у державах-членах ЄС для нарощення виробничих потужностей оборонних підприємств. Мета цього рішення: 1) збільшення негайного постачання артилерійських боєприпасів для Сил оборони України; 2) запровадження спільних закупівель європейських держав та прискорення їхніх темпів для поповнення запасів країн ЄС та забезпечення довготермінового постачання Україні; 3) довгострокове збільшення європейських потужностей з виробництва боєприпасів, з огляду на зміну безпекового середовища¹²¹. Проект відкрив для держав-членів ЄС і Норвегії можливість рухатися двома шляхами:

¹¹⁷ What Happens in Ukraine Matters to the World, Austin Says // Department of Defense. – 2023, 15 March. – URL: <https://tinyurl.com/2pmee8fd>

¹¹⁸ U.S. Sends Ukraine \$400 Million in Military Equipment // U.S. Department of Defense. – 2023, 3 March. – URL: <https://tinyurl.com/2p8xwut5>; Additional U.S. Military Assistance for Ukraine // U.S. Department of State. – 2023, 20 March. – URL: <https://tinyurl.com/5n9bjsdy>

¹¹⁹ США не виявили серйозних порушень, пов'язаних із допомогою Україні – інспектор USAID // Європейська правда. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yz3hmds4>

¹²⁰ Denmark establishes \$1 bln fund to aid Ukraine // Reuters. – 2023, 15 March. – URL: <https://tinyurl.com/bdd433px>

¹²¹ Delivery and joint procurement of ammunition for Ukraine // European Council. – 2023, 20 March. – URL: <https://tinyurl.com/yc33j38k>

дворічною прискореною процедурою закупівлі 155-мм артилерійських боєприпасів і семирічним проектом з придбання різних типів боєприпасів

У проекті зі спільної закупівлі боєприпасів для допомоги Україні та поповнення національних запасів держав-членів мали брати участь 20 країн (Австрія, Бельгія, Хорватія, Кіпр, Чехія, Польща, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Іспанія, Португалія, Румунія, Словаччина, Швеція та Норвегія). Об'єднання замовлень і розміщення їх на промислових підприємствах ЄС мало відбуватися через Європейське оборонне агентство (European Defense Agency – EDA), що дозволить спростити тендерний процес і укласти контракти в найкоротші терміни¹²². За попередньою оцінкою, 15 промислових компаній в 11 державах-членах EDA, виробляли боєприпаси необхідного калібру і могли стати частиною цих зусиль. Окремі держави-члени ЄС, зокрема Франція, вимагали, щоб боєприпаси вироблялися виключно всередині блоку, що, на їхню думку, мало сприяти досягненню т.зв. стратегічної автономії ЄС¹²³.

Рішення ЄС було продиктовано як запитом України щодо постачання більшої кількості боєприпасів в умовах війни високої інтенсивності, так і усвідомленням загроз для безпеки ЄС в умовах швидкого скорочення запасів боєприпасів до небезпечно низького рівня. Подібну загрозу також усвідомлювали у Великій Британії, де вважали, що нездатність поповнити власні запаси боєприпасів ставило під загрозу не лише здатність Лондона забезпечувати Україну, але й протидіяти будь-якій загрозі власній безпеці¹²⁴.

Глава МЗС України Дмитро Кулеба назвав рішення ЄС щодо плану надання Україні 1 млн артилерійських боєприпасів стратегічним кроком, який наближає перемогу¹²⁵.

20 березня міністри оборони країн-членів ЄС також схвалили пропозицію збільшити Європейський фонд миру, який використовувався для компенсацій за передану Україні озброєння та військову техніку, на 3,5 млрд євро. Раніше, 14 березня Рада ЄС остаточно затвердила збільшення фінансової стелі Європейського фонду миру до 8 млрд євро до 2027 року для покриття додаткових фінансових потреб ЄС у зв'язку з наданням військової допомоги Україні¹²⁶.

29 березня уряд Німеччини погодився виділити додаткові 12 млрд євро на військову допомогу Україні. Додаткове фінансування передбачало 3,2 млрд євро, які мали бути виплачені у 2023 році, та кредитні лінії на період з 2024 по 2032 рр. на суму близько 8,8 млрд євро. За даними МЗС Німеччини, з початку широкомасштабного вторгнення РФ уряд Німеччини виділив понад 14,2 млрд

¹²² EDA brings together 18 countries for Common Procurement of Ammunition // European Defense Agency. – 2023, 20 March. – URL: <https://tinyurl.com/mr27f5aw>

¹²³ France accused of delaying EU's €2bn plan to replenish Ukraine's artillery shell stocks // Telegraph. – 2023, 15 March. – URL: <https://tinyurl.com/4y9pfz7s>

¹²⁴ У парламенті Британії заявили про небезпечно низькі рівні боєприпасів через війну в Україні // Європейська правда. – 2023, 7 березня. – URL: <https://tinyurl.com/57emxzbc>

¹²⁵ Кулеба про рішення ЄС щодо боєприпасів: стратегічний крок у напрямку до перемоги // Європейська правда. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mutsuwuj>

¹²⁶ European Peace Facility: Council increases the financial ceiling to nearly €7.98 billion until 2027 // European Council. – 2023, 14 March. – URL: <https://tinyurl.com/2p8ds43d>

євро на підтримку України, з них на військову допомогу – 3 млрд євро¹²⁷.

Міністр оборони Олексій Резніков оголосив про створення “корабельної коаліції” для розбудови українського флоту, до якого увійшли Велика Британія, Нідерланди та Туреччина. Зокрема, під час візиту в Україну 14 березня міністерка оборони Нідерландів Кайса Оллонгрен заявила, що Нідерланди у 2025 р. передадуть Україні 2 мінні тральщики Alkmaar для захисту судноплавних шляхів у Чорному морі. Велика Британія уже передала Україні два таких мінних тральщики. Раніше Україна уклала договір із Туреччиною про будівництво для ВМС України кількох корветів типу “Ада”. Восени 2022 р. перший із турецьких корветів “Гетьман Іван Мазепа” спустили на воду. У 2023 р. у Туреччині закладуть ще один корвет типу “Ада” для ВМС України. Побудова корветів відбувалася відповідно до Стратегії розвитку ВМС України до 2036 р.¹²⁸.

У березні Україна продовжила діалог із партнерами на різних рівнях щодо передачі бойових літаків. Важливим кроком у цьому напрямку стало оголошення Словаччини та Польщі про надання Повітряним силам України 23 радянських винищувачів МіГ-29 в рамках міжнародної коаліції. 17 березня уряд Словаччини на позачерговому онлайн-засіданні ухвалив рішення передати Україні 13 МіГ-29 та системи ППО “Куб”¹²⁹. 23 березня перші чотири літаки зі Словаччини прибули в Україну¹³⁰. 31 березня уряд Північної Македонії ухвалив рішення про передачу Україні 12 ударних гелікоптерів Мі-24, які Скоп’є придбало в Києва у 2001 році¹³¹.

Протягом березня відбулися чи не найбільші поставки західної військової допомоги за увесь період війни. Більшість із них стали результатом реалізації рішень, ухвалених у рамках попередніх засідань у форматі “Рамштайн”. Очікування українського контрнаступу стало домінуючим фактором впливу на міжнародних партнерів, стимулюючи їх до нарощування масштабів та темпів міжнародної військової допомоги. Перша офіційна поставка Україні бойових літаків МіГ-29 мала як практичне військове значення для посилення спроможностей Повітряних сил України, так і переслідувала ширшу політичну мету стимулювання інших партнерів до ухвалення рішення про передачу Україні літаків західного виробництва.

Висновки

У березні Україна залишалася донором безпеки для всієї євроатлантичної спільноти. За військової підтримки партнерів, український народ і Збройні Сили стримували російську агресію. Майбутнє євроатлантичної безпеки визначалося

¹²⁷ Germany to send additional 12 billion euros in military support to Ukraine // Politico. – 2023, 29 March. – URL: <https://tinyurl.com/mtmyt2zb>

¹²⁸ Nederland schenkt Oekraïne twee mijnenjagers en droneradars // RTL. Nieuws. 2023, 14 March. – URL: <https://tinyurl.com/2s3jktsh>

¹²⁹ Je rozhodnutí. Slovensko dá Ukrajině svoje stíhačky MiG-29 // Aktuality.sk. – 2023, 17 March. – URL: <https://tinyurl.com/3dy8x3d9>

¹³⁰ Prvé štyri stíhacie lietadlá MIG-29 sú už na Ukrajině // Ministerstvo Obrany Slovenskej Republiky. – 2023, 23 March. – URL: <https://tinyurl.com/ynfhvr3d>

¹³¹ Владата одлучи да донира хеликоптери на Украина // Фокус. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2pm4euwx>

на полі бою в Україні, а вступ нашої держави в ЄС і НАТО завершить переформування безпекової архітектури світу та гарантуватиме безпеку європейського континенту на десятиріччя. Сила, стійкість та хоробрість українського народу стали вагомим внеском до колективної безпеки, так само як і загартоване в боях та взаємосумісне з арміями союзників українське військо¹³².

Протягом місяця дипломатичні зусилля України зосереджувалися на забезпеченні зовнішньої військової і фінансово-економічної підтримки для опору російському вторгненню, реалізації національних інтересів на міжнародних майданчиках, зміцненні зовнішньополітичних позицій країни та євроінтеграції.

На Заході помітно зросло усвідомлення того, що Україна не лише має перемогти, а має перемогти якнайшвидше, для повернення миру і стабільності на Європейський континент та відновлення сили міжнародного права. При цьому, західні партнери здебільшого сприйняли визначення перемоги в українському розумінні як повернення до кордонів з росією станом на 1991 рік. Водночас залишалися розбіжності у питанні покарання злочинців, включно з найвищим керівництвом росії, за агресію та інші злочини проти України, а також у питанні виплати репарацій за шкоду, заподіяну рф.

Вторгнення росії в Україну стимулювало ЄС до пошуку оптимальних відповідей на виклики, пов'язані зі скороченням арсеналів озброєння та боєприпасів у Європі після завершення холодної війни. Рішення ЄС про постачання 1 млн артилерійських снарядів продемонструвало здатність консолідованої Європи конвертувати свій політико-економічний потенціал у військово-технічний та мобілізувати свої зусилля з метою задоволення як зростаючих потреб України, так і нарощення власних спроможностей в умовах посилення глобальних загроз.

У березні головною подією геополітичного масштабу та загальноісторичного значення стало рішення МКС про видачу ордеру на арешт путіна, яке набуло широкого резонансу в світі та стало потужним сигналом для подальшої політико-дипломатичної ізоляції держави-агресора. Рішення МКС, з одного боку, було міжнародним юридично-правовим актом, на який не могли не зважати принаймні 123 держави-учасниці Римського статуту з різних регіонів світу, на які розповсюджується юрисдикція МКС, – від Австрії до ПАР. З іншого боку, ця подія мала також і значний морально-психологічний ефект як серед міжнародної спільноти, так і всередині самої росії. Ордер суду виступав вагомим чинником, який змушував держави, які до цього часу вагалися, остаточно визначитися зі своєю позицією щодо російсько-української війни. Також рішення МКС стимулювало процес утворення спеціального трибуналу для розслідування злочину агресії.

В свою чергу, росія, міжнародна ізоляція якої продовжувала суттєво посилюватися, намагалася вчергове розіграти “ядерний козир” у вигляді

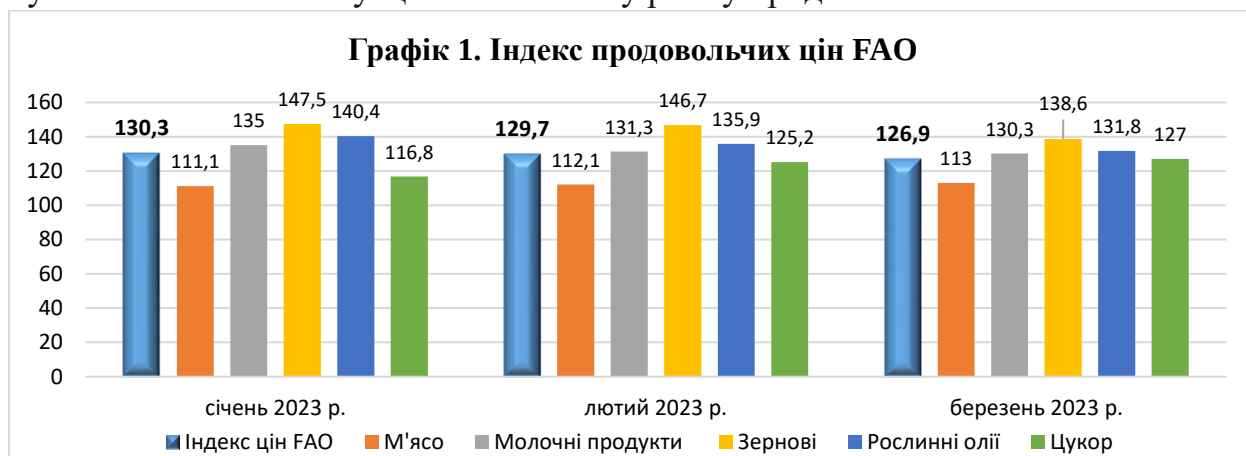
¹³² Дмитро Кулеба: вступ України до НАТО та ЄС гарантує безпеку європейського континенту на десятиріччя // Міністерство закордонних справ України. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2kxy4vxx>

розміщення тактичної ядерної зброї в білорусі. Остання, в свою чергу, продовжувала втрачати складові свого державного суверенітету та перетворюватися із союзника росії на її сателіта.

1.2. ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНА ОБСТАНОВКА

Економічна ситуація у світі

Загальна динаміка економічних процесів. У березні 2023 року перспективи розвитку світової економіки покращились, але залишались проблеми з інфляцією. Ціни на енергоносії та продовольство були значно нижчі, ніж вони були під час свого піку у 2022 році. Енергетична криза була подолана завдяки тому, що Європа успішно диверсифікувала свої джерела енергії. Крім того, тепла зима допомогла знизити попит на енергоносії, завдяки чому ціни на газ знизились та стабілізувались. Незважаючи на саботуючі дії росії “зернова ініціатива” продовжувала працювати. Завдяки експорту агропродукції з України була стабілізована ситуація на світовому ринку продовольства.

У березні світові ціни на продовольство знижувались. Основним фактором, що визначав зниження індексу FAO в березні, було падіння цін на зернові, рослинні олії та молочну продукцію, при цьому зросли ціни на цукор та м'ясо¹³³. Індекс цін FAO становив 126,9, що на 2,1% менше ніж у лютому та на 20,5% менше ніж у березні торік¹³⁴.

Головною подією фінансового ринку світу, в березні 2023 року, стало банкрутство банку Silicon Valley Bank (SVB). Акції підприємств фінансового сектору у всьому світі за два дні втратили 465 млрд дол. США ринкової вартості, оскільки інвестори скоротили вкладення в фінустанови в країнах від США до Японії після краху банку SVB. Для подолання кризи регулятори вдалися до широкомасштабної програми підтримки банківської системи ліквідністю – як у США, так і в країнах Європи.

Один з найбільших європейських банків, британський HSBC викупив за 1 фунт місцеву “дочку” банку Silicon Valley Bank. SVB UK мав 3300 британських клієнтів, серед яких стартапи, венчурні компанії та фонди. Усього банк мав 6,7 млрд фунтів стерлінгів депозитів і 5,5 млрд фунтів стерлінгів кредитів¹³⁵.

Вже 12 березня 2023 року, лише через два дні після падіння Silicon Valley

¹³³ Жарикова А. Світові ціни на продовольство знижуються 12 місяців поспіль, але ціна на цукор рекордна за 6,5 років // Економічна правда. – 2023. – URL: <https://bit.ly/41QpjIp>

¹³⁴ World Food Situation // Food and Agriculture Organization of the United Nations. – 2023. – URL: <https://bit.ly/3Ns1D8T>

¹³⁵ Світові фінансові акції втратили \$465 мільярдів вартості через крах SVB // Економічна правда. – 2023, 14 березня. – URL: <https://bit.ly/429nOoC>

Bank, було зупинена діяльність американського Signature Bank через нездатність забезпечити вклади своїх клієнтів. Втрати вкладників перевищили 118 млрд дол. США, а саме банкрутство стало третім в історії США¹³⁶.

Федеральна резервна система США вирішила надати додаткове фінансування, аби допомогти банківській системі функціонувати після краху Silicon Valley Bank та Signature Bank¹³⁷.

Нажаль, проблеми у банківському секторі США продовжились. Йдеться про банк First Republic. Найбільші банки США, такі як: Bank of America, Goldman Sachs, JP Morgan та інші великі американські фінустанови об'єдналися, аби врятувати банк First Republic, акції якого впали на 70% на тлі новин про крах Silicon Valley Bank. Була зроблена спільна заява банків, про погодження безпрецедентного плану порятунку, відповідно до якого більшість найбільших банків США розмістять незастраховані депозити у First Republic. Загальний внесок складе 30 млрд дол. США. Згідно плану порятунку, Bank of America, Citigroup, JP Morgan Chase і Wells Fargo мали внести по 5 млрд дол. США. Goldman Sachs і Morgan Stanley зроблять депозити на 2,5 млрд дол. США кожен. Ще низка банків зроблять внески по 1 млрд дол. США¹³⁸.

Проблеми в банківському секторі США вплинули на фінансову систему світу. 19 березня 2023 року стало відомо, що один з топ-30 найбільших у світі банків – швейцарський Credit Suisse – був проданий за спрощеною процедурою іншому великому швейцарському банку UBS за 3,24 млрд дол. США. Credit Suisse згубили панічні настрої інвесторів та вкладників, які почалися в США. Важливо, що ця угода відбулася за участю місцевого центрального банку, інших фінансових регуляторів країни та швейцарського уряду¹³⁹.

Інфляційні процеси. Показник інфляції в США продемонстрував ознаки уповільнення в березні 2023 року¹⁴⁰.

Інфляція в ЄС впала більш стрімко, ніж очікувалося, до найнижчого рівня за рік після зниження цін на енергоносії. Споживчі ціни зросли у березні 2023 року на 6,9% у річному вимірі порівняно з 8,5% в попередньому місяці, досягнувши найнижчого рівня з лютого 2022 року¹⁴¹.

¹³⁶ Банкопад у США та світі: чи чекати на нову фінансову кризу // finance.ua. – 2023, 23 березня. – URL: <https://bit.ly/42eCi6A>

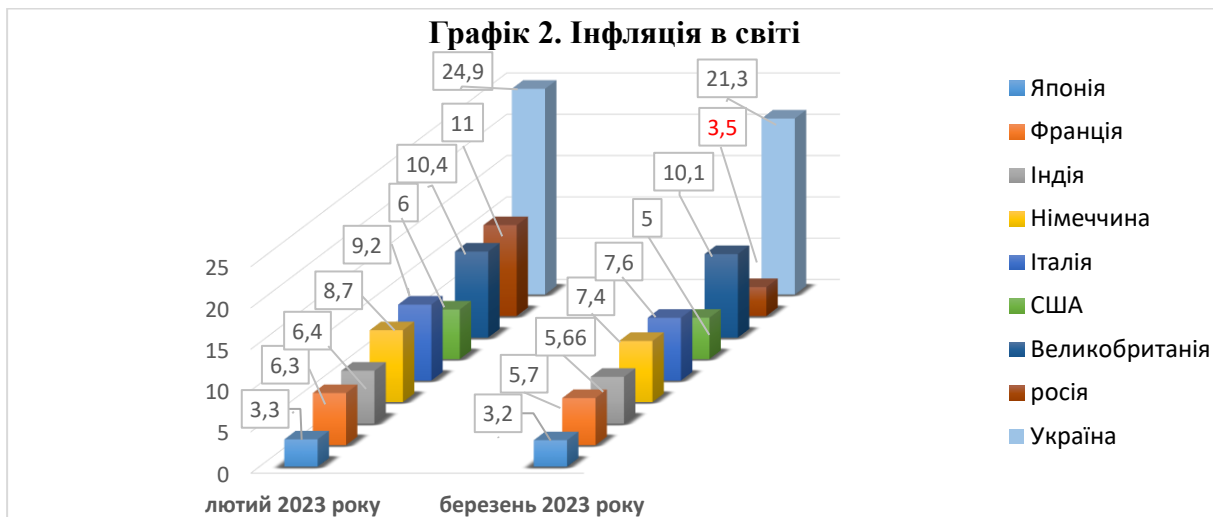
¹³⁷ США створили мільярдний фонд для фінансування банків після краху SVB // Економічна правда. – 2023, 13 березня. – URL: <https://bit.ly/3B0VPfv>

¹³⁸ Печенюк А. На ще один банк США чекає крах: банківські гіганти створили безпрецедентний план порятунку // Уніан. Інформаційне агенство. – 2023, 17 березня. – URL: <https://bit.ly/429oH0q>

¹³⁹ Вінокуров Я. Крах Credit Suisse: як 167-річний швейцарський банк збанкрутував за тиждень і чому США знову "друкують" долари // Економічна правда. – 2023, 20 березня. – URL: <https://bit.ly/3Ns3H0D>

¹⁴⁰ Базова інфляція в США трохи сповільнилася: як відреагували // Економічна правда. – 2023, 12 квітня. – URL: <https://bit.ly/3HuJdk9>

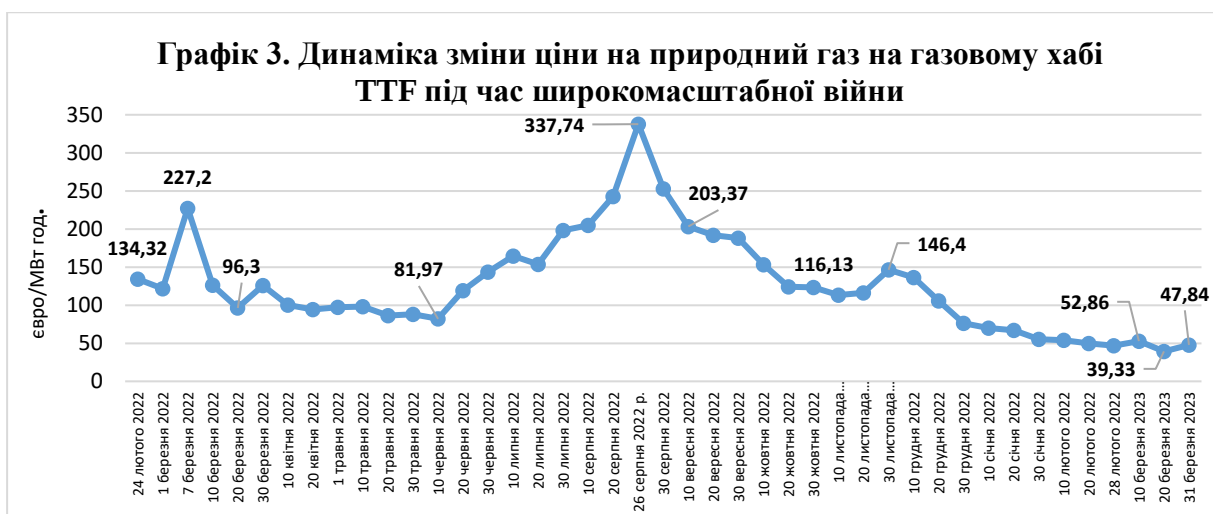
¹⁴¹ Павлиш О. Інфляція в єврозоні різко впала до 6,9% на тлі зниження цін на енергоносії // Економічна правда. – 2023, 31 березня. – URL: <https://bit.ly/3niMDje>

Окремо можна виділити показник в 3,5% інфляції в росії у березні 2023 року, за даними російської статистики інфляція зменшилась більш ніж в 2 рази у порівнянні з лютим 2023 року (11%). Довіряти таким даним навряд чи можна. Для розуміння, треба зазначити, що інфляція в Японії в березні 2023 року, складала – 3,2%. Японія країна, яка не вела війну в березні 2023 року та мала традиційно низький показник інфляції, який до війни становив менше 1%

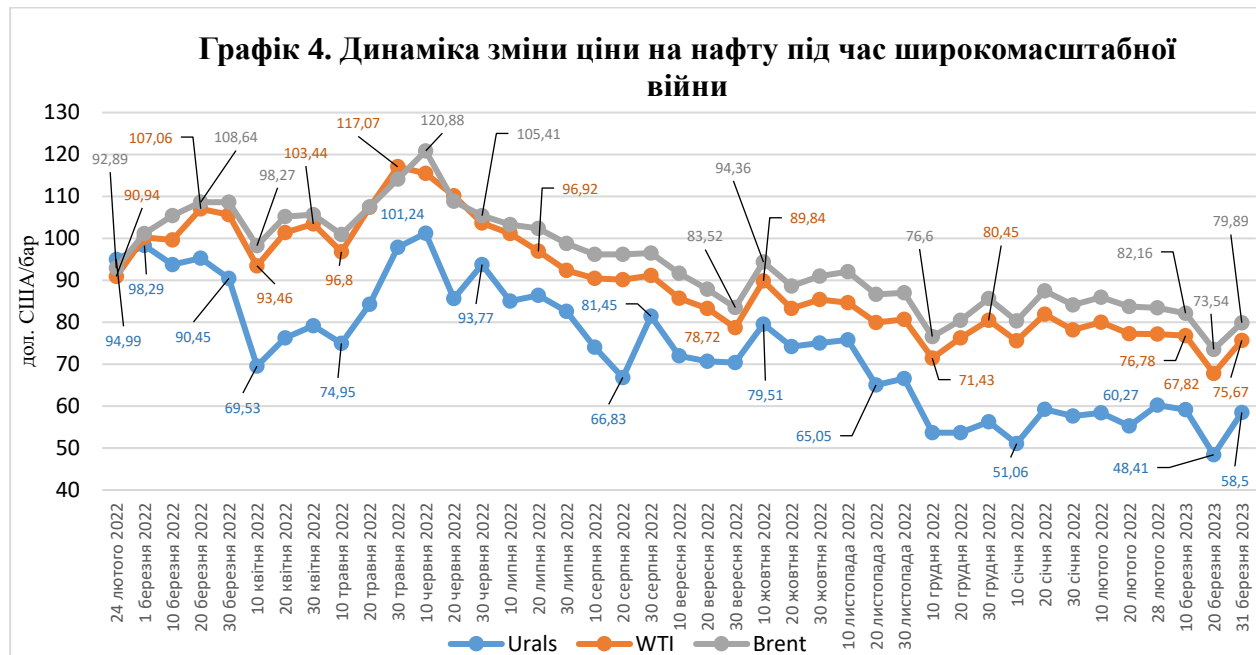
Світовий ринок енергоносіїв. Природний газ. Ціни на природний газ на газовому хабі TTF падали нижче 40 євро за МВт-год протягом березня 2023 року та на кінець місяця ціна закріпилась нижче 50 євро. Така зміна ціни пов'язана з успішним заповненням сховищ газу у ЄС та дуже теплою зимою.

Водночас, наприкінці березня Брюссель офіційно підтвердив політичну домовленість країн-членів ЄС продовжити добровільне скорочення споживання газу на 15% ще на один рік. Цей захід мав допомогти заощадити кошти та позбутись залежності від саме російського газу. В той же час, в березні 2023 року не фіксувались випадки закупівлі російського газу країнами ЄС для закачування в підземні сховища та підготовки до наступної зими, крім країн в які постачання не припинялось протягом всієї війни.

Нафта. В першій декаді березня спостерігалось незначне зростання ціни на нафту, що пов'язано з посиленням попиту в Китаї та послабленню долару. Така

ситуація сприяла дешевшою для власників інших валют, надаючи таким чином підтримку цінам на нафту.

20 березня вартість Brent впала до найнижчого рівня з грудня 2021 року – нижче 71 дол. США за барель. Проте, незважаючи на це, країни ОПЕК не хотіли змінювати поточний рівень видобутку нафти.

Ймовірно, до кінця 2023 року рівень видобутку може залишитися на тому самому рівні після рішення скоротити видобуток нафти на 2 млн барелів в жовтні 2022 року. Причиною такого настрою серед членів ОПЕК можуть бути також побоювання нової світової кризи, через крах трьох банків в США і вимушену купівлю банку Credit Suisse банком UBS¹⁴².

Станом на кінець місяця ціна на нафту знаходилась у тренді росту, відновлюючись після спаду.

Світовий ринок технологій. Загальна економічна ситуація в світі та перевиробництво в період COVID-19, призвели до проблем на ринку технологій. Світовий ринок технологій в березні 2023 року характеризувався зменшенням попиту на цифрові продукти, скороченням працівників у технологічній індустрії та зміною бізнес-моделей лідерами ринку.

За січень-лютий 2023 року масштаб скорочень перетнув позначку 100 тис. осіб. Зважаючи на те, що рівень безробіття в США, де переважно розташовані технологічні гіганти, найнижчий за останні 50 років. Причини звільнення персоналу здебільшого пов'язані з оптимізацією виробничих процесів та зниженням кількості замовлень. Такі компанії, як Amazon, Google, Meta, Twitter оголосили про звільнення десятків тисяч співробітників.

Також сповільнились темпи продажів у виробників персональної електроніки. Так, у першому кварталі 2023 року продажі скоротились на 29%

¹⁴² Жарикова А. Нафта дешевшає через невизначеність даних про інфляцію в США // Економічна правда. – 2023, 31 березня. – URL: <https://bit.ly/3LGQgZw>

порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Один з лідерів ринку – компанія Apple найбільше постраждала від цього спаду. За перший квартал 2023 року продажі її продукції зменшилися на 37,9% порівняно з аналогічним періодом 2022 року¹⁴³.

Штучний інтелект. Компанія OpenAI, 14 березня 2023 року представила нову модель штучного інтелекту (ШІ) GPT-4. Існуючий ChatGPT базувався на GPT-3.5, який нараховує 175 млрд параметрів. Новий GPT-4 вивчав значно більші обсяги даних¹⁴⁴.

Основною відмінністю GPT-4 від попередньої версії є мультимодальність і можливість сприймати зображення, як вхідні дані. Тобто тепер чат-бот не лише читає текст, а й аналізує зображення. Була додана можливість завантаження документу з текстом, фотографіями, діаграмами та скріншотами. GPT-4 мав змогу проаналізувати всі ці види даних та дати відповіді, що ґрунтуються на всіх цих даних. Це нововведення стало одним з найголовніших у GPT-4¹⁴⁵.

Технологічна війна. Напівпровідники та мікрочіпи. В рамках тристоронньої угоди зі США та Нідерландами, Японія заявила про запровадження обмежень на експорт 23 видів обладнання для виробництва напівпровідників після аналогічних обмежень з боку США проти Китаю. Ці обмеження значно зменшили можливості Китаю імпортувати обладнання, що використовується для виробництва найсучасніших видів напівпровідників¹⁴⁶. Ця тристороння угода була спрямована на посилення обмежень, запроваджених США в жовтні 2022 року, щодо можливості Китаю виробляти власні передові напівпровідники та купувати за кордоном новітні зразки напівпровідників. У Японії та США розташовані найважливіші компанії, які виробляють обладнання для виробництва напівпровідників, наприклад, японська Tokyo Electron Ltd. і американська Applied Materials Inc¹⁴⁷.

Для розвитку власного виробництва напівпровідників в США запроваджено державну підтримку компаній, що їх виробляють. Так, з 31 березня 2023 року Міністерство торгівлі США приймає заявки на субсидії для передових виробництв напівпровідників¹⁴⁸.

За заявою міністра торгівлі Південної Кореї Ан Дук-Гун критерії отримання нових американських напівпровідникових субсидій можуть бути “обтяжливими” для таких корейських компаній, як Samsung Electronics і SK Hynix Inc. За умовами надання субсидій, компанії, що їх отримали, зобов’язані перераховувати частину надприбутків уряду США, а деякі компанії

¹⁴³ Світовий ринок ПК обвалився на 29% на початку 2023 року – найгірше справи у Apple // Nnews. – 2023, 15 березня. – URL: <https://bit.ly/42bxcbh>

¹⁴⁴ Пилипів І. GPT-4 більший і кращий за ChatGPT, але OpenAI не пояснює, чому. Що відомо про нову модель? // Економічна правда. – 2023, 15 березня. – URL: <https://bit.ly/449xktE>

¹⁴⁵ GPT-4 is OpenAI’s most advanced system, producing safer and more useful responses // Openai.com. – 2023. – URL: <https://bit.ly/41T1qjI>

¹⁴⁶ Японія та Нідерланди приєднуються до США в технологічних обмеженнях проти Китаю – ЗМІ // Економічна правда. – 2023. – URL: <https://bit.ly/3AHEkR1>

¹⁴⁷ Leonad J. Koc C. Biden Nears Win as Japan, Dutch Back China Chip Controls // Bloomberg. – 2023. – URL: <https://bloom.bg/40Rvgn9>

¹⁴⁸ Павлиш О. Сеул вважає, що критерії субсидування чипів в США можуть стати “тягарем” для корейських компаній // Економічна правда. – 2023, 30 березня. – URL: <https://bit.ly/3LGse0T>

заявили, що сам процес подачі заявок може розкрити конфіденційну корпоративну стратегію. Субсидії будуть надаватися з фонду досліджень і виробництва у розмірі 52 млрд дол. США, виділених відповідно до закону США “CHIPS and Science Act”, від 9 серпня 2022 року, для якого Міністерство торгівлі США оголосило в березні 2023 року інструкції та правила¹⁴⁹.

Результати від запроваджених санкційних обмежень. 13 березня 2023 року Рада ЄС продовжила ще на пів року санкції щодо осіб, відповідальних за підриг або загрозу територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України. Дані санкції стосувалися 1473 фізичних осіб та 205 організацій і передбачали обмеження на пересування, заморожування активів, а також заборона надання коштів чи інших ресурсів особам переліченим у списку¹⁵⁰.

Крім того 23 березня 2023 року на саміті ЄС Європейська рада підтвердила намір продовжувати та посилювати санкційний тиск на росію. Лідерами ЄС було зазначено щодо важливості дотримання вже прийнятих обмежень на європейському та національних рівнях. Також було запропоновано Раді Європи та Європейській комісії спільно з державами-членами ЄС розробити скоординований підхід для протидії обходу санкцій росією через треті країни¹⁵¹.

США запровадили експортні обмеження щодо 11 компаній, серед яких – дві російських – “Авіатех” та “Авіазапчасть”¹⁵².

З 10 березня 2023 року уряд США ввів 200% мито на імпорт алюмінію, та алюмінієвих товарів із рф, для подальшого скорочення імпорту виробів з алюмінію та збільшення використання внутрішніх потужностей США. Також починаючи з 10 квітня 2023 року, США запровадять 200% мито на алюмінієві вироби, якщо будь-яка кількість первинного алюмінію, який використовується у виробництві алюмінієвих виробів, виплавляється в росії¹⁵³.

Синхронно з США, Канада оголосила про заборону з 10 березня 2023 року імпорту російської сталі та алюмінію. Було заборонено імпорт усіх російських виробів з алюмінію, таких як необроблений алюміній, алюмінієві листи та готові вироби, включаючи контейнери та інші предмети домашнього вжитку з алюмінію. Також під заборону потрапляє вся первинна російська сталеливарна продукція, включаючи чавун і нелеговану сталь, напівфабрикати і готові вироби, такі як труби¹⁵⁴.

31 березня 2023 року урядом Японії було розширено перелік товарів, які

¹⁴⁹ Павлиш О. Сеул вважає, що критерії субсидування чипів в США можуть стати "тягарем" для корейських компаній // Економічна правда. – 2023, 30 березня. – URL: <https://bit.ly/40Uo9dZ>

¹⁵⁰ Ukraine’s territorial integrity, sovereignty and independence: EU renews individual restrictive measures for six months // European Council. Council of the European Union – 2023, 13 March. – URL: <https://bit.ly/3VhEBUp>

¹⁵¹ European Council conclusions on Ukraine // European Council. Council of the European Union – 2023, 23 March. – URL: <https://bit.ly/40Pe0Pv>

¹⁵² США ввели санкції ще проти двох російських компаній // Економічна правда. – 2023, 29 березня. – URL: <https://bit.ly/41TPnT7>

¹⁵³ США запроваджують 200% мито на алюміній з рф // Суспільне. Новини. – 2023. – URL: <https://bit.ly/3Lic10x>

¹⁵⁴ Канада заборонила імпорт російського алюмінію та сталі // Суспільне. Новини. – 2023, 10 березня. – URL: <https://bit.ly/3LknNHC>

заборонено експортувати до росії. Рішення уряду Японії було сформовано в загальному руслі попередньо прийнятих санкцій США та Канади. До переліку було додано сталь та вироби з неї, алюміній та вироби з нього, котли та машини, будівельна техніка, двигуни для літаків і суден, електричне обладнання та його частини (наприклад, навігаційне радіоблабднання, генератори тощо). Крім того, було заборонено експортувати в рф транспортні засоби та їх частини, літальні та космічні апарати, їх частини та приладдя (наприклад, БПЛА), оптичні та вимірювальні прилади (наприклад, оптичні волокна, біноклі, фотографічне обладнання для аерофотозйомки, тощо)¹⁵⁵.

Окрім введення нових санкцій, міжнародне співтовариство вживало заходи по недопущенню обходу санкцій. З 1 березня 2023 року, під тиском США та ЄС, Туреччиною було припинено транзит товарів до росії, які перебувають під санкціями Заходу. Так, за повідомленням голови Стамбульської асоціації експортерів чорних і кольорових металів урядом Туреччини був сформований та переданий турецьким компаніям список товарів, які попали під експортні санкції та заборонив перевозити їх до рф¹⁵⁶.

26 березня 2023 року стало відомо, що Міністерство юстиції США веде розслідування щодо Credit Suisse та UBS у справі про ухилення від санкцій проти росії. Американське відомство мало з'ясувати, чи допомагали фінансові фахівці Credit Suisse та UBS російським олігархам ухилятися від накладених на них санкцій. У травні 2022 року, Credit Suisse припинив співпрацю з олігархами з росії, проте на його рахунках залишилось 33 млрд дол. США російського походження. На той же час UBS управляв удвічі меншою сумою капіталу російських олігархів¹⁵⁷.

Також суд у Швейцарії засудив чотирьох экс керівників цюрихської філії "Газпромбанку" на сім місяців в'язниці умовно, за недостатні перевірки при відкритті рахунків для відомого, як "гаманець путіна" сергія ролдугіна¹⁵⁸.

В свою чергу, урядові органи Індії попросили банки та трейдерів дотримуватися правил купуючи в росії нафту, зокрема, обмеження цін в 60 дол. США за барель. Водночас індійські офіційні особи офіційно не заявили, що підтримають санкції та обмеження цін, запроваджені країнами G7 щодо росії¹⁵⁹.

Економічна ситуація в росії.

Огляд економіки рф. Економіка росії в березні 2023 року знаходилась під впливом міжнародних санкцій та зазнавала збитків.

За підсумками першого кварталу 2023 року нафтогазові доходи росії впали на 45%, передусім внаслідок вступу в силу санкцій країн G7 щодо нафти та

¹⁵⁵ Японія розширила заборону експорту до рф: потрапили БПЛА, метали та оптика // Економічна правда. – 2023, 31 березня. – URL: <https://bit.ly/3NmhNRo>

¹⁵⁶ Turkey halts transit of sanctioned goods to Russia -exporter, diplomat // Reuters – 2023, 20 March. – URL: <https://reut.rs/41T4JYa>

¹⁵⁷ Credit Suisse та UBS звинуватили у порушенні санкцій проти росії // Мінфін. – 2023, 26 березня. – URL: <https://bit.ly/3nnHhTF>

¹⁵⁸ Жарикова А. У Швейцарії засудили чотирьох банкірів, які відкрили рахунок "гаманцю Путіна" Ролдугіну // Економічна правда. – 2023, 30 березня. – URL: <https://bit.ly/3LdWBdC>

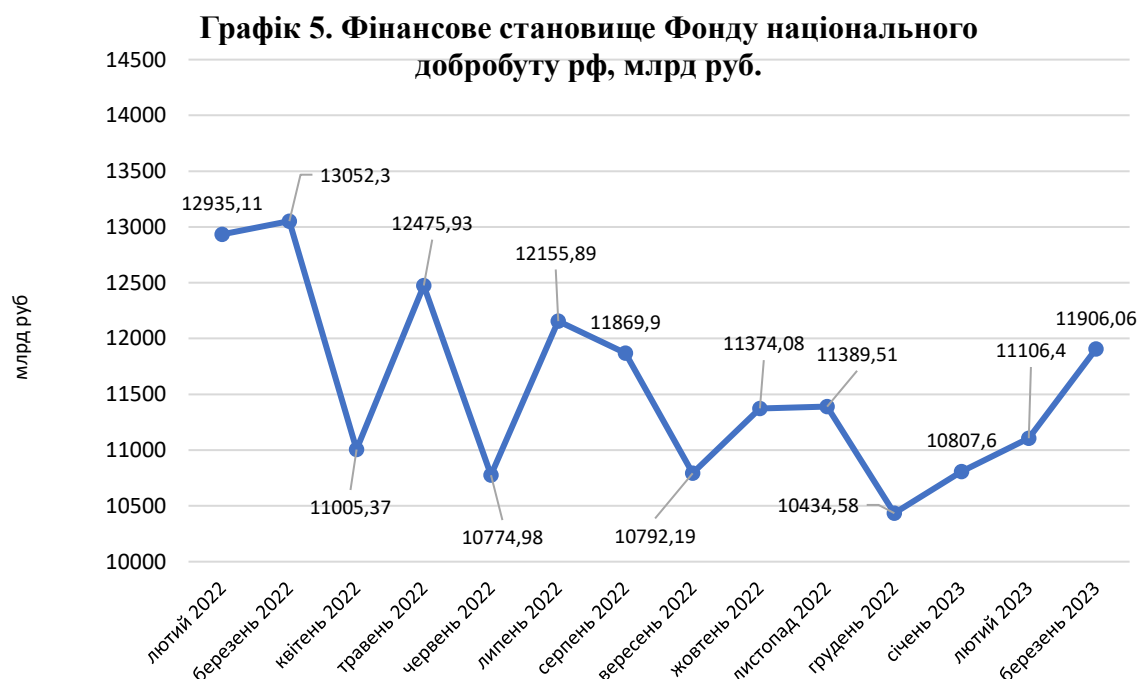
¹⁵⁹ Індія дотримуватиметься "стелі цін" на російську нафту – Bloomberg // Економічна правда. – 2023, 13 березня. – URL: <https://bit.ly/44kQtZV>

нафтопродуктів¹⁶⁰. Ненафтогазові доходи також зменшувались, натомість на тлі зменшення всіх видів доходів, збільшувались видатки федерального бюджету. Така ситуація призвела до пошуку можливих джерел фінансування постійно зростаючих видатків федерального бюджету рф.

Таблиця 1. Основні показники Федерального бюджету рф¹⁶¹.

Федеральний бюджет рф	Січень-березень 2022	Січень-березень 2023	Зміна у %/млрд руб.
ДОХІД	7 163	5 677	-20,8%
НАФТОГАЗОВІ ДОХОДИ, в т.ч.:	2 974	1 635	-45,0%
НЕ НАФТОГАЗОВІ ДОХОДИ, в т.ч.:	4 189	4 042	-3,5%
<i>ПДВ внутрішній та імпортовий</i>	2 693	2 693	0,0%
<i>податок на прибуток</i>	435	340	-21,9%
ВИДАТКИ, в т.ч.:	6 029	8 077	+34,0%
<i>державні закупівлі</i>	1 061	2 469	+1 408
ДЕФЦИТ	+1 143	-2 400	-3 534

Можливими джерелами фінансування видатків рф залишалися: збільшення податкового навантаження, ресурси на рахунках державних монопольних корпорацій, кошти російських олігархів (всі три джерела часто могли співпадати), а також, поточні доходи федерального бюджету росії, міжнародні валютні резерви росії та Фонд національного добробуту (ФНД).

Як альтернатива, попередньо перерахованим джерелам, у березні 2023 року в рф продовжував реалізовуватись шлях девальвації рубля та отримання за рахунок цього,

¹⁶⁰ Санкції в дії: нафтогазові доходи РФ впали на 45% у першому кварталі // Економічна правда. – 2023, 5 квітня. – URL: <https://bit.ly/3nrOylG>

¹⁶¹ Предварительная оценка исполнения федерального бюджета за январь-март 2023 года // Минфин России. – 2023, 7 апреля. – URL: <https://bit.ly/42d8esk>

більшої кількості рублів для покриття державних видатків. Такий шлях, призводив до збідніння населення росії, в якого зменшувалась купівельна спроможність у зв'язку зі здорожчанням всіх видів товарів.

Незважаючи на те, що девальвація рубля б'є передусім по пересічному росіянину, ФНД у лютому 2023 року, згідно статистичних даних, збільшився за рахунок зміни курсу рубля, який девальфував. Таким чином, на розмір всіх золотовалютних активів росії в ФНД та міжнародних валютних резервів Банку росії вплинула курсова різниця, враховуючи облік обсягу фондів в рублях. В залежності від активів, збільшуючий вплив курсової різниці складав від 4 до 10%.

Фінансовий ринок рф. Курс рубля в лютому 2023 року становив 70,5 руб/дол. США, а 31 березня 2023 року становив 77,5 руб/дол. США.

Курс рубля зменшився і по відношенню до юаня, на 3,9% протягом березня 2023 року. На початок березня 2023 року курс становив 10,7467 руб. за 1 юань, в кінці місяця за 1 юань давали 11,1847 руб.

Фізичні особи збільшили обсяги купівлі юанів, здійснивши їх на загальну суму 40,7 млрд руб. (купівля здійснювалась переважно через найбільші російські банки). Учасники російського валютного ринку продовжили скорочувати обсяг операцій в дол. США та євро на біржових торгах. Доля операцій з валютною парою дол. США/руб зменшилася до 34% (у лютому – 36%). Сукупна доля юанів (юань/руб і дол. США/юань) на біржовому ринку зросла в березні до 39% (у лютому – 37%) від загального обсягу торгів, що стало черговим рекордним значенням. Сукупний місячний обсяг торгів на російському валютному ринку в березні 2023 року зріс до 8,2 трлн руб. порівняно з 6,7 трлн руб. в лютому 2023 року. Середньоденні обсяги торгів склали 375 млрд руб.

Мінфін росії, розмістив в березні 2023 року ОФЗ на аукціонах на загальну суму 207,6 млрд руб. В цілому за I квартал обсяг розміщення ОФЗ склав 738,4 млрд руб. (92% від планових значень).

Ринок акцій рф продовжив відновлюватися в березні 2023 року. Індекс московської біржі ІМОЕХ виріс на 8,8% та становив 2451 пункт на кінець березня 2023 року¹⁶².

В березні 2023 року, Банк росії відновив публікацію структури міжнародних резервів після річної перерви. Банк росії перестав розкривати структуру міжнародних резервів у березні 2022 року, після того, як значну частину (приблизно 300 млрд дол. США) золотовалютних резервів рф було заблоковано у США та Європі.

Станом на 1 березня 2023 року резерви становили 574,2 млрд дол. США, з них активи в іноземній валюті – 410 млрд дол. США, монетарне золото – 135,6 млрд дол. США. У відсотковому відношенні на золото припадало 23,6%, на іноземну валюту – 71,5%.

За рік обсяг резервів скоротився на 42,886 млрд дол. США. Частка валюти в міжнародних резервах зменшилася з 72,4% до 71,5%, частка золота зросла з 22,9% до 23,6%. Збільшення частки золота пояснюється тим, що росія є одним з найбільших

¹⁶² Обзор рисков финансовых рынков. Информационно-аналитический материал /ЦБР – 2023, март. – URL: <https://bit.ly/3VtKy0g>

експортерів золота. Золото, в тому числі, що видобувається в поточному періоді надає дуже важливу підтримку економіці рф.

До 2022 року ЦБ рф розкривав, скільки міжнародних резервів зберігалося на депозитах в інших центральних та закордонних комерційних банках або в іноземній готівковій валюті, а скільки було розміщено в іноземних цінних паперах. Зараз на місці цих даних стоять прочерки. Що ставить під сумнів можливість користуватись всім об'ємом золотовалютних резервів Банку росії¹⁶³.

Ринок енергоносіїв. Природний газ. В росії призупинили публікацію статистики видобутку нафти, природного газу та конденсату до 1 квітня 2024 року, згідно з офіційним розпорядженням уряду. Зазначається, що публікація інформації призупинена, починаючи з даних за березень та перший квартал 2023 року.

Федеральна служба державної статистики рф у своєму черговому звіті про промислове виробництво не опублікувала дані про видобуток нафти і конденсату за березень і перший квартал 2023 року. При цьому раніше така статистика була присутня в документах відомства¹⁶⁴.

Добовий видобуток газу в росії у березні 2023 році в середньому знизився на 3,9% у порівнянні з минулим місяцем, всього за місяць було видобуто 49,8 млрд куб м., що на 15% менше, ніж у березні 2022 року.

За перший квартал 2023 року було видобуто 149 млрд куб м газу, що на 14,1% менше, ніж за січень-березень 2022 року. Всього за 2022 рік в росії було видобуто 573 млрд куб м газу, що на 13,4% менше, ніж у 2021 році.

Виробництво LNG у березні склало близько 4 млрд куб м, що на 2,8% менше, ніж у березні минулого року. За перші три місяці 2023 року виробництво LNG знизилось на 7,2%, у порівнянні з тим же періодом 2022 року і склало понад 11 млрд куб м.

У березні 2023 року росія експортувала до Європи понад 2,1 млрд куб м, що на 15% більше, ніж у лютому, але на 79% менше ніж у березні минулого року. Постачання російського газу до Європи газопроводом “Ямал-Європа” та “Північним потоком” у 2022 році було припинено. Тому єдиними маршрутами до Європи залишився транзит газопроводом “Турецький потік” через Туреччину та через газотранспортну систему України. Середньодобовий обсяг експорту газу збільшився до 70,3 млн куб м у березні 2023 року порівняно з 67,5 млн куб м у лютому 2023 року¹⁶⁵.

Зростання відбулось за рахунок збільшення транзиту газу через Україну на понад 30% – до 1,3 млрд куб м. Натомість поставки по “Турецькому потоку” у березні знизились і склали дещо більше 850 млн куб м¹⁶⁶.

Як не парадоксально, але росія продовжує заробляти гроші завдяки функціонуванню української газотранспортної системи, експортуючи природний газ

¹⁶³ Центробанк РФ відновив публікацію даних про резерви – за рік вони впали на \$43 мільярди // Економічна правда. – 2023, 22 березня. – URL: <https://bit.ly/413J6TE>

¹⁶⁴ Извошкова А. Росія не публікуватиме дані про видобуток нафти, газу та конденсату // Суспільне. Новини. – 2023, 28 квітня. – URL: <https://bit.ly/3ALRlX>

¹⁶⁵ Горбачова А. Експорт російського газу в Європу через Україну та Туреччину в березні підскочив – Reuters // Уніан. Інформаційне агенство. – 2023, 1 квітня. – URL: <https://bit.ly/40Yf4Rg>

¹⁶⁶ Видобуток природного газу в росії у березні впав на 3,9% – до 49,8 млрд куб м // Exploration&Production Consulting (EXPRO). – 2023, 27 квітня. – URL: <https://bit.ly/42fMv2K>

через територію України до країн ЄС. Україна продовжує добросовісно виконувати роль надійного газового постачальника ЄС, забезпечуючи енергетичну безпеку окремих країн ЄС протягом року широкомасштабної війни. Тим не менше, розуміння ролі та наявність газотранспортної системи України в робочому стані, дає важливі аргументи в переговорах з ЄС та безперечно може в подальшому сприяти зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Нафта. В березні 2023 року росія скоротила свій видобуток нафти. Віцепрем'єр рф олександр новак оголосив про продовження скорочення видобутку до червня 2023 року включно¹⁶⁷. Проте експорт нафти з рф у березні був найвищим з часів пандемії, в той же час доходи від нього скоротилися майже вдвічі порівняно з попереднім роком, що є наслідком запровадженого ембарго та стелі цін. При скороченні видобутку нафти, збільшення обсягів експорту стало можливим за рахунок обсягів нафти накопичених в росії за попередні періоди¹⁶⁸.

Зокрема, російський експорт нафтопродуктів морським транспортом збільшився у березні 2023 року до 12,374 млн т з 9,531 млн т в лютому 2023 року:

експорт нафтопродуктів через контрольовані росією чорноморські та азовські порти зріс на 42,4% до 5,094 млн т з 3,23 млн т у лютому 2023 року, коли шторми заважали завантаженню танкерів.

експорт російського палива через балтійські порти Приморськ, Висоцьк, Санкт-Петербург і Усть-Луга в березні 2023 року збільшився на 2% на щоденній основі до 6,4 млн т з 5,665 млн т.

Водночас російські порти Далекого Сходу збільшили експортне навантаження нафтопродуктів на 20% на добу до 765 тис т¹⁶⁹.

Найбільший російський виробник нафти “Роснефть” і найбільша нафтопереробна компанія Індії Indian Oil Corp домовилися використовувати орієнтований на Азію еталон цін на нафту Dubai в своїй останній угоді з постачання російської нафти в Індію. Згідно з новою угодою, оголошеною 29 березня 2023 року, “Роснефть” майже подвоїть продажі нафти Indian Oil Corp. Індія, стала в березні 2023 року найбільшим покупцем морської нафти з росії¹⁷⁰.

В свою чергу Туреччина завантажує мільйони барелів дизеля з росії, який країни ЄС більше не можуть купувати через запроваджені санкції. Обсяги поставок перевищили 10 мільйонів барелів у березні 2023 року, майже на 50% більше, ніж у лютому поточного року. Це потенційно прибутково, оскільки Туреччина, ймовірно переробляє нафту на паливо. Туреччина все ще може законно імпортувати дизельне паливо з росії, трейдери потенційно можуть завозити відносно дешеві барелі для задоволення енергетичних потреб країни.

¹⁶⁷ Короготський Ю. ОПЕК залишить без змін рішення про скорочення видобутку нафти, – Reuters // LB.ua. – 2023, 22 березня. – URL: <https://bit.ly/3LkdVgU>

¹⁶⁸ Експорт нафти з РФ у березні сягнув рекорду з пандемії, але доходи впали на 40% за рік // Економічна правда. – 2023, 14 квітня. – URL: <https://bit.ly/44qgAhO>

¹⁶⁹ Павлиш О. Російський експорт нафтопродуктів морським транспортом у березні зріс на 17% – Reuters // Економічна правда. – 2023, 12 квітня. – URL: <https://bit.ly/3LN36pi>

¹⁷⁰ Павлиш О. Росія та Індія перейшли на еталон Dubai у торгівлі нафтою – Reuters // Економічна правда. – 2023, 3 квітня. – URL: <https://bit.ly/3NBj0j0>

Водночас власне виробництво Туреччини можна було б продавати в ЄС за вищою ціною¹⁷¹.

Також збільшився імпорт російської нафти в Сінгапур. Обсяги експорту майже потроїлись в першому кварталі 2023 року¹⁷².

Внаслідок запроваджених проти РФ санкцій, більшість країн світу дотримуються стелі цін на нафту та нафтопродукти. Але при цьому певне коло країн відмовляються від нафти та нафтопродуктів російського походження, а деякі країни навпаки збільшують обсяги закупок. Більшість інформації щодо експорту російської нафти та нафтопродуктів є неофіційною, внаслідок того, що частково ринок російської нафти та нафтопродуктів перейшов в сирій та нелегальний сегмент світового ринку.

Державні та приватні компанії з РФ вдаються до обходу санкцій переслідуючи власні цілі продовження продажу нафти та нафтопродуктів.

Продавці лігроїну з РФ – нафтопродукту, що використовується для виробництва пластмас та в нафтохімії, маркують його як бензин або відправляють з портів без місця призначення, аби експорт тривав попри санкції. Це пов'язано з тим що стеля цін на лігроїн значно нижча за стелю на бензин – 45 дол. США проти 100 дол. США за барель. Підміняючи нафтопродукти росія робить можливим подальший продаж лігроїну за більш високою ціною, по ціні бензину¹⁷³;

В лютому-березні 2023 року російські експортери вперше почали експорт палива до Ірану залізницею після того, як традиційні покупці відмовилися від торгівлі з Москвою¹⁷⁴.

Оборонно промисловий комплекс. Незважаючи на санкції, ОПК Росії продовжує виготовляти та розробляти нові зразки озброєння, та модернізувати старі.

Так, в березні 2023 року холдингом “Роселектроніка”, який входить до державної корпорації “Ростех”, було завершено розробку нового комплексу боротьби з БПЛА “Серп-ВС5”. Даний комплекс має змогу працювати в п'яти частотних діапазонах від 900 МГц до 5,8 ГГц та здатний придушувати управління дронами на відстані до 5 км. Обладнання дозволяє перехоплювати дрони одночасно кількома каналами, що може забезпечити захист об'єктів від атак одночасно кількох БПЛА, у тому числі з різних боків¹⁷⁵.

Крім того, “Курганмашзавод” (КМЗ, входить до холдингу “Високоточні комплекси” державної корпорації “Ростех”) підготував до серійного випуску модернізовану самохідну протитанкову гармату (СПТП) 2С25М “Спрут-СДМ1”,

¹⁷¹ Туреччина скуповує російське дизельне паливо, яке більше не постачається в ЄС // Економічна правда. – 2023, 4 квітня. – URL: <https://bit.ly/3AQCzBg>

¹⁷² Павлиш О. Сінгапур майже потроїв імпорт російської нафти після заборони ЄС // Економічна правда. – 2023, 6 квітня. – URL: <https://bit.ly/3oY1AHT>

¹⁷³ РФ “тіньовими” способами постачає свої нафтопродукти на ринок в обхід санкціям // Економічна правда. – 2023, 12 квітня. – URL: <https://bit.ly/44kuwKh>

¹⁷⁴ Павлиш О. Росія почала поставки палива до Ірану залізницею – Reuters // Економічна правда. – 2023, 11 квітня. – URL: <https://bit.ly/44rKbHJ>

¹⁷⁵ Ростех представив дальнобойный комплекс для борьбы с роем дронов // Ростех. – 2023, 16 марта. – URL: <https://bit.ly/44pPDeo>

яка попередньо пройшла державні випробування та була рекомендована до взяття на озброєння армії рф. Дана техніка оснащена 125-мм гарматою 2А75- 1 та може використовувати бронебійно-підкаліберні, кумулятивні, осколково-фугасні снаряди, керовані ракети, а також уламкові боєприпаси з дистанційним підривом. Дальність ураження цілі понад 5 км, машина з екіпажем у три людини може розвивати швидкість до 70 км/год суходолом і до 10 км/год по воді¹⁷⁶.

Також в березні 2023 року в Оптико-механічному конструкторському бюро “Астрон” (входить у складі холдингу “Швабе” до державної корпорації “Ростех”) заявили, що розробили комплекс дальньої тепловізійної розвідки з інтелектуальною аналітикою “Блокпост-4Т”, який має єдину систему управління та прийому зображення з виведенням його на єдиний монітор. Даний комплекс складається з наземних тепловізійних камер (від однієї до чотирьох) із вбудованою аналітикою для виявлення цілі, а також безпіотною тепловізійною системою для розпізнавання цілі, дорозвідування та коригування вогню, які дозволяють виявляти людей на дистанціях до 800 метрів і автомобілі на дистанції до 2000 метрів¹⁷⁷.

Росія збільшувала свої витрати на оборону та розробляти нові види озброєння, проте санкції з боку Заходу ускладнювали доступ до сучасних технологій та комплектуючих. Так, через низьку ефективність багатьох підприємств ОПК, які страждають від застарілого обладнання, корупції, кадрового дефіциту та недостатнього фінансування на заводі “Авіастар-СП” (філія ПАТ “Іл”) під час випробувань повітрям під тиском відсіку фюзеляжу літака Іл-76МД-90А відбулась розгерметизація та стався вибух, що призвело до руйнування корпусу літака та загибелі одного з працівників¹⁷⁸.

Вплив санкцій на економіку рф. Президент росії путін наприкінці березня 2023 року, визнав на нараді уряду рф, що введені щодо росії санкції через війну можуть негативно позначитися на стані справ в економіці країни. Зокрема, згідно з його висновком, уряду росії необхідно працювати над стійким внутрішнім попитом¹⁷⁹.

Через війну росіяни біднішають та втрачають доступ до якісних товарів і послуг. Дається взнаки й дефіцит ліквідних ресурсів: щомісяця війна забирає з російського бюджету 8-9 млрд дол. США, що покривалися з ФНД. За таких темпів використання коштів, рф втратить усю ліквідну частину ФНД до кінця 2023 року.

Доходи від торгівлі нафтою та газом, цього року впадуть приблизно на 50%. А в довгостроковій перспективі, ситуація для нафтогазової галузі росії виглядатиме ще гірше. Безповоротна втрата найбільш стабільних і платоспроможних ринків, технологічне відставання, мультиплікаційний ефект,

¹⁷⁶ Модернизированную самоходную пушку 2С25М рекомендовали к принятию на вооружение // ТАСС. – 2023, 30 марта. – URL: <https://bit.ly/3npDLby>

¹⁷⁷ В РФ створили комплекс розвідки "Блокпост-4Т" з дроном і тепловізорами: чим загрожує ЗСУ // Фокус. – 2023, 21 березня. – URL: <https://bit.ly/3AOX5IF>

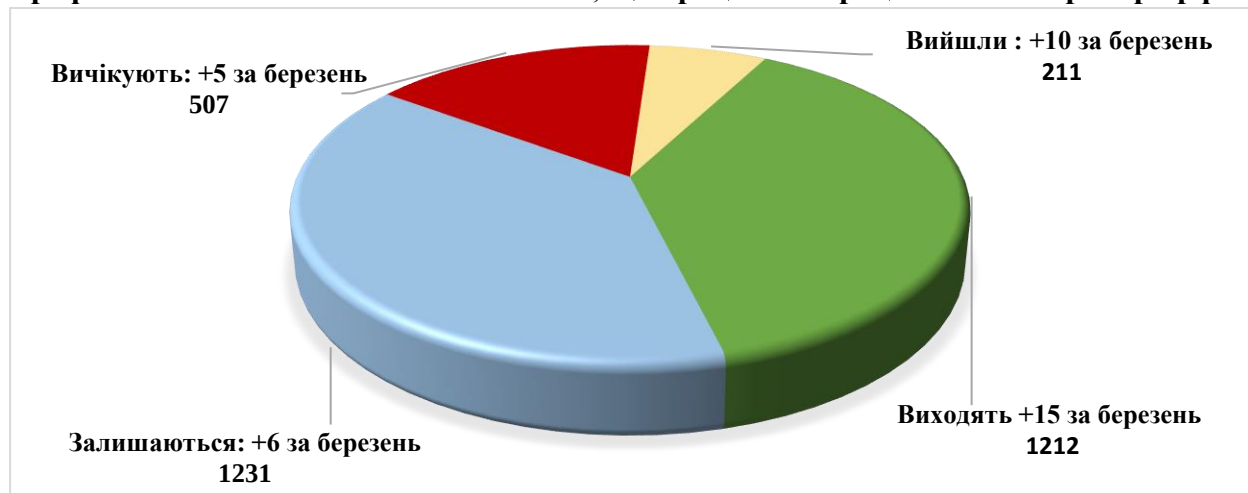
¹⁷⁸ У росії під час випробувань на авіазаводі вибухнув військово-транспортний літак // УкрІнформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. – 2023, 2 березня. – URL: <https://bit.ly/44pQ6xa>

¹⁷⁹ Путін визнав, що санкції шкодять російській економіці // Економічна правда. – 2023, 29 березня. – URL: <https://bit.ly/3np4xRq>

що позначиться на ланцюжку постачання (танкерні перевезення, портові послуги, трубний транспорт), – усе це лише прискорить колапс нафтогазових доходів¹⁸⁰.

В березні 2023 року продовжились процеси виходу міжнародних компаній з ринку росії. Станом на кінець березня було ідентифіковано близько 3161 (+36 за квітень 2023р) компаній, організацій і їх брендів з 87 країн та 57 галузей і їхню позицію щодо роботи на ринку рф, близько 40% з них публічні. Для 1426 публічних груп компаній ідентифіковано їх операційний бізнес в рф (наявність контрольної частки в юридичній особі та отриману виручку), що дало змогу підрахувати вартість інвестованого в країну капіталу (близько 174,7 млрд дол. США), локальну виручку (на загальну суму 304 млрд дол. США), локальні активи (на загальну суму 287 млрд дол. США), а також персонал (близько 1,434 млн осіб) і сплачені податки (близько 25 млрд дол. США). 1719 іноземних компаній вже частково скоротили, призупинили або припинили свою діяльність в росії.

Графік 6. Кількість іноземних компаній, що працюють/працювали на території рф.

Таблиця 2. Інформаційні дані, для 1426 публічних компаній, що працюють/працювали на території рф

Статус компанії	Кількість компаній	Кількість персоналу, осіб	Дохід, млрд дол. США	Капітал, млрд дол. США	Активи, млрд дол. США	Податки, млрд дол. США
Вийшли	211	331 308	47,62	36,47	45,36	3,31
Виходять	330	464 546	85,12	35,64	50,69	3,23
Вичікують	230	337 326	104,64	72,98	121,48	14,55
Залишаються	655	300 751	65,65	29,62	69,48	3,92
Всього	1426	1 433 931	303,02	174,71	287,02	25,01

Якщо з початку російського вторгнення в Україну відсоток компаній, які згортають операції в рф, різко зростав до середини квітня 2022 р, то протягом останніх 7 місяців співвідношення тих, хто йде чи залишається, практично не

¹⁸⁰ Тищенко К. 2023 рік може стати переломним у впливі санкцій на РФ – експерти // Українська правда. – 2023, 18 березня. – URL: <https://bit.ly/3np4xRq>

змінюється, хоча ми все ще бачимо періодичне зростання частки тих компаній, які залишаються на ринку рф (за рахунок ідентифікації нових компаній). Тим не менше, якщо оперувати загальними цифрами, то близько 38,3% компаній вже заявили про вихід з ринку рф або призупинили свою діяльність, але 38,9% все ще залишаються присутніми в країні, 16,0% вичікують і лише 6,7% здійснили повний вихід.

У той же час, вплив на економіку росії, 211 компаній, які повністю вийшли з країни, складно недооцінити, оскільки в них працювало 23,1% персоналу, зайнятого в іноземних компаніях, а компаніям належало близько 15,8% активів, 20,9% капіталу інвестованого іноземними компаніями в країну, і в 2021 році вони генерували виручки на 47,6 млрд дол. США або 15,7% від всієї виручки і сплатили 3,3 млрд дол. США податків або 13,2% від загальної суми податків, сплачених компаніями, які працювали на ринку росії.

Так, станом на 31 березня 2023 року компанії з 34 країн і 35 галузей вже вийшли, показавши своє ставлення до війни, розпочатої росією. Серед компаній, що вийшли найширше були представлені компанії, які мали штаб-квартири в США, Фінляндії, Німеччині і Великобританії та працювали в індустріях “Їжа та напої”, “Автомобілебудування”, “Споживчі товари та одяг” і “Енергетика, нафта та газ”.

Список “виходів” за березень 2023 року, які змогли ідентифікувати: Aarsleff, Cargobull Finance Holding, Harvia, Nokian Tyres, Reima, Smurfit Kappa, TotalEnergies, TP-Link, Uber (уряд рф схвалив угоду з продажу частки Uber у спільному з Яндекс підприємстві), Wenaasgruppen.

Незважаючи на складну процедуру продажу бізнесу в росії і необхідність дотримання формальностей, багато компаній вже змогли успішно пройти ці складні процедури і покинути росію. Крім того, кожна західна компанія (штаб-квартира якої знаходиться в так званій “недружній країні”), яка хоче вийти з російського ринку і продати свої активи, тепер буде зобов’язана перераховувати прямий внесок у бюджет держави-агресора. Раніше компанії, які виходили з росії, могли обирати між “добровільним внеском” до бюджету росії, який становив 10% від вартості продажу, або погодитися на відстрочку платежу від продажу на кілька років. Наразі, близько 2000 заявок чекають на схвалення. “Комісія з іноземних інвестицій” при Мінфіні рф, збирається тричі на місяць і розглядає не більше семи заявок за одне засідання. При такому темпі, на розгляд уже поданих заявок у комісії Мінфіну рф піде майже вісім років. Цей факт, дозволяє зробити висновок, що влада росії навмисне затримує процес виходу іноземних компаній з країни. Урядом рф було запроваджено “ручний режим” для подальших виходів, що видно по значно повільнішій статистиці нових виходів у березні 2023 року в

порівнянні з попередніми місяцями¹⁸¹¹⁸².

Водночас, треба визнати, що санкційний режим ще далекий від вичерпання потенціалу російської економіки і потребує постійного оновлення та вдосконалення. Нажаль, росія поки має достатній ресурс для продовження ведення війни, тож від потужності запроваджених санкцій залежить швидкість припинення бойових дій.

Економічна ситуація в Україні

Загальна економічна ситуація. Широкомасштабне вторгнення росії в Україну залишалось ключовим фактором, який впливав на економічну ситуацію в Україні протягом березня 2022 року. Попри всі намагання ворога з руйнування енергетичної інфраструктури, український енергетичний сектор і бізнес в цілому демонстрували високий рівень адаптивності. Внаслідок чого скорочення економічної активності виявилось нижчим ніж очікувалося восени 2022 р. Покращення ситуації в енергетиці, робота “зернового коридору” та покращення ділових настроїв пожвавили, як виробничий сектор, так і сектор послуг.

У березні 2023 року індекс інфляції знизився до 19,8% в річному вимірі із 22,7% у лютому 2023 року¹⁸³. Зниження рівня інфляції було спричинене значною пропозицією продовольства та пального, кращою ситуацією в енергетиці, поліпшенням інфляційних очікувань та сприятливою ситуацією в готівковому сегменті валютного ринку.

У березні 2023 року прискорилося зростання споживчих цін до 1,5% з 0,7% у лютому 2023 року. На споживчому ринку протягом місяця ціни на продукти харчування і безалкогольні напої зросли на 2,2%. Найбільше (на 17,3%) подорожчали овочі. На 1,8% зросли ціни на яйця, м'ясо та м'ясопродукти, хліб, макаронні вироби, молоко та молочні продукти, масло, цукор, фрукти, рибу та продукти з риби. На 2% подешевшали рис, продукти переробки зернових, соняшникова олія, сало. Спостерігалось підвищення цін на 12,5% на одяг і взуття. Ціни на транспорт знизилися на 0,9% через здешевлення палива та мастил на 3,0%. Водночас на 5,3% подорожчав проїзд у залізничному пасажирському транспорті¹⁸⁴.

Попит на іноземну валюту на міжбанківському ринку зменшувався протягом березня 2023 року, що зумовило скорочення продажу іноземної валюти з резервів Національного банку України (НБУ).

31 березня міжнародні резерви України досягли рекордного рівня за останні 11 років – 31,88 млрд дол. США. У березні 2023 року резерви НБУ зросли

¹⁸¹ 42-й випуск регулярного дайджесту про вплив виходу іноземних компаній на економіку РФ // KSE. – 2023, 3 квітня. – URL: <https://bit.ly/3AOPeE8>

¹⁸² 41-й випуск регулярного дайджесту про вплив виходу іноземних компаній на економіку РФ // KSE. – 2023, 6 березня. – URL: <https://bit.ly/3NyqIiM>

¹⁸³ Жарикова А. Інфляція третій місяць поспіль сповільнюється швидше, ніж прогнозували в НБУ: як це пояснюють // Економічна правда. – 2023, 12 квітня. – URL: <https://bit.ly/42l80z6>

¹⁸⁴ Експрес-випуск // Державна служба статистики України. – 2023, 10 квітня. – URL: <https://bit.ly/41XfFnG>

на 10% в тому числі завдяки надходженням від міжнародних партнерів.

На рахунки НБУ надійшло 5,11 млрд дол. США.

Уряд України виплатив за обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті 486,8 млн дол. США. Крім того, Україна сплатила Міжнародному валютному фонду 638,6 млн дол. США¹⁸⁵.

В той же час 25 березня 2023 року Група кредиторів України (ГКУ) за результатами зустрічі з представниками Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Світового банку надала фінансові гарантії для нової програми та відстрочку за борговими зобов'язанням до 2027 року¹⁸⁶.

1 березня 2023 року Міністерство фінансів здійснило погашення 1-річних військових ОВДП на суму понад 27 млрд грн. Надходження від військових облігацій дало змогу забезпечити нагальні потреби України в оборонній та соціальній сферах. За допомогою випуску військових ОВДП Україна змогла залучити до держбюджету близько 25 млрд грн у 2023 році¹⁸⁷.

Небанківський фінансовий ринок у березні 2023 року зменшився на 37 учасників. Ліцензій було позбавлено: 12 фінансових компаній, 5 ломбардів, 2 кредитні спілки та 5 лізингових компаній виключено з реєстрів за власним бажанням, а інші 7 фінансових компаній, 5 страховиків та одна лізингова компанія – примусово. У березні 2023 року до 65 зменшилась кількість банків. Так, НБУ ухвалив рішення відкликати банківську ліцензію та ліквідувати АТ “Банк Форвард” та АТ “Айбокс Банк”¹⁸⁸.

Внаслідок вдалих організованих дій державних органів з викриття злочинних схем ухилення від податків, учасниками ринку грального бізнесу було збільшено сплату податків до Державного бюджету України. Власне, податки з грального бізнесу за один місяць, а саме березень 2023 року, склали 423,5 млн грн. Це в два рази більше, ніж за весь 2021 рік та 60% від всіх надходжень за 2022 рік¹⁸⁹.

Державний бюджет України. У березні 2023 року до загального фонду державного бюджету надійшло 152,2 млрд грн. Серед платежів, справляння яких контролюють податкові та митні органи, основні надходження були отримані за рахунок ввізного ПДВ та податку на прибуток.

¹⁸⁵ Жарикова А. Міжнародні резерви в березні досягли рекорду за останні 11 років // Економічна правда. – 2023, 6 квітня. – URL: <https://bit.ly/41YM3WZ>

¹⁸⁶ Пилипів І. Група кредиторів надала відстрочку за борговими зобов'язанням України до 2027 року // Економічна правда. – 2023, 25 березня. – URL: <https://bit.ly/42dzoz0>

¹⁸⁷ Павлиш О. Мінфін погасив 1-річні військові облігації на понад 27 мільярдів // Економічна правда. – 2023, 1 березня. – URL: <https://bit.ly/3VoJYRG>

¹⁸⁸ У березні на ринку небанківських фінансових послуг нових гравців не з'явилося, водночас 37 учасників залишили ринок // НБУ. – 2023, 7 квітня. – URL: <https://bit.ly/3APhXJx>

¹⁸⁹ Красіков М. У березні 2023 року від грального бізнесу до бюджету України надійшло 423,5 млн грн податків // pg.Новини. – 2023, 3 квітня. – URL: <https://bit.ly/3LMVjb1>

Таблиця 3. Податкові та митні надходження березень 2023 року.

ПДВ(ввізне)	29,3 млрд грн
ПДВ	10,0 млрд грн
ПДФО та військовий збір	13,3 млрд грн
Податок на прибуток	26,2 млрд грн
Акцизний податок	9,8 млрд грн
Рентна плата за користування надрами	7,7 млрд грн
Ввізне та вивізне мито	2,7 млрд грн

Крім того, за березень 2023 року до загального фонду державного бюджету надійшло 45,8 млрд грн у вигляді міжнародної допомоги (грантів).

Надходження ЄСВ до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування у березні 2023 року становили 36,2 млрд грн.

За інформацією, яка надана Державною казначейською службою України за січень-березень 2023 року касові видатки державного бюджету становили 747,4 млрд грн, у тому числі загального фонду – 635,5 млрд грн, або 88,7% від розпису звітного періоду.

За перші три місяці 2023 року загальний фонд державного бюджету виконано з дефіцитом – у сумі 244,7 млрд грн, проти запланованого розписом загального фонду на січень-березень 2023 року дефіциту у сумі 467,9 млрд грн.

Фактичні державні запозичення до загального фонду державного бюджету за січень-березень 2023 року становили 403,5 млрд грн, або 83,7% від запланованих на цей період.

При цьому, платежі з погашення державного боргу за січень- березень 2023 року склали 96,7 млрд грн (88,6% плану), платежі з обслуговування – 24,2 млрд грн (88,2% плану)¹⁹⁰.

21 березня 2023 року Верховною Радою України було збільшено видатки державного бюджету України на 2023 рік на 537,2 млрд грн, з яких 96,5% спрямовані на сектор національної безпеки і оборони: 518 млрд грн. призначені для використання на потреби війська (грошове забезпечення військових, харчування, та виробництво і закупівлю спеціального обладнання, зокрема БПЛА); 19 млрд грн спрямовується на поповнення Резервного фонду державного бюджету, який використовується для непередбачених та невідкладних заходів, а саме: на виплату одноразової грошової допомоги сім'ям загиблих військовослужбовців (не менше ніж 3 млрд грн у 2023 році); на будівництво фортифікаційних споруд (не менше ніж 2 млрд грн)¹⁹¹.

Міжнародна торгівля. Експорт. Імпорт. Експорт українських товарів скоротився на 25% за перший квартал 2023 року. За січень-березень 2023 року обсяг експорту товарів становив 10,3 млрд дол. США – це на 3,6 млрд дол. США

¹⁹⁰ У березні до загального фонду державного бюджету надійшло 152,2 млрд гривень // Міністерство фінансів України. – 2023, 4 квітня. – URL: <https://bit.ly/3nq0K6k>

¹⁹¹ Рада збільшила видатки бюджету на понад 500 млрд грн, переважно на оборону // Радіо Свобода. – 2023, 21 березня. – URL: <https://bit.ly/3p3YTVi>

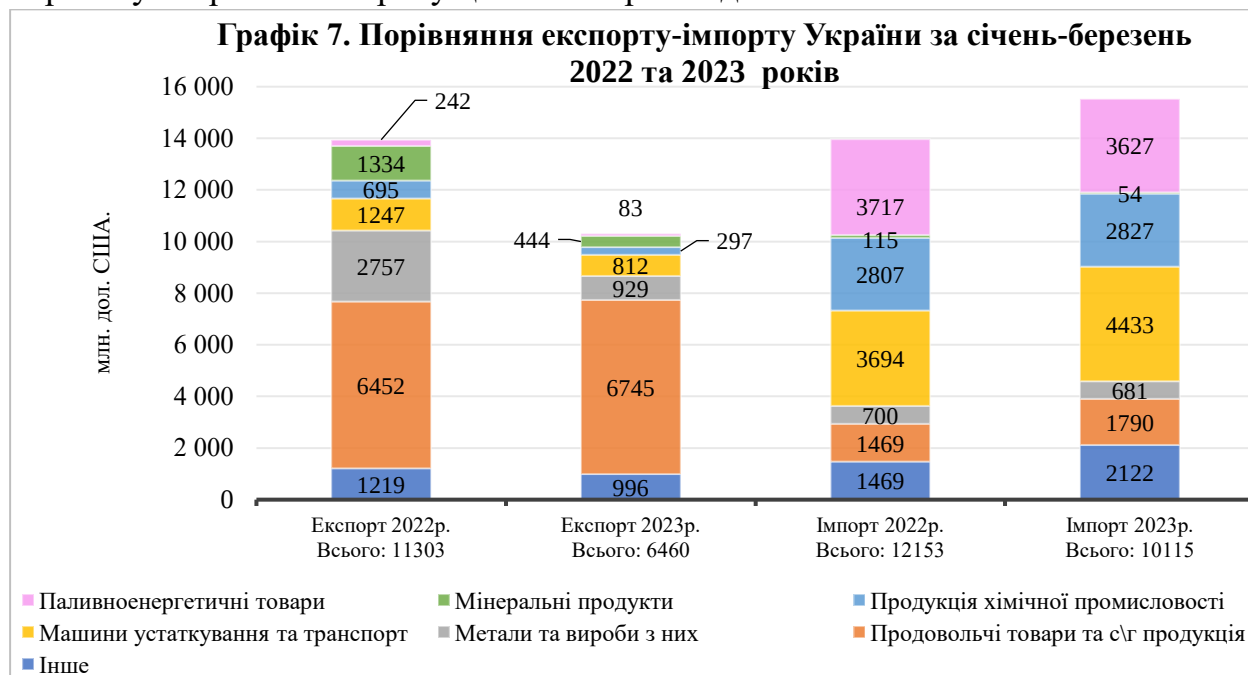
або 26% менше ніж у відповідному періоді 2022 року¹⁹².

Проте, в березні 2023 року експорт товарів становив 3,85 млрд дол. США, що на 1,2 млрд дол. США або 45% більше ніж в березні 2022 року. Слід зазначити, що даний показник порівнює березень 2022 року, тобто перший повний місяць широкомасштабного вторгнення росії в Україну, в якому було зафіксоване різке падіння обсягів експорту на 50%.

За результатами I-го кварталу 2023 року 31% від загального обсягу експорту товарів склали зернові культури, 14% жири та олії, 8% насіння і плоди олійних рослин. Чорні метали займали 5,7% в загальній структурі експорту, руда, шлаки і зола – 4%. У порівнянні з першим кварталом 2022 року експорт чорних металів скоротився більш ніж в 4 рази, а руди в 3 рази.

Відносно високу частку в структурі експорту товарів займають електричні машини та обладнання (4,5%) та деревина і вироби з нею (3,7%).

Велика частина українського експорту спрямовувалась в країни ЄС. В першому кварталі 2022 року до ЄС транспортувалось 47% всього експорту, то в першому кварталі 2023 року ця частка зросла до 63%.

Можна виділити ТОП-5 країн, куди експортувалась українська продукція: Польща (14,6% в загальній структурі експорту), Румунія (9,7%), Німеччина (4,7%), Угорщина (4,5%), Іспанія (4,3%). Аналізуючи показники першого кварталу 2022 року, можна зробити висновок, що зросла частка експорту до Румунії (+6,7%) та Польщі (+4,6%).

В географічній структурі українського експорту частка азійських країн скоротилась з 37% до 26%. При цьому основна частина експорту в цей регіон продовжувала спрямовуватись до Китаю та Туреччини (9,8% та 8,2%).

Протягом першого кварталу 2023 року в Україну імпортували товарів на

¹⁹² За перший квартал 2023 року товарообіг склав \$25,8 млрд, що на 7% менше, ніж за аналогічний період 2022 року // Державна митна служба України. – 2023, 19 квітня. – URL: <https://bit.ly/42lqAYa>

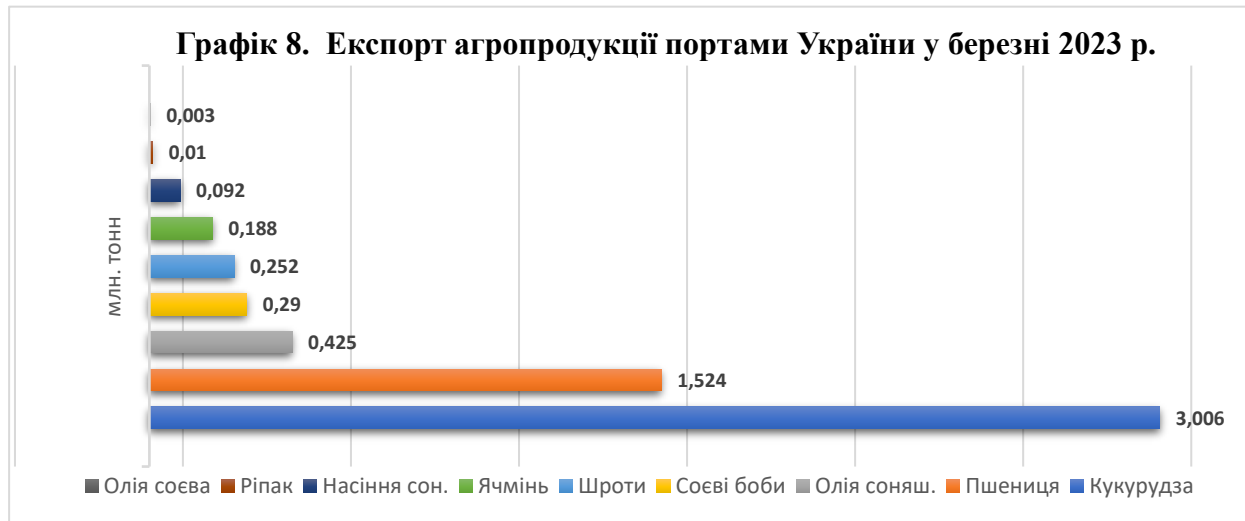
суму 15,5 млрд дол. США, а експортували на суму 10,3 млрд дол. США.

Сума оподаткованого імпорту склала 12,5 млрд дол. США, що становило 80% загальних обсягів імпортованих товарів.

За географічною ознакою можемо виділити наступні країни, з яких найбільше імпортували товарів до України, це: Китай – на суму 2,6 млрд дол. США, Польща – 1,6 млрд дол. США та Німеччина – 1,1 млрд дол. США.

Серед основних категорій товарів, що імпортувались до України в першому кварталі 2023 року були: машини, устаткування та транспорт – 4,4 млрд дол. США, при митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 27,8 млрд грн, що складає 27% надходжень митних платежів; паливно-енергетичні товари – 3,6 млрд дол. США, при митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 23,3 млрд грн, що складає 23% надходжень митних платежів; продукція хімічної промисловості – 2,8 млрд дол. США, при митному оформленні зазначених товарів до бюджету сплачено 19,7 млрд грн, що складає 19% надходжень митних платежів. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі українського експорту за перший квартал 2023 року складали: продовольчі товари – 6,7 млрд дол. США; метали та вироби з них – 929 млн дол. США; машини, устаткування та транспорт – 812 млн дол. США.

Зернова угода. Загалом за березень 2023 року Україна експортувала 7,8 млн т агропродукції, що на 12% більше за показник лютого 2023 року та є рекордом з початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну.

Важливою подією в березні 2023 року стало продовження дії “зернового коридору” ще на 120 днів, про що офіційно заявили Туреччина та ООН 18 березня 2023 року¹⁹³. Продовження роботи “зернового коридору” дало можливість українським аграріям реалізувати залишки продукції врожаю 2022 року та отримати кошти для продовження своєї господарської діяльності. З початку дії “зернового коридору” Україна відправила до нужденних країн Африки майже 1

¹⁹³ "Зернову угоду" продовжено на 120 днів // Економічна правда. – 2023, 18 березня. – URL: <https://bit.ly/40Yfoj4>

млн т пшениці, а загалом на континент – понад 3 млн т агропродукції¹⁹⁴.

В березні 2023 року залишалась складна ситуація з інспекціями українських суден на вхід до морських портів Туреччини, що безпосередньо пов'язано з деструктивною позицією рф в проведенні інспекцій¹⁹⁵.

Структура експорту продукції АПК виглядала так: зернові культури – 5,7 млн т (кукурудза – 67%, пшениця – 29%, ячмінь – 4%). Зростання до показника лютого 2023 року: +10%; олійні культури – 683,1 тис. т (соя – 61%, насіння соняшнику – 29% та ріпаку – 9%). Зростання до показника лютого 2023 року: +23%; рослинні олії – 556,2 тис. т (соняшникова олія – 94%, соєва – 5%). Зростання до показника лютого 2023 року: +28%; макухи після вилучення рослинних олій – 454,7 тис. т (соняшникова – 83%, соєва – 17%) Зростання до показника лютого 2023 року: +10%¹⁹⁶.

З 1 серпня 2022 року по 31 березня 2023 року з портів “Великої Одеси” вийшло 857 судна, які експортували 26,2 млн т українського продовольства до країн Азії, Європи та Африки. Цей обсяг мав скласти понад 35 млн т за умов нормального функціонування “зернової ініціативи” без саботування огляду суден зі сторони рф¹⁹⁷.

Допомога міжнародних партнерів. Міжнародні партнери продовжували анонсувати, узгоджувати та надавати фінансову підтримку Україні. Підтримка надавалась, як шляхом прямої бюджетної допомоги так і перераховувалась на рахунки НБУ. Фінансова допомога надавалась у формі макрофінансової допомоги, позик, пільгових кредитів та грантів.

Зокрема, до Державного бюджету України із зовнішніх джерел було залучено 265,9 млрд грн: 177,4 млрд грн (4,5 млрд євро) надходження коштів ЄС макрофінансової допомоги відповідно до Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та ЄС від 16.01.2023; 64,2 млрд грн (2,4 млрд канадських доларів) позики Уряду Канади; 18,3 млрд грн (499,3 млн дол. США) позики МБРР в рамках Четвертого додаткового фінансування проекту “Підтримка державних видатків

¹⁹⁴ Жарикова А. З початку "зернової ініціативи" до Африки експортували 3 млн тонн зерна, але цього недостатньо // Економічна правда. – 2023, 29 березня. – URL: <https://bit.ly/41ZLD2C>

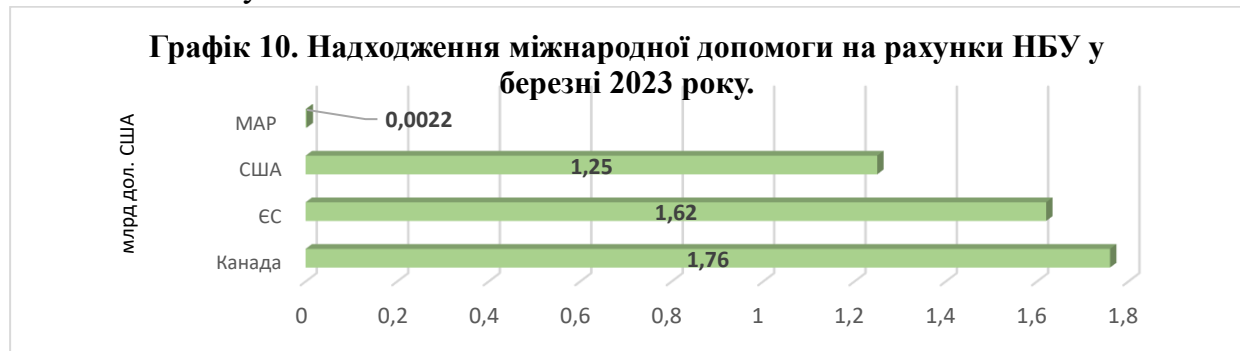
¹⁹⁵ «Зернова ініціатива»: відправлено ще 150 тисяч тонн агропродукції для країн Азії // Facebook. Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. – 2023, 27 березня. – URL: <https://bit.ly/3LNvEis>

¹⁹⁶ Жарикова А. Експорт агропродукції в березні став рекордним з початку війни // Економічна правда. – 2023, 4 квітня. – URL: <https://bit.ly/44j3m6N>

¹⁹⁷ Кириченко А. Судна, що прибувають в Україну по зерно, проходять спецперевірку // Уніан. Інформаційне агенство. – 2023, 19 березня. – URL: <https://bit.ly/42lyJvI>

для забезпечення стійкого державного управління в Україні”; 6,0 млрд грн (152,0 млн євро) позики Міжнародної асоціації розвитку (МАР) в рамках проекту “Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого держуправління в Україні”.

На рахунки НБУ із зовнішніх джерел надійшло 5,11 млрд дол. США¹⁹⁸, з яких: 1,76 млрд дол. США – від Уряду Канади; 1,62 млрд дол. США – від ЄС; 1,25 млрд дол. США – від США (через трастовий фонд Світового банку); 2,2 млн дол. США – від Міжнародної асоціації розвитку (IDA), що є частиною Світового банку¹⁹⁹.

Враховуючи затяжний характер війни та постійну потребу України в додатковій фінансовій допомозі, міжнародні партнери продовжували анонсувати та приймати рішення про надання допомоги у майбутніх періодах.

Так, Виконавча рада МВФ схвалила чотирирічний пакет фінансування для України на суму 15,6 млрд дол. США, щоб допомогти задовольнити нагальні фінансові потреби на тлі триваючої війни²⁰⁰.

В свою чергу, Кабінет Міністрів України на засіданні, 28 березня 2023 року, ухвалив розпорядження необхідне для отримання у 2023 році другого гранту від США в розмірі 2,5 млрд дол. США²⁰¹.

Також Україна та Японія домовились про грантову угоду у розмірі 400 млн дол. США, які було заплановано спрямувати на відновлення критичної інфраструктури²⁰².

Гуманітарна допомога. Міжнародні партнери продовжували надавати гуманітарну допомогу спрямовану на підтримку різних сфер життя українців. Велика частина допомоги надходила для відбудови енергетичного сектору, також гуманітарна допомога включала в себе одяг, засоби гігієни. Метою надання допомоги стали відбудова сільського господарства, розмінування та інші види відновлення.

¹⁹⁸ У березні до загального фонду державного бюджету надійшло 152,2 млрд гривень // Міністерство фінансів України. – 2023, 4 квітня. – URL: <https://bit.ly/3AOVZ9v>

¹⁹⁹ Жарикова А. Міжнародні резерви в березні досягли рекорду за останні 11 років // Економічна правда. – 2023, 6 квітня. – URL: <https://bit.ly/3ANWHUn>

²⁰⁰ Павлиш О. Рада директорів МВФ схвалила кредитну програму Україні на \$15,6 мільярдів // Економічна правда. – 2023, 31 березня. – URL: <https://bit.ly/412A8WC>

²⁰¹ Жарикова А. Уряд схвалив залучення другого гранту від США та партнерів на 2,66 мільярда доларів // Економічна правда. – 2023, 28 березня. – URL: <https://bit.ly/3HzZ5C8>

²⁰² Японія надасть Україні \$400 мільйонів гранту на відновлення // Економічна правда. – 2023, 30 березня. – URL: <https://bit.ly/40VizYx>

21 березня 2023 року прем'єр-міністр Японії Кісіда під час свого візиту в Україну оголосив про надання Україні гуманітарної допомоги на 470 млн дол. США, з яких 400 млн дол. США було заплановано спрямувати на розмінування та розбір завалів, відбудову інфраструктури, відновлення сільського господарства та для зміцнення демократії та управління, а 70 млн дол. США на відновлення енергетичної інфраструктури²⁰³.

В рамках програми підтримки Об'єднані Арабські Емірати в березні 2023 року відправили в Україну літак з гуманітарною допомогою на суму 100 млн дол. США. Допомога була призначена для жителів Херсонської та Миколаївської областей та включала в себе теплий одяг та засоби гігієни²⁰⁴.

Естонський центр оборонних інвестицій (ECDI) у співпраці з Норвегією та Нідерландами передав Україні третій мобільний шпиталь, який виготовлений естонською компанією Semetron. На виготовлення та передачу Україні госпіталю було витрачено 7,8 млн дол. США з яких Нідерланди виділили 3,5 млн євро, Норвегія – 4,3 млн євро, а Естонія оплатила роботи Естонського центру оборонних інвестицій²⁰⁵.

Бельгія в свою чергу також, надала Україні понад 36 т гуманітарної допомоги в вигляді обладнання для відновлення пошкодженої росіянами енергетичної інфраструктури²⁰⁶.

Військова допомога. В березні 2023 року на фоні анонсованого контрнаступу, партнерами України була надана досить потужна військова допомога.

Так, на початку березня США оголосили про новий, пакет військової допомоги Україні на 400 млн дол. США. До пакету було включено 155-мм артилерійські снаряди, 105-мм артилерійські снаряди, 25-мм боєприпаси, броньовані мостоукладальні машини та саперне спорядження²⁰⁷.

Уряд Німеччини на початку березня передав Україні 2 самохідні зенітні установки (СЗУ) Gepard (раніше було отримано 32 установки) та близько 6000 снарядів до них. Крім СЗУ Gepard було передано 2 патрульні машини для прикордонників (раніше передано 120) та 6 мобільних антено-щоглових систем (раніше передано 24)²⁰⁸.

14 березня 2023 року Рада Європи прийняла рішення збільшити “Європейський фонд миру”, з якого ЄС фінансує підтримку ЗС України, на

²⁰³ Additional Assistance for Recovery and Reconstruction in Ukraine // Ministry of Foreign Affairs of Japan. – 2023, 30 March. – URL: <https://bit.ly/412CuVs>

²⁰⁴ ОАЕ відправили Україні літак з гуманітарною допомогою в рамках програми підтримки на \$100 млн // Урядовий портал. – 2023, 10 березня. – URL: <https://bit.ly/42miEG6>

²⁰⁵ Україна отримала військовий шпиталь від Естонії, Норвегії та Нідерландів // Мілітарний. – 2023, 21 березня. – URL: <https://bit.ly/3NvdenX>

²⁰⁶ Україна отримала понад 36 тонн енергетичного обладнання від Бельгії // Економічна правда. – 2023, 27 березня. – URL: <https://bit.ly/40Vo4Xb>

²⁰⁷ США оголосили про новий пакет військової допомоги Україні на \$400 мільйонів // УкрІнформ. Мультимедійна платформа іномовлення України. – 2023, 3 березня. – URL: <https://bit.ly/3p7iIea>

²⁰⁸ Ейсмунт В. Німеччина передала Україні новий пакет військової допомоги // zaxid.net. – 2023, 8 березня. – URL: <https://bit.ly/3LRte2e>

2 млрд євро до 7,979 млрд євро до 2027 року²⁰⁹.

Також, в березні 2023 року Польща передала Україні 10 танків Leopard 2A4 із 14 обіцяних, слід зазначити, що перші 4 були передані ще в лютому цього року²¹⁰.

15 березня 2023 року, Уряд Данії, оголосив про дев'ятий пакет військової допомоги Україні на 1 млрд данських крон, що еквівалентно 142 млн дол. США. До даного пакета було включено ракети для систем ППО, боєприпаси для стрілецької зброї та великокаліберних кулеметів, а також протитанкові міни. Крім того, Україна отримає 21 робота для розмінування, 15 генераторів для військових потреб, дев'ять мобільних станцій ремонту важкої техніки тощо²¹¹.

16 березня 2023 року Уряд Швеції на основі запиту від України ухвалив рішення передати вісім 155-мм САУ Archer. Вже 23 березня парламентом Швеції було підтримано рішення уряду. Крім САУ за рішенням парламенту Швеція уряду було дозволено також передати Україні танки Leopard 2, військове обладнання та боєприпаси загальною вартістю 6,2 млрд крон (554 млн євро)²¹².

17 березня 2023 року Уряд Словаччини, на позачерговому засіданні, схвалив передачу Україні 13 винищувачів МіГ-29, які були зняті з озброєння у 2022 році. Рішення було прийнято одноголосно, також на заміну радянським винищувачам, Словаччині була обіцяна компенсація від партнерів у сумі 900 млн євро²¹³.

20 березня 2023 року міністри оборони та закордонних справ ЄС заявили про ініціативу щодо спільної закупівлі одного мільйона артилерійських снарядів для України впродовж 2023 року, та поповнення власних запасів. До угоди погодились долучитись 26 країн ЄС та Норвегія. Угорщина, традиційно продемонструвала свою проросійську позицію та не долучилась до цієї ініціативи²¹⁴.

В цей же день, 20 березня 2023 року, про черговий пакет військової допомоги на 350 млн дол. США Україні оголосили США. Кількість озброєння, яке було заплановано передати Україні не було зазначено, проте список номенклатури досить обширний. Так, До списку ввійшли ракети для систем HIMARS, артилерійські 155-мм снаряди, 25-мм боєприпаси для БМП,

²⁰⁹ European Peace Facility: Council increases the financial ceiling to nearly €7.98 billion until 2027 // European Council. Council of the European Union – 2023, 14 March. – URL: <https://bit.ly/2BoIAqA>

²¹⁰ Польща відправила Україні 10 танків Leopard 2 та підготовлені екіпажі // Мілітарний. – 2023, 9 березня. – URL: <https://bit.ly/3nta1L2>

²¹¹ Ракети для ППО і не тільки. Данія виділила новий пакет військової допомоги Україні // РБК-Україна. – 2023, 15 березня. – URL: <https://bit.ly/3Lt9Wp0>

²¹² Парламент Швеції дозволив уряду відправити Україні Archer, Leopard2 та боєприпаси // interfax-Україна. Інформаційне агенство – 2023, 23 березня. – URL: <https://bit.ly/3AWcW1D>

²¹³ Словаччина передасть Україні 13 винищувачів МіГ-29 // Європейська правда – 2023, 17 березня. – URL: <https://bit.ly/41ZHgEJ>

²¹⁴ Братюк Ю. Євросоюз погодив закупівлю мільйона снарядів для ЗСУ // zaxid.net. – 2023, 8 березня. – URL: <https://bit.ly/3LOvlUC>

високошвидкісна протирадіолокаційна ракета HARM, 81-мм і 60-мм мінометні системи та боєприпаси до них, гранатомети, стрілецька зброя тощо²¹⁵.

Президент Фінляндії 23 березня 2023 року ухвалив 14 пакет військової допомоги Україні на 161 млн євро. Цим рішенням, Фінляндія зобов'язалася, в рамках “танкової коаліції”, передати три танки Leopard 2, а також провести навчання екіпажів. Крім того, до пакету було включено неназване важке озброєння та боєприпаси²¹⁶.

Уряд Німеччини, наприкінці березня 2023 року передав Україні, анонсовані раніше, 18 танків Leopard 2²¹⁷ модифікації A6. Крім танків, ФРН надала новий пакет військової допомоги, який включив в себе 70 кулеметів M- G3 для танків Leopard 2, БМП Marder, три інженерні танки Dachs та 30 датчиків для виявлення ворожих дронів²¹⁸.

Оборонні витрати. Стан вітчизняного ОПК. В березні 2023 року ДК “Укроборонпром” спільно з неназваною країною, яка є членом НАТО було розпочато виробництво 125-мм снарядів для танкової гармати. Хоча виробництво налагоджене за кордоном до нього були залучені вітчизняні конструктори, технологи, токарі, ливарники тощо. Цього ж місяця Сили безпеки та оборони України вже отримали та почали застосовувати першу партію цих снарядів, яка була виготовлена на замовлення Міністерства оборони України для танків Т- 64, Т- 72 та Т-80²¹⁹.

Крім 125-мм снарядів, ДК “Укроборонпром” відвантажив до ЗС України і артилерійські 122-мм снаряди (використовуються нашими захисниками при роботі з причіпними гаубицями Д-30 та САУ 2С1 “Гвоздика”), виробництво яких було налагоджено у кооперації з однією з країн Північного Альянсу на її виробничих потужностях. Дані боєприпаси виготовляються за українськими технологіями та із залученням українських вузькопрофільних фахівців. Слід зазначити, що перед запуском серійного виробництва ДК “Укроборонпром” було проведено заводські випробування тактико-технічних характеристик даних боєприпасів²²⁰.

В березні 2023 року Кабінетом міністрів України була ухвалена постанова “Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення оборонних закупівель безпілотних систем вітчизняного виробництва”. Цією постановою Кабмін України дав змогу вітчизняним виробникам БПЛА швидше розвиватися

²¹⁵ DOD Announces Additional Security Assistance for Ukraine // U.S. Department of Defense – 2023, 20 March. – URL: <https://bit.ly/40ZsSe7>

²¹⁶ Suomi lahjoittaa Ukrainalle puolustustarvikkeita, mukana lisää Leopard 2 -raivauspanssarivaunuja // Ministry of Defence – 2023, 23 March. – URL: <https://bit.ly/3VuFbOp>

²¹⁷ Стець А. Німеччина доставила в Україну 18 танків Leopard 2, – Der Spiegel // zaxid.net. – 2023, 27 березня. – URL: <https://bit.ly/3VuGLjj>

²¹⁸ Братюк Ю. Німеччина передала Україні три інженерні танки Dachs // zaxid.net. – 2023, 24 березня. – URL: <https://bit.ly/44sWlQW>

²¹⁹ Укроборонпром розпочав виробляти 125-мм снаряди для танкової гармати за кордоном // УкрОборонПром. – 2023, 14 березня. – URL: <https://bit.ly/3nu6n3p>

²²⁰ Укроборонпром відвантажив партію третього боєприпасу, виготовленого у кооперації з країною НАТО // УкрОборонПром. – 2023, 21 березня. – URL: <https://bit.ly/44rHUMC>

та бути більш конкурентоспроможними на фоні іноземних компаній, що дозволяє значно прискорити виробництво та постачання цих дронів для наших захисників на передовій.

Слід зазначити, що згідно даної постави було спрощено укладання контрактів, приймання товару, допуск до експлуатації й постачання БПЛА на фронт. Завдяки цій постанові, українські виробники БПЛА зможуть отримувати більший прибуток і потім реінвестувати його в подальший розвиток, навіть використовуючи іноземні комплектуючі²²¹²²².

Благодійна організація “Повернись живим” 31 березня 2023 року зібрала 333 млн грн на проект “Довгі руки ТрО”. За цим проектом кожна бригада ТрО отримає набір із 6 мінометів калібру 120- мм, три пікапи та інше допоміжне обладнання та спорядження²²³. Крім того було передано 3-м військовим частинам безпілотні комплекси “Лелека- 100” нової комплектації на суму 4,32 млн грн, до якого ввійшли два літаки з подовженим крилом, наземна станція, комплекти ЗПІ (запасні частини, інструменти, приладдя)²²⁴.

Також, в березні 2023 року, інша благодійна організація, Фонд Сергія Притули завершив покупку та передав 101 одиницю броньованої техніки для ЗС України. Загалом придбали техніку восьми моделей, зокрема броньовані машини FV103 Spartan, Samaritan, Sultan, Stormer, Shielder, FV432 Bulldog, FV434 і Samson²²⁵.

Висновки

У березні 2023 року в світовій економіці в цілому спостерігалась тенденція щодо зниження рівня інфляції. Однак негативні тенденції в системі її функціонування продовжували зберігатись. Ризики та невизначеність в багатьох її підсистемах, пов’язаних з триваючою російсько-українською війною, вносили додатково деструктивний вплив для позитивного поновлення глобальних економічних процесів.

В той же час, результативна енергетична політика європейських держав в напрямках диверсифікації постачання енергоносіїв позитивно вплинула на зниження та стабілізацію світових цін на природний газ. Окрім цього, політичне рішення ЄС щодо добровільного скорочення споживання газу на 15% надало можливість європейським державам позбутися залежності від російського газу. Незначне зростання світових цін на нафту через відновлення попиту в Китаї та послаблення курсу долару сприяло пожвавленню економічних процесів на

²²¹ Розвиток виробництва Українських БПЛА, – Уряд підтримав відповідну постанову // Урядовий портал. – 2023, 24 березня. – URL: <https://bit.ly/42l4Lrv>

²²² Масовий старт виробництва: Уряд ухвалив постанову, яка створює кращі умови для виробників БПЛА в Україні // Урядовий портал. – 2023, 25 березня. – URL: <https://bit.ly/3NB64uy>

²²³ Благодійники зібрали кошти на міномети для ТрО // Мілітарний. – 2023, 31 березня. – URL: <https://bit.ly/420NDr8>

²²⁴ Трьом військовим частинам передали нові БПЛА “Лелека-100” // Мілітарний. – 2023, 15 березня. – URL: <https://bit.ly/3p7E0bA>

²²⁵ Перша партія броньовиків зі збору на Спартани — в Україні! // Благодійний Фонд Сергія Притули. – 2023, 3 березня. – URL: <https://bit.ly/3LraG7D>

світовому ринку нафтопродуктів. Зниження світових цін на енергоносії позитивно вплинуло на рівень інфляції, яка досягла найнижчого рівня в більшості країн Європи, що також позначилось на зниженні світових цін на продовольство.

Серед вагомих проблемних питань, що мали вплив на фінансову систему світу слід виділити проблеми у банківському секторі США. Через закриття в країні деяких провідних фінансових установ та зменшення обсягів банківських вкладень, фінансова система світу в березні 2023 року втратила понад 465 млрд дол. США ринкової вартості. З метою запобігання фінансової кризи, державні регулятори впроваджували широкомасштабні програми підтримки банківської системи в багатьох державах світу.

Перевиробництво товарів та послуг в системі світової економіки, яке спостерігалось в період глобальної пандемії в державах світу, виявило проблеми на ринку інноваційних ІК-технологій. Березень 2023 року характеризувався зменшенням обсягів продажу напівпровідників, низьким світовим попитом на цифрові продукти, скороченням працівників у технологічній індустрії та зміною бізнес-моделей лідерами ринку.

Впровадження міжнародних санкцій та скоординований підхід партнерів України з метою протидії обходу санкцій росією через треті країни поступово сприяло послабленню російської економіки, особливо в умовах втрати нею значної частини світового ринку енергоносіїв. Проте експорт нафти з РФ у березні був найвищим з часів пандемії, а доходи від нього скоротилися майже вдвічі порівняно з попереднім роком, що є наслідком запровадженого ембарго та стелі цін.

В результаті міжнародного санкційного тиску в росії спостерігалися тенденції девальвації рубля та зменшення купівельної спроможності населення. Активно використовувались фінансові ресурси Фонду національного добробуту, що свідчило про початок системної економічної кризи та змушувало російську владу зменшувати соціальні витрати.

В той же час, в росії спостерігалось збільшення видатків на оборону та розробку нових видів озброєння. Проте санкційні обмеження ускладнювали доступ до сучасних технологій та комплектуючих.

В національній економіці сповільнювались інфляційні процеси (у березні 2023 року індекс інфляції знизився до 19,8% в річному вимірі із 22,7% у лютому 2023 року), що було спричинено значною пропозицією продовольства та пального, кращою ситуацією в енергетиці та сприятливою ситуацією в готівковому сегменті валютного ринку.

Надходження від військових облігацій дало змогу забезпечити нагальні потреби України в оборонній і соціальній сферах та надало можливість додатково залучити до держбюджету близько 25 млрд грн у 2023 році. Додаткове залучення у Державний бюджет України 265,9 млрд грн. із зовнішніх джерел фінансування забезпечило стабілізацію національної фінансової системи та спроможність країни забезпечити державні соціальні видатки.

У березні Україною було експортовано 7,8 млн т агропродукції, що на 12%

більше за показник лютого 2023 року та є рекордом з початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну.

Однак в системі національної економіки спостерігалось значне скорочення експорту українських товарів, який скоротився на 25% за перший квартал 2023 року.

У березні міжнародні партнери продовжували анонсувати, узгоджувати та надавати фінансову підтримку Україні, яка надавалась у формі макрофінансової допомоги, позик, пільгових кредитів та грантів. Гуманітарна допомога спрямовувалась на підтримку різних сфер життя українців. Значна частина допомоги надходила для відбудови енергетичного сектору, поновлення діяльності агровиробників, розмінування та інші види відновлення.

У березні 2023 року українська економіка продовжувала працювати в умовах війни. Українському уряду вдалося утримати економічну ситуацію в державі. Завдяки міжнародній фінансовій допомозі вчасно було забезпечено фінансування всіх державних видатків.

1.3. ВОЄННО-СТРАТЕГІЧНА ОБСТАНОВКА

Воєнно-стратегічна обстановка в Україні протягом березня 2023 року залишалася напруженою але контрольованою. Незважаючи на чисельну перевагу, зимово-весняний наступ російських окупаційних військ провалився. Наступальні дії носили виключно локальний характер та мали частковий тактичний успіх. Основні зусилля противник зосереджував на спробах захоплення нових територій України в межах адміністративних кордонів Донецької та Луганської областей. Відсутність оперативно значущих здобутків на фоні величезних втрат вказувала на ослаблення бойових спроможностей зс рф, необхідних для досягнення стратегічних цілей. Але керівництво росії демонструвало наміри вести війну на виснаження, послідовно запроваджуючи в країні де-факто режим воєнного стану.

Не зважаючи на це, героїчний супротив країні-агресору та підготовка українського наступу мали визначальний вплив на розвиток ситуації на полі бою. ЗС України вдало застосовували маневрену оборону, формували резерви та нарощували наступальний потенціал. Цьому сприяла міжнародна підтримка України, пріоритетами якої залишалися масштабність та якість і швидкість постачання необхідної військової допомоги.

Обстановка навколо України

Російсько-українська війна займала домінуюче місце в оцінці сучасного безпекового середовища. Вона залишалася у пріоритеті порядку денного та здійснювала прямий чи опосередкований вплив на більшість сфер і напрямів міжнародної, регіональної та національної безпеки. Для НАТО поряд з оперативним реагуванням на зміни обстановки, вкрай важливою була готовність Альянсу до подальшого розвитку, перш за все за напрямком розвитку оборонних спроможностей та розробки стратегії стримування потенційних загроз. Саме тому під час відвідання представниками Військового комітету НАТО Командування ОЗС НАТО з питань трансформації, Командування ОЗС НАТО в

Норфолку, Об'єднаного штабу США та 2-го флоту США основна увага приділялася оцінці бойового потенціалу з'єднань, оборонному плануванню, синхронізації національних стратегій з стратегією НАТО у форматі спільних операцій, а також підвищенню ефективності дій в умовах сучасних військових конфліктів²²⁶.

Поряд з цим, ЄС системно нарощував військову допомогу Україні. Зокрема, у Стокгольмі (08.03.2023, Швеція) міністри оборони держав-членів ЄС ухвалили важливе стратегічне рішення щодо прискорення надання Україні

²²⁶ Військовий комітет НАТО відвідує ключові стратегічні командування НАТО та США // www.nato.int. – 2023, 07 березня. – URL : <https://tinyurl.com/2r3yw946>

боєприпасів в обсягах, які гарантуватимуть протистояння агресії рф. Пропозиція Верховного представника ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Жозепа Борреля передбачала виділення одного мільярда євро з Європейського фонду миру на поповнення національних резервів країн ЄС, для передачі Україні боєприпасів, вироблення спільного підходу до закупівлі артилерійських снарядів та нарощення можливостей ОПК ЄС для покриття потреб своїх армій. У подальшому міністри закордонних справ і оборони ЄС погодили план Європейського оборонного агентства щодо спільної закупівлі боєприпасів, яким передбачено постачання Україні одного мільйона снарядів 155-мм калібру²²⁷. Такий узгоджений колективний підхід сприятиме зниженню цін на боєприпаси та скороченню термінів їх доставки²²⁸. Як зазначив міністр оборони США Ллойд Остін, всі 20 держав (19 країн-членів ЄС та Норвегія), які в тій чи іншій формі долучилися до цієї роботи, чітко усвідомлюють наслідки російсько-української війни – як для народу України, так і для світу в цілому.

Черговим кроком колективної протидії російській агресії стало засідання Контактної групи з питань оборони України (15.03.2023)²²⁹. Приймаючи участь у заході Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг наголосив, що робота з нарощування потенціалу ОПК НАТО має вирішальне значення для стримування та оборони Альянсу і підтримки України стільки, скільки це буде необхідно. Водночас, покриття таких першочергових потреб, як системи ППО, бронетехніка і, особливо, боєприпаси є пріоритетними.

Водночас нехтування рф базових положень міжнародного права спонукало ЄС до вироблення узгодженого формату відносин між усіма учасниками і партнерами. Одним з таких майданчиків став Форум Шумана з питань безпеки та оборони (21.03.2023, Бельгія), учасники якого відмічали зростаючий тиск на міжнародний порядок у результаті війни рф проти України та загрозу нападу на демократію. У цьому контексті першочерговим завданням визначено розширення співпраці між НАТО та ЄС, яка за останні роки досягла безпрецедентного рівня²³⁰.

Одним із напрямків, який дозволяв покращити рівень підготовки військ НАТО та країн-партнерів залишалися спільні навчання²³¹. Зокрема, у березні 2023 року 20 тисяч військових Альянсу, Фінляндії та Швеції залучалися до навчань “Об’єднаний вікінг” та “Об’єднаний воїн” в Норвегії. У Литві пройшло навчання “Грифорова блискавка”, у Франції – “Оріон 23”, а у Середземному морі кораблі, підводні човни та літаки дев’яти країн НАТО залучалися до морських навчань “Динамічна Манта”. Також НАТО та ЄС працювали над забезпеченням

²²⁷ У спільній закупівлі боєприпасів для України беруть участь вже 20 країн // УНІАН. – 2023, 24 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3jhcckkt>

²²⁸ Генеральний секретар НАТО: ми повинні збільшити запаси боєприпасів, збільшити виробництво // www.nato.int. – 2023, 08 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4adrr3au>

²²⁹ Генеральний секретар НАТО взяв участь у віртуальному засіданні Контактної групи з питань оборони України // www.nato.int. – 2023, 15 березня. – URL: <https://tinyurl.com/33zets4b>

²³⁰ Заступник Генерального секретаря НАТО на форумі Шумана: безпека є нашою спільною відповідальністю // www.nato.int. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2p8akyax>

²³¹ Великі навчання демонструють готовність союзників по НАТО // www.nato.int – 2023, 15 березня. – URL: <http://surl.li/grmbr>

критичних можливостей членів Альянсу. Зокрема, на авіабазі Ейндговен у Нідерландах було сформовано парк із 7 багатоцільових літаків-заправників. У проєкті взяли участь Нідерланди, Бельгія, Чехія, Німеччина, Люксембург та Норвегія²³².

Березень видався досить насиченим на прийняті рішення щодо виділення Україні чергових пакетів військової допомоги та отримання ЗС України від західних партнерів сучасних зразків ОБТ. Оцінкою цієї роботи стала заява міністра оборони США Ллойда Остіна під час 10-ї зустрічі у форматі “Рамштайн”: “Упродовж останніх трьох місяців члени цієї Контактної групи продемонстрували відмінне лідерство в нарощуванні можливостей, яких потребує Україна для захисту її суверенітету, і щоб створити імпульс на полі бою”²³³. Зокрема, Німеччина передала великий обсяг військової допомоги, до якої увійшли: танки Leopard 2²³⁴, евакуаційні машини Bergepanzer 3, машини розмінування Wisent 1, САУ Gepard, кулемети MG3, системи виявлення дронів тощо²³⁵. Крім того було прийнято рішення про передачу танків Leopard 2A6, БТР Marder, мостоукладних танків BEAVER, системи ППО Iris-T²³⁶, різноманітних боєприпасів та ін²³⁷.

Велика Британія здійснила поставку в Україну партії своїх основних бойових танків Challenger 2²³⁸ та підготувала українські екіпажі. Також згідно із домовленостями ЗС України отримали бойові танки Leopard 2A6 від Португалії²³⁹ та Норвегії²⁴⁰. Загалом, на засіданні “Рамштайн-10” констатували, що “танкова коаліція”, яка

надаватиме Україні танки Leopard, вже налічує дев’ять країн. Із більше ніж 150 танків планується сформувати понад 5 танкових батальйонів²⁴¹.

²³² Генеральний секретар НАТО вітає флот танкерів // www.nato.int. – 2023, 21 березня. – URL: <http://surl.li/gglpf>

²³³ Дев’ять країн планують передати Україні 150 танків Leopard // Department of Defense. – 2023, 15 березня. – URL: tinyurl.com/27rv5c64

²³⁴ В Україну прибули німецькі танки Leopard // [Spiegel.de](https://www.spiegel.de). – 2023, 27 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2dj9ykcw>

²³⁵ Військова підтримка України // [Bundesregierung.de](https://www.bundesregierung.de). – 2023, 05 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/2dfnr83u>

²³⁶ Перелік служб військового забезпечення // [Bundesregierung.de](https://www.bundesregierung.de). – 2023, 8 березня. – URL: <http://surl.li/grmbw>

²³⁷ Військова підтримка України // [Bundesregierung.de](https://www.bundesregierung.de). – 2023, 5 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/2dfnr83u>

²³⁸ Резніков показав танки Challenger 2 в Україні // УНІАН, – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mrx9zs6v>

²³⁹ Defesa Nacional // [Twitter.com](https://twitter.com). – 2023, 27 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc47ky5s>

²⁴⁰ Норвезькі танки отримала Україна // www.forsvaret.no. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/bjeyheej>

²⁴¹ Department of Defense US // [Twitter.com](https://twitter.com). – 2023, 15 березня. – URL: <https://tinyurl.com/27rv5c64>

Крім того після підготовки екіпажів в Україну прибули перші партії французьких колісних танків AMX-10RC²⁴² та бельгійських військових вантажівок Volvo різних специфікацій²⁴³. У рамках міжурядової угоди між Словаччиною та Україною ПС ЗС України отримали перші чотири із 11 винищувачів МіГ-29²⁴⁴.

Велика кількість різних зразків західного ОВТ, яке отримує Україна, потребує кваліфікованого технічного обслуговування і ремонту. Відповідно фахівці НАТО та ЗС України працювали над створенням мережі таких центрів. Зокрема, Німеччина домовилася зі Словаччиною про ремонт САУ Panzerhaubitze 2000 для України²⁴⁵. Створення подібного центру передбачено також в Румунії.

ДК “Укроборонпром” активно співпрацював з ОПК держав-членів НАТО над розширення лінійки артснарядів, виготовлення яких вдалося налагодити на закордонних потужностях (за українською технологією із залученням українських спеціалістів). У березні 2023 року поряд із 120-мм мінами та 125-мм танковими снарядами з конвеєра почали сходити снаряди для артилерії 122-мм калібру²⁴⁶.

Одночасно із масштабними ініціативами, такими як закупівля ЄС одного мільйона снарядів (“Рамштайн-10”), Україна потребувала невеликих, але специфічних пакетів допомоги. Саме тому міністерство оборони Естонії

прийняло рішення про надання Києву оснащення для спецпідрозділів, зокрема: напівавтоматичних та снайперських гвинтівок, оптичних приладів, індивідуального та спеціального спорядження, патрульних катерів і боєприпасів²⁴⁷.

У рамках підготовки до наступу ЗС України тривала активне навчання як окремих груп військовослужбовців, так і повноцінних підрозділів. До тренувальної коаліції долучилися 26 держав, інфраструктура яких дозволяла навчати 11 тисяч українських військових. За цей час було освоєно понад 40 навчальних програм²⁴⁸. Зокрема, у березні 2023 року завершили навчання в США

²⁴² Війна в Україні: перші французькі танки прибули на передову // Lefigaro.fr. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3ej38jza>

²⁴³ Бельгія передасть Україні 240 військових вантажівок // Brusselstimes.Com. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/34b2us23>

²⁴⁴ Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 23 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2p9jvc6p>

²⁴⁵ Анка Фельдгузен, Надзвичайний і Повноважний посол ФРН в Україні // Youtube. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/765e63ws>

²⁴⁶ Державний концерн “Укроборонпром” // Facebook. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc6bpkdj>

²⁴⁷ Естонія надасть Україні снайперську зброю і спорядження для спецпідрозділів // УНІАН. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/7x7kyk5t>

²⁴⁸ У Пентагоні розповіли, скільки українських військових проходять навчання за кордоном // УНІАН. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3cy4t3cb>

65 спеціалістів ЗРК Patriot²⁴⁹, в Естонії – 600 військових медиків, снайперів та інших фахівців²⁵⁰, у Великій Британії – друга група артилеристів САУ AS-90²⁵¹.

Загалом, українські військові успішно опановували як національні навчальні програми держав-партнерів, так й програми у форматі тренувальної місії ЄС та міжнародних ініціатив, як-то британський Interflex²⁵².

Загальна обстановка в Україні

Російські окупаційні війська упродовж березня 2023 року продовжували наступальну операцію, головні зусилля якої були спрямовані на:

повну окупацію Донбасу в межах адміністративних кордонів Луганської та Донецької областей, що відповідало частковому досягненню цілей СВО;

перегрупування сил та накопичення резервів, як для проведення наступальної операції, так і стримування українського наступу на окремих ділянках фронту;

розбудову глибоко ешелонованої оборони на ТОВ та у прикордонних з Україною регіонах;

нанесення масованих повітряних ударів по об'єктах критичної інфраструктури та військових об'єктах із застосуванням крилатих і балістичних ракет, БПЛА та керованих авіабомб.

На початок березня 2023 року у складі об'єднаного угруповання військ зс рф в Україні з урахуванням оперативного резерву було задіяно: понад до 260 тис. особового складу, танків – до 1200, ББМ – понад 2500, артилерії – понад 1500, РСЗВ – до 600, ОТРК – 40. Для виконання бойових завдань залучалися більше 100 штурмових загонів (груп), які формувалися у кожній загальновійськовій бригаді (омсбр, обрбо, ВБ), бригадах ПДВ, МП, берегових військ флотів та ПВК.

Ворог, маючи значний людський ресурс, на окремих ділянках фронту створив високу щільність військ та багато ешелоновану оборону, що потребувало

²⁴⁹ Українські бійці завершили навчання на ЗРК Patriot // УНІАН. 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryx34bt>

²⁵⁰ Міністр оборони Естонії: “Російська армія не змінилася за 100 років” // KyivIndependent. – 2023, 19 березня. – URL: <https://tinyurl.com/jhse5np7>

²⁵¹ Українські артилеристи завершують навчання на САУ AS-90 у Британії // УНІАН. – 2023, 26 березня. – URL: <https://tinyurl.com/48ebh2j4>

²⁵² А. Анушаускас: ми готуємо новий пакет підтримки для України // kam.lt. – 2023, 06 березня. – URL: <http://surl.li/grmcc>

відповідного логістичного забезпечення. З метою мінімізації ураження українськими високоточними далекобійними засобами вживалися заходи щодо накопичення запасів ОВТ за 50-80 км від лінії бойового зіткнення. При цьому вся логістика російських військ залишалася орієнтованою на залізничне сполучення.

Противник поступово адаптувався до ведення війни в Україні на тактичному і оперативному рівнях. Зокрема, було відмічено відхід від широкомасштабних маневрів та суттєве вдосконалення тактики ведення ближнього бою, перш за все штурмовими підрозділами. В цьому контексті тактика масованого застосування піхотних штурмових підрозділів ПВК “Вагнер” з мінімальною кількістю бронетехніки за потужної вогневої підтримки, була виправданою з точки зору російського командування, навіть незважаючи на суттєві втрати серед найманців.

Для підтримки наступальних та штурмових дій завдавалися ракетно-артилерійські та авіаційні (у т.ч. БпЛА) удари по позиціях Сил оборони України і об’єктах на прифронтових територіях. Щоб уникнути ураження українською системою ППО та збільшити точність авіаційних ударів ворог вперше у березні почав широко застосовувати вздовж всієї лінії фронту керовані плануючі бомби з інерційною та супутниковою системами наведення.

Угрупування Сил оборони України, з метою відбиття широкомасштабної збройної агресії рф, позбавлення противника наступального потенціалу та відновлення контролю над ТОТ, продовжувало вести:

оборонну операцію у межах Східної та Південно-Західної ОЗ;

стабілізаційну операцію у межах Північно-Західної ОЗ.

Головні зусилля були спрямовані на:

утримання районів оборони на Бахмутському, Лиманському, Авдіївському, Новопавлівському та Шахтарському напрямках (Донецька обл.);

протидію спробам противника перехопити ініціативу;

формування резервів, необхідних для проведення наступу;

порушення системи управління, ППО та логістики противника.

Загальна обстановка в районі ведення бойових дій у порівнянні з попереднім місяцем суттєвих змін не зазнала. Дії противника характеризувалися повільним витісненням підрозділів Сил оборони України на напрямках зосередження основних зусиль у Донецькій і Луганській областях. Жоден із планів щодо оточення підрозділів ЗС України, які оборонялися, ворогом не був реалізований. Не зважаючи на перевагу у вогневому ураженні темпи просування російських сил були низькі, а після першої декади березня ще більше сповільнилися. Також значно знизилася інтенсивність бойових дій та кількість бойових зіткнень (I декада – 95-160, II-III декада – 50-85).

Рішення військово-політичного керівництва України щодо продовження оборони на загрозливих напрямках, перш за все Бахмутському, мали на меті нанести якомога більші втрати наступальним угрупованням противника, зберегти власні сили і ресурси, та створити умови для проведення наступальної операції ЗС України. Відповідно Сили оборони України у цей період переважно

застосували тактику маневреної оборони, яка знекровлювала ворога і не дозволяла йому розвинути наступ та займати вигідні позиції.

Поряд із продовженням мобілізаційних заходів в Україні у березні 2023 року був запущений проект зі створення за рахунок добровольців “Гвардії наступу”, до якого долучилися близько 28 тис. осіб.

З метою об’єктивної оцінки ситуації на фронті і довкола України у березні 2023 року Президент України Володимир Зеленський провів три засідання Ставки Верховного Головнокомандувача ЗС України (6, 14, 21.03.2023). Особливо детально члени Ставки розглядали перебіг оборонної операції на Бахмутському напрямку. В ході доповідей Головнокомандувача ЗС України генерала Валерія Залужного та командувача ОСУВ “Хортиця” Олександра Сирського було висловлено спільну позицію щодо необхідності подальшого утримання Бахмута. Окремо обговорено темпи та обсяги надходження техніки й озброєння від держав-партнерів України та їх розподіл по угрупованнях військ Сил оборони, а також питання захисту інформації та запобігання її витоку.

Часткова обстановка (положення, завдання, угруповання військ (сил) сторін на напрямках, способи ведення, напрями зосередження зусиль, результати воєнних дій)

У Східній операційній зоні:

Противник протягом березня 2023 року продовжував наступальну операцію, зосереджуючи основні зусилля на захопленні територій у межах адміністративних кордонів Донецької та Луганської областей.

Угруповання військ (підрозділи зі складу з’єднань і частин 1 ТА, 6, 20, 41, 58 А, 3 АК, 76, 98 пдд, 31 одшбр, 14 обр СпП, а також частини 1, 2 АК та ТрВ) проводило активні наступальні дії по рубежу: Нескучне, Новомихайлівка, Мар’їнка, Красногорівка, Піски, Водяне, Опитне, Спартак, Авдіївка, Бахмут, Спірне, Білогорівка, Петрівка, Кам’янка, Тополі, ДКУ.

Для досягнення цілей ворог ставив перед собою наступні завдання:

оволодіння Бахмутом та створення умов для подальшого наступу у напрямках на Часів Яр, Константинівку та Краматорськ;

оволодіння Авдіївкою з та продовженням наступу на Покровськ;

оволодіння Мар’їнкою з та продовженням наступу на Курахове;

відбиття контрударів та розгром оперативних резервів ЗС України;

формування резервів для наступальних дій;

утримання вогневої переваги по всій лінії фронту;

нарощення оборонних рубежів і позицій на ТОВ;

дезорганізація систем управління військами, порушення функціонування системи ППО, розвідки, РЕБ та логістики Сил оборони України.

Командування об’єднаного угруповання зс рф в Україні в рамках наступальної операції отримало “чергове” завдання – до 31 березня 2023 року вийти на адміністративні кордони Донеччини та Луганщини²⁵³. Активізація

²⁵³ Вирішальні бої у війні будуть з середини до кінця весни - Буданов // Interfax. – 2023, 22 березня. – URL: <https://interfax.com.ua/news/general/893094.html>.

наступальних дій у зоні відповідальності ОСУВ “Хортиця” стали тому підтвердженням.

З метою прориву оборони ЗС України противник намагався проводити наступ по всій протяжності фронту. Проте значні втрати в особовому складі і ОВТ змушували його до частих перегруповань та ротацій військ. Водночас, прихована мобілізація в рф та на ТОТ України, а також залучення найманців ПВК дозволяло ворогу формувати резерви, здійснювати відновлення боєздатності військових частин, які понесли втрати, та проводити ротацію підрозділів першого ешелону.

Наступальні дії в Донецькому ОР велися одразу на шести напрямках: Куп’янському, Лиманському, Бахмутському, Мар’їнському, Авдіївському та Шахтарському.

На початку березня 2023 року ворог, не полишаючи спроб повторно захопити Куп’янськ – важливий транспортний вузол на Харківщині, посилив угруповання в районі Троїцьке, Сватово, Кремінна підрозділами 6, 20, 41 А та 4 ТД зс рф. Їх дислокація вказувала на те, що російське командування планувало певне просування в напрямку Куп’янська, однак, через стійку оборону ЗС України, основні зусилля довелося зосередити на утриманні рубежу.

Найбільшу кількість боєздатних підрозділів ворогом було задіяно для захоплення Бахмуту через його зручне географічне положення та розвинену мережу доріг. Прорив оборони на цій ділянці фронту дозволив би вийти на оперативний простір та розвинути наступ в напрямку Слов’янська та Костянтинівки, і в такий спосіб виконати завдання з окупації практично всієї Донеччини. Відсунення лінії фронту від залізничної станції Дебальцево (40 км від Бахмута) дозволило б забезпечити більш безпечне її використання для нарощування обсягів і темпів постачання матеріальних засобів в інтересах російських окупаційних військ.

Водночас, довготривалі виснажливі бої навколо Бахмуту стали черговим прикладом готовності військово-політичного командування рф жертвувати великою кількістю своїх громадян заради незначної тактичної перемоги. З метою виправдання таких дій для пересічних росіян створювався певний символізм взяття цього невеликого міста на Донеччині.

Саме на цій ділянці фронту ПВК “Вагнер” продемонструвала особливу форму ведення бойових дій – чисельні атаки українських позицій недосвідченими найманцями, переважно “в’язнями-добровольцями”²⁵⁴. Застосування під час наступу т.зв. “людських хвиль” (перша штурмова група (виявлення українських позицій) – наведення та удар артилерії – друга штурмова група (захоплення та закріплення на позиції) призвело до загибелі тисяч “вагнерівців”, як одноразової піхоти. Однак, це не спричинило у російському суспільстві великого резонансу. Попри жорстоку байдужість до втрат, продемонстровану є. пригожиним, тактика ПВК “Вагнер” виявилася доволі ефективною для погано навчених підрозділів з

²⁵⁴ Тактика “Вагнера” під Бахмутом: як досягають результатів зеки з тритижневою підготовкою та як їх б’ють // novynarnia.com. – 2022, 25 листопада. – URL: <https://novynarnia.com/2022/11/25/taktyka-wagnera/>

числа мобілізованих, які складали більшість сухопутних військ зс рф. Через певну токсичність “вагнерівців” у суспільстві, їх складно швидко замінити, так як жодна інша діюча російська ПВК не наблизилася за розміром та бойовою потужністю та авторитетом до ПВК “Вагнер”²⁵⁵.

Саме тому на тлі колосальних втрат та відсутності просувань на початку березня 2023 року виник конфлікт у вищому військовому керівництві рф²⁵⁶ і постало питання доцільності “м’ясних штурмів” Вугледару та посилення угруповань противника на півночі від Бахмута і під Кременною. Крім того за неспроможність організувати наступальні дії з посади командувача Східного ВО зс рф було звільнено генерала-полковника р.мурадова, на якій він пробув сім місяців. Новим командувачем призначено генерал-лейтенанта а.кузьменка, який раніше обіймав посаду командувача 6-ї ЗВА зс рф.

У березні 2023 року ще одною напруженою ділянкою фронту стала Авдіївка. Захоплення цього населеного пункту створило б умови для витіснення наших військ із-під Донецька і просуванню противника до адміністративного кордону Донецької області. Однак, численні спроби ворога атакувати безпосередньо це місто були невдалими і супроводжувалися значними втратами в живій силі та ОВТ. Зокрема, через тактичні прорахунки у плануванні фронтальних атак на Авдіївському напрямку противник втратив більшу частину 10 отп 3 АК²⁵⁷. Тому російське командування вирішило діяти як у Бахмуті – оточити українське угруповання з півдня і півночі та перерізати шляхи постачання. Одночасно росіяни продовжували цинічно нищити місто артилерійськими та авіаційним ударами.

Попри потужні атаки, що тривали вже майже рік, противник не спромігся розвинути наступ і захопити повністю знищену західну частину Мар’їнки, а також взяти під контроль трасу Н15, що з’єднувала передові позиції та логістичний центр ЗС України у Кураховому. Поряд з цим ворог не припиняв системно нищити цивільну інфраструктуру прифронтових населених пунктів. Інтенсивність обстрілів залишалася високою.

Загалом, протягом березня 2023 року російські наступальні операції вздовж лінії Сватове-Кременна, навколо Бахмута, а також на лінії фронту Авдіївка – Донець – Вугледар не змогли досягти більшого, ніж обмежені тактичні успіхи.

Угруповання Сил оборони України з метою позбавлення противника наступального потенціалу та відновлення контролю над ТОТ продовжувало вести оборонну операцію у межах Слобожанського та Донецького ОР Східної ОЗ. Завдання виконувалися силами ОСУВ “Хортиця” (ОУВ “Харків”, ОТУ “Лиман” і “Соледар”) та ОСУВ “Таврія” (ОТУ “Донецьк” і “Запоріжжя”). Головні зусилля зосереджувалися на утриманні районів оборони Олександрівка, Тополі, Кармазінівка, Берестове, Юр’івка, Новомихайлівка, Новополя та створенні умов

²⁵⁵ У РФ хочуть замінити “вагнерівців” іншими ПВК — британська розвідка // suspilne.media. – 2023, 04 квітня. – URL: <http://surl.li/gpryn>

²⁵⁶ Оперативна інформація станом на 18.00 05.03.2023. Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 05 березня. – URL: <http://surl.li/gqpkj>

²⁵⁷ Розвідка Британії: РФ втратила під Авдіївкою більшу частину танкового полку // IAINews – 2023, 28 березень – URL: <http://surl.li/grmcg>

для підготовки до проведення стратегічної наступальної операції зі звільнення ТОТ.

Основними завданнями були:

стримування наступу противника та недопущення його виходу на адміністративні кордони Донецької та Луганської областей;

виснаження противника, нанесення максимальних втрат та створення умов для переходу у наступ;

відбиття ударів засобів повітряного нападу противника;

порушення системи управління, ППО та логістичного забезпечення об'єднаного угруповання зс рф;

формування та підготовка резервів для проведення наступу.

Не зважаючи на те, що противник ціною великих зусиль упродовж кількох місяців спромігся досягти обмеженого тактичного успіху, підрозділи зі складу ОСУВ “Хортиця” продовжували героїчно обороняти Бахмут. У ЗМІ неодноразово ширилася інформація про оточення міста та неконтрольоване відведення українських підрозділів з окремих його районів, що не відповідало дійсності.

У березні 2023 року питання доцільності утримання й захисту Бахмута було на порядку денному всіх засідань Ставки Верховного Головнокомандувача ЗС України²⁵⁸. На одному із засідань Ставки Головнокомандувач ЗС України генерал Валерій Залужний зазначив, що при плануванні оборонної операції на Бахмутському напрямку надважливе стратегічне значення має стримування ворога, яке гарантуватиме стійкість оборони всього фронту²⁵⁹. Відповідно командувачем СВ ЗС України генерал-полковником Олександром Сирським для угруповання військ у зазначеному ОР основними завданнями було визначено виснаження переважаючих сил противника, нанесення йому максимальних втрат та створення умов для переходу ЗС України у наступ²⁶⁰.

ОСУВ “Хортиця” титанічними зусиллями вдавалося стабілізувати ситуацію на Бахмутському напрямку²⁶¹, скувати в одному районі більшість боєздатних підрозділів та резерви окупантів, де вони проводили чисельні штурми з не вигідних позицій. Одночасно, вживалися заходи щодо забезпечення функціонування шляхів висунування резервів та постачання ОВТ, а також евакуації поранених та місцевих жителів. Як результат – часті ротації й втрата наступального потенціалу російської армії на інших напрямках.

Поряд з цим, третій місяць поспіль окупанти безрезультатно штурмували Вугледар, ймовірно, розглядаючи прорив у районі цього невеликого міста, як ключову умову досягнення важливого в оперативному відношенні прориву української оборони. У боях на даному напрямку українськими захисниками

²⁵⁸ Під головуванням Президента відбулося засідання Ставки Верховного Головнокомандувача // www.president.gov.ua. – 2023, 14 березня. – URL: <http://surl.li/goqac>

²⁵⁹ Головнокомандувач ЗС України // Telegram. – 2023, 14 березня. – URL: <https://t.me/s/CinCAFU?before=437>

²⁶⁰ Сирський. Генерал-полковник. Командувач Сухопутних військ ЗСУ // Telegram. – 2023, 28 березня. – URL: <https://t.me/osirskiy/28>

²⁶¹ Залужний: Силам оборони вдається стабілізувати ситуацію на Бахмутському напрямку // Громадське – 2023, 25 березня – URL: <http://surl.li/gqmxz>

фактично було знищено 155-у гв. обрмп зс рф, яка у листопаді 2022 року вже зазнавала поразки під Павлівкою.

На Куп'янсько-Лиманському напрямку, незважаючи на активне застосування противником артилерії та авіації, ЗС України втримали оборонні позиції та завдали йому відчутних втрат, особливо в районі Бахмута, Авдіївки і Вугледара. Це знизило загальний наступальний потенціал ворога, знекровило боєздатні підрозділи і дозволило виграти час для підготовки українського резервів перед проведенням наступу. Щодня в боях на східному фронті російська армія у середньому втрачала 600 – 700 осіб вбитими.

У Південно-Західній операційній зоні:

Противник угрупованням військ (УВ “Днепр” у складі 49 А, 22 АК, 108, 56, 247 дшп, 1 БТГр 1141 ап, 34, 205 мсбр, 61 бр МП, частини та підрозділи ТрВ) вів бойові дії по рубежу Покровське, Стара Збур’ївка, Олешки, вздовж р. Дніпро, Василівка, Лугове, Щербакі, Нестерянка, Новоданилівка, Новопокровка, Мирне, Дорожнянка, Марфопіль, Малинівка, Вишневе, Новодарівка, Рівнопіль, Нескучне, які носили переважно локальний характер без значних оперативних просувань.

З метою утримання ТОТ Миколаївської, Херсонської і Запорізької областей ворог виконував наступні завдання:

недопущення створення плацдармів ЗС України на лівому березі р. Дніпро та виходу на адміністративний кордон з ТОТ АР Крим (утримання “сухопутного коридору”);

формування резерву для наступу на Запорізькому напрямку;

вдосконалення оборонних рубежів на ТОТ;

забезпечення стійкого логістичного забезпечення угруповання військ.

Для стримування наступу ЗС України противник продовжував нарощувати глибоко ешелоновану оборону на ТОТ, у т.ч. адміністративній межі з ТОТ АР Крим і безпосередньо на Кримському півострові. Всю ТОТ охоплено багатокілометровими протитанковими ровами, траншеями та окопами, а також великою кількістю опорних

пунктів. Вздовж р. Дніпро розгорнуто систему спостереження та облаштовано протидесантну оборону. Загрозливі напрямки прикрито мінно-вибуховими загородженнями та позиціями артилерії²⁶².

На Запорізькому напрямку лінія бойового зіткнення суттєвих змін не

²⁶² Загарбники намагаються замінювати все навколо Енергодара - села та лісосмуги // Укрінформ. – 2023, 11 квітня. – URL: <http://surl.li/gmwsh>

заснала. Командування угруповання військ “Днепр” зс рф докладало зусиль щодо підтримання високої пропускної спроможності транспортних переходів на адміністративному кордоні з ТОТ АР Крим, які знаходилися у межах дії української далекобійної артилерії. З цією метою наводилися додаткові понтонні переправи через Північнокримський канал, перш за все на ділянці між Брилівкою та Каланчаком. Ці населені пункти виконували роль логістичних центрів, через які противник залізницею перекидав ОВТ з півострова на південний фронт.

На Таврійському напрямку противник оборону вибудував у два ешелони. У першому ешелоні, який розгорнуто по рубежу: Рибальче, Гола Пристань, Олешки – вздовж лівого берегу р. Дніпро – Нова Каховка, Каїри, Велика Лепетиха де зосередив до 16000 військовослужбовців зі значним артилерійським компонентом. У другому ешелоні, по рубежу: Бехтери, Таврійське, Гладківка, Великі Копані, Калинівка, Зелений Під, – до 10000 військовослужбовців, переважно з числа мобілізованих. Основним їх завдання було фортифікаційне облаштування місцевості та облаштування укріплень для позиційної оборони²⁶³.

Відмічалася загальна неукомплектованість частин зс рф особовим складом та штатними ОВТ. У зв’язку з цим на Запорізькому напрямку противник імітував нарощування сил і засобів, активно висвітлюючи у ЗМІ успішне проведення в районі Мелітополя бойового злагодження мобілізованих та формування нових підрозділів для їх подальшого застосування на південному напрямку.

Знаходячись переважно в обороні, противник продовжував обстрілювати з артилерії та РСЗВ прифронтові населені пункти з метою залякування місцевого населення та руйнування цивільної і критичної інфраструктури, особливо у Херсоні. Задля збільшення дальності дії засобів вогневого ураження командування угруповання зс рф утримувало вогневі позиції на Кінбурнській косі та окремих островах в гирлі р. Дніпро.

На ТОТ АР Крим ворог знаходився у готовності потужний сухопутний та авіаційний компонент, серед якого близько 90 бойових літаків та до 60 бойових гелікоптерів. Окреме угруповання відповідало за зведення фортифікаційних споруд і ліній оборони²⁶⁴. В якості перешкод активно використовувалися водойми та канали. Найбільше інженерно-фортифікаційних робіт було виконано на півночі Криму, де знаходилася основа частина кримського угруповання зс рф, з них лише в районі Медведівка, Джанкой, Армянськ до 20 БТГр. Під особливим контролем перебувала траса Е-105 (Харків, Запоріжжя, Сімферополь, Алушта, Ялта).

Через загрозу атаки українськими надводними дронами, керівництво зс рф утримувалося від проведення морських операцій, залучаючи лише до чергування у Чорному морі два-три ракетносії “Калібрів”. Із середини березня 2023 року через штормову погоду корабельно-катерний склад противника тривалий час перебував у пунктах базування.

²⁶³ Росіяни зміцнюють траси на Крим // Novakahovka.city. – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3s5vrnar>

²⁶⁴ На півночі Криму в районі Перекопського валу облаштовували подвійну лінію окопів // ua.krymr.com. – 2023, 03 квітня. – URL: <https://ua.krymr.com/a/news-krym-perekopskyi-val-okopy/32347546.html>

Сили оборони України у складі ОСУВ “Одеса” (ОУВ “Дунай”, “Херсон”, “Дністер” та угруповання різнорідних сил) в рамках відновлення контролю над ТОТ та акваторією Чорного моря у визначеній операційній зоні проводили оборонну операцію. Основними завданням залишалися:

недопущення відновлення наступу зс рф у напрямку Херсону та Запоріжжя;
забезпечення контролю, у т.ч. вогневого, над правим берегом р. Дніпро та північно-західною частиною акваторії Чорного моря;
створення умов для наступу Сил оборони України;
порушення системи управління, ППО та логістики противника на ТОТ.

Угруповання Сил оборони України утримувало лінію фронту на визначених рубежах, положення військ в цілому залишались стабільним. Вживалися заходи щодо виснаження противника.

Разом з тим певна активізація бойових дій відмічалася на Запорізькому напрямку, де Сили оборони України проводили розвідку боєм та наносили удари по позиціям противника, як на передньому краї, так і в оперативній глибині.

На Херсонському напрямку артилерійські підрозділи ЗС України наносили удари з метою унеможливлення будь-яких дій окупантів поблизу р. Дніпро. Також, на цьому напрямку було припинено ряд спроб висадки ДРГ противника на острови в дельті р. Дніпро поблизу Херсона. Ефективно працювали підрозділи контр батареїної боротьби, аеророзвідка та спецпризначення Сил оборони України. Завдяки західній високоточній далекобійній зброї трималися під вогневим контролем основні шляхи постачання, ймовірні місця зосередження резервів та пункти управління противника.

У Північно-Західній операційній зоні:

Воєнно-стратегічна обстановка у березні 2023 року суттєвих змін не зазнала і залишалася стабільною та контрольованою.

Противник наступальних дій не проводив. З метою утримання частини Сил оборони України поза районів ведення активних бойових дій, регіональним угрупованням військ зс рб та зс рф проводилися демонстраційно-провокаційні дії щодо нарощення сил і засобів, військові навчання²⁶⁵, у т.ч. резервістів, ТрО та народного ополчення, а також заходи з бойової підготовки і бойового злагодження.

Чисельний склад угруповання зс рф на території рб не перевищував 10000 осіб. Основна частина російських військових після підготовки у навчальних центрах рб направлялася в Україну для участі в бойових діях, а на їх місце прибували нові підрозділи²⁶⁶.

У рамках посилення системи ППО зс рб під Лунінцем Брестської області було розгорнуто новий зенітний полк²⁶⁷, на озброєнні якого будуть ЗРК С-300ПС або С-400 виробництва рф.

²⁶⁵ Учения ВС РБ/РФ в Беларуси продлены как минимум до 3 апреля // Беларускі Гаюн. – 2023, 23 березня. – URL: https://t.me/Hajun_BY/6622

²⁶⁶ У ДПСУ розповіли, скільки російських військових перебуває на території Білорусі // УНІАН. – 2023, 04 березня. – URL: <https://tinyurl.com/289stf2w>

²⁶⁷ У Білорусі сформували новий зенітний ракетний полк біля кордону з Україною // УНІАН. – 2023, 23 березня. – URL: <http://surl.li/glkd>

На Волинському і Поліському напрямках ознак формування наступальних угруповань противника не спостерігалось.

Для створення негативної суспільної думки про Україну та виправдання участі рб у війні на боці рф, російськими спецслужбами планувалось ряд провокацій на українсько-білоруському кордоні.

Передбачалося створення загрози руйнування об'єктів критичної та цивільної інфраструктури з можливими жертвами серед населення. При цьому пропагандистські ЗМІ мали вести репортажі з “місця події”²⁶⁸. Для виконання цих завдань в рб перебували кілька спеціальних груп з рф.

Після інциденту із пошкодженням на аеродромі в Мачулищах російського літака ДРЛО А-50У, на всій території рб посилювалися репресії проти незгодних з режимом о. лукашенка. Крім того керівництво рб активно просувало наратив, що знаходження тривалий час поблизу державного кордону значного угруповання Сил оборони України може спричинити збройну провокацію, здатну перерости в прикордонний інцидент²⁶⁹. З огляду на це білоруські силовики проводили спеціальні навчання та заходи з формування народного ополчення і мобілізаційних резервів, загальна чисельність яких озвучувалася на рівні 1,5 млн осіб²⁷⁰ (при штатній чисельності зс рб 75 тис. осіб).

На Сіверському напрямку позиції ЗС України і тиліві райони періодично піддавалися обстрілам з артилерії і мінометів. Мали місце пуски ракет ворожою авіацією, активно велась повітряна розвідка. Зберігалася загроза діяльності ДРГ противника з території рб та рф.

Наприкінці місяця ще одним чинником, який посилював напруження в регіоні, стала провокаційна заява президента рф щодо розміщення російської тактичної ядерної зброї на території рб, як відповідь на заяву Великої Британії щодо постачання Україні боєприпасів зі збідненням ураном²⁷¹. Заяву в. путіна, яка підриває засади Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, архітектуру ядерного роззброєння та систему міжнародної безпеки у цілому, о. лукашенко прокоментував лише через тиждень²⁷², зазначивши, що “повернення” ядерної

²⁶⁸ Росіяни планують масштабну провокацію на українсько-білоруському кордоні – розвідка // Газета.ua. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3armv79x>

²⁶⁹ Російське вторгнення: білоруський контекст, лютий-2023 // Ukrinform. – 2023, 14 березня. – URL: <https://tinyurl.com/vbrty9se>

²⁷⁰ Вольфович: решение о принятии закона “О народном ополчении” своевременно // www.belta.by. – 2023, 25 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2zxyzxth>

²⁷¹ Россия разместит в Белоруссии тактическое ядерное оружие // РИА НОВОСТИ. – 2023, 25 березня. – URL: <https://ria.ru/20230325/khranilishe-1860641929.html>

²⁷² Лукашенко предложил формат перемирия на Украине // www.kommersant.ru. – 2023, 31 березня. – URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5903109>

зброї в білорусь це виключно його ініціатива та реакція на “недружні дії” сусідів щодо посилення військового потенціалу та санкції стосовно білоруських посадовців і компаній. Відповідно до заяви, росія вже переобладнала під такий вид зброї 10 літаків ВПС рб та з 3 квітня 2023 року розпочне підготовку білоруських розрахунків ОТК “Іскандер”, а до 1 липня 2023 року має завершити будівництво сховища для ядерних зарядів. При цьому передача рб ракетного комплексу, переобладнання літаків та будівництво сховища, очевидно, почалося раніше, ніж стало відомо про плани постачання боєприпасів зі збідненим ураном України.

Зважаючи на неоднозначність заяв президентів рф та рб щодо розміщення тактичної ядерної зброї, а також терміни підготовки сховища, ймовірно, кремль використав мінськ для ядерного шантажу США та їхніх європейських союзників. Додатковим аргументом став заклик о. лукашенка у дусі російської пропаганди про необхідність негайного припинення бойових дій та початку російсько-українських перемовин без права переміщення угруповань військ і перекидання ОВТ.

Сили оборони України у Північно-Західній ОЗ продовжували проводити стабілізаційну операцію, основними завданнями якої були:

- посилення охорони та оборони ДКУ;
- стримування противника від наступальних дій та провокацій;
- виявлення та знищення ДРГ противника;
- відбиття засобів повітряного нападу ворога.

На Волинському, Поліському та Сіверському напрямках підрозділи ДПСУ та ЗС України забезпечували прикриття ДКУ та здійснювали моніторинг повітряного простору засобами ППО і прилеглої території з використанням БпЛА. Тривало нарощення інженерно-фортифікаційного обладнання оборонних укріплень вздовж північної ділянки ДКУ, у т.ч. мінно-вибухових загороджень.

Незважаючи на низьку ймовірність наступу противника з півночі, Сили оборони України використовували всі можливості та час для підготовки наявних сил і засобів. Акцент зосереджувався на відпрацюванні у військовослужбовців навичок проведення штурмових дій у складі підрозділів в умовах максимально наближених до бойових дій.

Обстановка у повітряному просторі України

Незважаючи на активне застосування авіації, російські окупаційні війська не спромоглися завоювати переваги у повітряному просторі України. Кількість авіаційних ударів по позиціям Сил оборони та іншим об’єктам у березні 2023 року порівняно з попереднім місяцем зросла удвічі (777 застосувань проти 340). Авіаційна компонента противника навколо України налічувала до 416 літаків та 354 вертольоти (рф – 387 літаків, 329 вертольотів; рб – 29 літаків, 25 вертольотів), частина яких виконувала завдання у рамках СВО.

Літаки і вертольоти, здебільшого, продовжували використовуватися для підтримки наземних сил на тактичному рівні, а їх пілоти побоювалися залітати далеко за лінію фронту. Основні причини – висока майстерність та нестандартна

об'єктам у прифронтових населених пунктах, не залітаючи в зону ураження української ППО. Такі бомби спричиняють більше руйнувань ніж ракети і дозволяють руйнувати залізничні мости, командні пункти, бойові кораблі тощо. При пуску бомби з висоти 15 км, вона здатна подолати до 50 км. Для цього застосовувалися винищувачі Су-35 та бомбардувальники Су-34. У зс рф утримується значний запас звичайних авіабомб, що дозволяє дешево модернізувати їх на керовані²⁷⁶.

Дієвим способом протидії такій зброї є знищення не самих авіабомб, а літаків-носіїв. Їх можуть вражати на достатній відстані наземні системи PATRIOT та SAMP-T, а також літаки F-16 або покоління 4+, які мають потужні радари і ракети класу “повітря-повітря”.

Після двотижневої паузи наприкінці лютого, упродовж березня 2023 року противник випустив по цілях в Україні понад 200 ударних БпЛА Shahed/“Ланцет”. Їх запуски здійснювалися, як із традиційного південно-східного Краснодарського напрямку рф, так і нового – північного, що дозволило зменшити час підльоту до цілей, зокрема на Київщині, та розтягнути українську ППО.

Зосереджуючись на прикритті військ та критичних об'єктів від ударів противника з повітря, Сили оборони України знищили 80% російських ракет (38 крилатих ракет) та близько 200 інших повітряних цілей (6 літаків, 3 гелікоптери, 193 БпЛА оперативно-тактичного рівня). Водночас, авіація ЗС України переважно наносила удари по районах зосередження особового складу та ОВТ противника. Всього було завдано більше 300 авіаційних ударів.

У березні 2023 року ЗС України почали використовувати “розумні бомби” JDAM²⁷⁷ Незважаючи на те, що запас таких боєприпасів невеликий, проте їх кількості було достатньо для нанесення точних ударів по стратегічним цілям противника.

Для виконання розвідувальних та ударних місій у ЗС України створено перші у світі три ударні роти БпЛА, повністю укомплектовані та готові до дій²⁷⁸.

Суттєву допомогу у забезпеченні Сил оборони України розвідувальними дронами та дронами-камікадзе надавав волонтерський рух. Для цих цілей використовувалися відносно дешеві й доступні цивільні безпілотики-носії квадрокоптерного типу, які можна легко модернізувати під будь-яке корисне навантаження, наприклад – боєприпаси, оптичні прилади тощо. Лише за березень 2023 року в рамках волонтерської акції “Міць. Українська кам'яна” вдалось згенерувати 58 мільйонів гривень, яких вистачить на купівлю 2200 FPV-дронів-камікадзе для підрозділів воєнної розвідки України²⁷⁹. Така зброя дозволяє точно вражати ворожі цілі на відстані до 8 км.

Поряд з цим, на формування парку БпЛА у військах впливає реалізація

²⁷⁶ Керовані авіабомби РФ: як вони працюють, чи складно їх виготовляти та скільки їх у Росії // [Suspilne.media](https://suspilne.media). – 2023, 18 квітня. – URL: <http://surl.li/gtexj>

²⁷⁷ Крилаті бомби JDAM вже в Україні // [The WarZone](https://www.thewarzone.com). – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/55354vsk>

²⁷⁸ Сформовані перші три ударні роти БпЛА // [Telegram](https://t.me/zedigital/3009). – 2023, 28 березня. – URL: <https://t.me/zedigital/3009>

²⁷⁹ 58 500 000 гривень на дрони-камікадзе для воїнів ГУР МО України! // gur.gov.ua. – 2023, 28 березня. – URL: <http://surl.li/gtgfs>

вітчизняних державно-приватних проектів з виробництву дронів різних типів. Накопичено певний ресурс і досвід. Зокрема, у рамках проекту “Армія дронів” (Генеральний штаб ЗС України, МО України, Мінцифри та UNITED24) за 9 місяців роботи закуплено понад 3200 дронів. У процесі виготовлення і поставки діють контракти на безпілотники загальною вартістю 4 мільярди гривень.

Комплектування та підготовка резервів зс рф

Зазнаючи в Україні великих людських втрат²⁸⁰, керівництво рф продовжувало докладати значних зусиль для відновлення наступального потенціалу своєї армії, уникаючи при цьому **повної мобілізації**.

Осінній призов 2022 року не зміг позитивно вплинути на ситуацію на фронті та вирішити кадрові проблеми у зс рф. Зокрема, досить гостро постало питання боєздатності окремих частин через некомплект особливо водіїв, механіків, артилеристів та молодших командирів. Дефіцит командирів на рівні взводу та роти сягнув 40%. Найбільша нестача таких кадрів спостерігалася у підрозділах, що воювали на Донбасі²⁸¹.

На фоні цього, російські ЗМІ продовжували активно висвітлювати “успішність” СВО та агітувати на військову службу. За різними даними, у 2023 році росія запланувала мобілізувати до 400 тисяч осіб²⁸², і це при тому, що у рамках прихованої мобілізації ряди російської армії щомісяця поповнювалися на 20 тисяч осіб²⁸³. Втім, 14 березня 2023 року прес-секретар президента рф д. пєсков вкотре заявив, що у кремлі не обговорювали питання проведення другої хвилі мобілізації²⁸⁴. Це лише підтвердило продовження прихованої мобілізації, у т.ч. на ТОТ, що є злочином – порушенням 51 ст. Четвертої Женевської конвенції (мобілізація місцевого населення на захоплених територіях в будь-якій формі)²⁸⁵.

Залученню місцевого населення на ТОТ до військових формувань або забезпечення функціонування військової інфраструктури сприяло безробіття, складні соціально-побутові умови та робота мобільних бригад окупаційної влади, завданням яких було виявлення військовозобов’язаних та їх російська

²⁸⁰ ЗСУ відбили атаки росіян на 10 важливих містечок // Zaborona.com. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ye2ardhh>

²⁸¹ В російській армії спостерігається дефіцит командирів – розвідка // www.planetanovosti.com. – 2023, 27 січня. – URL: <http://surl.li/gmftn>

²⁸² росія відмовляється від весняного наступу в Україні й шукає ще 400 000 новобранців // www.bloomberg.com. – 2023, 25 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3z37psm5>

²⁸³ рф щомісяця вдається мобілізувати близько 20 тисяч осіб // www.gur.gov. – 2023, 21 березня. – URL: <https://is.gd/ZpQFxr>

²⁸⁴ пєсков сообщил, что в кремле не обсуждается подготовка новой волны мобилизации // tass.ru. – 2023, 14 березня. – URL: <https://tass.ru/obschestvo/17264595>

²⁸⁵ Окупанти створили 23 “військкомати” для нової хвилі мобілізації на Донеччині // www.sprotyv.mod.gov.ua. – 2023, 23 березня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhp8uhf>

паспортизація. Практикувалася постановка на військовий облік студентів, а також пошук “добровольців” за списками працівників підприємств (установ).

На ТОТ Донеччини “військкомати” виконували “указ” глави “днр” д.пушилїна щодо взяття на військовий облік чоловіків 1995-2006 років народження^{286 287}. На окупованій Луганщині в рамках підготовки військ будуть проводитися мобілізаційні навчання із залученням місцевого населення призовного віку, насамперед тих, хто має громадянство рф та “лнр”²⁸⁸.

На ТОТ Запорізької області з початку березня 2023 року почалося формування “народного ополчення”²⁸⁹, основними завданнями якого задекларовано охорону громадського порядку, захист державної власності та майна місцевих жителів. У 2014 році на захопленій частині Донбасу російські окупаційні війська спочатку також створили “народну міліцію”, яку згодом трансформували в АК “лнр/днр”.

В свою чергу активізація мобілізаційних заходів посилила панічні настрої серед колаборантів та росіян на ТОТ АРК, а також спонукала кримських татар до виїзду за межі півострову, переважно до Грузії, Казахстану та Узбекистану. Призиваючи на військову службу у зс рф кримських татар, окупаційна влада намагалася “ізолювати” нелояльних до неї громадян, а також продемонструвати суспільству участь корінного народу Криму на боці росії у війні проти України²⁹⁰.

Поряд з цим, через “кадровий голод” зс рф вимушені були інтенсифікувати вербування, у т.ч. іноземців громадян^{291 292}. Для їх мотивації президент рф підписав указ, яким мінімальний термін укладання першого контракту на проходження військової служби у зс рф для цієї категорії громадян було зменшено з п’яти до одного року²⁹³.

Залишалось актуальним використання у бойових діях найманців ПВК “Вагнер”. На кінець березня 2023 року центри цієї розрекламованої компанії функціонували у 42 містах росії²⁹⁴. Також ПВК “Вагнер” намагалася просувати проект зі створення мережі молодіжних осередків. Однак, відкритий на початку 2023 року у Санкт-Петербурзі перший клуб “Вагнерьонк” став популярним лише серед окремих російських депутатів, силовиків та блогерів.

Загалом, широка агітаційно-рекламна кампанія навколо різних приватних охоронно-військових компаній пояснювалася, тим, що для рф конче необхідно

²⁸⁶ Через масштабні втрати окупанти проведуть мобілізацію у Горлівці – Генштаб // Facebook. – 2023, 05 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4eu9cyvz>

²⁸⁷ Окупанти створили 23 “військкомати” для нової хвилі мобілізації на Донеччині // www.sprotyv.mod.gov.ua. – 2023, 23 березня. – URL: <https://tinyurl.com/bdhp8uhf>

²⁸⁸ Росія намагається мобілізувати усіх дорослих чоловіків окупованої частини Луганщини // Уніан. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3khuyybc>

²⁸⁹ “Сховатися немає де”: як Росія проводить мобілізацію на окупованих територіях // Радіосвобода. – 2023, 21 березня. – URL: <http://surl.li/gtutn>

²⁹⁰ Десятки тисяч кримських татар через мобілізацію росії виїхали з Криму // Укрінформ. – 2023, 10 квітня. – <https://v.gd/K47gxz>

²⁹¹ Росія шукає найманців для війни проти України // www.sprotyv.mod.gov.ua. – 2023, 24 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2s4fcphs>

²⁹² Росія “купує” найманців з Палестини та Сирії для зіткнень із ЗСУ // www.themedialine.org. – 2023, 01 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5fkakd89>

²⁹³ Росія через кадровий голод в армії посилює вербування іноземних найманців // www.sprotyv.mod.gov.ua. – 2023, 04 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yckdfwch>

²⁹⁴ “Група Вагнера” почала вербувати найманців у російських школах // www.tayga.info. – 2023, 11 березня. – URL: <https://tayga.info/18097>

було отримати додатковий людський ресурс, в умовах великих втрат в Україні.

На початку 2023 року ПВК “Вагнер” задіяла на війні Україні до 50 тис. своїх бойовиків, у т.ч. 40 тис. засуджених. Близько 30 тисяч найманців були вбиті чи поранені, або дезертирували. Крім того, 21 березня 2023 року в. путін своїм указом помилював 5 тис. найманців-в’язнів, в яких завершився піврічний контракт²⁹⁵. Однак, це не гарантуватиме їм швидке звільнення, якщо до того часу вони все ще залишаться в живих. Поряд з цим, через ймовірне обмеження можливості вербування нових ув’язнених, з метою вирішення кадрових проблем є. пригожин анонсував про набір до середини травня 2023 року до лав ПВК “Вагнер” близько 30 тис. нових найманців, цього разу із числа цивільного населення²⁹⁶.

Ще одним джерелом поповнення резервів російської армії залишалися військовослужбовці-строковики, які погоджувалися перейти на службу за контрактом²⁹⁷. 30 березня 2023 року президент рф в. путін підписав указ про весняний військовий призов, згідно з яким у період з 1 квітня по 1 липня на строкову службу заплановано призвати 147 тис. росіян віком з 18 до 27 років. Це на 12,5 тис. більше, ніж 2022 року. Аносоване підвищення межі призовного віку з 21 до 30 років, ймовірно, буде запроваджено у 2024 році²⁹⁸.

Враховуючи створення у міністерстві оборони рф єдиної електронної бази даних призовників, військовим комісаріатам було поставлено завдання в ході призовної кампанії оповіщення здійснювати в електронному вигляді²⁹⁹. У випадках, коли надіслати “цифрову повістку” на аккаунт російського електронного сервісу “Держпослуги” (аналог українського сервісу “Дія”) не буде технічної можливості, її передаватимуть звичайним способом. Таке нововведення має суттєво ускладнити ухилення від призову, і відповідно, участі у війні проти України. Поряд із схваленням закону про електронні повістки було підготовлено поправки до закону про строкову службу, які дозволять залучати строковиків до миротворчих операцій.

Наслідками системних прорахунків в підготовці російських мобілізованих та контрактників стало різке зростання рівня невдоволення діями керівного складу зс рф та командирів на місцях. Основна причина скарг – збільшення кількості фактів використання в якості штурмовиків особовий склад, який проходив попередню підготовку для служби у підрозділах забезпечення та не мав бойового досвіду³⁰⁰, неякісна підготовка та забезпеченість, зокрема несвоєчасні

²⁹⁵ Пригожин підтвердив, що путін помилював 5 тис. ув’язнених, які воювали проти України // Espresso.tv. – 2023, 21 березня. – URL: <http://surl.li/gmqct>

²⁹⁶ ПВК «Вагнер» планує набрати близько 30 тис. нових найманців до травня // <https://www.slovoidilo.ua>. – 2023, 18 березня. – URL: <http://surl.li/gmqqr>

²⁹⁷ Оперативна інформація – Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 21 березня. – URL: <https://v.gd/naA8Gu>

²⁹⁸ Указ президента российской федерации от 30.03.2023 № 220 "О призыве в апреле - июле 2023 г. граждан российской федерации на военную службу и об увольнении с военной службы граждан, проходящих военную службу по призыву"// www.publication.pravo.gov.ru. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2f62u3br>

²⁹⁹ В Росії запровадили цифрові повістки і заборонили видаляти аккаунт в сервісі "Держпослуги" 31.03.2023 – URL: <https://tinyurl.com/yckuyzet>

³⁰⁰ У Генштабі розповіли про зростання невдоволення діями керівного складу РФ серед "мобіків"// Facebook. – 2023, 08 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3fe2vb56>

та не в повному обсязі грошові виплати.

Висновки

Протягом березня 2023 року воєнно-стратегічна обстановка навколо України залишалася складною але контрольованою. Стратегічні цілі зс рф не змінилися – захоплення нових територій України, мінімум – вихід на адміністративні кордони Луганської і Донецької областей та втримання ТОТ. Спроби російських окупаційних військ проводити активні наступальні дії на широкому фронті в рамках зимово-весняної наступальної кампанії успіху не мали. Відповідно військово-політичне керівництво рф вимушене було зосередитися на переході до оборони на більшості ділянок фронту. На загальний хід бойових дій особливий вплив мала підготовка резервів ЗС України в рамках майбутнього наступу та надання державами-партнерами Україні сучасних зразків ОВТ.

Загалом упродовж березня 2023 року Силами оборони України було знищено близько 22 тис. окупантів та майже 1,5 тис. од. ОВТ (зокрема, – 221 танків, 343 ББМ, 290 арт. систем, 48 РСЗВ).

У Східній ОЗ, незважаючи на залучення противником найбільш боєздатних підрозділів та найбільшу інтенсивність бойових дій, ворогу вдалося досягти лише обмежених тактичних успіхів. ЗС України продовжували стійко утримувати лінію фронту у Донецькій і Луганській областях. Запеклі бойові дії точилися в основному на Бахмутському та Авдіївському напрямках і носили локальний характер зі значними втратами з боку зс рф.

У Південно-Західній ОЗ ворог знаходився переважно у позиційній обороні. З метою недопущення українського наступу на Запорізькому напрямку тривало нарощування багатоешелонованої системи оборони та формування резервів. Одним з пріоритетних завдань для зс рф було утримання сухопутного коридору з ТОТ АР Крим, який російська армія перетворила в один великий укріпрайон.

Активність кораблів чф рф в акваторіях Чорного та Азовського морів була низькою.

У Північно-Західній ОЗ обстановка залишалася контрольованою. Формування на території білорусі наступальних угруповань не виявлено. Республіка білорусь послідовно та у повному обсязі виконувала союзницькі зобов'язання. Водночас, зс рб безпосередньої участі у бойових діях в Україні не приймали, але їхній потенціал, підкріплений контингентом російсько-білоруського угруповання військ слугував серйозним фактором для утримування в північних районах України значного угруповання військ Сил оборони України. Рф поступово легітимізувала свою військову присутність в рб, активно використовуючи її інфраструктуру для підготовки своїх військових та розміщення ОВТ.

Через великі втрати росії на війні в Україні залишалася гострою потреба в мобілізаційних резервах, яку керівництво рф намагалось поновлювати за рахунок прихованої мобілізації, призову на строкову службу та вербування найманців. Використання “вагнерівців” та інших приватних військових компаній на фронті

дозволяло проводити чисельні наступальні штурмові дії.

У повітряному просторі України зс рф, користуючись перевагою у кількості повітряних засобів ураження, продовжували нанесення повітряних ударів, як вздовж лінії фронту, так і по мирних населених пунктах та об'єктах критичної інфраструктури. Противник поповнював запаси сучасних ракет за рахунок їх виробництва ОПК рф по декілька десятків на місяць. Це впливає на час їх накопичення перед черговими масованими ракетними ударами, які поєднуються із застосуванням БпЛА. Але у росії залишається ще тисячі пострадянських неточних ракет, типу Х-22 і С-300, які противник намагається модернізувати для ударів по наземним об'єктам.

Ефективність роботи української системи ППО у березні 2023 року досягла 80%. Цьому сприяла компетентність та професіоналізм фахівців ППО, а також наявність сучасних засобів ППО/ПРО, отриманих в рамках міжнародної допомоги. Водночас, проблемним питанням залишалася протидія балістичним ракетами, недостатня кількість протиракетних комплексів дальньої дії, перш за все типу Patriot.

Поряд із підвищенням ефективності системи ППО важливим напрямком є впровадження системи оповіщення, яка дозволить чітко і швидко визначати напрямок руху ракети чи дрона, і у такий спосіб попереджати про небезпеку повітряних ударів цивільне населення.

Через неспроможність України під час війни створити необхідну інфраструктуру для обслуговування та ремонту сучасних західних літаків, питання щодо їх постачання Україні залишається відкритим.

РОЗДІЛ 2. ХІД БОЙОВИХ ДІЙ У БЕРЕЗНІ 2023 РОКУ

2.1. ПІВНІЧНО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА

Загальна характеристика оперативної обстановки у Північно-Західній операційній зоні

У березні 2023 року оперативна обстановка у Північно-Західній ОЗ* не зазнала суттєвих змін. Бойові дії на Волинському і Поліському операційних напрямках не велися. Противник продовжував утримувати угруповання своїх військ на території республіка білорусь та в прикордонних районах Брянської й Курської обл. російської федерації. Ворог обстрілював населені пункти у прикордонних районах Чернігівської й Сумської обл., використовуючи для нанесення вогневого ураження міномети, ракетну й ствольну артилерію. Противник використовував БпЛА для завдання авіаційних ударів по об'єктах військової та цивільної інфраструктури в межах Північно-Західної ОЗ.

Упродовж березня 2023 року підрозділи Сил оборони України в Північно-Західній ОЗ виконували заходи з посилення охорони та прикриття державного кордону України. Здійснювалося обладнання фортифікаційних споруд і оборонних укріплень, проводилися навчання особового складу. Крім того, визначені підрозділи продовжували вести стабілізаційні дії у прикордонних районах для забезпечення безпеки цивільного населення, брали участь у забезпеченні умов для безпечного функціонування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів військового управління, здійснювали охорону й оборону об'єктів критичної інфраструктури.

Завдання сторін у Північно-Західній операційній зоні. Склад угруповань військ сторін

Аналіз оперативної обстановки свідчить, що російські війська на території рб у березні 2023 року мали такі завдання:

проведення демонстраційних дій, спрямованих на сковування на Волинському й Поліському операційних напрямках частини військ Сил оборони України;

здійснення навчань й підготовка військовослужбовців до ведення бойових дій.

Ймовірно, війська противника на території Брянської й Курської обл. рф мали такі завдання:

нанесення ударів засобами повітряного нападу (БпЛА) по території України;

сковування зосереджених на Сіверському напрямку підрозділів Сил оборони України шляхом турбуючих обстрілів й демонстрацією готовності до наступальних дій;

* Загальну характеристику природо-географічних умов регіонів, які входять до складу Північно-Західної операційної зони див.: Опис воєнних дій за липень 2022 року. С.73 і далі).

нарощування обладнання фортифікаційних споруд у прикордонних районах Курської та Брянської обл. рф.

Підрозділи зс рб продовжували виконувати завдання з посилення охорони ділянки білорусько-українського кордону в Брестській та Гомельській обл. рб, облаштовувати фортифікаційні укріплення й нарощувати обладнання блокпостів у прикордонній смузі.

Завданнями Сил оборони України у Північно-Західній ОЗ залишались: стримування сил противника від вторгнення на територію України; відбиття повітряних ударів противника; посилення охорони і прикриття державного кордону; ведення стабілізаційних дій, участь у забезпеченні заходів громадської безпеки і порядку в населених пунктах; здійснення навчань й підготовка військ до ведення бойових дій.

На початку березня 2022 року 6 мсд зс рф була виведена з території рб³⁰¹. Російські війська, які залишилися в білорусі, склалися з частин пкс, військ протиповітряної та протиракетної оборони, підрозділів спеціального призначення і ракетних військ. 20 березня командувач Об'єднаних сил ЗС України генерал-лейтенант Сергій Наєв повідомив, що на території рб “наземний російський компонент нараховує понад 4 тисячі осіб”³⁰². За оцінкою ДПСУ, станом на 26 березня кількість російських військовослужбовців на території рб зменшилася до 4 тис. осіб³⁰³. Переважну частину особового складу угруповання противника на території рб складали мобілізовані громадяни рф, які проходили тримісячний курс бойової підготовки під керівництвом білоруських інструкторів.

На Сіверському напрямку, в прикордонних районах Брянської та Курської обл. рф, противник зосередив окремі підрозділи зі складу 1 ТА та 20 ЗА (Західний ВО).

Загальна чисельність зс рб у березні 2023 року складала близько 60 тис. військовослужбовців.

На території Північно-Західної ОЗ зони визначені завдання виконувало Оперативно-стратегічне угруповання військ (ОСУВ) “Північ”, до складу якого входили: ОУВ “Волинь”, УСіЗО м. Київ, ОУВ “Чернігів”, ОТУ “Суми”.

Характер воєнних дій на операційних напрямках у Північно-Західній операційній зоні

У березні 2023 року обстановка у Північно-Західній ОЗ не зазнала суттєвих змін, ознак створення противником наступальних угруповань на Волинському, Поліському й Сіверському напрямках не було виявлено.

³⁰¹ Грабовська В. У росії скоротилися темпи мобілізації: Жданов назвав ознаки // 24 канал. – 2023, 08 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc2y7ajb>

³⁰² Сергій Наєв: Росія хоче захопити нові території для створення буферних зон // РБК-Україна. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryupf7j>

³⁰³ На території білорусі зменшилась кількість російських військових // Укрінформ. – 2023, 26 березня. – URL: <https://tinyurl.com/48v9bhb8>

Оперативно-стратегічне угруповання військ (ОСУВ) “Північ”

Війська противника на території білорусі продовжували здійснювати спільні з зс рб військові навчання з бойової підготовки та злагодження підрозділів. Оцінюючи оперативну обстановку, командувач Об’єднаних сил ЗС України генерал-лейтенант Сергій Наєв 20 березня 2023 року підкреслив, що “ударних ворожих формувань з боку білорусії не виявлено. Наразі військову інфраструктуру рб – полігони, польові учбові центри тощо – росія використовує виключно як місця підготовки, злагодження та відновлення особового складу”³⁰⁴.

Зосереджені на території Брянської й Курської обл. рф сили противника продовжували удосконалення оборонних рубежів та місць несення служби у прикордонних районах. Крім того, російські війська на Сіверському напрямку намагалися завдати вогневого ураження підрозділам Сил оборони України. Ворог не припиняв обстрілів населених пунктів у прикордонних районах Чернігівської й Сумської обл. із застосуванням мінометів, ракетної й ствольної артилерії, а також БпЛА. Порівняно з лютим 2023 року, інтенсивність обстрілів противником українського прикордоння на Сіверському напрямку не знизилась. Зокрема, на Чернігівщині вогневого ураження зазнали 20 населених пунктів, на Сумщині – 58 (в т.ч. міста районного підпорядкування Білопілля, Ворожба, селища міського типу Есмань, Краснопілля, Шалигіне). Ворожі обстріли спричинили руйнування житлових будинків та об’єктів інфраструктури.

Удари засобами повітряного нападу (БпЛА), яких зазнали об’єкти цивільної та військової інфраструктури на території Північно-Західної ОЗ у березні 2023 року, здійснювались з території Брянської обл. рф³⁰⁵. Підрозділи ППО Сил оборони України в Північно-Західній ОЗ продемонстрували високу ефективність у відбитті ворожих нападів. Зокрема, 1 березня мобільна група ППО

³⁰⁴ Сергій Наєв: Росія хоче захопити нові території для створення буферних зон // РБК-Україна. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryupf7j>

³⁰⁵ Знищено два “Шахеда” / Повітряні сили ЗС України // Facebook. – 2023, 08 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4kpsyu9k>; Знищено 12 “Шахедів” та розвідувальний БпЛА / Повітряні Сили ЗС України // Telegram. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/32xpw87x>; Уточнення даних щодо нічної повітряної атаки / Київська міська військова адміністрація // Telegram. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/487uhjvn>

знищила ворожий безпілотник у небі над Київщиною³⁰⁶. Опівночі 8 березня мобільна вогнева група ППО на Сумщині знищила 2 безпілотники іранського виробництва типу “Shahed”³⁰⁷. Під час масованих авіаційних ударів БпЛА, що мали місце 17, 22 і 28 березня, засобами ППО було знищено всі цілі у повітряному просторі навколо Києва³⁰⁸.

Ефективність сил і засобів ППО у Північно-Західній ОЗ генерал-лейтенант С. Наєв пояснив розгалуженістю системи засобів ППО, розосередженістю та маневреністю мобільних вогневих груп у визначених районах. “Вся ця система постійно підтримується у бойовій готовності, – підкреслив С. Наєв. – Зокрема, організоване своєчасне оповіщення та надання цілевказівок через відповідні канали системи управління. Завдяки цьому, кожен розрахунок та екіпаж у стислі терміни отримують своє окреме завдання до відбиття загрози з повітря”³⁰⁹.

Не вплинули на оперативну обстановку на Сіверському напрямку збройні прояви суспільного протистояння між громадянами рф в Брянській обл. 2 березня на території Климовського району Брянської обл. рф сталося збройне зіткнення між співробітниками мвс рф і загonom Російського добровольчого корпусу³¹⁰. Того ж дня представники російської влади заявили про відновлення “контролю” над прикордонням Брянської обл.

У березні 2023 року підрозділи Сил оборони України у Північно-Західній ОЗ продовжували нарощування та облаштування оборонних рубежів вздовж державного кордону. Проведено мінування місцевості, створено міновані завали та протитанкові рови на ділянках доріг та шляхів імовірного просування противника. 20 березня генерал-лейтенант С. Наєв наголосив: “Ми значно наростили систему мінно-вибухових та невибухових загороджень, як безпосередньо на державному кордоні, так і у глибині оборони”³¹¹.

Виходячи з ймовірного характеру дій противника, командування ОСУВ “Північ” у березні 2023 року здійснило увесь комплекс заходів щодо забезпечення готовності підпорядкованих угруповань у Північно-Західній ОЗ до будь-яких дій противника. З метою протидії проникненню на територію України диверсійно-розвідувальних груп противника, підрозділами Сил оборони було посилено охорону об’єктів критичної інфраструктури. Упродовж березня 2022

³⁰⁶ Романенко В. ППО збила російський безпілотник над Київщиною // Українська правда. – 2023, 01 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yeytvusu>

³⁰⁷ Знищено два “Шахеда” / Повітряні сили ЗС України // Facebook. – 2023, 08 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4kspsy9k>

³⁰⁸ Повітряна атака на столицю / Київська міська військова адміністрація // Telegram. – 2023, 18 березня. – URL: <https://tinyurl.com/j3dzujxm>; Нічна повітряна атака на столицю / Київська міська військова адміністрація // Telegram. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4vxxv9s4>; Уточнення даних щодо нічної повітряної атаки / Київська міська військова адміністрація // Telegram. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/487uhjvn>

³⁰⁹ Командувач Об’єднаних Сил ЗС України генерал-лейтенант Сергій Наєв про готовність наших сил до відбиття загрози з повітря над Київщиною / Командування Об’єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 10 березня. – URL: <https://tinyurl.com/y6af4n5t>

³¹⁰ “Вільні росіяни борються з режимом путіна”: відповідальність за події на Брянщині взяв на себе РДК // Українська правда. – 2023, 02 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ycxv8dvm>

³¹¹ Сергій Наєв: Росія хоче захопити нові території для створення буферних зон // РБК-Україна. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryupf7j>

року органам Служби безпеки України вдалося виявити та знешкодити на території Північно-Західної ОЗ представників ворожої агентури, які намагалися своїми діями послабити обороноздатність підрозділів Сил оборони України³¹².

З метою підвищення рівня оборонних спроможностей, у березні 2023 року було проведено військові навчання особового складу підрозділів Сил оборони України на території Північно-Західної ОЗ. В окремих підрозділах проведено комплексні заняття з тактичної підготовки, задля відпрацювання у військовослужбовців навичок виконання штурмових дій у складі підрозділу в умовах, максимально наближених до бойових дій³¹³. Зокрема, на півночі Рівненської обл. відбувалися інструкторсько-методичні заняття військових підрозділів, в ході яких було відпрацьовано оборонний бій з умовним противником з метою утримання населеного пункту³¹⁴. Торкаючись питання про систему підготовки особового складу підрозділів Сил оборони України на території Північно-Західної ОЗ в березні 2023 року, генерал-лейтенант С. Наєв відзначив: “Цей комплекс охоплює широкий спектр питань, починаючи з одиночної підготовки і закінчуючи ротними та батальйонними навчаннями. Проводяться тренування резервів, готуються до виконання вогневих завдань артилерійські підрозділи, здійснюється підготовка операторів БпЛА”³¹⁵.

Вірогідність відновлення противником наступальних дій у Північно-Західній ОЗ генерал-лейтенант С. Наєв 12 березня 2023 року оцінив як низьку³¹⁶. У коментарі для українського інформаційного агентства від 20 березня, він наголосив: “Станом на сьогодні противник не готовий вести наступальні дії на північному напрямку”³¹⁷.

Результати

У березні 2023 року бойові дії на Волинському й Поліському напрямках не велися. Противник здійснював заходи з проведення демонстраційних дій, формування резервів військ й підготовки особового складу на полігонах республіки білорусь.

На Сіверському напрямку підрозділи зс рф протягом березня 2023 року продовжували обстріл населених пунктів уздовж Державного кордону України.

³¹² Погорілов С. Росіяни заслали диверсанта на Рівненщину для підриву ключового об’єкта з постачання зброї // Українська правда. – 2023, 02 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4txkebjt>; Балачук І. На Сумщині настоятель храму УПЦ МП збирав розвіддані для фсб – його затримали // Українська правда. – 2023, 03 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2cb6wvs3>; Рощіна О. Колишній військовий шпигував на російську ПВК “Вагнер” у Житомирі // Українська правда. – 2023, 23 березня. – URL: <https://tinyurl.com/36v52r8c>

³¹³ За ініціативи Командування Об’єднаних Сил ЗС України з підрозділами, що боронять Північну операційну зону, проведено комплексні заняття з тактичної та психологічної підготовки / Командування Об’єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 14 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3vn4rudj>

³¹⁴ На Рівненщині проходять інструкторсько-методичні заняття військових підрозділів / Рівненська обласна державна адміністрація // Facebook. – 2023, 10 березня. – URL: <https://tinyurl.com/muf8ne9j>

³¹⁵ Сергій Наєв: Росія хоче захопити нові території для створення буферних зон // РБК-Україна. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryupf7j>

³¹⁶ Командувач Об’єднаних Сил ЗС України генерал-лейтенант Сергій Наєв про реальну ситуацію на північних кордонах України / Командування Об’єднаних Сил ЗС України // Facebook. – 2023, 12 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4kzkukh4>

³¹⁷ Сергій Наєв: Росія хоче захопити нові території для створення буферних зон // РБК-Україна. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mryupf7j>

Проте обстріли з боку противника не змогли завдати суттєвої шкоди позиціям військ Сил оборони України, чи дезорганізувати діяльність об'єктів критичної інфраструктури та органів державного управління у регіоні.

Сили і засоби ППО у Північно-Західній ОЗ відбили повітряні атаки, здійснені противником шляхом застосування безпілотних літальних апаратів з метою знищення й ушкодження об'єктів критичної інфраструктури та зриву забезпечення процесів життєдіяльності населення України.

У березні 2023 року основні напрямки можливого вторгнення у Північно-Західній ОЗ були прикриті підрозділами Сил оборони України, які посилили охорону та прикриття державного кордону України, здійснювали спостереження за пересуванням військ противника на прилеглих до Державного кордону України територіях, не допустили дестабілізації обстановки й наростили оборонні спроможності на визначених напрямках.

Висновки

Відсутність ознак формування наступального угруповання зс рф на території білорусі, а також Брянської й Курської обл. рф, свідчила про відмову противника від ведення наступальних дій у Північно-Західній операційній зоні у березні 2023 року. Вірогідно, це було викликано передусім нестачею у зс рф живої сили й військової техніки, здатних виконувати бойові завдання на Волинському, Поліському й Сіверському операційних напрямках.

Стійкість оборони військ Сил оборони у Північно-Західній операційній зоні покращилася внаслідок вдосконалення оборонних рубежів та проведення заходів з бойової підготовки. Зростання оборонних спроможностей Сил оборони України на визначених напрямках стало суттєвим чинником стримування рб від вступу в війну рф проти України у березні 2023 року.

2.2. СХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА

Загальна характеристика оперативної обстановки у Східній операційній зоні

У березні 2023 року Східна операційна зона* залишалася районом воєнних дій високої інтенсивності. Протягом місяця противник зосереджував основні зусилля на встановленні повного контролю над територією Донецької та Луганської обл., а також на утриманні раніше захоплених районів Луганської, Донецької, та Харківської обл. Аналіз даних американської розвідки, які потрапили до мережі інтернет, дозволяє стверджувати, що впродовж березня угруповання російських військ на лінії фронту в межах території Східної ОЗ

* Загальну характеристику територій, які входять до складу Східної операційної зони (площа, кількість і густота населення, наявність залізниць та автомобільних доріг, географічні зони тощо), див.: Опис воєнних дій за червень 2022 року. С.78 і далі).

складало 129 тис. 650 військовослужбовців³¹⁸. Загальна протяжність лінії фронту в Східній ОЗ становила 480 км (193 км – північна ділянка, 107 км – центральна ділянка, 180 км – південна ділянка).

Упродовж березня 2023 року найвищий рівень наступальної активності противник виявляв на Бахмутському, Авдіївському та Мар’їнському напрямках (меншою мірою на Куп’янському, Лиманському та Шахтарському напрямках), де почергово намагався “протиснути” позиції підрозділів Сил оборони України³¹⁹.

Джерело: *Еспресо*. Колонка Сергія Згурця. – 17 квітня 2023. – URL: <https://espresso.tv/kilkist-ta-nasichenist-rosiyskikh-viysk-na-teritorii-ukraini-kolonka-sergiya-zgurtsya>

Характеризуючи оперативну обстановку на лінії фронту станом на початок березня 2023 року, військовий аналітик Центру оборонних стратегій Віктор Кевлюк відзначав, що, завдяки високому рівню фаховості командування, Силам оборони України вдалося на початок весни нав’язати противнику власний сценарій розвитку подій, який полягав у втягуванні його підрозділів у бої на тих напрямках, де була “роками підготовлена оборона: Бахмут, Авдіївка, Мар’їнка, Вугледар”³²⁰. При цьому, ворог втративши тисячі загиблих і сотні одиниць техніки, не зміг отримати жодних суттєвих здобутків на полі бою³²¹.

Аналіз оперативної обстановки в Східній ОЗ станом на початок березня 2023 року свідчив, що противник продовжував виконувати ті самі задачі, які виконувались ним упродовж зимніх місяців. Зокрема, на північній ділянці лінії

³¹⁸ Згурець С. Кількість та насиченість російських військ на території України // *Еспресо*. Колонка Сергія Згурця. – 2023, 17 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/2p9y8kex>

³¹⁹ Волошин В. “Прогризати” оборону крок за кроком, або Ще декілька моментів з досвіду штурмових дій “вагнерівців” // *Армія-inform*. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/27fx3jhp>

³²⁰ Кевлюк В. Російська неспроможність і український контрнаступ // *LB.UA*. – 2023, 08 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mwse3yk5>

³²¹ Там само.

фронту, де ворог накопив значні резерви живої сили, озброєння та військової техніки, він намагався витіснити підрозділи Сил оборони України за рубіж р. Оскіл, продовжував наполегливі атаки в районі автомобільного шляху Сватове – Кремінна та Білогорівки. Бої навколо останньої були особливо напруженими та важливими, оскільки у випадку просування противника від Білогорівки у бік Сіверська та Бахмута, могла виникнути загроза флангових ударів у напрямку Слов'янська та Краматорська.

На центральній ділянці лінії фронту противник намагався наступати на північ від Бахмута (в районі сіл Ягідне, Берхівка, Хромове), однак підрозділи ЗС України не лише успішно стримували наступальні дії противника північніше від міста, але й проводили контратаки в районі Іванівського, південніше від автомобільної дороги Бахмут – Костянтинівка. ЗС України на цій ділянці фронту виконували цілу низку функцій, зокрема, виснажували війська противника та змушували його використовувати дефіцитні боєприпаси, утримували лінію оборони, створювали умови для облаштування й удосконалення нової лінії оборони, спорудженої західніше від Бахмута, сковували на ділянці фронту протяжністю 20 км велику кількість найбільш боєздатних сил ворога, що обмежувало наступальний потенціал зс рф на інших напрямках.

Висока концентрація зусиль противника навколо Бахмута не дозволила йому напочатку весни проводити успішні наступальні дії навколо Авдіївки, в Мар'їнці та в околицях Вугледару, де всі спроби просуватись вперед впирались в лінію оборони підрозділів ЗС України³²²

Отже, на зламі зими і весни 2023 року широко анонсований зимовий наступ противника цілком очевидно зайшов у тупик. Підрозділи зс рф і т. зв. пвк “вагнер” продовжували наступати в Східній операційній зоні, однак темпи їхнього просування були абсолютно незадовільними для командування противника, а слабкі навички російських військ у маневруванні призводили до застосування тактики безперервних “лобових штурмів” позицій підрозділів Сил оборони України, які чергувалися з нанесенням масованого вогневого ураження на окремих вузьких ділянках лінії фронту, що дозволяло руйнувати інженерні укріплення українських підрозділів і проходити чергові 100 – 200 метрів уперед.

Як і передбачалося військовими аналітиками, весняне потепління й спричинене ним бездоріжжя остаточно обмежать наступальну активність російських підрозділів до боїв у міській забудові та вздовж автомобільних доріг із твердим покриттям. Вказані фактори змушували російське командування концентрувати особливо великі ресурси та зусилля навколо м. Бахмут, де в межах міської забудови бої точились уже третій місяць поспіль і де, як здавалося на початку березня, противник зможе найближчим часом оволодіти населеним пунктом і вийти до Слов'янсько-Краматорської агломерації³²³.

³²² Згурець С. Бахмут - це тактичне місто, можливі нові наступи росіян під Вугледаром та біля Запоріжжя: військові підсумки тижня // Еспресо. – 2023, 03 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2kwfvxs6>

³²³ Gen. W. Skrzypczak: Ukraińcy potrzebują sukcesu. Ta bitwa zdecyduje o losach wojny // „Wprost”. – 2023, 21 marca. – URL: <https://tinyurl.com/y8dbj787>

Командування ЗС України ухвалило рішення продовжувати битву за Бахмут, сковуючи в цьому місті найбільші сили ворога. Така позиція була підтримана на засіданні Ставки Верховного Головнокомандувача 6 березня 2023 року. В офіційному повідомленні з цього приводу зазначалось: “Особливо детально члени Ставки розглянули ситуацію в Бахмуті. Оцінюючи перебіг оборонної операції, Президент поставив запитання Головнокомандувачу ЗС України Валерію Залужному та командувачу оперативно-стратегічного угруповання військ “Хортиця” Олександрю Сирському щодо подальших дій на Бахмутському напрямку. Вони висловилися за продовження оборонної операції та подальше посилення наших позицій у Бахмуті”³²⁴. Пояснюючи таке рішення генерал Віктор Назаров вдавався до історичних аналогій: “Коли ми говоримо про Бахмут, то можна провести аналогію з Фермопільським проходом, який захищали 300 спартанців. Сам по собі той прохід не мав стратегічного значення, як не має великого стратегічного значення місто Бахмут, яке є лише районним центром. Але має значення його розташування на театрі воєнних дій. І особливе стратегічне значення має час. Якщо ми тримаємо оборону у Бахмуті і навколо нього, якщо тримаємо цей Фермопільський прохід, то тим самим змушуємо ворога діяти у потрібний нам спосіб. Це той випадок, коли веденням оборони ми нав’язуємо противнику свою ініціативу і змушуємо рухатися в одному, прогнозованому напрямку. Бо найгірше на війні – це втратити ініціативу, коли противник вам може нав’язувати власну волю.

Ну і очевидно, що, знаходячись в обороні, ми завдаємо ворогу значних втрат та утримуємо важливі ділянки території, які буде набагато складніше відвойовувати потім. Також ми створюємо умови для підготовки наших резервів, щоб можна було в подальшому провести контрнаступ. І тому було прийнято таке рішення – тримати цю оборону і надалі. По суті, Бахмут – це капкан для росіян, у який вони залізли, і в якому вони продовжують борсатись”³²⁵.

Розрахунок командування ЗС України цілком виправдався. Уже в останній декаді березня підрозділам Сил Оборони України вдалося відтіснити війська противника від шляхів постачання гарнізону міста, а високий рівень втрат у т. зв. пвк “вагнер” уперше призвів до браку особового складу в цій структурі³²⁶. Підсумовуючи наприкінці березня черговий місяць боїв за м. Бахмут, заступниця міністра оборони України Ганна Маляр наголосила на тому, що в цьому місті час грає проти ворога, а “Грамотні дії нашого командування на Бахмутському напрямку та мужність бійців зробили для ворога ці тривалі бої найдорожчими за час повномасштабного вторгнення”³²⁷. Аналогічно оцінювали ситуацію також і

³²⁴ Володимир Зеленський провів засідання Ставки Верховного Головнокомандувача // Офіційне інтернет-представництво Президента України Володимира Зеленського. – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2769c7jb>

³²⁵ Віктор Назаров: Найгірше для нас: втратити ініціативу // Військовий кур’єр. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4tvanvaa>

³²⁶ “ЗСУ відтіснили росіян від однієї з ліній постачання Бахмута” - британська розвідка // Подробіці. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5afwpuuz>

³²⁷ Маляр про штурм росіянами Бахмута: Втрати ворога не виправдовують себе. // Еспресо. – 2023, 31 березня. – <https://tinyurl.com/2nww58tu>

аналітики американської “The Washington Post”, вказуючи у статті “Бахмутська “м’ясорубка” дає уроки Заходу”, що рішення українського командування утримати позиції Сил Оборони в Бахмуті ґрунтується не лише на політичній, але й на військовій логіці, адже це не дозволило противнику просунутись в глибину української території на місцевість, яку не було б легше захищати. Відступ із Бахмуту не дав би перепочинку чи стратегічної переваги українським військам, а завдяки “розумній і спритній обороні” підрозділи Сил оборони зуміли нанести “жахливих втрат російським нападникам”³²⁸.

Судячи з розвитку оперативної обстановки, упродовж березня 2023 року в межах Східної операційної зони противник намагався продовжувати свій “великий зимовий наступ”, вдаючись до проведення невеликих за масштабом наступальних дій, з метою досягнути тактичних успіхів бодай на якомусь одному з напрямків. При цьому, якщо в лютому 2023 року противник міг проводити одночасні наступальні операції на двох-трьох операційних напрямках, то в березні – лише на одному-двох напрямках, що вказувало на поступове вичерпування людських ресурсів і матеріально-технічних засобів противника.

Другим, після Бахмуту, важливим напрямком прикладення зусиль противником у березні 2023 року стала Авдіївка, яку підрозділи зс рф безуспішно намагалися оточити “за бахмутським сценарієм”, але зазнали болючої поразки 27 березня 2023 року, яку в повідомленні британської розвідки охарактеризували як розгром 10-го танкового полку зі складу 3-го АК зс рф внаслідок “тактично помилкових лобових атак”³²⁹.

Слід наголосити також на тому, що поряд із зосередженням основних зусиль противника на веденні наступальних дій в районах Бахмуту й Авдіївки, ворог у березні 2023 року періодично активізував локальні наступи на Лиманському, Куп’янському й Шахтарському напрямках, намагаючись відновити раніше втрачені позиції та відкинути підрозділи Сил Оборони України від найважливіших для власного постачання автошляхів Сватове, Кременна; Куп’янськ, Сватове та Маріуполь, Волноваха.

Суттєвий вплив на оперативну обстановку березні 2023 року в Східній ОЗ мали високоточні ураження скупчень особового складу та ОВТ противника авіацією та підрозділами ракетних військ та артилерії ЗС України. ГШ ЗС України в своїх інформаційних повідомленнях упродовж березня щодня повідомляв про ураження авіацією, а також підрозділами артилерії та ракетних військ від дев’яти до понад тридцяти районів зосередження особового складу, озброєння і військової техніки противника³³⁰. Характеризуючи роботу українських артилеристів і ракетників тимчасово виконуючий обов’язки начальника Головного управління бойових ударних систем Генерального штабу

³²⁸ Цит. за: Спротив генерала Назарова, 4 квітня 2023 року // Facebook. – 2023, 04 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/mvpxz68t>

³²⁹ Російська армія втратила під Авдіївкою більшу частину танкового полку – британська розвідка // Громадське радіо. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mwwdhknc>

³³⁰ Оперативна інформація станом на 06.00 і 18.00 01 - 31.03.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01-31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcs5t>

ЗС України полковник Сергій Баранов наголошував, що в березні 2023 року понад 90 % вогневого ураження противника покладається на ракетні війська та артилерію, додаючи, що: “На сьогодні нашої артилерії вдалося створити «сітку смерті». Це коли засоби розвідки дуже щільно та ефективно співпрацюють із засобами вогневого ураження. Безумовно, до цих засобів вогневого ураження належать не тільки ракетні війська та артилерія, а й авіація повітряних сил”³³¹.

Підсумовуючи загальну характеристику оперативної обстановки в Східній операційній зоні, у березні 2023 року слід констатувати, що в її межах, як і в попередні місяці, виділились три ділянки лінії фронту:

північна (від українсько-російського кордону до Берестового), де противник періодично намагався здійснювати безуспішні наступальні дії з метою повернути собі раніше втрачені позиції та добитися прориву позицій Сил оборони України в напрямку Лиману та Куп’янська;

центральна (від Берестового до Новомихайлівки), де противник вів активні наступальні дії на позиції Сил оборони України, зумівши, ціною непомірно високих втрат просунутись у центральну частину м. Бахмут та покращити свої позиції на північ і на південь від міста, при цьому не зумівши досягнути ефекту прориву позицій підрозділів Сил оборони України з виходом на оперативний простір в напрямку Краматорська і Слов’янська;

південно-західна (від Новомихайлівки до адміністративної межі Донецької та Запорізької обл.), де противник проводив безуспішні наступальні дії в напрямку на Авдіївку, Мар’їнку та Вугледар з метою прорвати оборонні позиції українських військ.

Характерною особливістю бойових дій у Східній ОЗ в березні 2023 року було зосередження основних наступальних зусиль противника на вузьких ділянках фронту, насамперед, навколо Бахмута, Авдіївки і Мар’їнки, й поступове сповільнення просування російських підрозділів у вказаних районах та вичерпування їхнього наступального потенціалу, пов’язане з непропорційно високими втратами в особовому складі військ противника. Окремі спроби здійснити прорив позицій Сил Оборони України на інших операційних напрямках зазнали цілковитого фіаско.

Завдання сторін в Східній операційній зоні

Аналіз дій російських окупаційних військ у Східній операційній зоні у березні 2023 року засвідчив, що перед ними, як і в попередні місяці, стояли такі основні завдання:

прорвати оборону і закріпитись на адміністративній межі Донецької обл., оволодівши населеними пунктами північної і західної частини Донеччини (Сіверськ, Бахмут, Слов’янськ, Краматорськ, Костянтинівка тощо);

³³¹ Брифінг т.в.о. начальника Головного управління бойових ударних систем Генерального штабу ЗСУ полковника Сергія Баранова / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>

покращити тактичне становище на Куп'янському напрямку, вести активну оборону й локальні наступальні дії на Лиманському напрямку, вийшовши на бар'єрний рубіж р. Жеребець;

розсікти і витіснити за адміністративні межі Донецької обл. війська оперативно-тактичних угруповань “Лиман”, “Соледар” і “Донецьк” ЗС України;

дезорганізувати оборону Збройних Сил України шляхом здійснення постійного вогневого впливу на позиції їхніх підрозділів уздовж всієї лінії фронту;

утримувати раніше окуповані частини Харківської, Луганської та Донецької обл.

Як випливає з характеру воєнних дій, Сили оборони України у Східній ОЗ в березні 2023 року мали такі основні завдання:

відбиття наступу противника на Бахмутському, Авдіївському та Шахтарському операційних напрямках та недопущення прориву ним оборонних позицій і виходу на адміністративну межу Донецької обл.;

утримання районів н. п. Діброва, Макіївка, Гряники, Дворічна, не допустивши виходу противника на рубіж Куп'янськ – Лиман;

зрив створення противником наступальних угруповань, шляхом ураження місць зосередження його особового складу, військової техніки, пунктів управління й логістичних вузлів.

Склад угруповань військ сторін у Східній операційній зоні збройні сили російської федерації

Угруповання військ противника, які виконували завдання на лінії фронту у Східній ОЗ станом на початок березня 2023 року, згідно даних оприлюднених таємних матеріалів американських розвідувальних органів становила 129 тис 650 військовослужбовців. З них – на Куп'янському і Лиманському напрямках – 48 тис. 600, на Бахмутському – 58 тис., на Авдіївському і Шахтарському – 23 тис 50 осіб³³².

На ТОТ України сили противника 1 березня 2023 року були зосереджені у складі таких підрозділів:

на Куп'янському напрямку:

138-ма окрема гвардійська моторілецька бригада; 2-га моторілецька дивізія; 26-й танковий полк; 27-ма окрема гвардійська моторілецька бригада; 5-й загін БАРС; 9-й моторілецький полк; 5-та моторілецька бригада “Оплот”; 423-й гвардійський моторілецький полк; 3-тя моторілецька дивізія; 234-й десантно-штурмовий полк; 74-та окрема гвардійська моторілецька бригада; 30-та окрема гвардійська моторілецька бригада;

на Лиманському напрямку:

55-та гірська моторілецька бригада; 35-та окрема гвардійська моторілецька бригада; 90-та танкова бригада; 104-й десантно-штурмовий полк;

³³² Згурець С. Кількість та насиченість російських військ на території України // Еспресо. Колонка Сергія Згурця. – 2023, 17 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/2p9y8kex>

331-й повітряно-десантний полк; 488-й мотострілецький полк; 56-й десантно-штурмовий полк; 108-й десантно-штурмовий полк; 234-й десантно-штурмовий полк; 237-й десантно-штурмовий полк; 13-й загін БАРС; 127-ма окрема мотострілецька бригада;

на Бахмутському напрямку:

14-й батальйон т. зв. тро “лнр” “Призрак”; 3-й мотострілецький батальйон (зі складу 123-ї омсбр); 4-та окрема мотострілецька бригада; 123-тя окрема мотострілецька бригада; 6-й окремий мотострілецький полк т. зв. “лнр”; 10-та артилерійська бригада т. зв. “лнр”; 7-ма десантно-штурмова дивізія; т. зв. пвк “вагнер”; 57-ма окрема мотострілецька бригада; 217-й повітряно-десантний полк; 137-й гвардійський повітряно-десантний полк; 51-й гвардійський повітряно-десантний полк; 247-й гвардійський десантно-штурмовий полк;

на Авдіївському напрямку:

132-га окрема мотострілецька бригада; 109-й стрілецький полк т. зв. “днр”; 277-й стрілецький батальйон; 60-й окремий мотострілецький батальйон; 33-й гвардійський мотострілецький полк; батальйон т. зв. “днр” “сомалі”; 11-й окремий мотострілецький полк т. зв. “днр” “восток”; 255-й гвардійський мотострілецький полк; 20-та мотострілецька дивізія; 238-ма артилерійська бригада; 2-й батальйон т. зв. тро “днр”; 111-й окремий стрілецький полк; 117-й мотострілецький полк “днр”; 1-ша мотострілецька т. зв. “слов’янська бригада” “днр”; 87-й стрілецький полк; 238-ма артилерійська бригада; т. зв. окремий батальйон “п’ятнашка” “днр”; 3-й мотострілецький батальйон (зі складу 114-ї омбр); 155-та мотострілецька дивізія;

на Шахтарському напрямку:

78-й мотострілецький полк; 136-та мотострілецька бригада; 123-й полк т. зв. “днр”; 155-та окрема бригада морської піхоти; 72 окрема мотострілецька бригада; 14-та окрема бригада спецпризначення; 40-а окрема бригада морської піхоти; 100-та окрема мотострілецька бригада т. зв. “днр”; 131-й полк т. зв. “днр”; 71-й гвардійський мотострілецький полк; 291-й гвардійський мотострілецький полк.

Сили оборони України

В березні 2023 року межах Східної ОЗ бойові дії вели з’єднання і частини ОСУВ “Хортиця”, до складу якого входили:

ОУВ “Харків” (зона відповідальності Слобожанський напрямок);

ОТУ “Лиман” (зона відповідальності Краматорський напрямок);

ОТУ “Соледар” (зона відповідальності Бахмутський напрямок);

та ОСУВ “Таврія”, до складу якого (в межах Східної ОЗ) входило:

ОТУ “Донецьк” (зона відповідальності Авдіївський, Мар’їнський і Шахтарський напрямки).

Характер воєнних дій на операційних напрямках Східної операційної зони

У березні 2023 року в офіційних повідомлення Генерального штабу ЗС України в межах Східної ОЗ виділялися шість операційних напрямків:

Слобожанський (від адміністративної межі Сумської та Харківської обл. до Тополь), Куп'янський (від Тополь до Кармазинівки), Лиманський (від Кармазинівки до Берестового), Бахмутський (від Берестового до Юр'ївки), Авдіївський (від Юр'ївки до Новомихайлівки), Шахтарський (від Новомихайлівки до Новополя). З 11 березня, в рамках Авдіївського операційного напрямку в інформаційних повідомленнях Генерального штабу з'явився окремий Мар'їнський напрямок (від Красногорівки до Новомихайлівки).

На всіх зазначених напрямках війська противника здійснювали постійне вогневе ураження позицій Сил оборони України, об'єктів військової та цивільної інфраструктури. Найбільш складною в оперативному плані в березні 2023 року була обстановка на Бахмутському, Авдіївському та Мар'їнському операційних напрямках, де в районі Роздолівки, Федорівки, Ягідного, Бахмуту, Благодатного, Красної Гори, Парасковіївки, Кліщіївки, Іванівського, Авдіївки, Водяного, Первомайського, Красногорівки, Мар'їнки та ін. населених пунктів противник, шляхом ведення наступальних дій, намагався просунутись вперед і оволодіти ними, і тим самим створити умови для подальшого виходу на адміністративний кордон Донецької обл.

На Куп'янському і Лиманському операційних напрямках противник протягом березня також постійно вів наступальні дії з метою відновити втрачені раніше позиції, вийти на адміністративну межу Луганської обл., оволодіти м. Лиман і досягти адміністративної межі Донецької та Харківської областей, створити передумови для ведення наступальних дій в напрямку м. Куп'янськ з північно-східної частини Харківської обл. На зазначених операційних напрямках найбільш інтенсивні бойові зіткнення мали місце в районі Дворічної, Гряниківки, Масютівки, Синьківски (Харківська обл.), Новоселівського, Стельмахівки, Площанки, Невського, Червонопопівки, Діброви, Кузьминого, Ямполівки, Білогорівки, Серебрянського лісництва (Луганська обл.). На всій протяжності лінії фронту в Східній ОЗ противник регулярно наносив авіаційні та ракетні удари по позиціях Сил оборони України.

Воєнні дії на Слобожанському операційному напрямку в березні 2023 року характеризувалися систематичним вогневим ураженням підрозділів Сил оборони України, військової та цивільної інфраструктури вздовж усього українсько-російського державного кордону (в межах Харківської обл.). Згідно інформаційних повідомлень Генерального штабу ЗС України, у прикордонних районах Белгородської обл. рф, противник продовжував утримувати угруповання своїх військ для проведення демонстраційних дій. Ворог завдавав вогневе ураження з артилерії усіх типів та ударних БпЛА у районах населених пунктів: Амбарне (5 разів), Анискине (1 раз), Бологівка (5 разів), Бочкове (4 рази), Бударки (5 разів), Варварівка (1 раз), Ветеринарне (20 разів), Веселе (28 разів), Вовчанськ (36 разів), Вільча (1 раз), Вільхуватка (6 разів), Волохівка (1 раз), Гатище (10 разів), Глибоке (2 рази), Гур'їв Козачок (3 рази), Дворічна (10 разів), Западне (9 разів), Зелене (2 рази), Землянки (5 разів), Козача Лопань (13 разів), Комісарове (4 рази), Красне (57 разів), Лук'янці (4 рази), Мороховець (4 рази), Нескучне (18

разів), Новомлинськ (13 разів), Огірцеве (15 разів), Олександрівка (8 разів), Охрімівка (2 рази), Потихонове (2 рази), Стариця (14 разів), Стрілеца (44 рази), Тернова (11 разів), Тимофіївка (6 рази), Тихе (2 рази), Червона Зоря (10 разів), Фиголівка (7 разів), Уди (3 рази), Устинівка (6 разів) тощо. Перераховані вище населені пункти лежать на відстані до 15 км від державного кордону з росією або на аналогічній віддалі від лінії фронту.

У порівнянні з лютим цього року, географія обстрілюваних населених пунктів суттєво не змінилась. Кількість уражень в низці населених пунктів зросла на 30-50 %, а в інших навпаки різко скоротилась (у 2-3 рази). При цьому загальне скорочення кількості обстрілів прикордонної зони в Харківській обл. скоротилась на 27 %. Така динаміка підтверджує зроблена нами в лютому припущення про можливе заощадження підрозділами зс рф артилерійських боєприпасів. Різке зниження або зростання кількості обстрілів окремих населених пунктів, скоріш за все, пов'язане з отриманням противником розвідувальних даних про відсутність або наявність у визначеному населеному пункті підрозділів Сил Оборони України.

Бойові зіткнення на Слобожанському напрямку впродовж березня 2023 року не фіксувалися. У відповідь на обстріли українських територій, Сили оборони України здійснювали вогневе ураження об'єктів військової інфраструктури противника, складів боєприпасів і паливно-мастильних матеріалів, військових аеродромів у Белгородській області рф 4, 6, 9, 14, 15, 16, 29, 30 березня³³³.

Куп'янський і Лиманський операційні напрямки у березні 2023 року характеризувалися інтенсивними артилерійськими обстрілами, ракетними й авіаційними ударами та локальними бойовими зіткненнями з військами противника. Щоденно в інформаційних зведеннях Генерального штабу ЗС України фігурували населені пункти на території та в околицях яких мали місце вогневі ураження з танків та усіх типів ствольної і реактивної артилерії, по яким наносились удари ракетами, БПЛА та армійською авіацією: Андріївка, Берестове, Білогорівка, Вишневе, Вільшана, Дворічна, Діброва, Дружелюбівка, Западне, Іванівка, Кислівка, Ковалівка, Котлярівка, Крохмальне, Куп'янськ, Кучерівка, Лиман Перший, Лозова Перша, Площанка, Макіївка, Масютівка, М'ясожарівка, Новоєгорівка, Новомлинськ, Новоселівське, Орлянське, Площанка, Синьківка, Стельмахівка, Табаївка, Токарівка, Торське, Червонопопівка та ін. Варто відзначити, що протягом березня спостерігалась відносна рівномірність в ураженні населених пунктів вогнем артилерії і танків противника на Куп'янському і Лиманському напрямках. Загалом, за інформацією ГШ ЗС України, обстрілів зазнавали райони від 8 до 20 населених пунктів.

³³³ У Белгородській області рф - "бавовна": безпілотник атакував нафтопровід // Стопкор. – 2023, 04 березня. – URL: <https://tinyurl.com/msddk466>; У Белгородській області рф знову "бавовна": влада заявила про роботу ППО // Прямий. – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc3e8r2g>; У Белгороді пролунали вибухи: ЗМІ повідомляють про прильоти на центральний вокзал // Фокус. – 2023, 16 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yvu4jf7p>; У центрі російського Белгорода пролунало дев'ять вибухів: деталі // Новини Live. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2j6scrb8> та ін.

Піковими днями, коли трапились найчисельніші вогневі ураження районів вищеперерахованих населених пунктів, були 1, 7, 8, 9, 11, 13, 24, 28, 29 і 31 березня. На ці десять днів припадало близько 40 % випадків вогневих уражень.

У хронологічному вимірі артилерія, ракетні війська та авіація противника були найактивнішими на Куп'янському й Лиманському напрямках упродовж 7–11 та 28–31 березня, коли було зафіксовано майже 34 % випадків вогневих уражень населених пунктів. Масштаби вогневого ураження артилерією і авіацією противника лише частково корелювалися з його наступальною активністю або спробами покращити своє тактичне становище. Днями найвищої наступальної активності противника на Куп'янському і Лиманському операційних напрямках були 2 (16 бойових зіткнень), 11 (17 бойових зіткнень), 13 (20 бойових зіткнень), 14 (18 бойових зіткнень), 31 (14 бойових зіткнень) березня. Найспокійнішими днями були 5, 8, 9, 10, 16, 17, 24, 27, 29, 30 березня (у ці дні фіксувалося по 2 – 6 бойових зіткнень). У середньому, впродовж березня на вказаних напрямках щодня відмічалось 7 – 12 бойових зіткнень військ противника із підрозділами Сил оборони України, що суттєво поступалося інтенсивності боїв на Бахмутському або Авдіївському напрямках.

Перша половина березня на Куп'янському та Лиманському операційних напрямках характеризувався спробами противника покращити своє тактичне становище на Куп'янському напрямку та намаганнями вести наступальні дії на Лиманському напрямку³³⁴. Зокрема, на Лиманському операційному напрямку противник, як і в попередні зимові місяці, концентрувався на атакуючих діях проти позицій Сил оборони України в напрямку від Кременної до Шипилівки (5 км на південний схід від Кременної), Серебрянського лісництва (7–8 км на південь від Кременної) та Кузьминового і Діброви (4–5 км на південний захід від Кременної)³³⁵, намагаючись вийти з півночі до м. Сіверськ і наблизитись зі сходу до м. Лиман.

Іншим важливим районом атак підрозділів зс рф на Лиманському операційному напрямку на початку лютого були райони населених пунктів Площанки і Червонопопівки (5 – 6 км на північний захід від Кременної), Невського, Макіївки і Греківки (27, 20 і 15 км на північний захід від Кременної відповідно). У той же час, на Куп'янському операційному напрямку противник зосереджував свою активність у районі населених пунктів Гряниківка (16 км на північний схід від Куп'янська), Кислівка, Крохмальне і Берестове (в межах 22 – 28 км на південний схід від Куп'янська) Харківської області, а також Новоселівське і Стельмахівка Луганської обл. (14–15 км на північний захід від Сватового) з метою створити умови для подальшого просування до бар'єрного рубежу р. Оскіл і взяття під контроль автомобільної дороги Сватове – Кременна³³⁶.

³³⁴ Оперативна інформація станом на 06.00 і 18.00 01 - 15.03.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 01-15 березня 2023 року. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcs5t>

³³⁵ Там само.

³³⁶ Там само.

Угрупування Сил Оборони України зі свого боку, поряд з активними оборонними діями, продовжували нарощувати резерви в околицях Куп'янська, очікуючи, що саме на цьому напрямку можуть відбутись чергові спроби наступальних дій противника й 10–11 березня проводили обмежені наступальні дії в районі Новоселівського та Куземівки й контратакували наступаючі російські війська в околицях Червонопопівки з метою відкинути противника і покращити власне тактичне становище³³⁷.

У середині березня інтенсивність наступальних дій противника на Куп'янському та Лиманському операційних напрямках суттєво скоротилась. Аналізуючи цю динаміку фахівці американського Інституту вивчення війни зазначали: "...російська наступальна операція в Луганській області, ймовірно, наближається до кульмінації (якщо вона ще її не досягла), хоча росія перекинула на лінію Сватове, Кремінна значну кількість підрозділів у складі щонайменше трьох дивізій. Протягом останнього тижня російські сили досягли лише мінімальних тактичних успіхів уздовж всієї лінії фронту в Луганській області, а українським військам, ймовірно, нещодавно вдалося провести контратаки та повернути деякі ділянки території в Луганській області"³³⁸.

Упродовж 16–31 березня бойові зіткнення мали місце на всій протяжності лінії фронту від Веселого на півдні до Гряниківки на півночі, особливої активності бойові зіткнення відзначалися в районі н. п. Гряниківка, Масютівка, Синьківка на Харківщині, Новосельське, Макіївка, Діброва, Кремінна, Серебрянське лісництво і Білогорівка на Луганщині, Виїмка, Спірне та Веселе на Донеччині³³⁹. Однак всі спроби противника просунутись вперед були зупинені підрозділами військ ЗС України. Одночасно, підрозділи Сил Оборони України проводили контрнаступ з метою відновити контроль над втраченими позиціями або покращити власне тактичне становище. Навіть російські джерела погоджувалися з тим, що наступальні дії, які проводили війська агресора в Луганській обл. у березні 2023 року не принесли жодного суттєвого результату³⁴⁰.

До кінця березня на Куп'янському та Лиманському оперативних напрямках військам противника, як і в попередні зимові місяці, не вдалося досягнути будь-яких успіхів вище від тактичного рівня в жодному з районів ведення активних бойових дій. Всі просування підрозділів зс рф відбувалися в т. зв. "сірій зоні" на глибину від 0,1 до 1 км³⁴¹.

Найскладнішою в березні 2023 року залишалася ситуація на Бахмутському, Авдіївському й Мар'їнському операційних напрямках, де противник здійснював

³³⁷ Bailey R., Hird K., Barros G., Wolkov N., Howard A., Kagan Fr. W.. Russian Offensive Campaign Assessment. – March 11, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, March 11. – URL: <https://tinyurl.com/bdp5pkvr>

³³⁸ Bailey R., Hird K., Stepanenko K., Mappes G., Wolkov N., Philipson L., Coles Z., Kagan Fr. W. Russian Offensive Campaign Assessment. – March 15, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, March 15. – URL: <https://tinyurl.com/m5puuy39>

³³⁹ Оперативна інформація станом на 06.00 і 18.00 16-31.03.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 16-31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcs5t>

³⁴⁰ Bailey R., Barros G., Wolkov N., Philipson L., Hird K., Kagan Fr. W. Russian Offensive Campaign Assessment. – March 31, 2023 // Institute for the Study of War. – 2023, March 31. – URL: <https://tinyurl.com/m92bh2ph>

³⁴¹ Інформація наводиться за даними аналітичного ресурсу Deepstatemap // 01 – 31 березня 2023 року. – URL: <https://deepstatemap.live/en#11/48.9953/38.1226>

інтенсивне вогневе ураження позицій Сил оборони України, об'єктів військової та цивільної інфраструктури, вів наступальні дії на ділянці лінії фронту від Роздолівки на півночі до Перемоги на півдні. Населені пункти Роздолівка, Григорівка, Оріхово-Василівка, Хронове, Парасковіївка, Дубово-Василівка, Бахмут, Богданівка, Іванівське, Красна Гора, Красногорівка, Андріївка, Озарянівка, Курдюмівка, Кам'янка, Опитне, Олександрівка-Шульгине, Авдіївка, Невельське, Майорськ, Первомайське, Красногорівка, Водяне, Перемога, Мар'їнка та інші упродовж всього березня залишалися районами найбільшого зосередження наступальних зусиль противника.

Генеральний штаб ЗС України майже щоденно повідомляв про бойові зіткнення в околицях 7–15 населених пунктів на вказаних операційних напрямках. Противник наполегливо проводив наступальні дії на позиції ЗС України з метою оволодіти укріпленими районами в районі населених пунктів Бахмут, Авдіївка, Мар'їнка. Характерним для першої половини березня були повідомлення Генерального штабу ЗС України на кшталт: “На Бахмутському напрямку ворог не припиняє штурмові дії - наші захисники відбили численні атаки в районах населених пунктів Залізничанське, Парасковіївка, Дубово-Василівка, Бахмут, Богданівка та Іванівське. (...) На Авдіївському та Мар'їнському напрямках противник здійснив безуспішні наступальні дії в напрямках Кам'янки, Авдіївки, Тоненького, Сєверного, Водяного, Первомайське, Мар'їнка, Георгіївка на Донеччині”³⁴².

Упродовж всього березня ситуація в Донецькому операційному районі продовжувала залишатися критично напруженою. Особливо складними та інтенсивними були бої за м. Бахмут. Коментуючи оперативну обстановку навколо Бахмуту командувач Сухопутних військ ЗС України генерал-полковник О. Сирський 28 березня наголосив: “Росіяни намагаються сконцентрувати головні свої зусилля на Бахмутському напрямку. Вони не залишають спроб оточити та захопити місто. Зараз противник кинув всі свої найкращі підрозділи, щоб добитись перемоги. Наша задача – знищити якомога більше ворогів і створити передумови для того, щоб можна було перейти до наступальних дій”³⁴³.

Про важливість оперативної обстановки навколо Бахмута і впевненість в здатності Сил Оборони України контролювати ситуацію навколо міста в березні 2023 року беззаперечно свідчить той факт, що Верховний Головнокомандувач ЗС України Президент України Володимир Зеленський 22 березня відвідував

³⁴² Оперативна інформація станом на 06.00 11.03.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 11 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcjs5t>

³⁴³ Росіяни намагаються захопити Бахмут, залучили найкращі підрозділи – Сирський // Українська правда. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/bp8f52j2>

Бахмутський напрямок і особисто нагороджував військовослужбовців, які відзначились в боях з агресором³⁴⁴.

Вважалося, що військово-політичне керівництво росії ставило перед своїми військами задачу оволодіти Бахмутом до 24 лютого, тобто до річниці початку т. зв. “сво”, що дозволило б відзвітувати перед населенням рф бодай про якісь успіхи на полі бою. Проте, після очевидної невдачі на цій ділянці фронту, кремль визначив нові терміни оволодіння містом-фортецею – до Великодніх свят³⁴⁵. Відтак, концентрація наступальних зусиль противника навколо цього міста продовжувалася впродовж першого місяця весни так само, як і в зимній період. Задачу із оточення та захоплення Бахмута, як і в попередні місяці, виконували підрозділи т. зв. пвк “вагнер” і десантно-штурмових військ. Передбачалося, що підрозділи противника оточать Бахмут з півночі та з півдня і візьмуть під свій контроль основні логістичні комунікації (автомобільні шляхи на м. Слов’янськ і м. Костянтинівка). Позбавлення підрозділів Сил оборони України можливості проводити ротації, постачати боєприпаси, озброєння та військову техніку до міста, мало, на думу російського командування, змусити підрозділи ЗС України покинути місто. Проте до кінця березня, незважаючи на те, що основні логістичні шляхи перебували під вогневим ураженням військ противника, а м. Бахмут перебувало у “півкільці”, постачання гарнізону продовжувалося і місто утримувалось Силами оборони України³⁴⁶.

Загалом, у першій половині березня 2023 року на Бахмутському та Авдіївському напрямках оперативна обстановка характеризувалась спробами поступового “продавлювання” оборонних позицій угруповань ЗС України в районах трьох міст – Бахмута, Авдіївки та Мар’їнки. ГШ ЗС України у своїх щоденних інформаційних повідомленнях вказував на методичне ураження всіх населених пунктів на лінії зіткнення російською артилерією, ракетними військами та авіацією, а також на постійно високий рівень втрат наступаючих військ противника, які, попри всі зусилля, отримували лише окремі тактичні здобутки, або взагалі не могли просунутись вперед навіть на сто-двісті метрів. Слід відзначити, що фактично такої ж точки зору дотримувались американські військові аналітики з ISW, формуючи власні щоденні бюлетені з характеристикою оперативної обстановки на лінії фронту в Україні. Наприклад, у своєму звіті за 14 березня вони вказували, що просування російських військ в межах Бахмута вимірювалося окремими вулицями, кварталами і, навіть, будинками, а навколо міста всі спроби російських підрозділів подолати оборону підрозділів ЗС України були цілком безуспішними: “Російським військам станом на 14 березня не вдалося завершити розворот, охоплення та оточення Бахмута”³⁴⁷. Аналогічна обстановка складалася під Авдіївкою, де підрозділи зс рф “вели

³⁴⁴ Президент відвідав передові позиції на Донеччині та нагородив оборонців Бахмута // Президент України, офіційне інтернет-представництво. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/49nv4533>

³⁴⁵ Притула Н. Хочуть захопити Бахмут до Великодня: росіяни посилили тиск на місто // 24 канал. – 2023, 09 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/mt37bvef>

³⁴⁶ Там само.

³⁴⁷ Hird K., Mappes G., Barros G., Wolkov N., Kagan Fr. W. Russian Offensive Campaign Assessment, March 14 // Institute for the Study of War. – 2023, March 14. – URL: <https://tinyurl.com/575yh46u>

безуспішні наступальні навколо міста та на північно-західній околиці Донецька в районі Невельського, Первомайського, Нейталового; на південно-західній околиці Донецька в районі Мар'їнки, Новомихайлівки та Побєди”³⁴⁸.

Отже, обстановка на Бахмутському операційному напрямку, як і в попередні місяці, продовжувала залишатись дуже “в'язкою”, точились вперті бої за окремі позиції, які нерідко переходили з рук в руки, що не дозволяло точно визначити, яка з протиборчих сторін, на той чи інший момент, контролює окремих населений пункт або ділянку автомобільного шляху. Щодо обстановки навколо Авдіївки, то вона характеризувалася лише безрезультатними спробами атак з боку підрозділів противника, а в Мар'їнці зс рф (уже понад півроку) намагалися витіснити підрозділи Сил Оборони України з центральної і західної частини містечка³⁴⁹.

Про т. зв. тактичні успіхи противника навколо Бахмуту зарубіжні аналітики повідомляли й надалі, але, при цьому, вони погоджувались з даними ГШ ЗС України з яких випливало, що на більшості напрямків наступу російські підрозділи відкинуті на вихідні позиції. Проте найголовніше, що війська противника, попри спроби просуватись одночасно на декількох напрямках, не могли досягнути основної оперативної мети – оточення Бахмуту³⁵⁰.

Слід зазначити, що в експертному середовищі України та Світу активно дискутувалося питання доцільності подальшого утримання м. Бахмут угрупованням ЗС України. Пояснюючи значення цього міста, військовий коментатор полковник П. Черник наголошував, що “Бахмут важливий через своє географічне положення. Відбивати його після ймовірного відходу буде вкрай важко. До того ж від Бахмута до залізничного вузла в Дебальцевому, що зараз перебуває в окупації, — близько 40 км. Дебальцеве — також стратегічний пункт, тому що війна на 95 відсотків є артилерійською. Везти боєприпаси вантажівками із самої росії не надто зручно, потрібне залізничне полотно. Воно у Дебальцевому є. До того ж саме Бахмут є тією точкою, з якої починається велика мережа доріг для потенційних наступальних дій у бік Лисичанська і Сєвєродонецька”³⁵¹.

12 березня спостерігався черговий спалах активності штурмових дій противника на околицях Бахмута. Речник ОК “Схід” полковник С. Череватий, повідомляв, що впродовж доби лише на Бахмутському напрямку зафіксовано 161 обстріл з артилерії та відбулося 39 бойових зіткнень між російськими та українськими підрозділами³⁵². Але, попри все, ці показники були на 35–40%

³⁴⁸ Ibidem.

³⁴⁹ Ibidem.

³⁵⁰ Hird K., Stepanenko K., Mappes G., Wolkov N., Philipson L., Coles Z., Kagan Fr. W.. Russian Offensive Campaign Assessment, March 15 // Institute for the Study of War. – 2023, March 15. – URL: <https://tinyurl.com/m5puuy39>

³⁵¹ Бахмут є тією точкою, з якої починається велика мережа доріг для потенційних контрнаступальних дій — Петро Черник // Армія Inform. – 2023, 12 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4rmskxf2>

³⁵² За добу на Бахмутському напрямку відбувся 161 обстріл та 39 бойових зіткнень — Сергій Череватий // Армія Inform. – 2023, 12 березня. – URL: <https://tinyurl.com/7n6ctaww>

нижчі, ніж за аналогічний період лютого 2023 року, що свідчило про вичерпування наступального потенціалу противника.

До кінця березня, противник продовжував наступальні дії завдяки кратній перевазі в особовому складі. Проте, суттєвих результатів ворогу досягнути не вдалось. Більше того, до кінця березня наступ підрозділів противника на околицях Бахмута суттєво сповільнився, а на окремих ділянках фронту навіть зупинився. Ворог намагався максимально звузити смугу своїх наступальних дій, щоб досягнути ефекту більшої концентрації своєї піхоти, яка суттєво виснажилась через надмірно високі втрати. Як зазначав воєнний аналітик С. Згурець: “Незрозуміло, чи є у ворога достатньо резервів і техніки, щоб відновити динаміку. Є наші контратаки й закріплення у напрямку Кліщіївки. Шляхи забезпечення міста працюють. У Бахмуті зараз тривають бойові дії у міській забудові. Ворог намагається протискатися з півночі, півдня та заходу, але без особливого ентузіазму. У Бахмуті бойові дії тривають на трьох основних напрямках. У північній частині, навколо заводу й у самому заводі "Азот", на півдні по вулиці Корсунського, а також в районі вулиці Маріупольська. Працює артилерія, діють наші снайпери. Також працює бронетехніка, хоча досить обмежено”³⁵³.

Тобто, до кінця березня військам противника на Бахмутському операційному напрямку так і не вдалося прорвати позиції угруповання ЗС України, оволодіти Бахмутом і вийти на оперативний простір в напрямку до Краматорсько-Слов'янської агломерації, а всі його успіхи носили винятково тактичний характер.

На Авдіївському та Мар'їнському операційному напрямках, де основу військ противника складали не найманці з т. зв. пвк “вагнер”, а регулярні підрозділи зс рф й інтегровані до їхнього складу т. зв. армійські корпуси “лнр”/“днр”, успіхи ворога були ще скромнішими. Застосовуючи примітивну тактику бою, противник протягом березня просунувся на відстань від 0,1 до 1,5 км в околицях населених пунктів: Красногорівка, Опитне, Водяне, Первомайське, Невельське, Мар'їнка і Победа³⁵⁴. Більше того, саме під Авдіївкою 26-27 березня відбувся розгром 10 танкового полку зс рф з допомогою якого противник намагався прорвати позиції Сил Оборони України на південь від Авдіївки. З цього приводу фахівці з розвідки Великої Британії зазначали, що “втрати 10-го танкового полку, швидше за все, здебільшого були пов'язані з тактично помилковими лобовими атаками й були аналогічні втратам в інших нещодавніх невдалих атаках російської бронетехніки”³⁵⁵.

На Шахтарському операційному напрямку воєнні дії в березні 2023 року характеризувалися постійним вогневим ураженням позицій Сил Оборони

³⁵³ Наступ ворога на околицях Бахмута сповільнився майже до повної зупинки. Колонка Сергія Згурця // Еспресо. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2vtkhhz8>

³⁵⁴ Інформація подана за даними аналітичного ресурсу Deepstatemap // URL: <https://deepstatemap.live/en#11/48.0923/37.7312>

³⁵⁵ Росія втратила під Авдіївкою більшу частину танкового полку, - британська розвідка // Еспресо. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/266tdmwb>

України, військової й цивільної інфраструктури. Особливо інтенсивними були обстріли з артилерії усіх типів по Богоявленці, Великій Новосілці, Нескучному, Новоукраїнці, Новомихайлівці, Вугледару, Микільській Дачі, Золотій Ниві, Павлівці, Времіївці, Пречистівці тощо. Всі вказані населені пункти лежать в межах 5-10 км від лінії фронту, тобто перебувають в зоні вогню більшості типів ствольної артилерії противника. Найбільша кількість уражень була зафіксована у Вугледарі (76 разів), Нескучному (18 разів), Великій Новосілці (34 рази), Пречистівці (18 разів), Новомихайлівці (43 рази), Богоявленці (7 разів), Золотій Ниві (13 разів). Інші прифронтові населені пункти на Новопавлівському/Шахтарському операційному напрямку упродовж березня обстрілювалися противником з артилерії від 1 до 15 разів. Інтенсивність обстрілів населених пунктів на Вугледарському напрямку у порівнянні з лютим скоротилась на 17%, що може бути підтвердженням тези про наявність певних проблем зс рф із забезпеченням артилерійськими снарядами і неможливість рівномірного постачання боєприпасів для артилерії на всій протяжності лінії фронту.

Типовими для Шахтарського напрямку в інформаційних донесеннях ГШ ЗС України упродовж березня 2023 року були формулювання на кшталт: “На Шахтарському напрямках противник здійснив безуспішні наступальні дії в напрямку населеного пункту Вугледар Донецької області”³⁵⁶, або “На Шахтарському напрямку ворожих обстрілів зазнали райони населених пунктів, що неподалік лінії зіткнення, зокрема, Вугледар, Времівка та Нескучне Донецької області”³⁵⁷.

Ні в офіційних повідомленнях Генштабу ЗС України, ні в оглядах незалежних аналітичних структур Шахтарський напрямок в березні не фігурував як відтинок активних бойових дій, лише епізодично з’являлися непідтверджені повідомлення про локальні наступальні дії підрозділів ЗС України в околицях Вугледару, які були покликані покращити тактичне становище того чи іншого підрозділу. Поряд з цим, зс рф не припиняли своїх спроб просунутись вперед в околицях Вугледару, хоча, порівняно з лютим, ці спроби були менш масштабними і без використання великої кількості бронетехніки³⁵⁸.

Результати

Упродовж березня 2023 року обстановка у Східній ОЗ зоні, як і в зимні місяці 2022/23 рр. залишалася найбільш напруженою. Наймасштабніші наступальні дії противник проводив на Бахмутському, Авдіївському та Мар’їнському напрямках (Донецький операційний район), здійснював вогневе ураження позицій Сил оборони України по всій лінії фронту на Шахтарському

³⁵⁶ Оперативна інформація станом на 18.00 12.03.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 12 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcs5t>

³⁵⁷ Оперативна інформація станом на 06.00 13.03.2023 щодо російського вторгнення / Генеральний штаб ЗСУ // Facebook. – 2023, 13 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3rbcs5t>

³⁵⁸ Відступати від Вугледара ми не збираємось, а скоріш - навпаки. Колонка Сергія Згурця // Еспресо. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4rtktdxj>

операційному напрямку, а також проводив локальні наступальні дії на Куп'янському, Лиманському операційних напрямках з метою, вийти до адміністративної межі Луганської обл., а також м. Лиман (Донецька обл.). У результаті інтенсивних наступальних дій в напрямку Білогорівки, Сіверська, Бахмуту, Костянтинівки, Авдіївки та Мар'їнки противнику вдалося досягнути часткового успіху окупувавши 84,85 км² території (в лютому ворогом було захоплено 167,33 км², у січні – 227,4 км², у грудні – 84 км², у листопаді – 39 км², у жовтні – 160 км², у вересні – 106 км², у серпні – 460 км²). Майже половини захоплених територій (41,79 км²) припадало на Бахмутський операційний напрямок, а 30,6 %. (26,04) на Куп'янський і Лиманський операційні напрямки. При цьому, війська противника не зуміли прорвати оборонні позиції ЗС України, оволодіти містами Лиман, Бахмут, Авдіївка та Мар'їнка розсікти війська ОТУ “Донецьк”, “Соледар” і “Лиман”, а також вийти до західної адміністративної межі Донецької та Луганської обл.

На Куп'янському та Лиманському операційних напрямках Сили оборони України у березні 2023 року, шляхом здійснення активної оборони та проведення локальних наступальних дій, не допустили прориву лінії фронту, не дозволили противнику повернути втрачені раніше позиції і закріпитися вздовж бар'єрного рубежу р. Жеребець, а також не втратили контролю на автомобільними шляхами Сватове, Кременна й Куп'янськ, Кременна, не дозволили вийти до важливого залізничного вузла в Харківській обл. м. Куп'янськ (з півночі) до м. Лиман (зі сходу) і м. Сіверськ (з півночі).

На Бахмутському операційному напрямку ЗС України не допустили прориву військ противника в оперативну глибину, скували його основні сили, не дозволили захопити або оточити вузловий пункт оборони – Бахмут.

На Авдіївському та Мар'їнському операційних напрямках Сили Оборони України не допустили суттєвого просування противника і не втратили жодного стратегічно важливого населеного пункту. На Шахтарському операційному напрямку підрозділи ЗС України продовжували утримувати займані позиції не давши противнику можливості поліпшити своє тактичне становище.

Протягом березня 2023 року орієнтовні втрати противника становили понад 24 тис. військовослужбовців убитими (у лютому – 22 тис.), 227 танків (у лютому – 194), 347 ББМ (у лютому – 260), 292 артилерійських систем (у лютому – 196), 48 реактивних систем залпового вогню (у лютому – 25). Зважаючи на те, що основні бойові дії в березні 2023 року велися в Східній ОЗ, можна констатувати, що практично всі вказані вище втрати ворог поніс саме в цьому регіоні. При цьому противник втратив більше особового складу, озброєння і військової техніки, ніж у лютому 2023 року, але зумів окупувати вдвічі менше території.

Висновки

Воєнні дії у Східній ОЗ у березні 2023 року підтвердили, засвідчену взимку здатність противника, за рахунок кратної переваги в живій силі та використанню специфічної тактики бою найманцями пвк “вагнер”, досягнути тактичних успіхів на окремих ділянках фронту. Проте, ці успіхи ворог, як і в попередні місяці, не зміг розвинути до оперативного рівня, що не дозволило йому завдати поразки угрупованням Сил Оборони України в Донецькому операційному районі.

Внаслідок стійкої оборони ЗС України противник не зумів провести одночасні, скоординовані наступальні дії на Бахмут, Авдіївку та Мар’їнку, здійснити їхнє оточення або захоплення вказаних міст. Він змушений був концентрувати свої зусилля на захопленні Бахмуту, час від часу невдало намагаючись синхронізувати свої дії під Бахмутом з наступами в районі Авдіївки або Мар’їнки.

У Слобожанському операційному районі угруповання зс рф, незважаючи на наявну на початку березня суттєву перевагу в силах і засобах, як і в січні-лютому 2023 року, не зуміло виконати поставлених в західній частині Луганської та північно-східній частині Харківської областей, здобувши лише окремі тактичні успіхи.

Упродовж березня 2023 року, завдяки стійкій обороні та локальним наступальним діям, Збройним Силам України в Східній операційній зоні вдалося в основному утримати лінію фронту на всій її протяжності, не допустити неконтрольованого відходу підрозділів із займаних позицій, уникнути оточень великих укріплених районів (Білогорівка, Бахмут, Авдіївка, Мар’їнка тощо). Одночасно, угруповання Сил оборони України нанесли ворогу надзвичайно високі втрати в живій силі, змусивши його відмовитись від спроб синхронного наступу на декількох ділянках фронту й головні свої зусилля концентрувати на штурмі позицій підрозділів Сил Оборони України в м. Бахмуті та його околицях.

2.3. ПІВДЕННО-ЗАХІДНА ОПЕРАЦІЙНА ЗОНА

Загальна характеристика оперативної обстановки у Південно-Західній операційній зоні

Оперативна обстановка у березні 2023 року в порівнянні з лютим суттєвих змін не зазнала. Домінуючим чинником, що мав найбільший вплив на обстановку, стала підготовка ворогом оборонних рубежів з метою утримання захопленої української території. У Південно-Західній операційній зоні зс рф вели позиційні бої, продовжували завдавати ракетно-артилерійських ударів по прифронтових територіях. У березні 2023 року російське командування пріоритетними цілями обрало можливі військові об’єкти та транспортну інфраструктуру. Противник проводив оборонні дії: на Запорізькому напрямку (239 км) зосередив у бойових

частинах 23250 військовослужбовців, на Херсонському напрямку (262 км) – 15600³⁵⁹.

На початку березня 2023 року оцінюючи оперативну обстановку, що склалась на півдні України, народний депутат України, секретар комітету Верховної Ради України з питань національної безпеки, оборони та розвідки Роман Костенко зазначив: “На півдні ворог формує резерви, частину яких підтягнув з правобережжя Херсонщини під час свого відходу. Як для противника, так і для нас – це стратегічний напрямок. Наше завдання – звільнення та розчленування ворожого угруповання на дві частини, а для росіян – це і сухопутний коридор, і вихід до Азовського моря. Тобто з точки зору оборони ворогу треба тримати південь”. Також він зауважив: “Запорізький напрямок є таким же загрозливим, як і східний, тобто це два стратегічних напрямки для обох сторін, як для нас, так і для ворога. На сході йдуть більш активні бойові дії, бо противник бачить там можливість захопити Бахмут і подати це як якусь перемогу великого міста, таким чином пояснити здачу Херсона. А також ті втрати, які зазнає ворог, теж треба якось їм виправдати. На Запоріжжі ми зараз тримаємо оборону, а стратегічно – готуємо резерви й для оборонних дій, і для перспективи наступальних, якщо складуться відповідні умови”³⁶⁰.

Сили оборони України демонстрували стійкість в обороні. Командувач оперативно-стратегічного угруповання військ “Таврія” бригадний генерал Олександр Тарнавський повідомляв, що головним завданням українських військових у березні на півдні була контрбатарейна боротьба та подавлення вогню ворога на лівому березі. Він наголошував: “На цьому Сили оборони зупинятися не планують, тому що безпека наших міст і сіл, включаючи Херсон, залежить від наступальних дій, наслідком яких має стати знищення ворога. Вони дуже бояться нашого несподіваного удару. Це видно зі спроб ворога організувати фортифікаційні споруди на протилежному березі Дніпра Херсону”³⁶¹.

Сили оборони України ракетно-артилерійськими ударами послідовно знищували бойові припаси противника, пункти управління, контрбатарейні радары, РЛС. Таким чином розм’яшували оборону ворога, готуючи наступальну операцію, яка матиме нові компоненти, до яких зс рф не зможуть підготуватися.

Завдання сторін у Південно-Західній операційній зоні

Виходячи з аналізу оперативної обстановки, завданнями зс рф у Південно-Західній операційній зоні у березні 2023 року залишались:

- стримування наступальних дій українських військ;
- нанесення вогневих ударів по районах населених пунктів і критичній інфраструктурі вздовж лінії фронту;
- оборона зайнятих рубежів, районів на окупованій території України.

³⁵⁹ Кількість та насиченість російських військ на території України. Колонка Сергія Згурця // Еспресо. – 2023, 17 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/mv2bx37e>

³⁶⁰ Запорізький напрямок є таким самим загрозливим, як і східний – Костенко // Еспресо. – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/3recsnzr>

³⁶¹ Генерал Тарнавський назвав головні завдання Сил оборони на півдні // Дзеркало тижня. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/t7z49cwe>

Угрупування військ Сил оборони України у Південно-Західній операційній зоні у березні 2023 року:

утримували тактичну ініціативу;
виснажували сили противника і знищували скупчення живої сили, техніки та матеріальних ресурсів;
підготувати резерви, необхідні для наступу.

Склад угруповань військ сторін у Південно-Західній операційній зоні збройні сили російської федерації.

У березні 2023 року на Запорізькому і Херсонському напрямках противник вів бойові дії угрупованням військ (далі – УВ) “Днепр”. Ворог побудував бойові порядки у два ешелони. У першому ешелоні на Херсонському напрямку, розгорнутому по рубежу Рибальче-Гола Пристань-Олешки-вздовж східного берегу р. Дніпро-Каховка-Каїри-Велика Лепетиха, знаходились підрозділи 49-ї ЗВА південного військового округу, 22-го АК, повітряно-десантних військ та інших з’єднань та частин південного во зс рф, військ берегової оборони чф зс рф, а також так званих територіальних військ зс рф, зокрема:

зведені тактичні групи 7-а десантно-штурмової дивізії;
34-а і 205-а мсбр;
зведена тактична група 7-ї військової бази зс рф в Абхазії (Грузія);
61-а бригада морської піхоти;
добровольча мсбр “Дон”;
до 2-х мсб 126-ї обр берегової охорони;
батальйон морської піхоти зі складу 810-ї бр мп;
підрозділи 359, 387, 1153 та 1233-го омсп територіальних військ зс рф.

Ця частина УВ нараховувала у своєму складі: танків – до 58 одиниць; ББМ (бойових броньованих машин – бмп, бтр, броневих автомобілів, броньованих тягачів) – до 246 одиниць; артилерійських систем (калібром понад 100-мм) – до 65 одиниць; РСЗВ – до 32 одиниць.

Другий ешелон на Херсонському напрямку займав позиції по рубежу Бехтери-Таврійське-Гладківка-Великі Копані-Калинівка-Зелений Гай. Цей ешелон складали військові частини територіальних військ (далі – ТрВ) посилені підрозділами 22-го АК, які налічували до 10 тис. військовослужбовців, до 24 танків, ББМ – до 118 одиниць, артилерійських систем (калібром понад 100-мм) – до 42-х одиниць, РСЗВ – до 12 одиниць. Основним завданням підрозділів другого ешелону було інженерне обладнання рубежів оборони.

У оперативному резерві УВ “Днепр” перебував 214-й танковий полк ТрВ зс рф, укомплектований штатним ОВТ на 55%³⁶².

Сили оборони України.

У Південно-Західній операційній зоні у березні 2023 року бойові дії вели військові частини і підрозділи Оперативно-стратегічного угруповання військ

³⁶² Командування військ рф укріплює оборону на Кримському напрямку, – координатор ІС // Інформаційний спротив. – 2023, 04 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2p8hmc3z>

(далі – ОСУВ) “Таврія” (командувач – бригадний генерал Олександр Тарнавський), до складу якого (в межах Південно-Західної ОЗ) входило ОУВ “Запоріжжя” (зона відповідальності Запорізький напрямок) та ОУВ “Херсон” (Херсонський напрямок) з ОСУВ “Одеса”.

В березні 2023 року стійкість в бойових діях продемонстрували 28 ОМБр ім. Лицарів Зимового Походу, 21 ОМБр, 22 ОМБр, 56 ОМПБр, 57 ОМПБр імені кошового отамана Костя Гордієнка, 59 ОМПБр імені Якова Гандзюка, 40 ОАБр імені Великого князя Вітовта, 44 ОАБр імені гетьмана Данила Апостола, 406 ОАБр ім. генерал-хорунжого Олексія Алмазова КМП ВМС ЗС України.

Характер воєнних дій у Південно-Західній операційній зоні

У першій декаді березня 2023 року противник у Південно-Західній операційній зоні нарощував рубежі оборони. Проводив розвідувальні дії на переобладнаних цивільних плавзасобах в дельті р. Дніпро. Ворог продовжував завдавати вогневих ударів по прилеглих до лінії фронту районах Запорізької, Дніпропетровської, Херсонської та Миколаївської областей. Періодично обстрілював акваторію Дніпровсько-Бузького лиману.

1-5 березня на Запорізькому та Херсонському напрямках противник здійснив артилерійські обстріли близько 50 районів населених пунктів. Серед них: Новосілка і Времівка Донецької обл.; Залізничне, Гуляйполе, Кам'янське, Мала Токмачка і Новоандріївка Запорізької обл.; Нікополь Дніпропетровської обл.; Очаків на Миколаївщині. В Херсонській обл. зазнали вогневого ураження: м. Херсон, Антонівка, Берислав, Веселе, Добра Надія, Зміївка, Козацьке, Новосілка, Інженерне, Білозерка, Дніпровське та ряд інших. Були загиблі та поранені серед цивільного населення.

6-10 березня зс рф завдавали близько 80 вогневих ударів по районах понад 40 населених пунктів. Обстрілів зазнали, зокрема, Времівка та Новопіль Донецької обл.; Білогір'я, Гуляйполе, Гуляйпільське, Залізничне, Затишшя, Кам'янське, Ольгівське, Оріхів, Приморське, Таврійське, Темирівка, Чарівне і Новоандріївка Запорізької обл.; Нікополь на Дніпропетровщині, а також м. Херсон, Білозерка, Зеленівка, Зміївка, Іванівка, Шляхове, Качкарівка, Козацьке, Михайлівка, Ольгівка, Тягинка, Антонівка та Червоний Маяк Херсонської обл.

В м. Бердянськ Запорізької обл., в результаті вогневого ураження українськими військами підрозділів ворога, місцеві медичні заклади переповнені пораненими російськими військовослужбовцями. В першій декаді березня 2023 року було розміщено більше 100 поранених³⁶³.

Українські війська у першій декаді березня 2023 року утримували оборонні рубежі, завдавали вогневих ударів по скупченням російських військ та техніки. Так, 1 березня було знищено три одиниці техніки, ворожий склад боєприпасів та збито розвідувальний БПЛА “Орлан-10”. 2 березня в районі н. п. Олешки знищено

³⁶³ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Генерального Штабу Збройних Сил України упродовж 01-11 березня 2023 року.

два спостережних пости ворога, склад з боєприпасами в Каховському районі, сім військовослужбовців та збито розвідувальний БпЛА³⁶⁴. 3 березня на Херсонському напрямку було збито три розвідувальних БпЛА³⁶⁵.

4-5 березня українські війська завдали вогневого ураження по районах зосередження противника. Було знищено 18 військовослужбовців зс рф, три ЗРК, п'ять одиниць озброєння та військової техніки, два спостережних пости та склад з боєприпасами. В районі Великого Потьомкінського острова потоплено три моторних човни з ворожими ДРГ³⁶⁶.

6 березня на Запорізькому напрямку артилерійський підрозділ 128-ї окремої гірсько-штурмової бригади вразив станцію РЕБ "Борисоглебск" разом з екіпажем³⁶⁷.

8 березня тривали бої за острови в дельті р. Дніпро. В результаті українськими військами було знищено 11 військовослужбовців зс рф, САУ "Мста-С" на Кінбурнській косі, танк і БпЛА "Орлан-10"³⁶⁸.

9 березня українські ракетно-артилерійські підрозділи завдали удару по російському транспортному вузлу в н.п. Волноваха Донецької обл. Було знищено 10 автобусів, що використовувались для транспортування особового складу. 9 і 10 березня українські війська завдали ударів по трьох російських складах боєприпасів, протиповітряній обороні та чотирьох районах зосередження живої сили і техніки на східному березі р. Дніпро в Херсонській обл.³⁶⁹.

У другій декаді березня 2023 року противник продовжував будівництво фортифікаційних споруд в окупованій частині Запорізької обл., зокрема на північ від н.п. Токмак, збільшував кількість оборонних рубежів вздовж доріг на сході Херсонської обл. Ворог здійснював інтенсивні артилерійські удари по населених пунктах вздовж лінії фронту. Так, 11-15 березня обстрілів зазнали райони понад 50 населених пунктів, більшість з них неодноразово. Зокрема: Гуляйполе, Білогір'я, Кам'янське, Мала Токмачка, Малинівка, Ольгівське, Чарівне, Новоандріївка, Новоданилівка, Степове Запорізької обл.; Антонівка, Зеленівка, Золота Балка, Михайлівка, Качкарівка, Новосілка, Козацьке, Іванівка, Інженерне, Херсон та Комишани Херсонської обл.; Марганець, Приміське Дніпропетровської обл.; Очаків – Миколаївської³⁷⁰.

³⁶⁴ Там само.

³⁶⁵ Оперативна обстановка в зоні відповідальності станом на 13.00 четвертого березня 2023 року / Оперативне командування "Південь" // Facebook. – 2023, 04 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yzd72b47>

³⁶⁶ В районі Великого Потемкінського острова наші воїни мінували 3 переоблаштованих окупантами цивільних моторних човни, разом з ДРГ. 18 кацапів демілітаризовано. – ОК "Південь" / Збройні Сили України. Війна з окупантами // Telegram. – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2rhuh9xx>

³⁶⁷ 128-ма гірсько-штурмова бригада відмінувала кацапську станцію РЕБ "Борисоглебск", разом з екіпажем. / Збройні Сили України. Війна з окупантами // Telegram. – 2023, 06 березня. – URL: <https://tinyurl.com/46veutcy>

³⁶⁸ Переможні новини 379 дня війни: ЗСУ знищили два ворожі логістичні центри, а Польща та Словаччина домовились про винищувачі для України // Еспресо. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4mbayxwf>

³⁶⁹ Bailey R., Stepanenko K., Mappes G. Russian offensive campaign assessment, March 9 // Institute for the Study of War. – 2023, March 09. – URL: <https://tinyurl.com/ynye3uwf>

³⁷⁰ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Генерального Штабу Збройних Сил України за 12-16 березня 2023 року.

16-20 березня противник збільшив кількісні показники нанесення ракетно-артилерійських ударів. Було уражено більше 40 населених пунктів, серед них: Времівка та Новопіль Донецької обл.; Білогір'я, Гуляйполе, Залізничне, Кам'янське, Мала Токмачка, Малинівка, Малі Щербаки, Новоандріївка, Ольгівське, Червоне, Чарівне, Оріхів, Новоданилівка, Новосілка, Преображенка та Степове Запорізької обл.; Добра Надія на Дніпропетровщині, Херсон, Антонівка, Берегове, Велетенське, Веселе, Дніпровське, Дудчани, Іванівка, Качкарівка, Кізомис, Козацьке, Микільське, Милове, Михайлівка, Республіканець, Новоберислав, Новоолександрівка, Новосілка, Одрадокам'янка, Миколаївка, Тягинка, Шилова Балка, Садове та Розлив Херсонської обл.³⁷¹ Найбільш інтенсивно зс рф обстрілювали м. Херсон та прилеглі населені пункти 18 березня 2023 року. Про це повідомив у Telegram-каналі голова Херсонської ОВА Олександр Прокудін. “За минулу добу противник здійснив – 53 обстріли, випустивши 269 снарядів з важкої артилерії та “Градів”, – зазначив він³⁷².

У другій декаді березня 2023 року Сили оборони України основні зусилля зосереджували на вогневих ударах по пунктах управління, місцях зосередження особового складу і бойової техніки та складах боєприпасів противника. Українські підрозділи проводили розвідку боєм. Так, за повідомленнями з відкритих джерел, 15-16 березня українські підрозділи атакували російський 70-й мсп за шість кілометрів на південь від Оріхова, позиції 291-го мсп (58-ї ЗВА Південного ВО) та 22-ї бригади під Пологами (34 км на південний схід від Оріхова), вели позиційні бої у районі Гуляйполя³⁷³.

18-19 березня в районі н. п. Оріхів (Нестерянка-Дорожнянка) підрозділи ЗС України вели тактичні бої. Контрнаступальні дії українських підрозділів на Запорізькому напрямку підтвердив в ефірі Еспreso 19 березня речник об'єднаного прес-центру Сил оборони Таврійського напрямку Олексій Дмитрашківський. Він зазначив: “На Запорізькому напрямку були не штурмові дії, а була боротьба за більш вигідні позиції. Це не можна назвати навіть серйозним боєзіткненням, але відбувся штурм однієї з російських позицій для того, щоб вирівняти лінію та зайняти більш вигідну позицію.”³⁷⁴

В цей проміжок місяця під час виконання вогневих завдань українські ракетно-артилерійські підрозділи уразили пересувний пункт розвідки і управління, командно-спостережний пункт, склад боєприпасів в Олешках, знищили 12 військовослужбовців, два танки, чотири артустановки, три одиниці

³⁷¹ Інформація узагальнена на основі оперативних даних Генерального Штабу Збройних Сил України за 17-21 березня 2023 року.

³⁷² Упродовж доби 18 березня російська армія обстріляла Херсонщину 53 рази, випустивши 269 снарядів: 17 із них влучили в житлові квартали Херсона. Є двоє поранених // Еспreso. – 2023, 19 березня. – URL: <https://tinyurl.com/36tfjhfs>

³⁷³ Hird K., Bailey R., Howard A., Barros G. Russian offensive campaign assessment, March 16 // Institute for the Study of War. – 2023, March 16. – URL: <https://tinyurl.com/4ud7ssns>

³⁷⁴ ЗС України штурмували одну із позицій ворога у Запорізькій області, – речник оборони Таврійського напрямку Дмитрашківський // Еспreso. – 2023, 19 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yh8t9ykd>

автотехніки, зенітний ракетний комплекс “Стріла-10” противника. Також українські підрозділи збили три ворожі розвідувальні БпЛА.

У третій декаді березня 2023 року противник оборонявся і продовжував інженерне облаштування зайнятих рубежів. Особлива увага була зосереджена на східному узбережжі Каховського водосховища де нарощувалась система спостереження та обладнувалась протидесантна оборона. Ворог проводив перевірку пропускну здатності своїх комунікацій у загальному напрямку на ТОТ АР Крим, зокрема інтенсивно наводив додаткові переправи через Краснознам’янський канал у південній Херсонщині. Щоденно зс рф здійснювали від 30 до 50 вогневих ударів по населених пунктах вздовж лінії фронту. Так 21 березня було здійснено 46 обстрілів правобережної Херсонщини, з них п’ять по м. Херсон, 25 березня – 45. Найчастіше від обстрілів ворога потерпали Времівка, Новопіль і Новосілка Донецької обл.; Білогір’я, Гуляйполе, Гуляйпільське, Залізничне, Кам’янське, Мала Токмачка, Малинівка, Малі Щербаки, Ольгівське, Оріхів, Червоне, Чарівне, Новоданилівка, Новоандріївка, Щербаки і Степове – Запорізької; Херсон, Антонівка, Берислав, Дар’ївка, Дніпровське, Іванівка, Козацьке, Комишани, Кізомис, Львове, Новоолександрівка, Понятівка, Томарине, Червоний Маяк та Янтарне на Херсонщині³⁷⁵.

У третій декаді березня Сили оборони України здійснювали виснаження сил противника, завдавали вогневе ураження районів оборони, місць зосередження сил і засобів ворога в зоні досяжності ракетно-артилерійських підрозділів. Проводили підготовку сил і засобів до наступальних дій.

21-25 березня українські ракетно-артилерійські підрозділи на Запорізькому та Херсонському напрямках знищили до 20 військовослужбовців зс рф, танк, артилерійську установку, до 6 реактивних систем залпового вогню, 8 одиниць інженерної та авто-бронетехніки, ворожий спостережний пункт, склад з боєприпасами, 5 польових пунктів боєпостачання, речовий склад, моторний човен, обладнаний для переміщення ДРГ. Також українськими підрозділами було знищено чотири БпЛА під час виконання розвідувальних завдань.

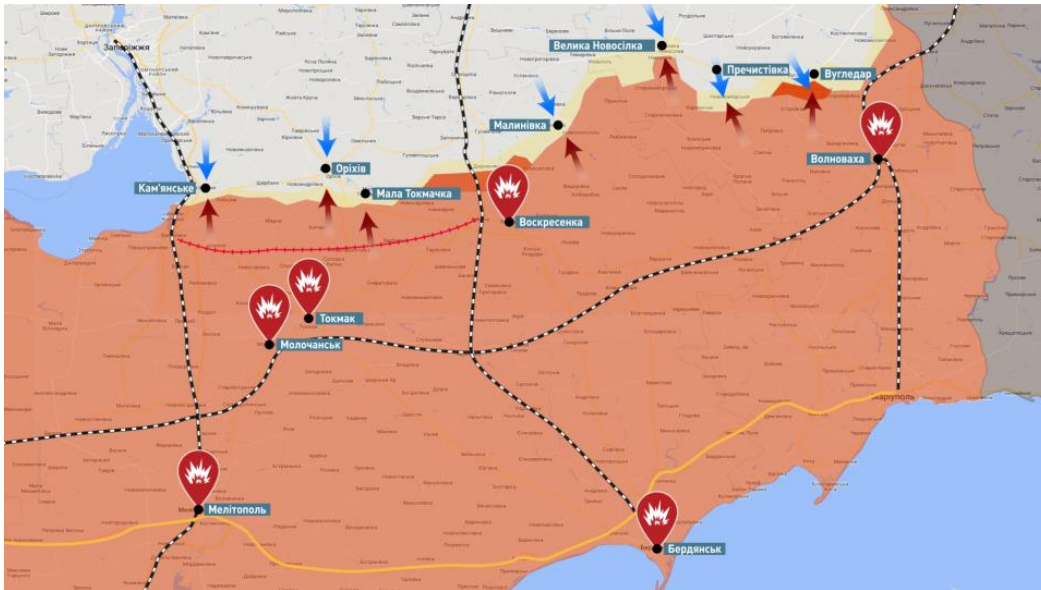
27 березня в результаті спланованої спільної бойової роботи артилеристів 40 ОАБр імені Великого князя Вітовта та 92 ОМБр імені кошового отамана Івана Сірка було знищено комплекс РЕБ “Леер-3” та станцію перешкод Р-330Ж “Житель”³⁷⁶.

28-31 березня результатом виконання вогневих завдань нашими ракетно-артилерійськими підрозділами стало знищення 29 військовослужбовців противника. Було уражено два райони зосередження ворожих сил та засобів, танк, три артилерійські установки, два міномети, тягач для артустановок, чотири автомобілі, в тому числі два завантажені боєкомплектom, моторний човен, що окупанти намагалися використати для переміщення ДРГ між Дніпровськими

³⁷⁵ Інформація узагальнена на основі оперативних зведень Генерального Штабу Збройних Сил України у продовж 22 березня – 01 квітня 2023 року // Facebook. – URL: <https://tinyurl.com/y2nfmxxz6>; <https://tinyurl.com/9t5c339y>

³⁷⁶ Громом і полум’ям! Знищення комплексу РЕБ “Леер -3” та станції перешкод Р-330Ж “Житель” / Оперативне командування “Південь” // Facebook. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/4byjevkd>

островами, наземний пункт управління БПЛА, склад боєприпасів ворожої протиповітряної оборони, п'ять польових пунктів боєпостачання, три командних і один спостережний пункти. Українські підрозділи ППО знищили чотири розвідувальних БПЛА³⁷⁷.

На Кримському напрямку в березні 2023 року російські війська продовжували зводити оборонні укріплення вздовж наземних комунікацій на території окупованого Криму та поблизу нього. Будували укріплення поблизу Чонгару Херсонської обл. (на трасі М-18 Мелітополь-Джанкой), між Ішунем і Воїнкою на півночі Криму, біля мосту через р. Чатарлук між Ішунем і Воронцівкою на трасі Н-05 Армянськ, Джанкой, Сімферополь. Також противник збудував оборонні рубежі за адміністративним кордоном ТОТ АР Крим біля КПП “Армянськ”³⁷⁸.

20 березня Головне управління розвідки МО України на своєму Telegram-каналі повідомило про вибух у м. Джанкой на півночі тимчасово окупованого Криму, що знищив російські крилаті ракети “Калібр НК” під час їхнього транспортування залізницею³⁷⁹. Коментуючи подію в етері телеканалу “Еспресо” військовий експерт Владислав Селезньов відмітив: “Джанкой є ключовим залізничним вузлом для логістики російської армії. Саме через Джанкой проходять всі дороги в Криму. Тому росіяни активно використовують це місто для того, щоб переправляти техніку для війни проти України. Також на території Джанкою знаходиться потужний логістичний хаб”³⁸⁰.

³⁷⁷ Оперативна обстановка 31 березня 2023 року в зоні відповідальності Оперативного командування “Південь” / Оперативне командування “Південь” // Facebook. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/8srkst7>; Знищені склади БК і бази. Підсумок за тиждень / Збройні Сили України. Війна з окупантами // Telegram. – 2023, 26 березня-01 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/yck3by8m>

³⁷⁸ Bailey R., Stepanenko K., Wolkov N., Kagan F. Russian offensive campaign assessment, April 01 // Institute for the Study of War. – 2023, April 01. – URL: <https://tinyurl.com/3fpujvrn>

³⁷⁹ Вибух у місті Джанкой на півночі тимчасово окупованого Криму знищив російські крилаті ракети “Калібр НК” під час їхнього транспортування залізницею / ГУРінформує // Telegram. – 2023, 20 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yv95m9dk>

³⁸⁰ Час панування росіян в Криму добігає кінця, - полковник ЗСУ Селезньов // Еспресо. – 2023, 21 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2hatwhwy>

Оперативна обстановка на Придністровському напрямку в березні 2023 року контролювалась Силами оборони України. Активність ворожих підрозділів чи диверсійно-розвідувальних груп не спостерігалась.

Результати

У березні 2023 року зс рф у Південно-Західній ОЗ утримували захоплені території. Стан угруповання зс рф на Запорізькому і Херсонському напрямках свідчив про виснаження наступального потенціалу військ противника. Неукомплектованість частин і підрозділів ворога особовим складом, штатним ОВТ, інтенсивні інженерні роботи на зайнятих рубежах, встановлення мінно-вибухових загороджень та наявність значної кількості ствольної та реактивної артилерії свідчили про підготовку до затяжних оборонних дій з метою утримання сухопутного коридору до ТОТ АР Крим. Удосконалення глибокоєшелонованої оборони на тимчасово окупованій території на півдні України стало головним здобутком противника у Південно-Західній ОЗ.

У березні 2023 року противник продовжував застосовувати тактику завдання вогневих ударів по районах населених пунктів і об'єктах критичної інфраструктури України, розташованих неподалік лінії фронту.

Українські війська у березні 2023 року в Південно-Західній ОЗ утримували тактичну ініціативу. На Запорізькому напрямку проводили атаки в районі н. п. Оріхів, Пологи та Гуляйполе з метою покращення тактичних позицій. На Херсонському напрямку здійснювали активну оборону західного берега р. Дніпро. Українські підрозділи утримували під вогневим контролем групу островів в дельті р. Дніпро.

Ракетні війська і артилерія Сил оборони України завдавали вогневих ударів по районах оборони ворога, комунікаціях між тимчасово окупованими територіями та АР Крим, виснажували сили противника. Блокували війська рф за допомогою високоточних озброєнь. Удар по Джанкойському залізничному вузлу продемонстрував досяжність звільнення Криму військовим способом.

Висновки

У березні 2023 року у Південно-Західній ОЗ противник зосередив основні зусилля на утриманні ТОТ. Нарощував систему оборонних рубежів на Запорізькому та Херсонському напрямках.

Противник продовжував завдавати ракетно-артилерійських ударів по українським населеним пунктам вздовж лінії фронту, продовжуючи терор проти мирного населення.

Сили оборони України в березні 2023 року стійко утримували оборонні рубежі. Втрат території не було допущено. Утримували тактичну ініціативу, виснажували сили противника, завдавали вогневих ударів по пунктах управління, районах оборони, місцях зосередження сил і засобів в тактичній та оперативній глибині.

2.4. ДІЇ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ СТОРІН У ЧОРНОМОРСЬКІЙ ТА АЗОВСЬКІЙ ОПЕРАЦІЙНИХ ЗОНАХ

Характеристика морської обстановки

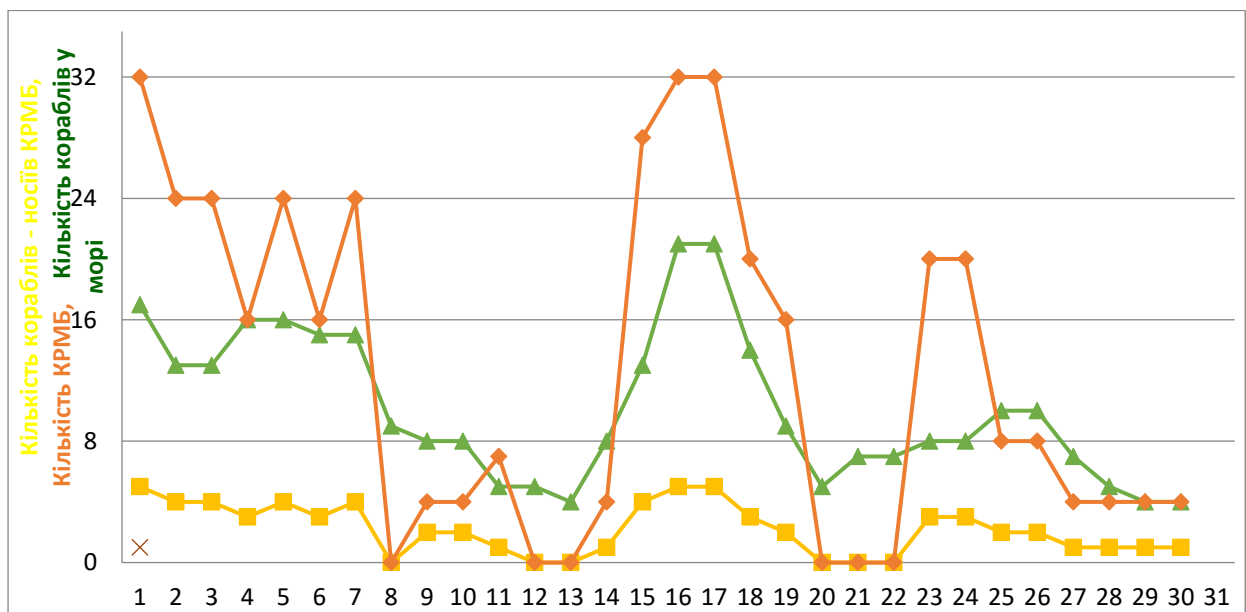
Враховуючи досвід ведення бойових дій та зміни в оперативній обстановці, противник у березні 2023 року в Чорноморській та Азовській операційних зонах вніс чергові корективи:

росіяни створили оборонне угруповання, що здійснювало заходи із облаштування фортифікаційних споруд, лінії оборони. Обладнання оборонних рубежів проводили на найбільш небезпечних напрямках, де може бути проведена морська десантна операція. Розпочали зводити фортифікаційні споруди неподалік від кримського перешийка. До виконання робіт примусово залучали цивільне населення на безоплатній основі;³⁸¹

зазнавши невдачі в спробі паралізувати Україну ракетним терором, відчуючи дефіцит авіаційних і крилатих ракет, російські терористи почали атакувати українські міста і позиції ЗСУ керованими авіаційними бомбами, зокрема з морського напрямку;³⁸²

уперше за весь час російсько-української війни, російські літаки атакували американський БпЛА у міжнародному просторі над Чорним морем.

У Чорному та Азовському морях для виконання бойових задач на чергуванні продовжували знаходитися кораблі вmf рф, зокрема і ракетносії КРМБ “Калибр”, кількість яких протягом місяця змінювалася.

Кількість кораблів чf рф, розгорнутих в акваторії Чорного моря у березні 2023 р., зокрема і носіїв КРМБ “Калибр” з чисельністю ракет у залпі.

³⁸¹ Угрупування ворога готується до оборонних дій в Криму – розвідка України // Black Sea News. – 2023, 18 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yduksj87>

³⁸² Керовані бомби російських терористів: що це таке і чим з ними боротися // Слово і діло. – 2023, 05 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/4jkawbpt>

Окупанти продовжили гальмувати роботу “зернового коридору”, водночас налагодивши перевалку російської нафти та нафтопродуктів у морі для обходу санкцій. В інтересах рф прохід Керченською протокою здійснювали судна в обох напрямках, як до Босфору, так і від нього, рф продовжувала порушувати Міжнародну конвенцію з охорони людського життя на морі 1974 р. (SOLAS), вимикаючи системи автоматичної ідентифікації (AIS), на цивільних суднах в акваторії Азовського моря і в місці перевалки нафти у Чорному морі.

У зазначений період весняні шторми в значній мірі обмежили бойове використання надводного флоту, зокрема малих ракетних кораблів і ракетних катерів у зв'язку з поганою морехідністю кораблів цих типів.

У березні 2023 року продовжувала зберігатись тенденція на обмеження кількості суден, що отримували дозволи Спільного координаційного центру в Стамбулі на виконання рейсів в напрямку українських портів більше ніж в 2 рази з листопада 2022 р. з вини росіян, які спеціально блокували роботу “зернового коридору”³⁸³. Зменшення з 5-6 до 2-3-х кількості суден, які щоденно вирушають “зерновим коридором” з протоки Босфор, є свідомою політикою росії, якій не подобається успішний експорт українського зерна та відповідні додаткові доходи українського бюджету. Це реалізується прямим наказом з Москви російським інспекторам, що працюють в складі спільних інспекційних груп, створених в Туреччині з представників України, Туреччини, росії та ООН, не перевіряти під будь-якими приводами більш ніж 3-4 судна на день. Однак за березень спостерігалось збільшення кількості експортованого зерна у порівнянні з лютим 2023 р;

противник продовжував здійснювати спроби застосування малих катерів і човнів для здійснення висадок ДРГ на островах у гирлі Дніпра;

найбільша кількість носіїв, а відповідно КРМБ "Калибр" у залпі в Чорному морі (32 ракети) склала на 01.03.2023, і на 16-17.03.2023. 8, 12, 20 березня ворожі носії КРМБ повертались у базу (мал. 1);

Завдання ВМС сторін

У березні 2023 року противник зосереджував основні зусилля на виконанні наступних завдань:

зрив морської економічної діяльності України, у першу чергу перевезень морем в інтересах оборони України та портової діяльності;

контроль судноплавства, що здійснюється згідно “Чорноморської зернової ініціативи”;

нанесення ракетних та авіаційних ударів з морського напрямку по об'єктах промислової та енергетичної інфраструктури, зокрема цивільних об'єктах;

охорона та оборона районів базування сил та районів виконання бойових завдань;

³⁸³ Зерновий коридор в Чорному морі у вересні 2022 – березні 2023. Нові акценти, // Black Sea News. – 2023, 15 березня. – URL: <https://tinyurl.com/56wbhaew>

сприяння військам, що ведуть оборону на лівому березі р. Дніпро та Дніпро-Бузького лиману з метою блокади морських портів Херсон, Миколаїв, Ольвія, Очаків.

проведення висадки морського десанту у визначеному районі за окремим наказом, зокрема Добруджі та поблизу Очакова³⁸⁴.

підготовка до ведення оборонних дій на півночі Криму та протидія висадки морського десанту на узбережжя.

Угрупування різнорідних сил ВМС ЗС України протягом березня забезпечувало спільно з військами, силами інших складових Сил оборони України виконання таких завдань:

захист судноплавства і портової діяльності, що здійснюється згідно “Чорноморської зернової ініціативи”;

нанесення ураження ударним та іншим силам противника у північно-західній частині Чорного моря у разі спроб з відновлення панування на морі;

сприяння військам що ведуть бойові дії з метою звільнення лівого берега Дніпра, встановлення контролю над островами в гирлі Дніпра та Кінбурнського півострова;

участь у протидесантній обороні морського узбережжя північно-західної частини Чорного моря;

участь у відбитті повітряного нападу противника;

оборона районів базування своїх сил і прибережних комунікацій.

Склад угруповань ВМС сторін

У березні 2023 року сили угруповання різнорідних ударних та морських десантних сил ЗС РФ, створених для дій на Чорному і Азовському морях зі складу сил Чорноморського, Балтійського і Північного флотів та Каспійської флотилії практично не змінилися. Зі складу наявних сил було сформовано оборонне угруповання для ведення оборонних дій в Криму.

Угрупування різнорідних ударних сил на Чорному морі налічувало: 2 ракетні фрегати пр.11356, 2 малі ракетні кораблі підвищеної морехідності пр. 22800 і 3 пр. 21631 та 5 підводних човнів (4 одиниці пр.636.3 та один пр.877 “Алроса”) із загальним ракетним залпом до 60 КРМБ “Калибр”.

Усього в північно-західній частині Чорного моря протягом березня противником розгорталося угруповання у складі до 21 бойових кораблів, із них у складі ударних сил, що перебували в готовності до завдання ракетних ударів по важливих державних і військових об’єктах на території України, налічувалося від одного до п’яти носіїв КРМБ “Калибр” із сумарним залпом від 4 до 32 ракет, зокрема: фрегати пр. 11356Р, малі ракетні кораблі (ракетні корвети) проекту 21631 та підводні човни проекту 636.3.

Морські десантні сили включали 7 ВДК: 1 – пр.11711, 2 – пр. 1171, 5 – пр. 775. 810 окрема бригада морської піхоти, що розгортається до штату дивізії, пункт постійної дислокації – бухта Козача (Севастополь).

³⁸⁴ Спроба захоплення Очакова: СБУ затримала колишнього командира “морських котиків” Шевченка – ЗМІ // Новинарня. – 2023, 07 березня. – URL: <https://tinyurl.com/y9drexj7>

В Азовському морі – угруповання з охорони Кримського мосту та захисту інших комунікацій зі складу з'єднань охорони водного району чорноморського флоту (до 1–2 од., зазвичай морський тральщик та/або малий протичовновий корабель) та берегової охорони прикордонної служби фсб рф (2–3 катери).

Головну роль у виконанні завдань оборони держави на морі та з морських напрямків у лютому 2023 року продовжувало відігравати угруповання різнорідних сил, що було утворене зі складу військових частин (підрозділів) ВМС ЗС України, Морської охорони ДПС України та підпорядковане міжвидовому (міжвідомчому) угрупованню військ (сил), що діє на півдні України.

Особливості виконання завдань ВМС у Чорноморській та Азовській операційних зонах

У Чорноморській операційній зоні відбулися зміни, які можуть вплинути на динаміку бойових дій. Росія у війні з Україною почала активніше застосовувати керовані авіабомби, зокрема з морського напрямку. Агресор має значні, ще радянські запаси таких боєприпасів, зокрема ФАБ-500, а їхня переробка є дешевшою та швидшою, ніж виробництво ракет³⁸⁵.

Протягом березня, військові об'єкти противника у Чорноморській та Азовській операційних зонах, атакувалися безпілотними авіаційними комплексами та безекіпажними надводними дронами. Так, 1 березня по Чорноморську та Євпаторію на західному узбережжі Криму, було нанесено удари. Також вибухи були на південному березі Криму. Зокрема у Ялті, звідки відстань до найближчого розташування українських військ сягає 270 км.

6 березня росіянам вдалося провести у Чорне море через Дарданелли та Босфор судно, яке перевозило військове обладнання. Вантажне російське підсанкційне судно зайшло у Чорне море, прямуючи із Сирії до порту в Новоросійську. Корабель Sparta IV належить російській компанії "СК Юг", яка перебуває під санкціями США. Туреччина від початку війни в Україні закрила для російських військових кораблів шлях через протоки між Середземним та Чорним морями. Водночас на допоміжні та торгові судна, заборона не поширюється. Після землетрусу в Туреччині та Сирії на початку лютого цей корабель доставив до сирійського порту Тартус гуманітарну допомогу. Згодом судно вирушило назад до Росії. До Босфору судно зайшло 1 березня, перед цим його супроводжував ракетний корвет вmf рф. Корабель швидко пройшов через Босфор у темний час доби. Його осадка свідчила про велике завантаження³⁸⁶.

7 березня, пролунав вибух у районі військового аеродрому "Бельбек" поблизу Севастополя в тимчасово окупованому Криму³⁸⁷.

³⁸⁵ Керовані бомби російських терористів: що це таке і чим з ними боротися – Антон Корж // Слово і Діло. – 2023, 05 квітня. – URL: <https://tinyurl.com/4jkawbpt>

³⁸⁶ Підсанкційне судно рф із військовим вантажем увійшло в Чорне море – ЗМІ // Gazeta.ua., – 2023, 10 березня. – URL: <https://tinyurl.com/bddcnbm5>

³⁸⁷ Поблизу аеродрому "Бельбек" у Криму пролунав вибух – соцмережі // Black Sea News. – 2023, 10 березня. – URL: <https://tinyurl.com/37hz3xdb>

9 березня чорноморську акваторію відкрили для навігації рибалок, відповідно рибальські судна можуть виходити у Чорне та Азовське моря на промисел, що може ускладнити ідентифікацію цілей.

14 березня у повітряному просторі над Чорним морем 2 російські винищувачі Су-27, своїм небезпечним маневруванням пошкодили американський розвідувально-ударний безпілотною MQ-9. Це змусило США потопити безпілотною.

Чорноморський флот задіяв у пошуковій операції по виявленню та підйому решток збитого американського безпілотною спеціалізоване судно з глибоководним пошуковим апаратом на борту. Американські військові вжили заходів, щоб секретне програмне забезпечення з безпілотною, котрий впав у море, не потрапило до рук росіян. Міноборони США оприлюднило відео зі втраченого над Чорним морем БПЛА MQ-9 Reaper, який впав через дії літаків рф. Зокрема на відео зафіксовано, як російський Су-27 наближається до дрона та скидає паливо. Під час повторної спроби він пролетів максимально близько до дрона після чого одна з лопатей гвинта MQ-9 Reaper зазнала пошкодження. Попри це дрон продовжив політ, але оператори прийняли рішення його знищити.

По опублікованому відео вдалося локалізувати місце подій. Зокрема на відео потрапила берегова лінія. Встановили, що це район на південний захід від Севастополя. Після інциденту США змінили маршрути над Чорним морем і розвідувальні безпілотною літали південніше та на більшій висоті. Тепер вони здійснюють польоти далі від повітряного простору навколо Кримського півострова та східних частин Криму - на відстані понад 40 морських миль³⁸⁸. Американські літаки перебували над Чорним морем від початку війни в Україні (з 2014 р.), але це перше відоме зіткнення за весь період. Речник Ради національної безпеки Білого дому Дж. Кірбі заявив, що США продовжать польоти над Чорним морем. 20 березня ударом БПЛА по залізничному вузлу у Джанкої в Криму знищено партію КРМБ “Калибр”, що доставлялись до Севастополя. 22 березня українськими морськими надводними безпілотною нанесено повторний удар по акваторії головної ВМБ ЧФ Севастополь. Після атаки на американський БпЛА, у повітряному просторі над Чорним морем зафіксовано проліт британського літака-розвідника 24 березня у супроводі двох винищувачів. Тієї ж доби, противником здійснена комбінована атака ракетами, безпілотною авіаційними комплексами і керованими авіабомбами по об’єктам критичної інфраструктури України, що показала нову тактику нанесення ударів по Україні.

29 березня ліквідована чергова російська ДРГ у складі 12 військовослужбовців разом з моторним човном в районі Дніпровських островів.

Протягом березня було знищено більше десятка маломірних цивільних суден противника, прилаштованих для диверсійно-розвідувальних дій у гирлі Дніпра обладнаних кулеметами. Знищення ворожих ДРГ і спостережних постів

³⁸⁸ Після зіткнення з російським літаком американські безпілотною літають менш результативними для розвідки маршрутами, - ЗМІ – Кравченко, // LB.ua. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/bdzae4cm>

дозволило взяти під вогневий контроль деякі острови у гирлі Дніпра. Через штормову погоду в північно-західній частині Чорного моря у березні залишалась високою і мінна небезпека. Так, 27 березня в Одеській області на узбережжя Чорного моря знову винесло якірну міну. Боєприпас здетонував і вибухнув, інцидент трапився в Одеському районі. Того ж дня в Одеському районі здетонувала російська морська міна і пошкодила дачний будиночок³⁸⁹. Загалом, у результаті сезону штормів, за перший квартал 2023 року у прибережну зону винесло приблизно 20 мін,³⁹⁰ що створює небезпеку для цивільного судноплавства, роботі зернового коридору, загрожує життю та здоров'ю цивільного населення.

В Азовському морі противник продовжував виконувати завдання з підтримання оперативного режиму, забезпечення перевезень військових вантажів морським транспортом, а також щодо захисту морських комунікацій, які використовувалися для незаконного вивезення викраденої продукції з українських портів Маріуполь та Бердянськ, шляхом здійснення патрулювання, несення дозору (рухомого та нерухомого), конвоювання суден з особливо важливими вантажами. До виконання цих завдань в Азовському морі постійно залучалося 1–2 бойових кораблі.

Серед найбільш важливих завдань, які виконувало угруповання різнорідних сил ВМС ЗС України у березні 2023 року, залишалося виконання заходів із забезпечення безпеки руху суден “зерновим коридором”, по якому здійснюється експорт аграрної продукції морським шляхом, зокрема, заходу та виходу суден з портів Одеса, Чорноморськ і Південний, а також водолозних обстежень підхідних фарватерів, суден, причальних стінок на предмет наявності підозрілих пристроїв чи пошкоджень.

Результати

Противником продовжено застосування КРМБ “Калибр” з морської акваторії, авіаційних керованих ракет з Ту-22МЗ, Су-34, а також керованих авіаційних бомб з Су-30, Су-34 з повітряного простору над нею.

Нанесення ворогом ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі сповільнило перевалочні можливості українських портів з функціонування “Зернового морського коридору”;

Знаходження у готовності до застосування берегових ракетних комплексів “Нептун” та “Гарпун” не дозволило ударним та іншим кораблям противника вільно маневрувати та виконувати бойові завдання у північно-західній частині Чорного моря;

Протягом березня було успішно знищено декілька одиниць маломірних суден і катерів, що діяли у районі Кінбурнської коси, островах у гирлі р. Дніпро;

Застосуванням БпАК здійснювався вплив на важливі приморські об'єкти ворога, зокрема у Криму (Севастополь, Джанкой);

³⁸⁹ Перун В. На узбережжя Чорного моря знову винесло якірну міну // LB.ua. – 2023, 27 березня. – URL: <https://tinyurl.com/y4t85j4u>

³⁹⁰ Корогодський Ю. У Чорному морі зросла мінна небезпека // LB.ua. – 2023, 28 серпня. – URL: <https://tinyurl.com/25s9f6k6>

продовжено боротьбу за Кінбурнський півострів з якої противник продовжує наносити удари;
забезпечено протидесантну оборону українського узбережжя;
продовжено сприяння військам Сил оборони України, що ведуть наступальні дії у гирлі р. Дніпро, Дніпро-Бугського лиману.

Висновки

Виходячи з аналізу вищезазначеного перебігу воєнних дій на морі протягом лютого 2023 року, можна зробити наступні висновки:

противник застосовує нову тактику нанесення ударів по Україні, зокрема комбінує ракетні, БпЛА та керовані авіаційні бомби (КАБ) в ударі.

противник продовжив використання морських районів Чорного моря для завдання ураження крилатими ракетами морського базування по державних та військових об'єктах на всю глибину території України, зокрема по об'єктах критичної інфраструктури, що обумовлює необхідність подальшого пошуку ефективних шляхів боротьби з надводними кораблями та підводними човнами противника, що є носіями таких ракет. Унаслідок порушення логістики постачання (удар БпЛА по Джанкою) і неспроможності ВПК рф виробляти необхідну кількість КРМБ “Калибр”, послаблено ударні спроможності російського флоту в Азово-Чорноморській операційній зоні.

противнику, не зважаючи на багатократну перевагу у силах і засобах на морі, не вдалося відновити панування на морі у межах північно-західної частини Чорноморської операційної зони;

пріоритетним для угруповання різнорідних сил ВМС ЗС України залишалось завдання щодо захисту портової діяльності та судноплавства, у першу чергу із забезпечення експорту морем українського збіжжя.

Підвищилась загроза судноплавству у Чорному морі, зокрема “зернового коридору”, після факту бойового застосування дистанційно керованого маломірного катеру з вибухівкою.

Роль угруповання різнорідних сил ВМС ЗС України для звільнення окупованих приморських (прирічкових) районів зростає, що обумовлено наявністю у його складі сил і засобів для ведення дій у прибережних районах і лиманах та сприяння військам, які ведуть дії зі звільнення Кінбурнського півострова й інших приморських (прирічкових) районів.

В умовах кількісної та якісної переваги противника на морі застосування безекіпажних надводних та безпілотних повітряних комплексів для завдання ефективних ударів по надводних кораблях і катерах противника, по об'єктах логістики, значно збільшило спроможності угруповання різнорідних сил.

Для створення умов щодо утримання ініціативи у воєнних діях на морі та припинення ударів противника з моря крилатими ракетами морського базування, а також для сприяння звільненню півострова Крим та тимчасово окупованих приазовських районів України необхідно продовжити використання асиметричних способів і засобів впливу на противника, зокрема завдання наступних комплексних ударів безпілотними авіаційними та безекіпажними

надводними комплексами по силах противника у прибережних районах, у пунктах базування і портах в Криму, на узбережжі Азовського моря, у Новоросійську та інших морських районах.

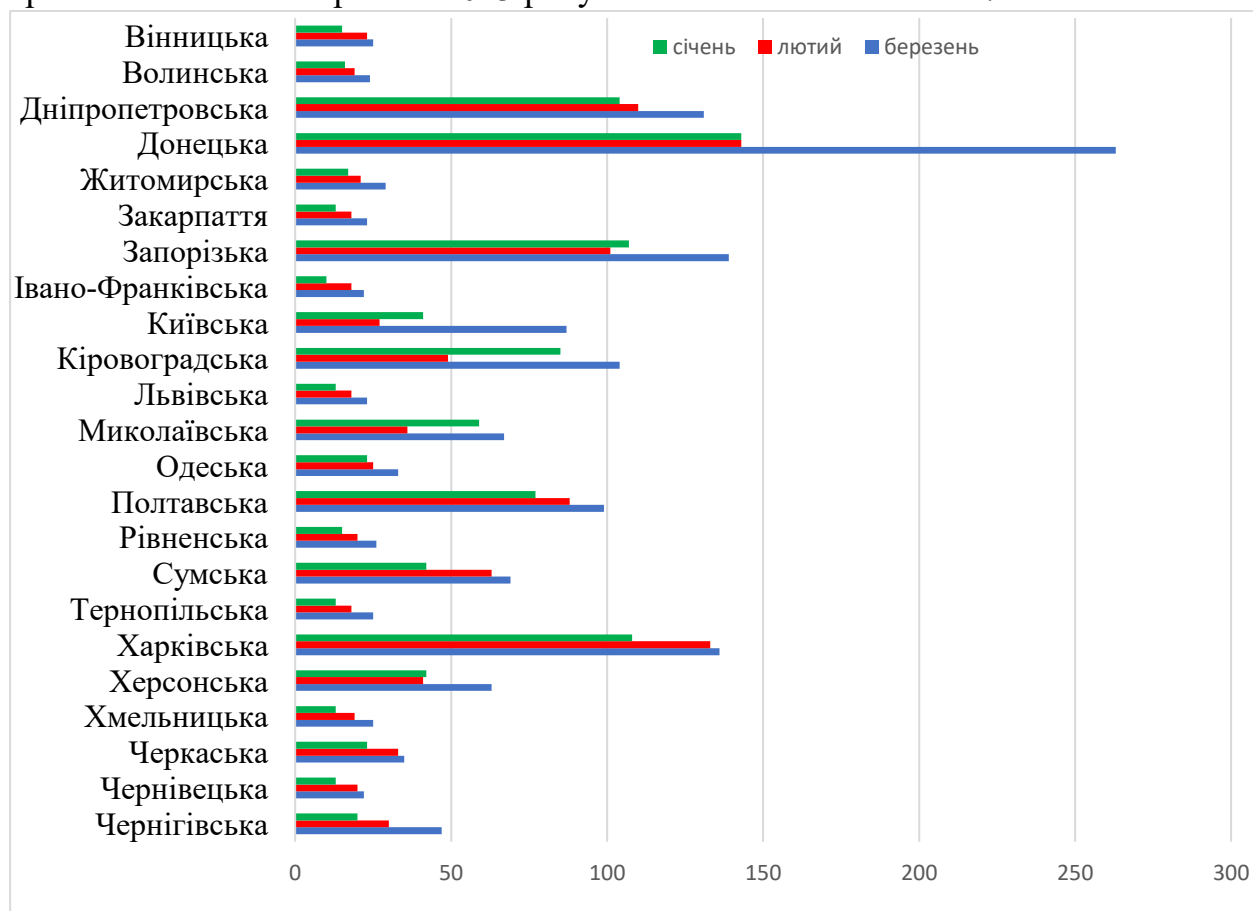
У березні 2023 року ВМС ЗС України продовжували ефективно стримувати угруповання сил противника від здійснення наступальних дій з морських напрямків.

2.5. ДІЇ АВІАЦІЇ ТА ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ

Характеристика повітряної обстановки

Загальна характеристика повітряної обстановки. Протягом березня 2023 року противник продовжував завдавати ракетних, авіаційних та ударів за допомогою БПЛА по важливих об'єктах на території України, позиціях підрозділів Сил оборони України, об'єктах енергетичної інфраструктури.

З метою уникнення жертв серед цивільного населення, збереження життя особового складу частин і підрозділів Сил оборони України, підрозділи РТВ ПС ЗС України оголошували повітряну тривогу в разі виявлення небезпеки завдання противником ракетних або авіаційних ударів. Статистика оголошень повітряної тривоги з січня по березень 2023 року включно за областями³⁹¹:

Середня тривалість повітряних тривог у березні 2023 року склала 01 год., тоді як у лютому 2023 року – 53 хв.

³⁹¹ За даними air-alarms.in.ua – “Статистика повітряних тривог України”.

Організаційна структура авіації та ППО противника і Сил оборони України у березні 2023 року в цілому змін не зазнала. З метою нарощування резервів угруповань наземних військ для проведення наступальної операції, у складі Повітряних Сил було створено Зведену стрілецьку бригаду ПС ЗС України, до якої увійшли офіцери, сержанти і солдати з різних частин Повітряних Сил³⁹².

Повітряна обстановка у Північно-Західній операційній зоні у березні 2023 року визначалася відсутністю ведення наступальних та оборонних операцій. ПКС зс рф продовжували використовувати повітряний простір республіки білорусь для ведення повітряної розвідки території України з метою виявлення цілей для завдання ракетних та авіаційних ударів. Упродовж 25-30 березня силами транспортної авіації ПКС зс рф (4 од. Ан-124 “Руслан”) виконувалася повітряна операція з перевезень військ, зброї, боєприпасів та інших матеріальних засобів. В результаті відбулося нарощування угруповання російських військ в республіці білорусь, а його протиповітряна оборона посилена додатковими ЗРК С-400³⁹³.

Повітряна обстановка у Східній операційній зоні у березні 2023 року суттєвих змін порівняно з попереднім місяцем не зазнала і визначалася веденням протиборчими сторонами наступальних та оборонних операцій на операційних напрямках. Противник продовжував завдавати ударів ракетами балістичними ракетами до ЗРК С-300 по прифронтових містах.

Повітряна обстановка у Південно-Західній операційній зоні у березні 2023 року визначалася веденням протиборчими сторонами оборонних дій вздовж бар’єрного рубежу р. Дніпро. Ворог продовжував ведення розвідки позицій, командних пунктів, центрів забезпечення підрозділів Сил оборони України з подальшим завданням ракетних ударів та ударів БпЛА.

Способи застосування сил сторонами. В районах проведення наступальних та оборонних операцій протиборчі сторони застосовували тактичну та армійську авіацію для завдання групових і одиночних тактичних ракетних авіаційних ударів по позиціях військ противника, діючи частиною сил по завчасно заданих об’єктах із вихідного положення чергування на землі.

Підрозділи ППО України завдавали вогневого ураження повітряному противнику, діючи частинами сил по самотійно віднайденим об’єктам негайно по готовності із засідок на землі.

Тактична авіація ПС ЗС України залучалась до ведення протиповітряної оборони, діючи в режимі чергового патрулювання повітряного простору України.

Противник застосовував БпЛА для завдання одночасних одиночних і групових ударів, при цьому політ міг здійснюватися як автономний, з

³⁹² Тривають заходи бойової підготовки добровольчої зведеної стрілецької бригади Повітряних Сил Збройних Сил України / Зведена стрілецька бригада Повітряних Сил Збройних Сил України // Facebook. – 2023, 03 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc7j2tm9>

³⁹³ Скаврон Б. Російські літаки доставили до Білорусі пускові установки ЗРК С-400: відео “злили” білоруські силовики // ТСН. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/kcwnzaj8>

радіокорекцією або комбінований. БпЛА противника долали нашу ППО завдяки польоту над районами зі слабо прикритими засобами ППО, здійсненню групових пусків, польоту на гранично малих висотах, використанню рельєфу місцевості для забезпечення прихованості польоту.

Завдання авіації та ППО сторін

Хід та особливості ведення бойових дій продемонстрували, що авіація та ППО противника виконували у лютому 2023 року такі завдання:

- ураження важливих об'єктів на території України (в тому числі – об'єктів енергетичної інфраструктури), на чому зосереджувались основні зусилля;

- ведення військової протиповітряної оборони районів облаштування оборонних позицій на Таврійському операційному напрямку;

- авіаційна підтримка наступальних дій наземних військ у Донецькому операційному районі Східної операційної зони;

- ведення наступальних повітряних операцій у Чорноморському операційному районі;

- проти дія повітряній розвідці позицій своїх військ (сил).

Бойова авіація та ППО Сил оборони України в лютому 2023 року продовжували виконувати такі завдання:

- авіаційне прикриття наземних військ, що ведуть оборонні дії з метою недопущення захоплення ворогом нових територій;

- забезпечення прикриття об'єктів критичної інфраструктури України засобами протиповітряної та протиракетної оборони;

- формування резервів та нарощування бойового потенціалу для ведення майбутніх бойових дій.

Особливості виконання завдань авіації та протиповітряної оборони

Виконуючи завдання з ураження важливих об'єктів на території України, в ніч на 09 березня противник завдав масованого ракетного удару по об'єктах критичної інфраструктури. Ворогом були застосовані такі засоби повітряного нападу:

- 28 од. КР повітряного базування Х-101/Х-555;

- 20 од. КР морського базування 3М14 “Калибр”;

- 6 од. гіперзвукових КР повітряного базування Х-22;

- 6 од. гіперзвукових квазібалістичних ракет повітряного базування Х-47 “Кинжал”;

- 2 од. протирадіолокаційних КАР Х-31П;

- 6 од. протирадіолокаційних КАР Х-59;

- 13 од. балістичних зенітних керованих ракет 5В55 до ЗРК С-300;

- 8 од. БпЛА типу баражуючий боєприпас “Герань” (“Shahed”).

Пуски крилатих ракет здійснювались із 10 од. літаків стратегічної авіації Ту-95, 7 од. літаків дальньої авіації Ту-22М3, 8 од. винищувачів Су-35, 6 од. літаків МіГ-31К, трьох носіїв КР “Калибр” у Чорному морі. Силами і засобами

ПС ЗС України у взаємодії з підрозділами інших складових Сил оборони України було знищено сукупно 34 од. КР Х-101/Х-555 і 3М14 “Калибр”, а також 4 од. БпЛА “Герань” (“Shahed”). Внаслідок організованої протидії всі 8 од. КАР Х-31П та Х-59 не досягли своїх цілей³⁹⁴.

Наслідки МРАУ 09 березня 2023 року, фото – Володимир Зеленський

Противник здійснював пуски ракет по об'єктах електрогенерації та промислових підприємствах у Київській, Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Вінницькій та Львівській обл. Влучання ракет в об'єкти критичної інфраструктури зафіксовано у Києві, Золочеві (Львівська обл.), Одесі, населених пунктах у чотирьох районах Дніпропетровської обл. Декілька

³⁹⁴ Знищено 34 крилаті ракети та 4 “Шахеди” / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yckjbba7>

ворожих баражуючих боєприпасів уразили свої цілі в Житомирі³⁹⁵. В результаті ворожого МРАУ також відбулося відключення лінії зв'язку Запорізької АЕС (м. Енергодар, ТОТ Запорізької обл.), що призвело до тимчасового знеструмлення станції. Упродовж десяти годин живлення потреб ЗАЕС здійснювалося за рахунок роботи дизель-генераторів. Подібні випадки загрожують аваріями з радіаційними наслідками для всього світу³⁹⁶.

За повідомленням російського Міністерства оборони, МРАУ 09 березня був “відплатою” за збройні інциденти у населених пунктах прикордонних регіонів Брянської обл. російської федерації, що мали місце 02 березня, в яких російська влада обвинувачує Україну³⁹⁷. За повідомленням генерального штабу ЗС України, інциденти були або діями місцевих партизанів, опозиційних російському диктаторському режиму, або спробами росіян дискредитувати ЗС України³⁹⁸.

З огляду на неспроможність противника суттєво наростити виробництво балістичних і крилатих ракет, у зв'язку із вичерпуванням запасу ВТЗ, ворогом було знайдено альтернативні ЗПН. По-перше, Іран передав російській федерації нову партію баражуючих боєприпасів. По-друге, російська тактична авіація почала завдавати ударів керованими авіаційними бомбами.

Російські керовані авіаційні бомби представлені у двох варіантах. Перший – плануючі бомби, зокрема УПАБ-1500Б. Її вага – 1500 кг, вага бойової частини – 1010 кг. Бомба скидається з літака на висоті біля 14 км і здатна подолати 40-50 км до цілі. Відомо, що їх було прийнято на озброєння ПКС ЗС рф у 2019 році, однак вважається, що виготовлено їх було незначну кількість³⁹⁹.

Другий варіант – ФАБ-500М-62, обладнані універсальними модулями планування і корекції (УМПК, аналог американської JDAM), які перетворюють фугасну авіабомбу на снаряд із супутниковою навігацією. Орієнтовна дальність скидання бомби із УМПК оцінюється в 60 км, що дозволяє літакам противника уражати цілі за 10 км в глибині від лінії фронту і при цьому залишатися недосяжними для українських засобів ППО. Повітряні Сили ЗС України наприкінці березня щодня фіксували до двадцяти випадків застосування подібних бомб⁴⁰⁰.

Характерною особливістю боротьби у повітряному просторі України в березні 2023 року було активне застосування противником БпЛА “Герань”

³⁹⁵ Прищепя Я. Масований ракетний обстріл 09 березня: що відомо // Суспільне. Новини. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yc2xe6fd>

³⁹⁶ Через рашистські обстріли Запорізька АЕС повністю знеструмлена / Енергоатом // Facebook. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/23hwusu7>

³⁹⁷ Altman, H. Largest Volley of Russian Hypersonic Kinzhal Missiles Ever Descended on Ukraine // The War Zone. – 2023, March 09. – URL: <https://tinyurl.com/4u94vwb6>

³⁹⁸ Коваленко О. У Генштабі ЗСУ заперечують заяви росіян про нібито проникнення українських ДРГ на територію рф і називають це провокацією // Бабель. – 2023, 02 березня. – URL: <https://tinyurl.com/y4vcby5e>

³⁹⁹ Рф застосувала проти України нові плануючі 1500-кг бомби УПАБ-1500В: нова й доволі вагома загроза // Defence Express. – 2023, 04 березня. – URL: <https://tinyurl.com/dr8xzu38>

⁴⁰⁰ Рашисти щодня застосовують свій аналог JDAM-ER – УМПК на передовій: чим можливо протидіяти // Defence Express. – 2023, 30 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mutxf9vf>

(“Shahed”) та керованих авіаційних бомб для ураження об’єктів на території України:

у ніч з 5 на 6 березня 2023 року, пуски дронів здійснювалися з північного напрямку (Брянська область рф), усього було зафіксовано п’ятнадцять пусків БпЛА, силами та засобами ППО Повітряних Сил ЗС України і підрозділами ППО інших складових Сил оборони України знищено 13 од. БпЛА⁴⁰¹;

близько 21.00 17 березня 2023 року, пуски дронів здійснювались із двох напрямків – зі східного узбережжя Азовського моря та з Брянської області рф., силами та засобами повітряних командувань “Центр”, “Схід” та “Захід” ПС ЗС України знищено 11 із 16 БпЛА в центральних, західних та східних областях відповідно⁴⁰²;

в ніч на 22 березня 2023 року в період з 23.30 по 04.00, пуски здійснювалися з північного напрямку (Брянська обл. рф), всього противник застосував 21 од. БпЛА, силами та засобами ПС ЗС України та інших складових Сил оборони України знищено 16 од. БпЛА, переважно в зоні відповідальності ПвК “Центр”⁴⁰³;

у ніч на 24 березня 2023 року, противник повторно комбінував застосування БпЛА і КАБ для ураження об’єктів тепер у Дніпропетровській та Сумській обл. України, пуски БпЛА здійснювались із північно-східного напрямку, тоді як 10 од. Су-34 тактичної авіації ПКС ЗС рф, що базувалися на аеродромах Морозовськ і Ахтубінськ, здійснили пуски 11 керованих авіабомб та однієї ракети Х-31П по Сумській області⁴⁰⁴, зафіксовано влучання 5 од. БпЛА у Кривому Розі, 1 літальний апарат було збито⁴⁰⁵;

27 березня 2023 року в період з 21.40 по 23.50, противник комбінував удари БпЛА і КАБ, пуски БпЛА здійснювались із північного та південно-східного напрямків, запуски двох КАБ здійснювали ворожі винищувачі Су-34, що злітали з аеродрому Морозовськ Ростовської обл. рф і намагалися уразити об’єкти на підконтрольній українським військам території Херсонської обл., силами та засобами Повітряних Сил ЗС України та ППО інших складових Сил оборони України було знищено 14 із 15 БпЛА “Герань” (“Shahed”)⁴⁰⁶;

в період з 21.10 год. 30 березня по 01.30 год. 31 березня 2023 року, пуски дронів здійснювалися з території Брянської обл. рф, загалом було знищено 9 із 10 ударних БпЛА: один – підрозділом ППО Сухопутних військ та вісім – силами та засобами зенітних ракетних підрозділів та мобільних вогневих груп ПвК “Схід”

⁴⁰¹ Знищено 13 “Шахедів” / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 09 березня. – URL: <https://tinyurl.com/578s4b82>

⁴⁰² Атака ударних дронів / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 18 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5hee5xhr>

⁴⁰³ Атака “Шахедів” з півночі: знищено 16 ударних дронів / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 22 березня. – URL: <https://tinyurl.com/2fmanvn5>

⁴⁰⁴ Окупанти атакували з півночі керованими бомбами та “Шахедами” / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 24 березня. – URL: <https://tinyurl.com/yrbmpv3t>

⁴⁰⁵ 24.03.23. Кривий Ріг. Важка ніч / Олександр Вілкул // Telegram. – 2023, 24 березня. – URL: <https://t.me/vilkul/2940>

⁴⁰⁶ Вночі 27 березня 2023 року противник атакував Україну ударними безпілотниками «Shahed-136/131» та керованими авіаційними бомбами / Командування повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 28 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mw38j6ty>

ПС ЗС України, в ході відбиття цієї атаки українськими засобами повітряної розвідки фіксувалося і застосування противником повітряних куль⁴⁰⁷.

Російські керовані авіаційні бомби: УПАБ-1500Б (ліворуч), ФАБ з УМПК (праворуч). Фото – Defence Express

Упродовж березня 2023 року противник неодноразово здійснював пуски протирадіолокаційних ракет, намагаючись знищити засоби радіолокаційного спостереження РТВ ПС ЗС України з метою знизити спроможності української системи ППО виявляти і знищувати повітряні цілі. Зокрема, окрім вже згаданих випадків 09 березня, ворог здійснював пуски КАР Х-59 по об'єктах в Донецькій (05, 17, 18, 19 березня), Одеській (24 березня), Херсонській (27 березня) областях, а також пуски КАР Х-31П по об'єктах в Одеській (14 березня), Сумській (24 березня) і Херсонській (2 березня) областях.

З метою інтенсифікації надання Україні матеріально-технічної допомоги для посилення системи протиповітряної оборони від російських терористичних атак дронами і ракетами, командувач Повітряних Сил ЗС України генерал-лейтенант Микола Олещук 16 березня 2023 року закликав держави-партнери створити члени НАТО створити “авіаційну коаліцію”⁴⁰⁸.

У березні 2023 року перша група із 65 військовослужбовців ЗРВ ПС ЗС України завершила опанування ЗРК “Patriot” в США та повернулася до Європи. Повітряні Сили ЗС України почали вживати заходів щодо включення ЗРК “Patriot” до єдиної ешелонованої системи протиповітряної оборони України⁴⁰⁹. Українська система протиповітряної оборони потребує щонайменше 20 батарей ЗРК “Patriot”⁴¹⁰.

Результати

В ході бойових дій у повітряному просторі України упродовж березня 2023 року протиборчі сторони таких результатів:

⁴⁰⁷ Знищено 9 із 10 ударних БпЛА / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5c9s6yzr>

⁴⁰⁸ Командувач Повітряних Сил Микола Олещук закликав колег із НАТО створити авіаційну коаліцію / Командування Повітряних Сил ЗСУ // Facebook. – 2023, 31 березня. – URL: <https://tinyurl.com/5n7rkk44>

⁴⁰⁹ Altman, H. Ukraine Situation Report: Patriot Missile System’s Arrival Draws Near // The War Zone. – 2023, March 30. – URL: <https://tinyurl.com/mrysz67a>

⁴¹⁰ Богданьок О. Україна потребує 20 батарей Patriot і навіть цього може бути недостатньо – Зеленський // Суспільне. Новини. – 2023, 29 березня. – URL: <https://tinyurl.com/ycxt2zkj>

противник здійснив у березні один МРАУ, застосувавши сумарно 68 од. КР різних типів, 13 балістичних зенітних керованих ракет, 8 од. БпЛА “Герань” (“Shahed”);

в ході відбиття МРАУ противника 09 березня, силами і засобами ППО України було знищено сукупно 34 од. КР Х-101/Х-555 і ЗМ14 “Калибр”, 4 од. БпЛА “Герань” (“Shahed”), 8 од. КАР Х-31П та Х-59 не досягли своїх цілей;

в березні 2023 року противник завдав 6 масованих ударів БпЛА “Герань” (“Shahed”), застосувавши сукупно не менше 82 од. БпЛА;

за березень втрати противника, завдані силами і засобами Повітряних Сил ЗС України і підрозділів ППО Сил оборони склали: 32 од. засобів ППО, 6 од. літаків, 3 од. вертольотів, 193 од. БпЛА оперативно-тактичного рівня.

Висновки

Таким чином, з аналізу повітряної обстановки, у лютому 2023 року впливають наступні висновки:

противник здійснив лише один МРАУ із застосуванням широкої номенклатури ВТЗ, особливістю якого стало масування гіперзвукових ракет;

продовжилася тенденція щодо регулярного застосування ворогом ЗРК С-300 для ураження наземних цілей;

противник успішно розв’язав завдання пошуку альтернативних ЗПН, якими він продовжував виснажувати українську ППО, наростивши застосування баражуючих боєприпасів;

активним використанням керованих авіаційних бомб противник продемонстрував здатність адаптуватися до нових умов, повернув до бою тактичну бомбардувальну авіацію, забезпечив ураження оборонних позицій наших військ на глибину до 10 км в умовах нестачі у власних військ артилерійських снарядів.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У березні 2023 року майбутнє євроатлантичної безпеки визначалося на полі бою в Україні. Сила, стійкість та хоробрість українського народу стали вагомим внеском до колективної безпеки, так само як і загартоване в боях та взаємосумісне з арміями союзників українське військо.

Дипломатичні зусилля України зосереджувалися на забезпеченні зовнішньої військової і фінансово-економічної підтримки для опору російському вторгненню, реалізації національних інтересів на міжнародних майданчиках, зміцненні зовнішньополітичних позицій країни та євроінтеграції.

Вторгнення росії в Україну стимулювало ЄС до пошуку оптимальних відповідей на виклики, пов'язані зі скороченням арсеналів озброєння та боєприпасів у Європі після завершення холодної війни. Рішення ЄС про постачання 1 млн артилерійських снарядів продемонструвало здатність консолідованої Європи конвертувати свій політико-економічний потенціал у військово-технічний та мобілізувати свої зусилля з метою задоволення як зростаючих потреб України, так і нарощення власних спроможностей в умовах посилення глобальних загроз.

Головною подією геополітичного масштабу та загальноісторичного значення стало рішення Міжнародного кримінального суду про видачу ордеру на арешт путіна, яке набуло широкого резонансу в світі та стало потужним сигналом для подальшої політико-дипломатичної ізоляції держави-агресора.

В свою чергу, росія, міжнародна ізоляція якої продовжувала суттєво посилюватися, намагалася вчергове розіграти “ядерний козир” у вигляді розміщення тактичної ядерної зброї в білорусі. Остання, в свою чергу, продовжувала втрачати складові свого державного суверенітету та перетворюватися із союзника росії на її сателіта.

У березні 2023 року в світовій економіці в цілому спостерігалась тенденція щодо зниження рівня інфляції. Однак негативні тенденції в системі її функціонування продовжували зберігатись. Ризики та невизначеність в багатьох її підсистемах, пов'язаних з триваючою російсько-українською війною, вносили додатково деструктивний вплив для позитивного поновлення глобальних економічних процесів.

В той же час, результативна енергетична політика європейських держав в напрямках диверсифікації постачання енергоносіїв позитивно вплинула на зниження та стабілізацію світових цін на природний газ. Окрім цього, політичне рішення ЄС щодо добровільного скорочення споживання газу на 15% надало можливість європейським державам позбутися залежності від російського газу.

Впровадження міжнародних санкцій та скоординований підхід партнерів України з метою протидії обходу санкцій росією через треті країни поступово сприяло послабленню російської економіки, особливо в умовах втрати нею значної частини світового ринку енергоносіїв. Проте експорт нафти з рф у березні був найвищим з часів пандемії, а доходи від нього скоротилися майже вдвічі

порівняно з попереднім роком, що є наслідком запровадженого ембарго та стелі цін.

В результаті міжнародного санкційного тиску в росії спостерігалися тенденції девальвації рубля та зменшення купівельної спроможності населення. Активно використовувались фінансові ресурси Фонду національного добробуту, що свідчило про початок системної економічної кризи та змушувало російську владу зменшувати соціальні витрати. В той же час, в росії спостерігалось збільшення видатків на оборону та розробку нових видів озброєння.

У березні 2023 року українська економіка продовжувала працювати в умовах війни. Українському уряду вдалося утримати економічну ситуацію в державі. Завдяки міжнародній фінансовій допомозі вчасно було забезпечено фінансування всіх державних видатків.

В національній економіці сповільнювались інфляційні процеси, що було спричинено значною пропозицією продовольства та пального, кращою ситуацією в енергетиці та сприятливою ситуацією в готівковому сегменті валютного ринку.

Надходження від військових облігацій дало змогу забезпечити нагальні потреби України в оборонній і соціальній сферах та надало можливість додатково залучити до держбюджету близько 25 млрд грн у 2023 році. Додаткове залучення у Державний бюджет України 265,9 млрд грн. із зовнішніх джерел фінансування забезпечило стабілізацію національної фінансової системи та спроможність країни забезпечити державні соціальні видатки.

У березні Україною було експортовано 7,8 млн т агропродукції, що на 12% більше за показник лютого 2023 року та є рекордом з початку широкомасштабного вторгнення росії в Україну. Однак в системі національної економіки спостерігалось значне скорочення експорту українських товарів, який скоротився на 25% за перший квартал 2023 року.

Міжнародні партнери продовжували анонсувати, узгоджувати та надавати фінансову підтримку Україні, яка надавалась у формі макрофінансової допомоги, позик, пільгових кредитів та грантів. Значна частина допомоги надходила для відбудови енергетичного сектору, поновлення діяльності агровиробників, розмінування та інші види відновлення.

Протягом березня 2023 року воєнно-стратегічна обстановка навколо України залишалася складною але контрольованою. Стратегічні цілі зс рф не змінилися – захоплення нових територій України, мінімум – вихід на адміністративні кордони Луганської і Донецької областей та втримання ТОТ. Спроби російських окупаційних військ проводити активні наступальні дії широким фронтом в рамках зимово-весняної наступальної кампанії успіху не мали. Відповідно російське військово-політичне керівництво вимушене було зосередитися на переході до оборонної тактики на більшості ділянок фронту. На загальний хід бойових дій особливий вплив мала підготовка резервів ЗС України до майбутнього наступу та надання державами-партнерами Україні сучасних зразків ОВТ.

У Східній ОЗ, незважаючи на залучення противником найбільш боєздатних

підрозділів та найбільшу інтенсивність бойових дій, суттєвих стратегічних просувань досягнуто не було. Частина Донбасу залишалася під контролем ЗС України, які стійко утримували лінію фронту. Запеклі бойові дії точилися в основному на Бахмутському та Авдіївському напрямках і носили локальний характер зі значними втратами з боку зс рф.

У Південно-Західній ОЗ ворог знаходився переважно у позиційній обороні. З метою недопущення українського наступу на Запорізькому напрямку тривало нарощування багатоешелонованої системи оборони та формування резервів. Одним з пріоритетних завдань для зс рф було утримання сухопутного коридору з ТОТ АР Крим, який російська армія перетворила в один великий укріпрайон.

Активність кораблів чф рф в акваторіях Чорного та Азовського морів залишалася низькою.

У Північно-Західній ОЗ обстановка залишалася контрольованою. Формування на території білорусі наступальних угруповань не виявлено. РБ послідовно та у повному обсязі виконувала союзницькі зобов'язання. Водночас, зс рб не приймали безпосередньої участі у бойових діях в Україні, але їхній потенціал, підкріплений контингентом російсько-білоруського угруповання військ слугував серйозним фактором для утримання в північних районах України значного угруповання військ. Рф поступово легітимізувала свою військову присутність в рб, активно використовуючи її інфраструктуру для навчання і підготовки своїх військових, а також розміщення військової техніки та озброєння зс рф.

Через великі втрати росії на війні в Україні залишалася гострою потреба в мобілізаційних резервах, яку керівництво рф намагалось поновлювати за рахунок прихованої мобілізації, призову на строкову службу, вербування найманців. Використання вагнерівців на фронті дозволяло проводити чисельні наступальні штурмові дії.

У повітряному просторі України зс рф не змогли здобути переваги у повітрі, але продовжували нанесення повітряних ударів, як вздовж лінії фронту, так і по мирних населених пунктах та об'єктах критичної інфраструктури. Ефективність роботи системи української ППО у березні досягла 80%. Цьому сприяла компетентність та професіоналізм фахівців ППО, а також сучасних засобів ППО/ПРО, отриманих в рамках міжнародної допомоги. Водночас, проблемним питанням залишалася протидія балістичним ракетам, недостатня кількість протиракетних комплексів дальньої дії, перш за все типу Patriot.

Через проблематичність створення в Україні необхідної інфраструктури для обслуговування та ремонту сучасних західних літаків, питання щодо їх постачання та забезпечення залишається відкритим.

ВТРАТИ ЗБРОЙНИХ СИЛ РФ У БЕРЕЗНІ 2023 РОКУ

Втрати особового складу рф склали:

- а) за березень 2023 року — **21 740 осіб**
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — **27 510 осіб**

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — біля 145 850 осіб

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — біля 173 360 осіб

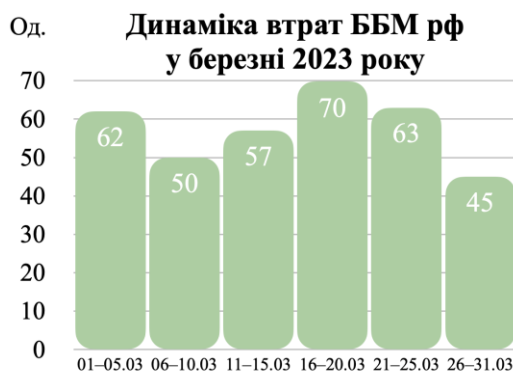

Втрати танків рф склали:

- а) за березень 2023 року — **227 одиниць**
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — **265 од.**

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 3 350 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 3 615 од.

Втрати особового складу рф склали:

- а) за березень 2023 року — **347 одиниць**
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — **384 од.**

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 6 593 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 6 977 од.

Втрати артсистем рф склали:

- а) за березень 2023 року — **227** одиниць
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — **323** од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 2 352 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 2 675 од.

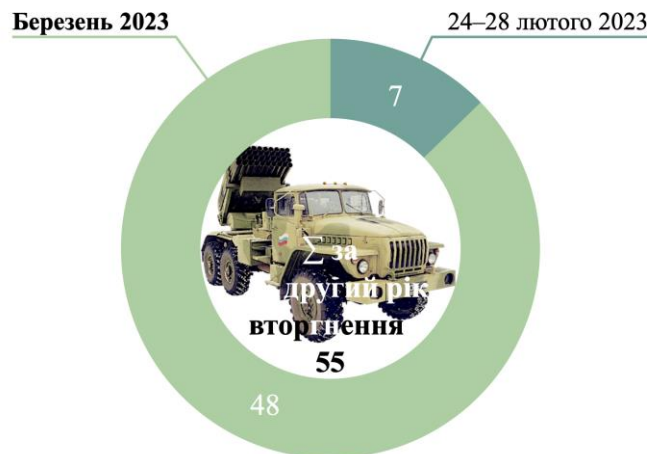

Втрати РСЗВ рф склали:

- а) за березень 2023 року — **48** одиниць
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — **55** од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 471 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 526 од.

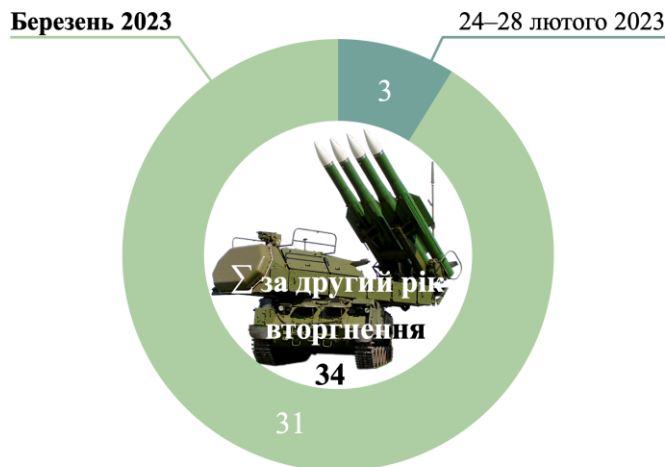

Втрати засобів ППО рф склали:

- а) за березень 2023 року — **31** одиниць
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — **34** од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 244 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 278 од.

Втрати літаків рф склали:

а) за березень 2023 року — 6 одиниць

б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — 7 од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 299 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 306 од.

Втрати гелікоптерів ППО рф склали:

а) за березень 2023 року — 3 одиниці

б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — 4 од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 244 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 278 од.

Втрати засобів БпЛА ОТР рф склали:

а) за березень 2023 року — 197 одиниць

б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — 219 од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 2 029 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 2 248 од.

Втрати автотехніки рф склали:
 а) за березень 2023 року — 269 одиниць
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — 306 од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 5 215 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 5 521 од.

Втрати спецтехніки рф склали:
 а) за березень 2023 року — 64 одиниці
 б) з 24.02.2023 по 31.03.2023 — 66 од.

Підсумкові втрати за рік війни з 24.02.2022 по 23.02.2023 — 228 одиниць

Підсумкові втрати з початку широкомасштабного вторгнення — 294 од.

**Міжнародні санкції та воєнна, економічна і політична підтримка України
з боку країн-партнерів**

Назва заходу, дата	Зміст воєнно-політичного заходу (рішення)	Характеристика заходу	Очікуваний результат
Заходи санкційного характеру			
Сполучені штати Америки			
Додатковий пакет санкцій, 01.03.2023 р.	Державний департамент оголосив про введення додаткових санкцій проти п'яти китайських компаній (Koto Machinery, Raven International Trade Limited, Guilin Alpha, S&C Trade) та однієї фізичної особи за постачання Ірану компонентів, які використовуються для виробництва безпілотників.	Рішення Державного департаменту США	Санкції, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Молдова			
Додатковий пакет санкцій, 04.03.2023 р.	Уряд Молдови приєднався до запроваджених Європейським Союзом санкцій та наклав обмеження на 21 фізичну та 6 юридичних осіб росії, які причетні до проведення агресії проти України.	Рішення Уряду Молдови	Санкції, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Додатковий пакет санкцій, 19.03.2023 р.	Уряд Молдови приєднався до санкцій запроваджених Європейським Союзом та запровадив санкції проти 25 російських фізичних осіб, які підтримали російську агресію в Україні. Санкції передбачають заборону в'їзду, замороження банківських рахунків та активів фізосіб, які так чи інакше причетні до агресії проти України.	Рішення Уряду Республіки Молдова	Санкції, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Канада			
Додатковий пакет санкцій, 10.03.2023 р.	Уряд Канади оголосив про заборону імпорту російської сталі та алюмінію в межах режиму санкцій за повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Санкції, крім сталі і алюмінію, поширюються і на похідну продукцію – від матеріалів для будівництва залізничних і трамвайних колій до трубопрокату.	Рішення Уряду Канади	Санкції, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Латвія			
Додатковий пакет санкцій, 17.03.2023 р.	Уряд Латвії запровадив санкції проти 38 російських фізичних осіб, які підтримали російську агресію в Україні. Серед яких: колишній посол	Рішення Уряду Латвії	Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових

	“ЛНР” у Москві Родіон Мірошник; співаки Ярослав Дронов (Shaman), Акім Апачов (Гасанов), Наталія Качура, Надія Бабкіна, Олександр Маршал; телеведучі Лера Кудрявцева, Юлія Барановська, Руслан Осташко; актори Поліна Агурєєва, Кирило Кузнецов, Станіслав Старовойтов; політологи Євген Сатановський, Геворг Мірзаян, Ростислав Іщенко, Дмитро Євстаф’єв та журналісти Михайло Шахназаров та Юлія Вітяєва.		дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Австралія			
Додатковий пакет санкцій, 20.03.2023 р.	Уряд Австралії запровадив додаткові санкції проти 14 іранських фізичних та 14 юридичних осіб, відповідальних за порушення прав людини в Ірані, у т.ч.: співробітники “поліції моралі”, політичні та військові діячі: представники Корпусу вартів ісламської революції, причетних до жорстокого придушення протестів.	Рішення Уряду Австралії	Санкції, що накладаються, мають створити умови, при яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем та мають призвести до їх припинення.
Заходи економічної та політичної підтримки України			
Військова допомога від країн-учасниць контактної групи у форматі “Рамштайн-10” (Брюссель, Бельгія, 14-15.03.2023 р.)			
“Ми щойно завершили нашу десятю, дуже успішну зустріч Контактної групи з питань оборони України”, - оцінив проведену роботу міністр оборони США Ллойд Остін та підкреслив, що союзники й партнери, які представляють країни з усього світу, підтвердили спільну єдність і рішучість у підтримці боротьби України за свободу. Результати засідання: “Ми продовжимо шукати можливості для нових внесків, і сьогодні ми почули новини про наш прогрес і деякі важливі нові зобов’язання”, - зауважив Ллойд Остін. За результатами засідання Швеція надасть Україні 10 танків Leopard і ключові компоненти ППО, Норвегія співпрацює зі США, щоб передати Україні системи NASAMS, Нідерланди ініціюють нові контракти з надходження нової зброї до України та Словенія оголосила про внесок, який допоможе задовольнити кілька пріоритетних потреб України, включно з бронетехнікою.			
“Танкова коаліція”: США, Велика Британія, Франція, Канада, Норвегія, Данія, Нідерланди, Польща, Португалія, Іспанія та Швеція			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряди країн коаліції досягли домовленості про надання Україні додаткової військової допомоги в рамках попередніх домовленостей.	Рішення Урядів країн коаліції	Пакет допомоги передбачає передачу 150 танків.
“Група країн зі спільних закупівель боєприпасів у межах проекту EDA”			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряди країн групи зі спільних закупівель боєприпасів у межах проекту EDA досягли домовленостей про передачу Україні 1 млн. артилерійських снарядів в рамках попередніх домовленостей.	Рішення Уряду країн групи	Країни, в рамках виділених коштів досягли домовленостей про виділення коштів та передачу артснарядів.

“Корабельна коаліція”: Україна, Велика Британія, Нідерланди			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 14.03.2023 р.	Уряди країн коаліції досягли домовленості про надання Україні додаткової військової допомоги в рамках попередніх домовленостей.	Рішення Урядів країн коаліції	Передбачено передачу, до 2 мінних тральщиків від Великої Британії, 2 мінних тральщиків Alkmaar від Нідерландів та будівництво в Туреччині корветів типу “Ада”, один з яких “Гетьман Іван Мазепа” вже спущений на воду.
Естонія			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Естонії оголосив про надання Україні 494 млн. євро додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Естонії	Пакет допомоги включає передачу напівавтоматичних гвинтівок, біноклів, оптичних прицілів, боєприпасів, індивідуального та спеціального спорядження, патрульних катерів, тепловізорів та мед. обладнання.
Польща			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Польщі оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Польщі	Пакет допомоги включає передачу 16 винищувачів МІГ-29.
Словаччина			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Словаччини оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Словаччини	Пакет допомоги включає передачу 10 винищувачів МІГ-29.
Канада			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Канади оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Канади	Пакет допомоги включає передачу 8 тисяч 155-мм боєприпасів, 12 зенітних ракет для ППО України, танки Leopard-1 (спільно з Нідерландами та Німеччиною) та 8 Leopard-2 рамках попередніх домовленостей.

Швеція			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Швеції оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Швеції	Пакет допомоги включає передачу 10 Leopard-2 та ключові компоненти для ППО: ЗРК IRIS-T і Hawk.
Норвегія			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Норвегії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Норвегії	Пакет допомоги включає передачу систем NASAMS.
Словенія			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Словенії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Словенії	Пакет допомоги включає передачу військової броньованої техніки.
Франція			
Допомога в рамках домовленостей контактної групи, 16.03.2023 р.	Уряд Франції оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Франції	Пакет допомоги включає передачу 40 колісних легких танків AMX-10.
Військово-технічна та гуманітарна допомога Україні			
Сполучені Штати Америки			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 10.03.2023 р.	Державний департамент США оголосив про надання Україні військової допомоги.	Рішення Державного департаменту США	США здійснили передачу Україні першої, з двох запланованих, систем ППО Patriot.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 20.03.2023 р.	Державний департамент США оголосив про надання Україні 350 млн. доларів додаткової військової допомоги.	Рішення Державного департаменту США	Передача боєприпасів для APC HIMARS, 155-мм артилерійських снарядів, 25-мм боєприпасів, високошвидкісних ракет HARMs, 81-мм та 60-мм мінометних систем та мінометних снарядів до них, систем протитанкової зброї AT-4, гранатометів, стрілецької зброї, боєприпасів для руйнування та розчищення перешкод,

			автоцистернів; тепловізійних систем, оптику та лазерних далекомірів; річкових патрульних катерів, випробувальне та діагностичне обладнання для технічного обслуговування та ремонту транспортних засобів, запасних частин та польового обладнання.
Допомога в рамках підтримки України, 30.03.2023 р.	Україна отримала 1,25 млрд. доларів від Сполучених Штатів Америки в якості грантових коштів направлених на підтримку державного бюджету України.	Рішення Державного департаменту США	Виділені кошти забезпечать пенсійні виплати, підтримку окремих програм державної соціальної допомоги, оплати праці працівників державних органів, співробітників ДСНС.
Європейський Союз			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 02.03.2023 р.	Європейський Союз прийняв рішення щодо збільшення фінансування "Європейського фонду миру" на 2 млрд. євро.	Рішення Європейського Союзу	Збільшення фонду дозволить провести закупівлю снарядів для гаубиць.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Рада ЄС ухвалила рішення про збільшення фінансової стелі "Європейського фонду миру", з якого виділяються кошти для купівлі зброї Україні, до 7,979 млрд. євро до 2027 року.	Рішення Європейського Союзу	Збільшення фонду дозволить посилити військовою допомогу Україні.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Європейський Союз прийняв рішення про використання короткостроковий інструмент спільних закупівель зброї з бюджетом обсягом 500 млн. євро для прискорення промислового виробництва 155-міліметрових боєприпасів.	Рішення Європейського Союзу	Використання коштів дозволить посилити військовою допомогу Україні.
Допомога в рамках підтримки України, 17.03.2023 р.	Європейський Союз прийняв рішення про виділення 1,5 млрд. євро України в якості другої частини 18 млрд. євро пакету екстренної фінансової допомоги.	Рішення Європейського Союзу	Наданий пакет спрямовано на фінансування першочергових потреб України.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 21.03.2023 р.	Європейський Союз прийняв рішення щодо додаткового збільшення об'єму фінансування "Європейського фонду миру" на 3,5 млрд. євро.	Рішення Європейського Союзу	Збільшення фонду дозволить провести закупівлю артилерійських снарядів.
Міжнародний валютний Фонд			
Допомога в рамках	Міжнародний валютний фонд оголосив про нову програму	Рішення Міжнародного валютного	Наданий пакет спрямовано на фінансування

підтримки України, 16.03.2023 р.	кредитування України на суму 15,6 млрд. доларів.	фонду	першочергових потреб України.
Фінляндія			
Допомога в галузі гуманітарної допомоги, 10.03.2023 р.	Уряд Фінляндії оголосив про виділення Україні додаткові 29 млн. євро гуманітарної допомоги та підтримки співпраці з метою розвитку.	Рішення Уряду Фінляндії	Пакет включає 5 млн. євро гуманітарної допомоги через Український гуманітарний фонд Управління ООН з координації гуманітарних питань, 5,4 млн. євро через - Всесвітню продовольчу програму та Міжнародний Комітет Червоного Хреста та 14 млн. євро на підтримку проекту Світового банку “Державні витрати на стійкість адміністративного потенціалу” на зарплату вчителям.
Литва			
Допомога в галузі енергетичної безпеки, 01.03.2023 р.	Уряд Литви оголосив про <i>виділення Україні додаткової допомоги, яка буде спрямовані на вирішення питань енергетичної безпеки.</i>	Рішення Уряду Литви	Пакет допомоги передбачає передачу закупівлю та передачу потужного силового трансформатора, який забезпечить електроживлення 20 тис. домогосподарств.
Допомога в рамках підтримки України, 29.03.2023 р.	Уряд Литви приєднався до програми Міжнародного валютного фонду з фінансування України на 15,6 млрд. доларів США.	Рішення Уряду Литви	Наданий пакет спрямовано на фінансування першочергових потреб України.
Іспанія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 01.03.2023 р.	Уряд Іспанії оголосив про виділення Україні 4.1 млн. євро додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Іспанії	Пакет передбачає проведення ремонтних робіт на танках Leopard 2A4, що знаходяться на озброєнні іспанської армії.
Польща			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Уряд Польщі оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Польщі	Пакет допомоги передбачає передачу 30 розвідувальних БТР Oncilla.

Допомога в галузі безпеки та оборони, 30.03.2023 р.	Уряди Польщі та України уклали угоду на продаж Україні військової техніки.	Рішення Уряду Польщі	Угодою передбачено закупівлю 100 БТР Rosomak.
Україна			
Допомога в галузі гуманітарної допомоги, 10.03.2023 р.	Благодійний фонд “Фонд Громади Приїрпіння” розпочав додаткову реалізацію медикаментів за програмою “Соціальна медицина” обсягом 5,9 млн. грн.	Рішення Фонду	Фонд вже передав антибіотики “Флукап 74”, “Лінезолід-Гетеро”, “Моксетеро” міській лікарні Вишневого та одному з пологових будинків Бучанського району на суму 67,8 тис. грн. кожному медзакладу.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 22.03.2023 р.	В рамках спільної ініціативи мережі ОККО та фонду "Повернись живим" - “ОКО за ОКО” здійснено передачу до ЗС України розвідувального комплексу “Шаркс”.	Рішення в рамках ініціативи	Загалом, в рамках ініціативи має бути передано 25 комплексів.
Естонія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Урядом Естонії прийнято рішення про надання 494 300 євро Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Естонії	Пакет допомоги передбачає передачу напівавтоматичних гвинтівок, снайперських гвинтівок, оптичних прицілів, біноклей, боєприпасів, індивідуального та спеціального спорядження, патрульних катерів, тепловізорів та медичного обладнання.
Швеція			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 01.03.2023 р.	Уряд Швеції оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Швеції	Пакет допомоги передбачає передачу танків ЗРК I-HAWK (Rb 97) та ЗРК IRIS-T SLS малої дальності.
Північна Македонія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 20.03.2023 р.	Уряд Північної Македонії оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Північної Македонії	Пакет допомоги передбачає передачу штурмовиків Су-25.
Норвегія			
Допомога в рамках підтримки України, 16.03.2023 р.	Парламент Норвегії схвалив п'ятирічну програму підтримки України, якою передбачено виділення 75 млрд норвезьких крон (7 млрд євро) багаторічної допомоги для вирішення поточних питань військового та цивільного напрямку.	Рішення Уряду Норвегії	У співпраці зі США Норвегія надасть Україні дві вогневі установки NASAMS.

Канада			
Допомога в галузі військово-технічної допомоги, 02.03.2023 р.	Уряд Канади оголосив про надання в рамках національної операції UNIFIER 1 млрд. доларів Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Канади	Пакет допомоги передбачає навчання 35 тис. в/службовців ЗС України та передачу 3.2 тис. тонн військового обладнання.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Урядом Канади прийнято рішення про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Канади	Пакет допомоги передбачає передачу 8 тис. 155-мм боєприпасів та 12 ракет ППО із запасів ЗС Канади. Також, Україна отримає від Канади понад 1,8 тис 105-мм тренувальних снарядів для танків Leopard 1 та 8 бойових танків Leopard 2.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 19.03.2023 р.	Урядом Канади прийнято рішення про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Канади	Пакет допомоги передбачає передачу броньованих ремонтно-евакуаційних машин БРЕМ Bergepanzer 3.
Допомога в рамках підтримки України, 29.03.2023 р.	Уряд Канади приєднався до програми “Адміністративного рахунку для України” МВФ з фінансування України на 1,76 млрд. доларів США.	Рішення Уряду Канади	Наданий пакет спрямовано на фінансування першочергових потреб України.
Словаччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 03.03.2023 р.	Урядом Словаччини прийнято рішення про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Словаччини	Пакет допомоги передбачає передачу 10 винищувачів МіГ-29.
Німеччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 01.03.2023 р.	Уряд Німеччини оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет допомоги передбачає передачу оборонним концерном Rheinmetall на замовлення Уряду Німеччини автоматизованих системи розвідки <i>SurveilSPIRE</i> .
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Урядом Німеччини прийнято рішення про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет допомоги передбачає передачу 5000 155-мм снарядів, 155-мм високоточні керовані боєприпаси, боєприпаси для РСЗВ MARS II, 500

			пістолетів SFP9, 25 генераторів, два автотранспортувачі та два ангари намети.
Допомога в галузі безпеки та оборони, 24.03.2023 р.	Урядом Німеччини прийнято рішення про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет допомоги передбачає передачу три інженерні машини Pionierpanzer 2 Dachs на базі німецького танка Leopard 2; 100 кулеметів MG3 для танків Leopard 2, бойових машин піхоти Marder і Dachs; запчастини для бронетехніки, такої як Leopard 2 і Marder; 30 систем для виявлення дронів.
Бельгія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 17.03.2023 р.	Урядом Бельгії прийнято рішення про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Бельгії	Пакет допомоги передбачає передачу 240 військових вантажівок Volvo.
Австрія			
Допомога в галузі енергетичної безпеки, 03.03.2023 р.	Уряд Австрії оголосив про надання 10 млн. євро Україні в рамках надання енергетичної допомоги Україні.	Рішення Уряду Австрії	Пакет допомоги передбачає постачання енергетичного обладнання для проведення ремонтних робіт на об'єктах енергетичного сектору.
Японія			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 10.03.2023 р.	Уряд Японії оголосив про надання 170 млн. доларів Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Японії	Пакет допомоги передбачає експорт військової техніки, у т.ч. РСЗВ.
Допомога в галузі енергетичної безпеки, 10.03.2023 р.	Уряд Японії оголосив про надання 170 млн. доларів Україні в рамках надання енергетичної допомоги Україні.	Рішення Уряду Японії	Пакет допомоги передбачає постачання обладнання для гуманітарного розмінування; транспортного обслуговування; енергетичного обладнання та управління відходами руйнувань; водопостачання та водовідведення; медичного обладнання та обладнання для надання освітніх послуг та підтримку аграрного сектору.

Пакистан			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 10.03.2023 р.	Уряд Пакистану оголосив про надання Україні додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Пакистану	Пакет включає передачу 44 танки T-80УД.
Франція			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 16.03.2023 р.	Уряд Франції оголосив про надання Україні військової допомоги, відповідно до раніше узгоджених домовленостей.	Рішення Уряду Франції	Пакет допомоги передбачає передачу <u>бойових броньованих танків AMX-10 RC.</u>
Проектні заходи, що передбачають надання воєнної допомоги			
Німеччина			
Допомога в галузі безпеки та оборони, 01.03.2023 р.	Уряд Німеччини оголосив про надання Україні 200 млн. євро додаткової військової допомоги.	Рішення Уряду Німеччини	Пакет допомоги передбачає передачу протягом поточного року двох систем ППО малого радіусу дії Skynex.

РІШЕННЯ

керівництва України, направлені на підтримання функціонування держави в умовах воєнного стану

Назва документу	Зміст воєнно-політичного рішення	Очікуваний результат виконання воєнно-політичного рішення
Рішення Президента України		
Указ Президента України від 10 березня 2023 року № 145/2023 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 10 березня 2023 року "Про окремі аспекти діяльності релігійних організацій в Україні і застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Указом Президента вносяться зміни до списку осіб, на яких пропонується застосувати персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) до 120 фізичних осіб терміном на п'ятьдесят років та 287 юридичних осіб (компаній) терміном на десять років.	Застосування обмежувальних заходів (санкцій) до фізичних осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем і призведе до їх припинення.
Указ Президента України від 17 березня 2023 року № 157/2023 “Про припинення дії Угоди між Україною та Російською Федерацією про порядок здійснення гарантійного та авторського нагляду за експлуатацією стратегічних ракетних комплексів Стратегічних Сил, розташованих на їхніх територіях ”	У зв'язку з докорінною зміною обставин Указом Президента України визначено припинити дію Угоди між Україною та Російською Федерацією про порядок здійснення гарантійного та авторського нагляду за експлуатацією стратегічних ракетних комплексів Стратегічних Сил, розташованих на їхніх територіях.	Указом Президента України визначені заходи по виходу з Угоди між Україною та російською федерацією про порядок здійснення гарантійного та авторського нагляду за експлуатацією стратегічних ракетних комплексів стратегічних сил, розташованих на їхніх територіях.
Указ Президента України від 17 березня 2023 року № 158/2023 “Про вихід України з Угоди про порядок пенсійного забезпечення та державного страхування співробітників органів внутрішніх справ держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав”	У зв'язку з докорінною зміною обставин Указом Президента України визначено провести заходи по виходу з Угоди про порядок пенсійного забезпечення та державного страхування співробітників органів внутрішніх справ держав — учасниць Співдружності Незалежних Держав.	Указом Президента України визначені заходи по виходу з Угоди про порядок пенсійного забезпечення та державного страхування співробітників органів внутрішніх справ держав — учасниць СНД.
Указ Президента України від 18 березня 2023 року № 163/2023 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2023 року “Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)”	Указом Президента вносяться зміни до списку осіб, на яких пропонується застосувати персональні спеціальні економічні та інші обмежувальні заходи (санкції) до 300 фізичних осіб терміном на десять років та 141 юридичних осіб (компаній) терміном на п'ять років.	Застосування санкцій до фізичних (юридичних) осіб призведе до створення умов за яких, ведення бойових дій для країни-агресора буде економічно невідомим тягарем і призведе до їх припинення.

Законодавчі акти Верховної Ради України		
Закон України від 21 березня 2023 року № 2992-IX “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2023 рік” щодо забезпечення видатками сектору безпеки і оборони”	Законом передбачено внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2023 рік” в частині збільшення видатків за бюджетною програмою “Резервний фонд”, які можуть спрямовуватися на заходи щодо виплати одноразової грошової допомоги сім’ям загиблих військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, поліцейських, яким під час дії воєнного стану надано законодавством право на отримання таких виплат, у загальному обсязі не менше 3.000.000 тис. гривень та на будівництво фортифікаційних споруд у загальному обсязі не менше 2.000.000 тис. гривень.	Внесені зміни забезпечать виплати одноразової грошової допомоги сім’ям загиблих військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, поліцейських, яким під час дії воєнного стану надано законодавством право на отримання таких виплат, у загальному обсязі не менше 3.000.000 тис. гривень та на будівництво фортифікаційних споруд у загальному обсязі не менше 2.000.000 тис. гривень.
Акти Кабінету Міністрів України		
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 березня 2023 р. № 199-р “Про подання до Верховної Ради України проекту Закону України “Про припинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне судноплавство”	У зв’язку з докорінною зміною обставин Кабінетом Міністрів України підготовлено та подається на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про припинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне судноплавство.	Прийняття підготовленого КМ України проекту Закону України припиняє дію Угоди між КМ України і Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне судноплавство.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 березня 2023 р. № 201-р “Про подання до Верховної Ради України проекту Закону України “Про припинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні”	У зв’язку з докорінною зміною обставин Кабінетом Міністрів України підготовлено та подається на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про припинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні.	Прийняття підготовленого КМ України проекту Закону України припиняє дію Угоди між КМ України та Урядом Російської Федерації про співробітництво під час здійснення спільного контролю осіб, транспортних засобів і товарів на українсько-російському державному кордоні.
Постанова Кабінету Міністрів України від 07 березня 2023 р. № 213 ”Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України щодо посилення захисту	Постановою Кабінету Міністрів України вносяться зміни до постанов Кабінету Міністрів України щодо посилення захисту національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв’язку з військовою агресією російської	Внесені Постановою Кабінету Міністрів України зміни передбачають посилення захисту національних інтересів за майбутніми позовами

національних інтересів за майбутніми позовами держави Україна у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації”	федерації.	держави Україна у зв'язку з військовою агресією російської федерації.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 березня 2023 р. № 221-р “Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2023 рік”	Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено план пріоритетних дій Уряду на 2023 рік, передбачено порядок його виконання та розроблення деталізованих заходів, якими передбачається поетапне виконання завдань, визначених планом дій.	Виконання передбачених планом пріоритетних дій Уряду на 2023 рік дозволить забезпечити належне виконання раніше прийнятих рішень.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 березня 2023 р. № 223-р “Про підписання Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки про безоплатну передачу військової техніки”	Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено укладену Угоду щодо безоплатної передачі військової техніки між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки.	Умовами укладеної між Кабінетом Міністрів України та Урядом Словацької Республіки Угоди дозволить забезпечити постачання додаткової військової техніки до підрозділів Збройних Сил України.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2023 р. № 259-р “Про подання до Верховної Ради України проекту Закону України “Про припинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне, економічне і технічне співробітництво”	У зв'язку з докорінною зміною обставин Кабінетом Міністрів України підготовлено та подається на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про припинення дії Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне, економічне і технічне співробітництво.	Прийняття підготовленого Кабінетом Міністрів України проекту Закону України припиняє дію Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Сирійської Арабської Республіки про торговельне, економічне і технічне співробітництво.
Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 березня 2023 р. № 259-р “Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року“	Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено план заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки на період до 2025 року, затверджено порядок його виконання міністерствами і відомствами та інформування Апарату РНБО, а також Кабінету Міністрів України щодо виконання передбачених планом заходів.	Виконання передбачених планом заходів пріоритетних дій Уряду на 2023 рік дозволить забезпечити належне виконання раніше прийнятих рішень.
Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2023 р. № 285 “Деякі питання підвищення обороноздатності держави на період воєнного стану в Україні”	Постановою Кабінету Міністрів України визначається порядок та джерело фінансування заходів з будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, що здійснюються обласними військовими адміністраціями.	Визначений порядок та джерело фінансування забезпечить проведення заходів з будівництва військових інженерно-технічних і фортифікаційних споруд.

ОГЛЯД ОСНОВНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ СИЛАМИ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Широкомасштабне вторгнення російської федерації в Україну триває вже більше року. За цей час Силами оборони України використовувалась стрілецька зброя вітчизняного і радянського виробництва, отримана в рамках міжнародної матеріально-технічної допомоги та трофейна зброя яка знаходилась на озброєнні російської армії. Стрілецька зброя займала важливе місце в системі озброєння Сил оборони України, являючись основним та наймасовішим типом озброєння російсько-української війни. Класифікація стрілецької зброї, яка застосовувалась Силами оборони України під час відсічі широкомасштабного вторгнення російської федерації в Україну, представлена в Таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація основних зразків стрілецької зброї Сил оборони України

Тип автоматики	Калібр	Міжнародна матеріально-технічна допомога	К-ть	Вітчизняне виробництва	К-ть	Σ
ІНДИВІДУАЛЬНА ЗБРОЯ						74
Гранатомети						3
Самозарядні	Великий	M32 Milkor, RGP-40	2	—	—	2
Ручного пер.	Великий	M320	1	—	—	1
Кулемети						3
Автоматична	Малий	FN Minimi M1, M249, PZD 556	3	—	—	3
Снайперські гвинтівки						29
Автоматичні	Середній	M14	1	—	—	1
Самозарядні	Середній	—	—	UAR-10, Форт-301	2	2
	Великий	Accuracy International AS50, Barrett M107A1, Barrett M82	3	—	—	3
З ковзним затвором	Середній	Accuracy International AXMC, GIAT FR F2, Brugger & Thomet APR308, Sako TRG-42, Desertech SRS-A1 Covert, Surgeon PSR, Savage Arms 10 FCP-SR, Savage 110, HS Precision Pro 2000 HTR	9	UBR-008, VPR-308/338	2	11
	Великий	CheyTac M200 Intervention, McMillan TAC 50, PGW LRT-3, Serbu BFG-50, WKW Wilk, ZVI Falcon	6	Snipex .50 BMG Rhino Hunter, Snipex Alligator, Snipex T-Rex, Snipex M75, Snipex M100, CГМ 12,7	6	12
Автомати / Карабіни						23
Автоматичні	Малий	Bushmaster ACR, CZ 805 BREN 2, Diemaco C7A1, FN SCAR-L, FN F2000, FN FNC, Grot C16 FB-M1, M4A1, M16A1, MSBS Grot, Steyr AUG A1, SIG 516	12	UAR-15, Вулкан-М “Малюк”, Форт-221, Форт-227	4	16
	Середній	FN FAL, Type-56, Vz. 58, Zastava M70	4	—	—	4
Самозарядні	Малий	CQBR Block II, JP Enterprises CTR-02, SIG MCX Virtus SBR	3	—	—	3
Пістолети-кулемети						6
Автоматичні	Середній	МКЕК MP5A3, Šcorpion Vz. 61	2	Форт-224, Форт-226, Форт-230, SMG-15	4	6
Пістолети						10
Автоматичні	Великий	Jericho 941	1	—	—	1

Тип автоматики	Калібр	Міжнародна матеріально-технічна допомога	К-ть	Вітчизняне виробництва	К-ть	Σ
Самозарядні	Середній	Beretta M9, Glock 17, Glock 19, Sarsilmaz SAR 9, Vz. 82	5	Форт-12, Форт-14ТП, Форт-17	3	8
	Малий	—	—	Форт-28	1	1
ГРУПОВА ЗБРОЯ						14
Гранатомети						3
Автоматичні	Великий	Mk19	1	КБА 117-02, УАГ-40	2	3
Кулемети						1
						1
Автоматичні	Середній	FN MAG, MG-1M, MG-3, M134 Minigun, M240, MG 42/59, Vz.59	7	Форт-401	1	8
	Великий	Browning M2, W85	2	КТ-12,7	1	3
Всього:			62		26	88

***Довідково:** Класифікація стрілецької зброї – це поділ всіх систем, моделей (зразків) зброї на класи в залежності від призначення (навчальна, спортивна, мисливська, бойова, самозахисту), за ступенем автоматизації (самозарядна, неавтоматична, автоматична), за калібром (малого - до 6,5 мм, середнього - 6,5 мм-9 мм, великого – більше 9 мм), за бойовими можливостями (пістолети, пістолети-кулемети, автомати, гвинтівки, кулемети, гранатомети), за кількістю обслуги (індивідуальна, групова), за способом тримання під час стрільби (ручна, станкова, спеціальна: танкова, авіаційна, казематна), за конструкцією ствола (гладкоствольна, нарізна), за характером джерела енергії (механічна, пневматична, вогнепальна, електрична) тощо.⁴¹¹*

Особливістю російсько-української війни 2022-2023 років стало те, що Сили оборони України використовували як застарілі (кулемети розробки початку ХХ століття) так і сучасні зразки стрілецької зброї.

За досвідом ведення російсько-української війни з лютого 2022 року розглянуто та визначено основні тактико-технічні характеристики стрілецької зброї (з урахуванням проведення модернізації), наданої Україні країнами-партнерами в рамках міжнародної військової матеріально-технічної допомоги (Таблиця 2) та вітчизняного виробництва (Таблиця 3), що застосовувались Силами оборони України під час відсічі широкомасштабного вторгнення рф в Україну.

⁴¹¹ Дисертація з права - сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї. Розділ I, 1.2. Класифікація вогнепальної зброї. Новак Я.В. / Мего-Інфо - Юридичний портал №1 // Юридична бібліотека України. -2006, 15 березня. – URL: <https://tinyurl.com/mr47fb82>

Особиста та колективна стрілецька зброя отримана в рамках військової міжнародної матеріально-технічної допомоги Силами оборони України

2.1. Автоматичні та підствольні гранатомети

	Польща		США	
	RGP-40	Країна-виробник	М320	Країна-виробник
	2017	Рік виготовлення	2009	Рік виготовлення
	40	Калібр, мм	40	Калібр, мм
	6,5	Маса, кг	1,5	Маса, кг
	6	Місткість магазину, набоїв	1	Місткість магазину, набоїв
	ЮАР		США	
	M32 Milkor	Країна-виробник	Mk19	Країна-виробник
	1983	Рік виготовлення	1968	Рік виготовлення
	40	Калібр, мм	40	Калібр, мм
	5,6	Маса, кг	35,5	Маса, кг
	6	Місткість магазину, набоїв	32/48	Місткість магазину, набоїв
	США		США	
	400	Прицільна дальність, м	1500	Прицільна дальність, м
	76	Точаткова швидкість кулі, м/с	240	Точаткова швидкість кулі, м/с
	20	Скорострільність постр./хв	375	Скорострільність постр./хв

2.2. Кулемети

	США		США	
	M249	Країна-виробник	M240	Країна-виробник
	1984	Рік виготовлення	1977	Рік виготовлення
	5,56	Калібр, мм	7,62	Калібр, мм
	6,86	Маса, кг	12,5	Маса, кг
	100/200	Місткість магазину, набоїв	100/200	Місткість магазину, набоїв
	США		США	
	M134 Minigun	Країна-виробник	Browning M2	Країна-виробник
	1963	Рік виготовлення	1921	Рік виготовлення
	7,62	Калібр, мм	12,7	Калібр, мм
	30	Маса, кг	38,22	Маса, кг
	500-5000	Місткість магазину, набоїв	100/200	Місткість магазину, набоїв
	Бельгія		Бельгія	
	FN Minimi M1	Країна-виробник	FN MAG	Країна-виробник
	1975	Рік виготовлення	1958	Рік виготовлення
	5,56	Калібр, мм	7,62	Калібр, мм
	6,86	Маса, кг	12,5	Маса, кг
	100	Місткість магазину, набоїв	100/200	Місткість магазину, набоїв
	Італія		Німеччина	
	MG 42/59	Країна-виробник	MG-3	Країна-виробник
	1959	Рік виготовлення	1960	Рік виготовлення
	7,62	Калібр, мм	7,62	Калібр, мм
	13	Маса, кг	11,5	Маса, кг
	100	Місткість магазину, набоїв	50/100	Місткість магазину, набоїв
	Німеччина		Німеччина	
	800	Прицільна дальність, м	1200	Прицільна дальність, м
	755	Точаткова швидкість кулі, м/с	820	Точаткова швидкість кулі, м/с
	800	Скорострільність постр./хв	1200	Скорострільність постр./хв

Продовження таблиці 2

	Чехія		Чехословаччина			
	PZD 556		Країна-виробник			Vz.59
	—	—	Рік виготовлення	1959		
	5,56	—	Калібр, мм	7,62		
	7,1	—	Маса, кг	8,67		
	100 / 200	—	Місткість магазину, набоїв	50		
	Болгарія		Китай			
	MG-1M		Країна-виробник			W85
	—	—	Рік виготовлення	1985		
	7,62	—	Калібр, мм	12,7		
	9	—	Маса, кг	18,5		
	100/200	—	Місткість магазину, набоїв	60		
	1500	Прицільна дальність, м	2000			
	825	Точаткова швидкість кулі, м/с	800			
	650	Скорострільність постр./хв	600			
	—	—	—			

2.3. Снайперські гвинтівки

	США			США	
	Країна-виробник	США		Країна-виробник	США
	Рік виготовлення	2012		Рік виготовлення	2011
	Калібр, мм	8,6		Калібр, мм	12,7
	Маса, кг	7,7		Маса, кг	13
	Місткість магазину, набоїв	5		Місткість магазину, набоїв	10
	Купчастість стрільби, MOA	0,6-0,8		Купчастість стрільби, MOA	1,5-2
	Прицільна дальність, м	1500		Прицільна дальність, м	1800
	Точаткова швидкість кулі, м/с	—		Точаткова швидкість кулі, м/с	853
	Скорострільність постр./хв	—		Скорострільність постр./хв	—
	США			США	
	Країна-виробник	США		Країна-виробник	США
	Рік виготовлення	2009		Рік виготовлення	2008
	Калібр, мм	8,6		Калібр, мм	7,62
	Маса, кг	5-7		Маса, кг	5
	Місткість магазину, набоїв	5		Місткість магазину, набоїв	7
	Купчастість стрільби, MOA	—		Купчастість стрільби, MOA	1
	Прицільна дальність, м	1500		Прицільна дальність, м	1300
	Точаткова швидкість кулі, м/с	—		Точаткова швидкість кулі, м/с	880
		США			США
Країна-виробник		США	Країна-виробник		США
Рік виготовлення		2003	Рік виготовлення		2001
Калібр, мм		7,62	Калібр, мм		10,3
Маса, кг		4,8	Маса, кг		14,1
Місткість магазину, набоїв		4	Місткість магазину, набоїв		7
Купчастість стрільби, MOA		0,5	Купчастість стрільби, MOA		1
Прицільна дальність, м		1000	Прицільна дальність, м		2500
Точаткова швидкість кулі, м/с		845	Точаткова швидкість кулі, м/с		914
		США			
	Країна-виробник	США	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2001	Рік виготовлення	1999	
	Калібр, мм	12,7	Калібр, мм	12,7	
	Маса, кг	11,8	Маса, кг	6-12	
	Місткість магазину, набоїв	5	Місткість магазину, набоїв	одноряд.	
	Купчастість стрільби, MOA	0,5	Купчастість стрільби, MOA	—	
	Прицільна дальність, м	1800	Прицільна дальність, м	1000	
	Точаткова швидкість кулі, м/с	805	Точаткова швидкість кулі, м/с	—	
		США			
Країна-виробник		США	Країна-виробник		США
Рік виготовлення		1989	Рік виготовлення		1959
Калібр, мм		12,7	Калібр, мм		7,62
Маса, кг		13,5	Маса, кг		4,2
Місткість магазину, набоїв		10	Місткість магазину, набоїв		20
Купчастість стрільби, MOA		1,5-2	Купчастість стрільби, MOA		—
Прицільна дальність, м		1500	Прицільна дальність, м		800
Точаткова швидкість кулі, м/с		853	Точаткова швидкість кулі, м/с		850
Скорострільність постр./хв		—	Скорострільність постр./хв		750

Продовження таблиці 2

	Велика Британія		
	2006	Країна-виробник	
	12,7	Рік виготовлення	
	14,1	Калібр, мм	
	5	Маса, кг	
	1800	Місткість магазину, набоїв	
	Польща		
	2006	Країна-виробник	
	12,7	Рік виготовлення	
	16,1	Калібр, мм	
	7	Маса, кг	
	2000	Місткість магазину, набоїв	
	Швейцарія		
	2005	Країна-виробник	
	7,62	Рік виготовлення	
	7	Калібр, мм	
	10	Маса, кг	
	1	Місткість магазину, набоїв	
	Чехія		
	1998	Країна-виробник	
	12,7	Рік виготовлення	
	12,2	Калібр, мм	
	—	Маса, кг	
	1600	Місткість магазину, набоїв	
	Бельгія		
	2005	Країна-виробник	
	5,56	Рік виготовлення	
	3,49	Калібр, мм	
	30	Маса, кг	
	600	Місткість магазину, набоїв	
	Бельгія		
	1979	Країна-виробник	
	5,56	Рік виготовлення	
	3,81	Калібр, мм	
	30	Маса, кг	
	400	Місткість магазину, набоїв	
	США		
	2010	Країна-виробник	
	5,56	Рік виготовлення	
	3,3	Калібр, мм	
	20/30	Маса, кг	
	—	Місткість магазину, набоїв	
		Прицільна дальність, м	
		Початкова швидкість кулі, м/с	
		Скорострільність постр./хв	

2.4. Автомати

	Бельгія		
	2005	Країна-виробник	
	5,56	Рік виготовлення	
	3,49	Калібр, мм	
	30	Маса, кг	
	600	Місткість магазину, набоїв	
	Бельгія		
	1979	Країна-виробник	
	5,56	Рік виготовлення	
	3,81	Калібр, мм	
	30	Маса, кг	
	400	Місткість магазину, набоїв	
	США		
	2010	Країна-виробник	
	5,56	Рік виготовлення	
	3,3	Калібр, мм	
	20/30	Маса, кг	
	—	Місткість магазину, набоїв	
		Прицільна дальність, м	
		Початкова швидкість кулі, м/с	
		Скорострільність постр./хв	

Продовження таблиці 2

	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	1960	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,97	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	450	
	Польща		
	Країна-виробник	Польща	
	Рік виготовлення	2016	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	3,65	
	Місткість магазину, набоїв	30/60	
	Прицільна дальність, м	500	
	Чехія		
	Країна-виробник	Чехія	
	Рік виготовлення	1984	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	3,3	
	Місткість магазину, набоїв	30	
	Прицільна дальність, м	400	
	Австрія		
	Країна-виробник	Югославія	
	Рік виготовлення	1970	
	Калібр, мм	7,62	
	Маса, кг	3,7	
	Місткість магазину, набоїв	30	
	Прицільна дальність, м	410	
	Чехія		
	Країна-виробник	Китай	
	Рік виготовлення	1956	
	Калібр, мм	7,62	
	Маса, кг	3,7	
	Місткість магазину, набоїв	20/40	
	Прицільна дальність, м	800	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	—	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	3,6	
	Місткість магазину, набоїв	10	
	Прицільна дальність, м	—	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2000	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,71	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	500	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2000	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,71	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	500	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2000	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,71	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	500	

2.5. Карабіни

	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	—	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	3,6	
	Місткість магазину, набоїв	10	
	Прицільна дальність, м	—	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2000	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,71	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	500	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2000	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,71	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	500	
	США		
	Країна-виробник	США	
	Рік виготовлення	2000	
	Калібр, мм	5,56	
	Маса, кг	2,71	
	Місткість магазину, набоїв	20/30	
	Прицільна дальність, м	500	

2.6. Пістолети-кулемети

	Туреччина		Чехословаччина	
		Країна-виробник		Šcorpion Vz. 61
	—	Рік виготовлення	1961	
	9	Калібр, мм	9	
	3	Маса, кг	2,54	
	30/40	Місткість магазину, набоїв	10/30	
	200	Прицільна дальність, м	150	
	400	Початкова швидкість кулі, м/с	400	
	800	Скорострільність постр./хв	800	
	—		—	

2.7. Пістолети

	Туреччина		Ізраїль	
		Країна-виробник		Jericho 941
	2018	Рік виготовлення	1990	
	9	Калібр, мм	9	
	0,790	Маса, кг	1,1	
	15	Місткість магазину, набоїв	16	
	—	Прицільна дальність, м	50	
	—	Початкова швидкість кулі, м/с	360	
	—	Скорострільність постр./хв	50	
	—		—	
	Австрія		Італія	
		Країна-виробник		Beretta M9
	1988	Рік виготовлення	1985	
	9	Калібр, мм	9	
	0,652	Маса, кг	0,944	
	15/19/33	Місткість магазину, набоїв	15	
	50	Прицільна дальність, м	50	
	350	Початкова швидкість кулі, м/с	381	
	50	Скорострільність постр./хв	100	
	—		—	
	Чехословаччина		Австрія	
		Країна-виробник		Glock 17
	1983	Рік виготовлення	1982	
	9	Калібр, мм	9	
	0,8	Маса, кг	0,6	
	12	Місткість магазину, набоїв	17/33	
	50	Прицільна дальність, м	50	
	310	Початкова швидкість кулі, м/с	375	
	—	Скорострільність постр./хв	—	
	—		—	

Таблиця 3

Особиста та колективна стрілецька зброя вітчизняного виробництва
Сил оборони України

3.1. Автоматичні та підствольні гранатомети

	Україна		Україна	
		Країна-виробник		УАГ-40
	2020	Рік виготовлення	2010	(Універсальний автоматичний гранатомет)
	30	Калібр, мм	40	
	31	Маса, кг	17	
	—	Місткість магазину, набоїв	—	
	1700	Прицільна дальність, м	2200	
	185	Початкова швидкість кулі, м/с	240	
	400	Скорострільність постр./хв	400	
	—		—	

3.2. Кулемети

КТ-12,7

Україна
2015
12,7
25
—
2000
845
800

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Місткість магазину, набоїв
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с
Скорострільність постр./хв

Україна
2009
5,56/7,62
8,1
100/150
500/1000
915/850
1000

Форт-401

3.3. Снайперські гвинтівки

Snipex T-Rex/ Alligator

Україна
2019
14,5
25
5
1
2000
980

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Місткість магазину, набоїв
Купчастість стрільби, МОА
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с

Україна
2019
7,62
5
10/20
0,55
1200
800

UBR-008

UAR-10

Україна
2018
7,62
5,5
10/20/25
1
1200
780
20

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Місткість магазину, набоїв
Купчастість стрільби, МОА
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с
Скорострільність постр./хв

Україна
2017
12,7
16
—
—
2000
780
—

SNIPEX .50 BMG RHINO HUNTER

Snipex M75

Україна
2017
12,7
16
—
1
2000
780
—

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Місткість магазину, набоїв
Купчастість стрільби, МОА
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с
Скорострільність постр./хв

Україна
2015
12,7
12,5
5/10
—
2000
900
100

СГМ 12,7

(Снайперська гвинтівка модернізована)

VPR-308/338

Україна
2014
7,62/8,6
—
0,5/0,75
10/5
900/1300
830/915
20/15

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Купчастість стрільби, МОА
Місткість магазину, набоїв
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с
Скорострільність постр./хв

Україна
2009
7,62
6,9
—
20/25
1000
800
20

Форт-301

3.4. Автомати

“Малюк” (Вулкан-М)

Україна
2015
5,45/5,56/7,62
3,2
30
500
900/940/715
600

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Місткість магазину, набоїв
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с
Скорострільність постр./хв

Україна
2015
5,56
3,6
35
500
860
1000

Форт-227

UAR-15

Україна
2012
5,56
3,5
10/30
—
—
—

Країна-виробник
Рік виготовлення
Калібр, мм
Маса, кг
Місткість магазину, набоїв
Прицільна дальність, м
Початкова швидкість кулі, м/с
Скорострільність постр./хв

Україна
2009
5,56
3,9
30
500
910
1000

Форт-221

3.5. Пістолет-кулемети

	Україна		Крайна-виробник	Україна	
	2021		Рік виготовлення	2019	
	9		Калібр, мм	9	
	2,5		Маса, кг	2,61	
	20/30		Місткість магазину, набоїв	20/32	
	200		Прицільна дальність, м	100	
		—	Початкова швидкість кулі, м/с	396	
		800	Скорострільність постр./хв	1000	
Україна		Україна		Україна	
	2015		Крайна-виробник	2009	
	9		Рік виготовлення	9	
	2,2		Калібр, мм	3,6	
	32		Маса, кг	32	
	200		Місткість магазину, набоїв	200	
	420		Прицільна дальність, м	420	
		1200	Початкова швидкість кулі, м/с	1200	
			Скорострільність постр./хв		
Україна		Україна		Україна	
	2015		Крайна-виробник	2009	
	9		Рік виготовлення	9	
	2,2		Калібр, мм	3,6	
	32		Маса, кг	32	
	200		Місткість магазину, набоїв	200	
	420		Прицільна дальність, м	420	
		1200	Початкова швидкість кулі, м/с	1200	
			Скорострільність постр./хв		
Україна		Україна		Україна	

3.6. Рушниці

Україна		Україна		Україна	
	2000		Крайна-виробник	2000	
	18,5		Рік виготовлення	18,5	
	4,1		Калібр, мм	4,1	
	6		Маса, кг	6	
	—		Місткість магазину, набоїв	—	
	—		Прицільна дальність, м	—	
		—	Початкова швидкість кулі, м/с	—	
		—	Скорострільність постр./хв	—	
Україна		Україна		Україна	

3.7. Пістолети

	Україна		Крайна-виробник	Україна	
	2015		Рік виготовлення	2004	
	5,7		Калібр, мм	9	
	0,700		Маса, кг	0,680	
	20		Місткість магазину, набоїв	15	
	—		Прицільна дальність, м	50	
		600	Початкова швидкість кулі, м/с	320	
		—	Скорострільність постр./хв	40	
Україна		Україна		Україна	
	2002		Крайна-виробник	1998	
	9		Рік виготовлення	9	
	0,920		Калібр, мм	0,830	
	14/24		Маса, кг	12	
	50		Місткість магазину, набоїв	50	
	335		Прицільна дальність, м	315	
		40	Початкова швидкість кулі, м/с	40	
			Скорострільність постр./хв		
Україна		Україна		Україна	
	2015		Крайна-виробник	2004	
	5,7		Рік виготовлення	9	
	0,700		Калібр, мм	0,680	
	20		Маса, кг	15	
	—		Місткість магазину, набоїв	50	
	600		Прицільна дальність, м	320	
		—	Початкова швидкість кулі, м/с	40	
			Скорострільність постр./хв		
Україна		Україна		Україна	
	2015		Крайна-виробник	2004	
	5,7		Рік виготовлення	9	
	0,700		Калібр, мм	0,680	
	20		Маса, кг	15	
	—		Місткість магазину, набоїв	50	
	600		Прицільна дальність, м	320	
		—	Початкова швидкість кулі, м/с	40	
			Скорострільність постр./хв		
Україна		Україна		Україна	

В умовах російсько-української війни пістолет надавався офіцерському складу та визначеним категоріям військовослужбовців. На початку російсько-української війни у 2014 році, стандартним зразком був 9-мм пістолет “Макарова”. Згодом зі складів резерву почали зніматись ПМ 1950-х років, 7,62-мм пістолети “Токарева” ще старішої розробки, а у спецпризначенців доволі розповсюдженими стали пістолети “Стєчкана” (АПС). Після початку широкомасштабного вторгнення 2022 року почала широко застосовуватись лінійка відповідного озброєння як вітчизняного так західного виробництва: “Форт-14П” (вітчизняного виробництва), “Glock” (австрійського виробництва),

“CZ vz. 82” (Чеського виробництва – поставлено близько 30 тис. одиниць), “Beretta M9A1” (Італійського виробництва - поставлено США), “SFP9” (виробництва Німеччини - більше 500 одиниць).

Необхідно зазначити, що з початком широкомасштабного вторгнення в Україну з’явився окремий клас стрілецької зброї - пістолети-кулемети. Всі зразки пістолетів-кулеметів, які знаходяться на озброєнні Сил оборони України – закордонного виробництва: “МКЕК МР5А3” (виробництва Туреччини), “Carl Gustaf Krpist M/45” (виробництва Швеції), “Uzi” (виробництва Ізраїлю) під патрон 9×19 мм “Parabellum”, “Škorpion vz. 61” (виробництва Чехословаччини) під патрон 9×18 мм пістолета “Макарова”.

Основним автоматом української армії до початку широкомасштабного вторгнення РФ в Україну був автомат “Калашникова” радянського виробництва калібру 5,45 мм та 7,62 мм. Крім АК і АКМ, широко застосовувався мобільніший варіант – АКС-74У, зі складаним прикладом та вкороченим стволом⁴¹².

Довідково: На початку широкомасштабного вторгнення для озброєння добровольців з числа цивільних осіб громадян України було видано близько 45 тисяч автоматів різного типу “Калашникова”, в тому числі в Києві видано біля 25 тисяч одиниць автоматичної зброї⁴¹³.

В Україні серед запропонованих варіантів удосконалення лінійки автомату типу “Калашникова”, єдиним зразком української модернізації став автомат “Малюк” (“Вулкан-М”), який був поставлений в основному на озброєння частин спеціального призначення.

В той же час, після початку широкомасштабного вторгнення для забезпечення мобілізаційного розгортання новосформованих підрозділів та військових частин Сил оборони України, західні країни-партнери почали масованого постачання широкого спектру стрілецького озброєння, а саме: штурмові гвинтівки калібру 5,56 мм: “CZ 806 BREN-2” (поставлені Чехією), “GROT” усіх моделей – від “C16 F8-A0” до “C16 FB-A2” (поставлені Польщею), “FN FNC” (близько 5 тисяч одиниць, поставлені Бельгією, Італією, Швецією, Канадою та США), “FN SCAR-L” і “F2000” (поставлені Бельгією), “Colt Canada” (C7 і C8 - канадські варіанти M16 і M4 відповідно), карабіни “M4A1” (поставлені США), автомати калібру 7,62 мм: “FN FAL”, “M14”, “SCAR-H”, “SA vz. 58” (поставлені Чехією, близько 5 тисяч одиниць (виробництва Чехословаччини, зразка 1958 року)).

У класі снайперських гвинтівок в Україні були присутні зразки колишніх радянських та сучасних західних стандартів.

Довідково: В Україні 7,62-мм снайперська гвинтівка “Драгунова” (СВД) вважалася зброєю снайпера, проте за західною класифікацією, це зброя

⁴¹² Михайло Жирохов. “Стрілкотня” великої війни: як мінялася стрілецька зброя ЗСУ. // Новинаря / Українська новинна платформа. -2023, 25 квітня. – URL: <https://novynarnia.com/2023/04/25/strilkotnia/>

⁴¹³ На початку війни в Україні видали "на руки" близько 45 тисяч "калашів". // Українське радіо. -2023, 26 березня. – URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=101070>

піхотного стрільця – перехідна стадія між снайпером та досвідченим стрільцем, що прицільно працює на малі й середні дистанції.

В Україні досі невизначена ситуація з класифікацією гвинтівок “Zbrojar” (“Z-15/UAR-15”) калібру 5,56 мм та (“Z-10/UR-10”) калібру 7,62 мм. До початку широкомасштабного вторгнення гвинтівками “Zbrojar” українського виробництва почали замінювати СВД, але з 24 лютого 2022 року за причини нестачі стрілецького озброєння під час мобілізаційного розгортання зразки снайперських гвинтівок “Драгунова” почали повертати на озброєння особового складу стрілецьких підрозділів.

Для забезпечення озброєння кваліфікованих снайперів Сил оборони України почали застосовувати широкий ряд гвинтівок різних моделей та калібрів. Так, на застосуванні кваліфікованих снайперів з’явилися гвинтівки: “ZVI Falcon” калібру 12,7 мм (виробництва Чехії), “WKW Wilk” калібру 12,7-мм (виробництва Польщі), “Barrett M107A1” калібру 12,7-мм (виробництва США), “Assurasy International AXMC” калібру 12,7 мм та “AX308” калібру 7,62 мм (виробництва Великої Британії).

Довідково: Вітчизняним виробником Харківським ТОВ “ХАДО-Холдінг” було виготовлено лінійку далекобійних великокаліберних снайперських гвинтівок для високоточної стрільби: “Snipex Rhino Hunter” під патрон 12,7×99 мм (класифікація НАТО - 50 BMG), “Snipex M” під радянський патрон 12,7×108 мм, “Snipex T-Rex” та “Snipex Alligator” під патрон 14,5×114 мм.

Найбільшим проблемним питанням для Сил оборони України з початком широкомасштабного вторгнення РФ в Україну виявилось недостатня кількість ручних кулеметів (особливо калібру 7,62-мм ПКМ). Зброя даного класу мала попит у країнах Африки й Азії, внаслідок чого значна її частина була експортована в попередні роки. З 2014 року вітчизняний оборонно-промисловий комплекс намагався вирішити завдання щодо власного виробництва ручних кулеметів (аналогів ПКМ). За причини відсутності в Україні виробничого циклу потрібних кулеметних стволів, дане завдання технічно реалізувати не вдалось.

Станом на початок широкомасштабного вторгнення, керівництво ЗС України було змушене закуповувати кулемети закордонних виробників.

Довідково: Закуповувались кулемети виробництва болгарського заводу “Арсенал” “MG-1/-1M”, придбано волонтерським фондом “Повернись живим” 1460 кулеметів “MG-1MS” калібру 7,62-мм. Країни-партнери в рамках міжнародної військової МТД передали ручні кулемети різних моделей, а саме: “Beretta MG42/59” (виробництва Італії) під патрон НАТО 7,62x51 мм, “MG3” (виробництва Німеччини), “vz. 59” (виробництва Чехії), “M240” (виробництва США), “FN MAG” (виробництва Бельгії та Швеції).

Аналогічним проблемним питанням було забезпечення підрозділів Сил оборони України станковими кулеметами, з яких основним кулеметом даного типу в ЗС України був ДШКМ калібру 12,7-мм.

Довідково: Під час формування підрозділів територіальної оборони України, зі зберігання знімалися станкові кулемети “Максим” калібру 7,62-мм

різних модифікацій, включаючи навіть виготовлені до 1917 року. Такі кулемети здебільшого використовувались як вогневі засоби підсилення стрілецьких підрозділів.

Після 24 лютого 2022 року країни-партнери (США, Франція, Італія та країни Балтії) масово почали передавали Силам оборони України американські станкові кулемети “Browning M2HB” (виробництва США) і набої до них.

Слід зазначити, що Сили оборони України широко використовували трофейну російську стрілецьку зброю майже всіх класів. Оскільки військові формування агресора мали на озброєнні стрілецьку зброю радянських зразків, використання захопленого у них Силами оборони України трофейного озброєння при наявності набоїв було можливим.

Довідково: З метою ускладнення регулярних поставок в Україну стрілецького озброєння російська пропаганда почала використовувати хибні наративи про застосування Силами оборони України виключно західної стрілецької зброї, стверджуючи, що Україна не зберегла потужності оборонно-промислового комплексу для виготовлення сучасної стрілецької зброї⁴¹⁴.

Завдяки масованим поставкам Україні стрілецької зброї західних країн-партнерів, відбувалось фактичне переозброєння Сил оборони України на зразки зброї калібрів НАТО⁴¹⁵.

Після початку широкомасштабного вторгнення інтенсифікувались процеси щодо заміни українського стрілецького озброєння на зразки країн НАТО.

Довідково: На озброєння Сил оборони України почали додатково надходити гранатомети різних класів та типів (американські гранатомети Mk-19, напіваавтоматичні гранатомети револьверного типу та інші), доля закордонного снайперського озброєння у березні 2023 року сягнула біля 60 % від загального парку снайперського озброєння Сил оборони України, що суттєво підвищило їх вогневі можливості, при цьому частина підрозділів Сил оборони почали використовувати виключно стрілецьке озброєння калібру 5.56 мм.

В той же час, з урахуванням достатньо великих запасів набоїв калібрів 5,45 мм і 7,62 мм, Сили оборони України продовжували широке безпосереднє застосування стрілецького озброєння радянського виробництва (АК, АКМ, АКС, ПК, ПКМ та інших)⁴¹⁶.

Висновки

Станом на березень 2023 року, основним стрілецьким озброєнням підрозділів та військових частин Сил оборони України залишався значний обсяг

⁴¹⁴ Юлія Акімова. Яка українська зброя громить армію Путіна і що чекає нашу "оборонку". // РБК - Україна / Інформаційний портал. -2022, 16 серпня. – URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kakoe-ukrainskoe-oruzhie-gromit-armiyu-putina-1660312492.html>

⁴¹⁵ Михайло Жирохов. “Стрілкотня” великої війни: як мінялася стрілецька зброя ЗСУ. // Новинарня / Українська новинна платформа. -2023, 20 березня. – URL: <https://novynarnia.com/2023/04/25/strilkotnia/>

⁴¹⁶ Р. Пагулич, Я. Кречко. ЗСУ переходять на західну зброю під час війни: чи довго ще проживе радянське озброєння?. // Радіо Свобода / служба Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода. -2022, 31 липня. – URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zsu-perehodyt-na-zahidnu-zbroiy/31967522.html>

стрілецької зброї радянського виробництва. Хоча частина підрозділів Сил оборони України повністю була переозброєна стрілецькою зброєю натівського калібру та продовжувались заходи щодо насичення військ сучасними зразками стрілецької зброї вітчизняного виробництва.

Зважаючи на потреби мобілізаційного розгортання та формування нових чисельних резервів, втрат стрілецької зброї в ході бойових дій, технічного зносу та поломок які не підлягають ремонту, існувала потреба отримання додаткових обсягів стрілецької зброї та набоїв до неї в рамках міжнародної військової матеріально-технічної допомоги.

Масовані поставки Україні стрілецької зброї країнами-партнерами в рамках міжнародної військової матеріально-технічної допомоги призвели до інтенсифікації переозброєння підрозділів та військових частин Сил оборони України на зразки стрілецької зброї калібрів НАТО, що суттєво підвищило їх бойовий потенціал та вогневі можливості.

Значним поштовхом для розвитку української оборонної промисловості й появи ефективної сучасної стрілецької зброї українського виробництва стала збройна агресія з боку російської федерації. З'явилися десятки власних розробок, багато з яких успішно показують себе на полі бою. Пістолети, автомати, карабіни, штурмові та снайперські гвинтівки – це лише мала частина того на що здатний оборонно-промисловий комплекс України.

Події березня 2023 року свідчать, що агресія російської федерації проти України залишається пріоритетною темою для більшості країн-партнерів, насамперед у контексті підтримки ними України у відсічі російській агресії та надання необхідної міжнародної військової матеріально-технічної допомоги.

ВОЄННО-ІСТОРИЧНИЙ ОПИС
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(березень 2023 року)

Міністерство оборони України, 2023
Генеральний штаб Збройних Сил України, 2023

Надруковано:
Київ, вул. Шолуденка, 27/6
Свідоцтво про реєстрацію № 38 від 29.04.2016 р.
e-mail: v.a.bidnyi@mil.gov.ua; тел.: (044) 271-34-37

Наклад 120 прим.

www.mil.gov.ua